

HALEB-İ SAĞIR.....	7
MUKADDİME.....	7
Müellif, Sarih, Mütercim.....	8
İstılahlar?.....	8
ÖNSÖZ.....	13
BİRİNCİ BÖLÜM	13
NAMAZIN ŞARTLARI	13
(DIŞINDAKİ FARZLARI)	13
1 - Hadesten" Taharet (Abdest - Gusül).....	13
Namazın Şartları	14
Abdestin Farzları.....	14
Abdestin Sünnetleri :.....	14
Abdestin Edepleri :.....	15
Misvak Kullanmak.....	16
Misvakın Faydaları Şunlardır	17
Misvak Kullanmanın Müstehab Olduğu Haller.....	17
Abdestin Yasakları :.....	18
TAHÂRET-İ KÜBRÂ = GUSÛL.....	19
Gusül İcâb Ettiren Haller :.....	19
Gusülle İlgili Bazı Feri Meseleler :.....	20
Guslün Farzları :.....	20
Guslün Sünnetleri :.....	21
Güsülde Niyet :.....	22
Guslün Çeşitleri :.....	22
Mendûb Olan Gusül :.....	23
Gusülle İlgili Bazı Mes'eleler :.....	23
Temiz Olmayan Kimselerin Kur'ân'a Dokunmaları :.....	24
Cünüp Kimsenin Yemek Yemesi Ve Su İçmesi :.....	24
Muhtelif Konularda Bazı Meseleler :.....	25
Teyemmüm.....	25
Teyemmüm. Nasıl Yapılır?.....	25
Teyemmümün Şartları :.....	25
Teyemmümle İlgili Bazı Mes'eleler.....	26
Teyemmüm Ne İle Yapılır.....	29
Yine Teyemmümle İlgili Bazı Mes'eleler.....	30
Teyemmüm İle İlgili Bazı Feri Mes'eleler.....	30
Sularca İlgili Hükümler Mutlak Temizlik, Mutlak Su.....	32
Havuzların Ve Durgun Suların Ahkâmı.....	33
Havz-I Kebir, Havz-I Sağır Ve Akarsular :.....	33
Mestler Üzerine Meshetme.....	36
Meshin Nasıl Yapılacağı :.....	36
Cebire (Sargı) Üzerine Meshetmek.....	38
Abdesti Bozan Şeyler.....	40
Necaset	45
Mai Müsta'mel.....	46
Dibâgatla Temizleme.....	47
Dibâgatın Çeşitleri.....	47
Kuyuların Ahkâmı.....	48
Kuyuya Giren Cenabet Kimsenin Ve Bu Kuyunun Durumu :.....	49
Kuyuya Düşen Fareler.....	50

Kuyudan Su Çıkarma.....	50
Akar Kanı Olmayan Hayvanın Suyu Düşmesi.....	51
Hayvanların Artığı Sular.....	51
Hayvanların Terleri.....	52
Bazı Mes'eleler.....	52
Necâset-İ Hafîfe.....	54
Namazın İkinci Şartı	54
Necasetten Taharet.....	54
Yakmak Veya Toprağa Sürterek Temizlemek.....	54
Meni'nin Temizlenmesi.....	55
Yıkayarak Temizlemek.....	55
Yıkama Ve Sıkma Şekilleri.....	55
Ebu Yûsuf (R.A.)'Dan Rivayet Edilen Mes'ele.....	55
Ebü'l-Leysin Naklettiği Mes'ele.....	56
Pis Su Verilmiş Demir Âletlerin Temizlenmesi.....	56
Pis Yerlerin Temizlenmesi.....	57
Pis Çamurdan Yapılan Testi Nasıl Temizlenir?.....	57
Yanmakla Veya Tuz Hâline Gelmekle Temizlenme.....	57
İnsanın Üzerine Sıçrayan Pislik.....	57
Şarabin Sirke Haline Dönüşmesi.....	59
Şüpheli Su İle Alınan Abdest.....	59
Hangi Kan Pistir.....	59
Şehidin Kanı.....	59
Sırtında Pis Çocuk Bulunan Kadının Durumu.....	60
Pis Elbise İle Namaz Kılan Kimsenin Durumu.....	60
Çıplak Olan Kimse, Namazı Nasıl Kılar.....	60
Namaz Kılınan Yerin Temiz Olması.....	61
Necasetten Taharetle İlgili Bazı Feri ' Meseleler:.....	62
Namazın Üçüncü Şartı	64
Setr-İ Avret.....	64
Avret Mahalli Ne Demektir.....	64
Hür Kadının Avret Mahalli:.....	64
Cariyenin Avret Mahalli.....	65
Namaz Kılarken Azad Edilen Cârîye.....	66
Namazda Durumu Değişen Kimseler.....	66
Tam Örtünmeye Yetecek Bir Şey Bulamayan Kimseler.....	66
Setr-İ Avretle İlgili Muhtelif Mes'eleler.....	66
Namazın Dördüncü Şartı	67
Kibleye Yönelmek.....	67
İstkbâl-İ Kible İle İlgili Bazı Feri Mes'eleler.....	67
Namazın Beşinci Şartı:	70
Vakit.....	70
Sabah Namazının Vakti:.....	70
Öğle Namazının Vakti.....	71
İkindi Namazının Vakti:.....	71
Akşam Namazının Vakti:	71
Yatsı Namazının Vakti:.....	71
Vakit Teşekkül Etmeyen Yerlerde Namazı.....	71
Namaz Kılmanın Müstehâb Olduğu Vakitler.....	72
Namaz Kılmanın Mekruh Olduğu Vakitler.....	73

Farzların Ve Nafilelerin Mekruh Olduğu Vakitler.....	73
Yalnız Nafilelerin Mekruh Olduğu Vakitler.....	73
Cum'a Günü İmâm Hutbe Okurken Kılınan Namaz.....	74
Bayram Namazı Vaktinde Nafile Namaz Kılmak.....	74
Mekruh Vakitlerle İlgili Bâzı Mes'eleler.....	74
Namazın Altıncı Şartı :.....	75
N İ Y Y E T	75
İbadette Niyyet Ne Demektir?.....	75
Nafile Namazlarda Niyyet :.....	75
Vâcib ve Farz Namazlarda Niyyet :.....	75
Cenaze Namazında Niyyet :.....	75
Niyyetle İlgili Bazı Mes'eleler.....	76
İmâma Uyan Kimsenin Niyyeti:.....	76
Hangi Namazı Kaklığını Bilmeyen Kimsenin Durumu :.....	77
Namazda Niyyetle İlgili Bazı Mes'eleler :.....	77
Niyyet Nasıl Olmalıdır :.....	78
İKİNCİ BÖLÜM.....	78
NAMAZIN RÜKÜNLERİ.....	78
(İÇİNDEKİ FARZLARI).....	78
NAMAZÎN İÇİNDEKİ FARZLARI	78
(RÜKÜNLERİ).....	78
Namazın Rükünleri :.....	78
Allah Lafzının Başındaki Elifi Uzatan Kimsenin Hâli.....	80
İmâma Uyan Kimsenin Tekbîri :.....	80
Kıyam.....	80
Hasta Olan Kimsenin Namazı:.....	81
Bayılan Kimsenin Durumu:.....	81
Kıyamla İlgili Muhtelif Meseleler.....	82
Binek Hayvanı Üzerinde Namaz Kılmak.....	83
Binek Üzerinde Namaz Kılmakla İlgili Bazı Fer'î Mes'eleler.....	84
Gemide Kılınan Namaz.....	84
Kırâat.....	84
Kıraatin Şekli:.....	84
Farz, Vacip ve Sünnet Olan Kıraatler:.....	85
Farz Olan Kıraatin Miktarı:.....	85
Rükû	85
İmâma Rükû'da Yetişen Kimse.....	86
Rükû Ve Sücuddaki Teşbihlerin Miktarı.....	86
Sücûd.....	86
Secdede Sadece Alnını Veya Sadece Burnunu Yere Koyan Kimsenin Durumu.....	86
Secdede Ayağın Yele Konulması.....	87
Nerelere Secde Edilebileceği.....	87
Ka'de-İ Ahîre.....	88
Ka'de-İ Ahîhe'nin Farz Oluşu İle İlgili Mes'eleler.....	88
Namazdan Kendi Sun'u İle Çıkmak:.....	89
Namazdan Kendi Sun'u İle Çıkmakla İlgili.....	89
12 Mes'ele.....	89
Ta'dîl-İ Erkân :.....	90
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	91
NAMAZIN VACİPLERİ.....	91

Namazın Vacipleri.....	91
Namaz Nasıl Kılınır.....	92
Sübhâneke'yi Okumak:.....	92
Eûzü Besmele Çekmek.....	93
Mesbûk'un Durumu.....	93
Besmele Çekmek :.....	94
Fâtihâ'yî Okumak.....	94
Namaz İçinde Kur'an Okumanın Sünnet Olan Şekilleri.....	95
İmâmın Kırâat.....	95
Sünnet Ve Diğer Nafilelerde Kırâat.....	96
Rükû.....	96
Rükû'da Tesbîh.....	96
İmâmın Sonradan Gelen Kimseyi Rükû'da Beklemesi.....	97
Rükû'dan Doğkuluş.....	97
Secdeye Varış.....	97
Secdemde Tesbîh.....	97
Secde İle İlgili Mes'eleler.....	98
İkinci Rek'ate Kalkış.....	98
Namaz'da Ka'de (Oturuş).....	98
Tahîyyat.....	98
Üçüncü Rek'ate Kalkış.....	99
Farzların Üçüncü Ve Dördüncü Rekatlerinde Kırâat.....	99
Sünnetlerin; Üçüncü Ve Dördüncü Rek'atleri.....	99
Son Ka'de.....	99
Salavât Okumak.....	99
Kısaca Mânâsı :.....	100
Teşehhüdden Sonra Yapılamıyacak Dualar.....	100
Selâm Veriş.....	101
Namaz Kılan Kimsenin Yerine Getirmesi Gereken Edebler.....	101
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	103
NAMAZIN SÜNNETLERİ	103
1- Namazın Sünnetleri.....	103
2- Nafle Namazlar.....	103
Namazın Sünnetleri.....	103
1 - Ezan ve Kâmet.....	103
Ezan Ve Kametin Şekli.....	104
Kimler Müezzin Olmalı Ve Müezzinin Görevleri.....	104
Ezân'a İcabet.....	105
Namazın Diğer Sünnetleri.....	106
Nafle Namazlar Beş Vakit Namazla Kılınan Sünnetler.....	106
Nâile Namazlarla İlgili Bazı Feri Mes'eleler.....	107
Kuşluk Namazı.....	107
Diğer Bâzı Mes'eleler.....	107
Kırâatin Terkedilmiş Olduğu Nâfle Nâamazlaî.....	108
Nafilede Kırâati Terketmekten Doğan 15 Mes'ele.....	108
Nafle Namazlarla İlgili Diğer Mes'eleler.....	109
Sabah Namazının Sünneti İle İlgili Bir Kaç Mes'ele.....	109
Sabah Namazının Sünnetinin Kazası.....	109
Sabah Namazının Sünnetinde Ne Okunmalı.....	109
Sünnetler Nerede Kılınmalı.....	110

Terâvîh Namazı.....	110
Teravîh Namazını Cemâatle Kılmak.....	110
Terâvîh Namazında Niyyet.....	110
Terâvîh'in Vakti.....	111
Teravîh Esnasında İstirahat :.....	111
Teravîhin Kaç Rekat Kılınmış Düşmek : Bulunduğunda Şüpheyne.....	111
Terâvîhde Kıraatin Miktarı.....	112
Terâvîh'de İmâm.....	112
Teravîhle İlgili Bazı Mes'eleler.....	113
Vîtir Namazı.....	114
Vitirde Kıraat.....	114
Kunut Duaları.....	114
Okunuşu:.....	114
Okunuşu.....	114
Kunut Dualarını Bilmeyenler.....	114
Vitrin Tek Başına Kılınması.....	114
Vitirle İlgili Bazı Mes'eleler.....	115
Diğer Nafîle Namazlar.....	115
Peygamber (S.A.V)Efendimizin Yağmur Duası.....	116
Meali:.....	116
Abdest Veya Gusulden Sonraki Şükür Namazı.....	117
Evvabîn Namazı.....	117
İstihare Duası:	117
Manası:	118
Tesbîh Namazının Kılınışı.....	118
Hacet Duası.....	119
Okunuşu:.....	119
Bir Başka Hacet Duası.....	119
Okunuşu:.....	119
Meali:.....	119
Teheccüt Namazı = Gece Namazı.....	119
Nafîle Namazlarla İlgili Bazı Mes'eleler.....	120
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	120
NAMAZDA MEKRUH OLAN ve MEKRUH OLMAYAN ŞEYLER.....	120
Namazın Mekruhları.....	120
Namaz Kılan Kimsenin Elbisesi.....	121
Baş Açık Namaz Kılmak.....	121
Mekruh Hareketler.....	121
Öksürür Gibi Yapmak.....	122
Namazda İşaretle Selam Almak.....	122
Üfleme.....	122
Bir Şey Yemek.....	122

HALEB-İ SAĞIR

MUKADDİME

Bu kitap, konusu NAMAZ olan, bir fıkıh kitabıdır.

Namaz, imândan sonra farzların en büyüğü ve en mühimidir. Namaz, imânın alâmetidir. Namaz, dinin direğidir. Beş vakit namaz, Mi'rac'da farz kılınmıştır. Namaz, mü'minin mi'râcıdır; mü'-min namaz sayesinde Cenâb-ı Hakk'ın manevî huzuruna yükselir. Namaz, en büyük zikir ve en büyük duadır. Kul, Allahu Te-âlâ'ya münâcaatta bulunarak mânevi yakınlığa erer.

Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor

«Resulüm!... Sana vahyedilen Kır'âr Kerîm'in âyetlerini oku ve namazı da erkân ve âdabına riâyet ederek dosdoğru kıl. Şüphesiz ki namaz, edebe, akla ve şeriate uymayan ve çirkin görülen şeylerden, meneder, Allahu Teâlâ'yı zikretmek ibâdetlerin en büyüğüdür. Yaptığınız her şeyi Allah-u Teâlâ bilir.»¹

Namaz ise elbette en büyük zikirdir.

Yine Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor :

«(Şartlarına riâyet edip; farzlarına, vâciblerihe, sünnetlerine ihtimam göstererek ve vaktinde kılmak suretiyle) Namazları (nâa hakkını), muhafaza edenler (yok mu), işte bunlar cennetlerde ikram olunanlardır.»²

Başka bir âyet-i celîle :

«(Ey Mü'minler !...) Namazı dosdoğru Talin, zekâtı verin ve Allah'ın Resulüne itâât edin. Ta ki, ilâhî rahmete kavuşturulasınız.»³

Cenâb-ı Hak buyuruyor :

Namazı dosdoğru kılınız, zekâtı da veriniz. Kendiniz için evvelden hayır olarak ne yollamışsamz, Allahu Teâlâ'mn katında onu bulacaksınız. Şübhe yok ki, ne yaparsanız Allahu Teâlâ onu hakkı ile görücü (ve ona göre mükâfat verici) dir»⁴

Yine âyet-i kerime :

«İmân eden, iyi amel (ye harekelilerde bulunan, namazı dosdoğru kılan, bir de zekâtı veren kimseler (için) Rableri indinde mükâfatlar vardır. Onlar için hiç bir korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır.»⁵

Kur'ân-ı Azîmü's-şân'da namazla ilgili daha pek çok âyet-i kerîmeler vardır. Biz ise bu kadarla iktifa ettik.

Şimdi de namazla ilgili bazı hadis-i şeriflerin mânâlarına bakalım.

Peygamber (S.A.V) Efendimiz buyuruyor :

«Namaz dinin direğidir. Onu terk eden dinini yıkmış olur.

Yine Peygamber (S.A.V.) Efendimiz buyuruyor :

«Beş vakit namaz ve Cum'a namazı, namaz vakitleri ve iki Cum'a arasında işlenen küçük günahların keffâr etidir.»

Bir başka hadis-i şerif :

«Namaz kişinin kalbinde bir nurdur. Sizden kim dilerse, nurlansın, kalbindeki nuru artırsın."

Ebû Hureyre (R.A) den :

Peygamber (S.A.V) Efendimiz, Ashabına :

Ne dersiniz, birinizin kapısının önünde bir nehir bulunsun da, o kimse, o nehirden günde beş defa yıkansa, bedeninde kirden hiç bir şey kalır mı? diye suâl buyurdu.

Ashâb-ı Kiram :

Hiç bir kiri kalmaz, diye cevap verdiler. (Bunun üzerine Peygamber (S.A.V) Efendimiz.

İşte beş vakit namaz da buna benzer. Allahu Teâlâ namaz sayesinde günahları siler.» buyurdu.

Yine bir hadis-i şeriflerinde Peygamber (S.A.V.) Efendimiz :

«Namaz, şükürün bütün kısımlarını içinde toplar.» buyurmuşlardır.

Namaz hakkında daha binlerce sahih hadis-i şerif vardır.

Evet, elinizde bulunan bu kitabın konusu namazdır. Bu kitap, namaz konusunu, Hanefî Fıkıhı üzere ve her mümine lâzım olacak ölçüde derli toplu bir tarzda incelemiştir. Fakat, şunu da soy-, lemek lâzımdır ki, bu gün okuyucuya takdim edilen, itikat, ibâdet, ahlâk ve hatta bazen de muamelât ve siyer bölümlerini de ihtiva eden ilmihâl kitapları göz önüne alınırsa görülecektir ki; bu kitap, sâdece namaz konusunu, onların bütün muhtevi yatılıdan daha geniş anlatmaktadır.

Söylediğimiz gibi bu kitâb, Hanefî Fıkıhı üzere telif edilmiştir. Dolayısıyla, her hususta îmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe (R.A.) İmâm Ebû Yûsuf (R.A.), ve İmâm Muhammed (R.A.) le diğer Hanefî Fukahâsının kavilleri alınmış; bunların ittîfak ve ihtilâf ettikleri hususlar gösterilmiş ve müftâbih olan kavillere de işaret edilmiştir.

¹ Ankebût Sûresi, âyet : 45

² Meâric Sûresi, âyet : 34, 35

³ Bakara Sûresi, âyet : 110

⁴ Bakara Sûresi, âyet : 110

⁵ Bakara Sûresi, âyet : 277

Ayrıca, yer yer, konu üe ilgili olarak diğr üç mezheb imamlarının görüşleri de belirtilmiştir.

Bu kitab, kendisinden önce telif edilmiş bulunan hemen hemen bütün fıkıh kitapları göz önüne alınarak hazırlanmış, namazla ilgili bir fıkıh hazinesidir. Ve hangi kavlin, hangi eserden alınmış olduğı da kitab içinde belirtilmiştir.

Ayrıca bu kitab, kendisinden sonra telif olunan bütün fıkı kitabiarma da kaynak olmuştur.⁶

Müellif, Sarih, Mütercim

Bu kıymetli eserin müellifi, İmâm Muhammed Sedîd-üd-dîn Kaşgari; sarihi, Halebî İbrahim bin Muhammed; mütercimi ise» Babadâğî İbrahim Efendi'dir. Şöyle ki:

Elinizde bulunan bu kitab İmâm Muhammed Sedîd-üd-dîn Kaşgârî'nin «Münyetü 1-Musallî» adlı eserinin şerhidir. Sedîd-üd-dîn Kaşgârî hicrî 705 (milâdî 1305) yılında vefat etmiş bulunan bir âlimdir.

Bu eseri şerh eden zât ise, Halebi İbrahim bin'Muhanuned' dir. İbrahim bin Muhammed, fukahâ'dan bir zâttır. Hicri 865 (milâdî 1459) yılında Haleb'de dünyaya gelmiştir.

Halebî merhum, tahsilini Haleb ve Mısırdâ ikmâl ettikten sonra istanbul'a gelmiş ve Fatih Câmî-i Şerifinde imamlık yapmıştır.

Halebî İbrahim bin Muhammed, hicrî 956 (milâdî 1549) tarihinde İstanbul'da vefat etmiş ve Edirnekapısı Kabristanına defne-dümüştür.

Halebî merhumun eserleri arasında en meşhurlarından biri, elinizde bulunan Münyetü İ-Musallî Şerhi (Halebî Sağır) dir.

İbrahim Halebî, daha önce Münyetül-Musallî'yî, Gımyetü'l-Mütemellî fî Şerh-i Münyetü 1-Musaîlî (Halebî-i Kebir) nâmı ile ve daha geniş bir şekilde şerhetmişti. Daha sonra bu şerhi, herkesin kolayca istifâdesini temin maksadı ile -kısaltarak Halebî-i Sağır'i meydana getirmiştir.

Halebî-i Sağır, asırlar boyunca, mektep, medrese ve dergâhlarda okunan ve okutulan, halk arasında da şöhreti en çok yayılan kitap olmuştur.

Halebî İbrâhîm bin Muhammed'in en meşhur eserlerinden biri de Hanefî Fıkının temel kitaplarından biri olan Mülteka'l-Ebhûr'dur.

Halebî merhumun Arabça olarak yazmış bulunduğı bu- eserler müteaddid defalar Türkçeye tercüme edilmiştir.

Elinizde bulunan bu eserin mütercimi ise,, yine Osmanlı âlimlerinden Babadağ! (Babadâğlı) İbrâhîm Efendi'dir. İbrahim Efendi, Şeyh Sâdî-i Şîrâzî'nin Gülistan isimli meşhur eserini de tercüme etmiştir. Babadağî İbrâhîm Efendi'nm, Teshilüt - Tarikat namında, bir de Tarikat-ı Muhammediye tercümesi vardır.

Asırlardan beri şöhretini muhafaza eden; ilim ve irfan hayatımıza pek çok faydası dokunan bu eserin, unutulup gitmesine gönlümüz razı olmadı. Yeni neslin de bu eserden istifâde etmesini arzu ettik. Çünkü bu eser, kıyamete kadar bakî kalacak yüce İslâm Dini'nin en büyük ibâdeti olan NAMAZ'ı en güzel ve mükemmel bir şekilde anlatan eserdî...

Yaptığımız iş şudur ; Kitâbm aslıma ve Kitab'da geçen ıstılahlara kat'iyen dokunmadan, dilini bu günkü, neslin anlayacağı şekle getirdik. Bu işi yaparken, Babadağî İbrâhîm Efendi'nin matbu «Halebî-i Sağır Tercümesi»ni esas aldık Gerekliği yerlerde Arapça aslına da müracaat ettik.

Kitabın başına eklediğimiz bu mukaddimenin son kısmına da, bu kitapda sık sık geçen ISTILÂHLAR'm açıklamalarını koyduk. Bu sayede, kitabın anlaşılmasında, bir güçlükle karşılaşılmayacağını ümit etmekteyiz.

Ayrıca, kitabın sonuna da «Namaz Süreleri ve Namaz Duâ- lan» ile ilgili bir bölüm ekledik. Bunu da, namaz kılmaya yeni başlayan veya önceden beri namaz kılmakla beraber, bu hususta bazı noksan ve hataları olan kardeşlerimize yardım ve fayda olur mülâhazası ile yaptık.

Size sunduğumuz bu kitabın, üzerinde çalışma yaptığımız matbu nüshasının kenarında Kadızâde Muhammed Emîn'in te'li etmiş olduğı FERÂİDÜ'L FEVÂİD Fİ BEYÂNÎ'L - AKÂİD (= AMENTÜ ŞERHİ) isimli eseri de bulunmakta idi. Mezkûr eseri de, bu günkü neslin anlayabileceğı bir tarzda sadeleştirdik. Ehl-i Sünnet i'tikâdını en güzel bir tarzda anlatan bu eser de AKÇAĞ tarafından neşredilecektir.⁷

İstılahlar?

Şimdi de, bu kitabın anlaşılmasında kolaylık sağlaması ümü-diyle bazı dinî ıstılahları kısaca açıklayalım :

Akıl : Kişinin bilgi sahibi olmasına; iyiyi kötüyü birbirinden ayırmasına; eşyanın hakikatini sezmesine sebep olan ruhî bir kuvvettir. Akıl, insanın yürüyeceğı yolu aydınlatır; onu haktan ha-kıkattan haberdar eder.

Âkil, akü sahibi olan kimse demektir. Akü ni'metinden mahrum olana, mecnûn (= deli) denir. Akü, mükellef olmanın ilk şartıdır.

Âmme : Fukahâmn, ulemânın çoğunluğı manasınadır. Eâtü : Kısmen, veya tamâmen: şartlarını veya rükünlerini cami bulunmayan, yani şartları veya rükünleri kısmen veya tamamen noksan olan herhangi bir ibâdet veya

⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 17-19.

⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 19-21.

muamele demektir. Bir özür bulunmaksızın, tahâretsiz namaz kılmak gibi...

Beis : Zarar, ziyan fenalık, zahmet, zorluk. .

Bid'at : Dinin aslında olmadığı halde, sonradan meydana çıkan şey.

Beliyye : Felaket keder, kasavet, tasa.

Muayyen çağa yetişmek, muayyen vasıfları kazanmak demektir. Muayyen çağa yetişip, muayyen vasıfları taşıyan erkeğe «baliğ»; kadına ise «baliğa» denir. Uykuda ihtilâm blan veya evlendiği takdirde çocuk yapabilecek erkeğe baliğ denilir.

Baliğ olma yaşının başlangıcı 12 yaştır; baliğa olma yaşının başlangıcı ise dokuz yaştır. Erkek ve kadın için bülüğa erme yaşının sonu ise 15 yaştır. 15 yaşını bitirmiş olmasına rağmen, kendisinde büüğ alâmetleri olmayan kimseler, hükmen baliğ sayılırlar.

Caiz : Yapılması şer'an yasaklanmamış şey demektir.

Bu kelime bazen sahîh bazen de Mubah manasına gelir.

Bazı muameleler vardır ki, dünya hükümleri bakımından sahîh olur; fakat âhiret ahkâmı bakımından caiz olmaz. Meselâ: Cum'a namazı kûmakla mükellef olan bir kimsenin, Cum'a ezanı okunurken yaptığı alış veriş muamelesi gibi... Bu muamele, aslında sahihtir; fakat ma'nevî mes'uliyeti gerektirdiği için caiz değildir.

Câriye : Bir kimsenin memlûkesi olan genç veya ihtiyar kadın.

Celse : Namaz kılarak, iki secde arasında, bir defa «Sübhâ-ne Rabbiye'l - azîm» diyecek kadar oturmaktır.

Dânik : Mangır bir dirhem dörtte biri.

Edâ : Muayyen bir vakitte kılınması emredilmiş bulunan bir namazı, o vakitte kılmak demektir.

Ef âl-i Mükellefin Mükellef bulunan insanların yaptıkları işler demektir. Farz, vâcib, sünnet, müstehab, helâl, mubah, mekruh, haram, sahîh, bâtil, fâsid gibi kısımlara ayrılır ki, bunların her biri kendi sıralarında açıklanacaktır.

Ehvat : En ihtiyatlı, ihtiyata en uygun (olan kavil).

Eimme : İmamlar demektir.

Esahh : En sahîh, daha doğru (olan kavil).

Evceh : En vecihli, pek münasebeti!, çok uygun.

Evlâ : Daha uygun, daha layık, daha iyi, daha üstün (olan kavil).

Fakih : Amellerle ilgili şer'i hükümleri, tafsili delilleri ile bilen ve kavrayan kimse. Fâkih'in cem'i (çoğulu) Fukahâ'dır.

Farz : Yapılması dînen kat'î bir şekilde emredilmiş bulunara vazifeler.

Şer'i bir delille yapılması kat'î bir şekilde emredilmiş olan vazifelere : Farzı Kat'î denilir. Namaz kılmak, zekât vermek gibi, Müctehidlerin, kat'î bir delile yakın bir delil olarak gördük-leri zannî bir delille sabit görülen vazifelere de «farz-ı zannî» denir. Abdestte başı meshetmek, bir farz-ı kat'î; başın dörtte birini mesh'etmek ise, bir farz-ı zannî'dir. Farz-ı zannî'ye, «farz-ı amelî» de denir. Farz-ı amelî, vâcib olarak da adlandırılır.

Her mükellefin yapması gereken farza, Farz-ı Ayn denir. Beş vakitteki namaz gibi...

Mükelleflerden bir kısmının yapması ile diğerlerinden sakıt olan yâni bir kısmı yerine getirince, diğerleri için yapmak mecburiyeti kalmayan farzlara da «farz-ı kifâye» denir. Cenaze namazı gibi... Farz-ı Kifâye'yi. müslümanlardan hiç biri yerine getirmezse, bundan haberi olan ve bunu yerine getirmeye gücü yeten bütün müslümanlar, Allah indinde mes'ûl ve günahkâr olurlar.

Farz-ı kat'î'yi inkâr eden kâfir olur, Farz-ı amelî'yi inkâr etmek ise bid'attir.

Fâsid : Aslen sahîh olduğu halde, sahîh olmayan bir şeye mü-kâreneti sebebi ile sahîh ve meşru' olmaktan çıkan şeydir. İbâdetde fâsid, batıl hükmündedir.

Fariğ : Vazgeçmiş, çekilmiş. Rahat, asude, boş, boş kalmış işini bitirmiş, işsiz. Bir mülkün; tasarruf, sahip olma, kullanma hakkını başkasına terkeden.

Fenağ : Vazgeçme, bırakıp, istirahat etme dinlenme. Hiçbir işle meşgul olmama rahat etme.

Fetva : Bir mes'elenin halledilmesi ve açıklanması hususunda vakî olan bir suâle verilen cevap demektir. Yanî, şer'î mes'e-lelere dâir sorulan suâllere verilen cevaplara fetva denir. Fetva kelimesinin cem'i (çoğulu) Fetâvâ, fefcâvî'dir.

Fıkıh : İnsanın, amel bakımından lehine ve aleyhine olan şer'i hükümleri, tafsilâtlı delilleri ile bilmesi demektir. Fıkıh, İslâm Hukuku mânâsına kullanılan bir ıstılahtır.

Hades : Şer'an bazı ibâdetlerin yapılmasına mâni' olan ve hükmî necaset sayılan bir haldir.

Hades-i asgâr : Sadece abdest almakla giderilebilen hadis hâlidir. Bevletmek, ağızdan, burundan kan gelmek ve benzerlerinden dolayı medyana gelmiş bulunan hades halleri gibi...

Hades-i Ekber : Ancak, ağzı, burnu ve bütün bedeni yıkamakla (gusülle) giderilebilen hades hâlidir. Cünüplük, hayız ve nifas halleri gibi...

Hâil : tiki şey arasında veya birşey önünde perde olan, mani olan, arayı kapayan engel.

Halef : İmânî Muhammed bin Hasan'dan, Şemsü'l-eimme Halvânî (Hicri 456) ye kadar geçen fâkihîer.

Halâvet : Tatlılık, şirinlik. Zevk.

Hâlî : Tenha, boş, sahipsiz yer. Açık yer.

Haram : Yapılması, kullanılması, yiyilip içilmesi dinen kat'i

bir delil ile yasaklanmış olan şeylerdir. Leşe, şarap, akan kan gibi herkese karşı haram olan şeylere «Lizâtihi Haram» aslında helâl olup, başkasının hakkından dolayı haram olan şeylere de «haram ligayrihi» denir. Sahibinin meşru şekilde bir izni bulunmadan, başkasının malından istifade etmek gibi. «Muharremât» haramlar demektir.

Haram olduğu, ittifakla ve kat'i olarak kabul edilen bir şeyi helâl saymak, insanı imândan çıkarır.

Helâl : Dinen caiz görülen şeylerdir ki, bu şeylerin yapılmasında veya kullanılmasında bir günâh ve ceza yoktur. "Her türlü şüpheden uzak, saf ve temiz olan halâllere «tâyib» ve «tayyib» denir.

Hikmet : Sebep; fâide; maslahat; eşyanın hakikâlerini olduğu gibi bilmek ve buna göre hareket etmek mânâlarına gelir. Cem'i (çoğulu) Hikem'dir.

Hüküm ; Karar; icâb; iktizâ; nüfuz; amirlik, güzel akıbet mânâlarına gelir. İstilahda, bir şeyin üzerine terettüb eden eser demektir.

Mükelleflerin filefrine taalluk ecîen, dinî hükümlere de «şer'i hüküm» denir. «Namaz farzdır.», «Faiz haramdır.» cümleleri gibi...

Huşu : Gönül açıklığı.

İbâdet : Kulluk vazifesini yerine getirmek demektir. İstilah mânâsı ise : Güzel bir niyetle yapılmasında sevap olan ve Al-lahu Teâlâ'ya ta'zini için yapılan amel demektir. Namaz kılmak, oruç tutmak gibi...

İbtizal : Birşeyin hor kullanılması, bir şey, çokluğundan dolayı değerini kaybetme bayağılaşma, ayağa düşme. Birşeyi sürekli olarak kullanma. Umumileşmiş, ağızdan, ağıza düşerek, müpte-zel olmuş sözlerin gevelenmesi.

İcmâ : Bir asırda bulunan İslâm Müctehidlerinin, şer'i bir hüküm üzerinde ittifak etmelerine denir. İcmâ-ı ümmet de aynı mânâdadır.

İctihad : Fırû'a âit bir şer'i hükmü, delilinden çıkarmak için kişinin bütün takatini sarfetmesi demektir. İctihad eden kimseye müctehid denilir. Herkes icthad edemez. İctihad edecek müc-tehidin gerekli şartları hâiz olması gerekir.

İhtisar : Kısaltma; sözü yazıyı kısılma; sadeleştirme, basitleştirme..

İltihak : Katılma karışma.

İmâmeyn . İmâm Ebû Yûsuf (R.A'lâ İmâm Muhammed (R.A.5 'm ikisine birden imâmeyn denir. «Sâhibeyn» tabiri de aynı mânâda kullanılır.

İsaet : Kötülükte bulunma; kötü iş işleme.

İttisaf : Muttasîf olma, vasıflanma, nitelenme.

İstiab : İçine alma, içine sığma, tutma kaplama^

İstihfaf : Hafifseme ehemmiyet vermeme, küçük görme.

İstinbat : Bir sözden veya işten saklı bulunan mânâyı çıkarmak. Bir mes'ele hakkındaki hükmü, delil ve kaynaklarından çalışıp gayret sayfederek çıkarmak.

İstinsaf : Hakkını tamamen alma, ödeşme.

İstihsân : İyi ve faydalı olanı kabul etmek demektir. İstihsan da kıyâsın bir nev'idir. İleti kapalı olan kıyasa istihsan. denir.

İstinâf: Yeniden başlama.

Kâid : Oturucu, oturan, oturmuş.

Kabih : Çirkin, yakaşksız, fena, ayıp.

Ka'de : Namazda teşehhüt için yâni et-tahiyyat'ı okumak için oturmaktır. Buna kuûd da denir. Bir namazda iki defa oturulursa, birincisine «Ka'de-i ûlâ» (=ilk oturuş); ikinci oturuşa da *kâ'-de-i ahîre» (=son oturuş) denir.

Kavme : Rükû'dan kıyama kalkıp, bir kere «Sübâne Rab-biyel-azîm» diyecek kadar durmaktır.

Kavil : Söz, görüş, rey.

Kaza : (Burada) Muayyen bir vakitte Jfâ edilmesi gerekirken, bu zamanda yapılmayan bir ibâdetin, bu vakit hâricinde ifâ edilmesi demektir.

Kerahet : Lügatte, bir şeyi fena görmek, bir şeye razı olmamak demektir.

İstilahta ise; terk edilmesi muhakkak iyi olan bir şeyin, ter-kedilmeyip yapılması demektir.

Harama yakın olan kerâhate «kerâhat-i tahrîmiyye» helâle yakın olan kerâhate de «kerâhat-i tenzihiyye »denir.

Kıraat: Namazda, Kur'an-ı Kerîm'den bir miktar okumak demektir.

Kıyam : Namazda ayakta durmak demektir.

Kıyas : Bir şeyde sabit olan hükmün aynım, o hükmün icti-hâdi illetini taşıması sebebi ile, diğer bir şeyde de, bir rey ve icti-had neticesi olarak izhar etmektir. Buna «Kıyâs-ı fukahâ» da denilir.

Kurbet : Yakınlık demektir. İstilah mânâsı ise : Alîahu Teâ-lâ'ya mânevi bir halde yakınlığa sebep olan, herhangi bir güzel ameldir. Nafile olarak kılman namazlar, sadakalar gibi...

Le-vmi s Zemmetme, çekiştirme, paylama, başa kakma.

Mahreç : Huruç edecek,, dışarı çıkacak, çıkılacak kapı. Ağızdan harflerin çıktığı yer.

Makûle : Takım, kısım soy, ulam, ilim tasnifi yapılmış.

Maslahat : Bir şeyin doğru, güzel, hayırlı olmasına sebep ve vesile olan şey demektir. Maslahatın dînî, dünyevî ve diğer bazı kısımları vardır. Maslahatın zıddı «Mefsedepir.

Masiyet: Asilik, itaatsizlik, isyan, günah.

Masnuni : Sünnet olan şey, adet edilen şey; yılanmış şey. Me'cur ; Ecir ve savabı verilmiş olan. Me'sûr : Esir edilmiş, tutsak, yolu kesilmiş.

Mendûb : Dini bir emir veya yasak olmayıp, buna rağmen yapılması makbul ve uygun olan şey demektir.

Meşru : Şer'an caiz olan şey; şeriatın izin verdiği şey; şeriate uygun olan şey. .

«Mekruh», «tahrimen mekruh», «tenzâhen mekruh» da bu mânâlarda kullanılır.

Mekruh : Lügatte, sevilmeyp kerih görülen ve hoş karşılanmayan şey demektir. İstüâhda ise : Yasaklandığı ve men edildiği sabit olmakla beraber, bu hükmün hilâfına ve ona aykırı bir emare görülen şeydir. Mekruhun yapılması doğru değildir; terkedil-mesi daha uygundur.

Muhtar : Beğenilip seçilmiş, uygun görülmüş (kavil).

Muktedî : Bir imâma uymuş olarak namaz kılan kimse.

Mübâh : Yapılması da, yapılmaması da dinen caiz olan şeydir. Yapılmasında sevap, terk edilmesinde ise günâh yoktur. Helâl olan bir yemek veya meyveyi yemek veya yememek gibi...

Mübelliğ : Tebliğ eden, haber veren, bildiren. Müctehidlerin, birçok dereceleri de vardır.

Müfsid : Meşru' olan bir ameli bozup iptal eden şeydir. Bu fiilin kasden işlenmesi azabı gerektirir.

Müftâbih : Bir mes'ele hakkında, kendisi ile fetva verilen şer'i hüküm demektir.

Bir hadise hakkındaki muhtelif hkhî kavillerden birinin tercih edilmesi halinde, kendisi ile fetva verilen kavle de «müftâbih kaviU denir.

Müftî (Müftü) : Şer'i mes'elelerin hükmünü beyan etmekle görevli olan kimse demektir.

Mükellef : Kendisine, Allahu Teâlâ tarafından bir şey yapması veya yapmaması görevi verilen âkil (akıllı) ve balığ (buluğa ermiş kimse) demektir.

Münafi : Zıt, uymaz, aykırı.

Münferid : Namazı tek başına kılan kimse.

Mürâhik : Bülâğ çağına ermiş, on iki yaşının basmış erkek çocuk.

Müstehab : Peygamber (S.A.V.) Efendimizin, bazen yapıp bazen de terk buyurdukları şeylerdir. Kuşluk namazı ve benzerleri gibi... Bu, bir bakıma sünnet-i ğâyr-i müekkele demektir.

Peygamber CS A.V.) Efendimiz, müstehab olan şeyleri sevmiş ve ihtiyar buyurmuştur. O'nun ümmetinin sâlihleri de bunları seve seve yapmışlar ve bizlere de tavsiye etmişlerdir.

Müstehab kelimesi yerine, «mendûp», «fazilet», «nafile», «ta-tavvu» ve «edeb» kelimeleri de kullanılır. .

Müştehat : İhtihayı gerektiren, arzu olunan, istenilen. Müştehat : Erkeklik hissini tahrik edecek hale gelmiş kız.

Mütekarrir : Takarrür eden, kararlaşan, yerleşip kuvvet bulan.

Müteahhürin : Şemsü'l-eimme Halvânî'den Hâfızu'd-dîn Buhârî (Hicrî 693) 'ye kadar olan fukahâ'dır.

Mütekaddimîn : Şemsü'l-emme Halvânî' (Hicrî 456) den önceki fukahâ'dır.

Müzmâka : Dokuz yaşma basıpta balığ olmayan kız çocuk.

Nafile : Lügatte, ziyâde, fazla manasındır. İstilahta ise : farzlar ve vâcibler üzerine ziyâde edilen ibdetlere denir.

Nass : Manası açık ve kat'î olan âyetlerin delil olması hâli.

Neces : Murdar, pis olan şey demektir.

Necis ve necaset de böyledir. Yâni bu kelimeler, esasen veya arızî olarak temiz bulunmayan bir madde manasına gelir ki, kitabımızın ilgili bölümünde geniş malûmat vardır.

Nehiy : Kendisi ile bir fiilin terkedilmesi istenilen sözdür. «Yalan söyleme», «hırsızlık etme» sözleri gibi.

Böyle hitâb eden zâta «Nâhi», nehyedilen, yasaklanan şeye «menhiyyün anh» denir; bunun cem'i (=çoğulu) ise «menhiy-yâU, «memnû'at» kelimeleri ile karşılanır...

Nevâdir : Hanefî fikhında, üç İmâmın, zâhirü'rivâye'nin dışında kalan kavillerini toplayan kitaplara ve bu kitaplarda bulunan kavillere «nevâdir» denir

Niyyet : Kasdetmek; kalbin bir şeye azmetmesi, yönelmesi demektir. İstilahta ise : Yapılan bir vazife ile Allah. Teâlâ'ya tâ-atde bulunmayı ve O'na mânevi olarak yaklaşmayı kasdetmek, demektir,

Râci : Geri dönen, münasebeti; ilgisi olan,

Râci : Rica eden, yalvaran.

Rek'at t Namazın kıyam, rükû' ve iki secdeden meydana gelen bir bölümü.

Revâtib : Farz namazlardan önce ve sonra kılman müekket sünnetler.

Rida : Belden yukarı örtülen örtü.

Rükûl : Namaz'da, kırâatden sonra eğilerek baş ile sırtı aynı hizaya getirmek demektir.

Salâh : Doğru olan, fâsid olmayan demektir. Doğru olan, Allahü Teâlâ'nın hukukunu da, kulların hukukunu da yerine getiren kimseye «Salih» kimse denir.

Salât : Namaz demektir. Namaz kılana ise «Musallî» denir.

Secde : Namaz kılarken -usulünce- eğilerek, yüzün bir kısmını yere koymak demektir. Birbiri ardı a yapılan iki secdeye «secdeteyn» denir. Sücûd ise, hem secde etmek ve hem de secdeler manasına gelir. Secde eden kimseye ise «Sâcid» denir.

Selef : İmâm Ebû Hanâfe'den İmâm Muhammed b. Hasan'a kadar olan zevata fikh'ta «selef» denir.

Sena : Övme, övüş.

Sünnet : Farz ve vaciblerin dışında Peygamber (S.A.V.) Efendimizin yapmış bulunduğu fiil ve hareketlerdir.

Peygamber (S.A.V.) Efendimizin mübarek sözlerine «sünnet-i kavlrye», ful ve hareketlerine «sünnet-i fiiliyye», yapıldığını görmüş bulundukları bir fiil karşısında susup, onu red ve inkâr buyur mamalarına da «sünnet-i takririyye» denir ki bu hâl o şeyin caiz olduğuna delalet eder. Sünnet kelimesinin cem'i (= çoğulu) «Sünen»dir.

Sünnet-i Gayri Mükkeke : Hz. Peygamber'in çok defa eda edip, bazan terkettileri sünnet (Nama-zda uzun okuma, ikindi ve yatsı namazlarının ilk sünnetleri gibi...)

Sünnet-i Mükkeke : Hz. peygamber'in hemen hemen daima eda ettikleri (sabah, öğle, akşam namazlardaki) sünnetler.

Siret : Bir kimsenin içi, hali, tavrı, gidişi ahlakı. Hal tercümesi.

Sa'y : Koşma yürüme (Hacda Sefa ile Merme arasında).

Şefi : Namazların iki rek'atlık bölümleri demektir. Dört rek'atli namazların ilk iki rek'atlarına «şefi evvel» son iki rek'aüeri-ne ise «şefi sâni» denir. Üç rek'atlı namazların son bir rek'atleri de şefi sâni'dir.

Şeyh : Yaşça, ilimce ve amelce büyük olan demektir.

Şiraze : Kitap ciltlerinin iki ucunda bulunan ve yaprakları muntazam tutan, ibrişimden örülmüş ince şerit.

Meşâyih ise şeyhler demektir.

Tâat : Emri tutmak, emre uymak demektir ki, «itaat» kelime si de aynı mânâdadır. Tâat'ın istilâh mânâsı ise : Yapılmasından dolayı sevap bulunan bir amel demektir. Namaz kılmak, Kur'ân okumak gibi...

Tağyir : Başkalaştırma. değiştirme, bozma.

Taharet : Lügate temizlik demektir, istilâda ise : İbâdete mâni olan, necaset dediğimiz maddi pisliğin ve hades dediğimiz mânevi pisliğin giderilmesi demektir. Temiz olan şeye «tâhir», temizleyici olan şeye «tahûr» veya «mutahhir», temizleme işine de «tathîr» denir.

«Tahâret-i sugra», abdesti olmayanın abdest alması, «taharet-?, kübrâ» ise gusûl icâbeden kimsenin gusletmesi demektir.

Tahfif : Hafifletme, yükünü azaltma.

Takva . Allahü Teâî'dan korkma ve bu korku ile Cenâb-ı Hakk'ın yasakladığı şeylerden kaçınma, sakınma.

Tedai : Birşeyi hatıra getirme.

Tecviz! Caiz görme; caiz görülme, 'izin verme.

Teenni ; Yavaş gitme, yavaş hareket etme, yavaşlık, gecikme, ilerisini düşünerek acelesiz, dikkatli davranma.

Tedebbür : Sonunu, hakikati düşünme.

Tehlîl: Kelime-i Tevhidi tekrar tekrar söylemek.

Tekbîr : «Allah-u Ekber» demektir.

Teklif : Dinin, ehliyet ve selâhiyet sahibi olan kimselere, bir takım şeyleri yapmalarını, bir takım şeyler yapmamalarını emretmesi demektir. Bu tarz dinî emir ve yasaklara muhatap olan kimseye «Mükellef» denir.

Tenahnûh : Gırtlığını temizlemek üzere hırıltılı sesler çıkarmalar ve çıkarılan böyle sesler; öksürmeler.

Tencîs : Kirletme, Pis etme.

Tercih : Vasıf itibariyle birbirlerine benzeyen iki delilden birinin diğerinden daha üstün ve tercihe şayan olduğunu isbât etmektir. Fıkıhta, böyle durumlarda tercih yapma kudretine hâiz olan kimselere «ashâb-ı tercih» denir.

Teressül : Harflerin mahreçlerine ve kısaltılıp uzatılmalarına riayetetme.

Teşbih : «Sübbânallah» diyerek Cenâb-ı Hakk'ı tazim etmek. Teşviş - . Karıştırma, karmakarışik etme.

Tevatür : Bir hadis-i şerifin ve bir haberin, yalandar ittifak etmesi mümkün olmayan cemâatler tarafından nakil ve rivayet edilerek gelmesi...

Te'vil : Bir sözü veya bir ifâdeyi, taşıdığı açık mânâdan başka bir mânâ ile yorumlayıp anlama.. Sözü mânâsım değiştirme.

Tezelzül : Sarsılma, sallanma, ırgalanma.

Vâcib : Yapılması, kat'î olmamakla" birlikte kuvvetli bir delil

ile sabit olan şeydir. Vitr ve bayram namazları gibi... Vaciblerin yapılmasında sevap, terk edilmesinde azap vardır inkâr edilmesi ise bid'attir. Vâcib kelimesi bazen farz veya lâzım yerinde de kullanılır.

Vâcib li Zâtihi : Ademi mümteni olan mevcuttur ki vücut kendisinden olup başkasından olmadığı mâdûniyyetin imtinâi zaruret halinde olduğu yerinde kullanılır bir tabirdir.

Vird : Belli zamanlarda okunması âdet edinilen Kur'ân cüzleri veya dualar, zikirler.

Varid -. Selen, vasıl olan, erişen.

Zâhib : Bir fikir veya zanna, bir görüşe uyan.

Zahir : Açık, herkes tarafından anlaşılabilen (rivayet ve kaviller) demektir. Azher ise, daha açık, meydanda, besbelli demek

Zâhirü'l-mezheb : Hanefî Mezhebinde İmâm-ı A'zam (R.A.Î İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) ve İmâm Muhammed (R.A.) 'm her üçü nün kavillerine «zahîrü'l-mezheb» denilir.

Zâhirü'r rivâye : Bu da zâhirü'l-mezheb manasınadır. Zira' i Uzunluk Ölçüsü.

Zihar : Karşılıklı yardımlaşma; kocasını karışım müebden mahremi olan bir kadının bakmak caiz olmayan bir uzvuna teşbih eylemesi :

Bu kitabı sadeleştirerek, ilim, irfan hayatımıza ve kıymetli okuyucuların hizmetine sunan bu fakir, kendisi için

duâ ve merhum babası ve anası için Fatiha talep etmektedir.
Gayret bizden, inayet ve tevfiğ ancak Allah'dandır. 8 Ağustos 1983.⁸

ÖNSÖZ

Hamd; namazı, saadetin anahtarı, zâhidlerin ve sülük ehlinin mi'râcı kılan Allah (C.C.) 'a mahsustur. Salât ve selâm ise; yaratılmışların en şerefli, himmeti Al-lahu Teâlâ'nın bütün kullarını kuşatan, Cenâb-ı Hakk'ın sevdiği ve seçtiği Resulullah Hz. Muhammed'e ve O'nun dinine bağlanarak kurtulmuş olan şerefli âl ve ashabına olsun.

En yüce niyaz olan, duâ ve niyazla dolu bulunan namaz, kulluk görevlerinin yerine getirilmesinde herkese şumulü olan bir kefil ve insanî mertebelerin yükseltilmesinde de herkes için bir mi'râc-ı kâmindir.

Ta'yin edilmiş bulunan beş vakitte namazla iştigâl eden mü'-minler, «Kim namazı ikâme ederse, muhakka ki dinini ikâme etmiş olur.» lafzının mânâsına uygun olarak, kendisini gölgeleyecek olan din çadırını, namazın şartları, farzları, vacibleri ve sünnetleri gibi, dört sağlam çivi ile kurmuş ve istihkâm etmiş olur. Bu durumda ise, şeytanların en şiddetli vesveseleri bile, o mü'-mine te'sir etmez. Bu din çadırını tâ'dü-i erkân direği ile kurup tamamlayan kimselere, fâsıkların fahribkâr ellerinin te'sir ede-miyeceğinde de şübhe yoktur.

Din çadırının şanlı emiri, mücâhede meydânının şöhret sahibi, sultam, ilmî ve amelî üstünlükleri nefsinde toplayan, büyük âlim, üstad, Münye (isimli bu eserin) sahibi, İmâm Muhammed Sedîdû'ddin Kaşgârî, yukarıda zikrettiğimiz hadîs-i şerifteki emre uyarak, dini ikâme etmek ve müslümanlara yardımcı olmak maksadı ile, Namazla ilgili mes'elelerin en gerekli, faydalı ve seçkin olanlarını ihtiva eden sağlam bir çadır kurmuş, kale gibi sağlam bir sığınak misâli büyük bir kitah meydana getirmiştir. Ve böylece de, ilim ve irfan âleminde büyük bir yadigar bırakmıştır. Bu kitâbm sâde ibareleri, cevahirle süslü bir çadır gibidir; üstün çadır ipleri ise, sanki misk-î anberle kokulanmış...

Bu eserin, kıyas kabul etmez üstünlüğünü ortaya çıkarmak, ondan temin edilen faydalan çoğaltıp kuvvetlendirmek, kısa gedilen bölümlerini açıklamak ve mufassal olan bölümlerini de tamamlamak için, muhakkik âlimlerin önderi ve müdakkik âlimlerin, üstadı, milletin ve dinin yardımcısı, İslâm'ın ve müslümanların imâmı, ilme susayanları doyuran rabbânî âlim, Allah'ın feyzinin muhatabı, Arapça ilminin bütün sırlarına vâkıf, büyük imâm İbrahim Halebi (Allahu Teâlâ ona rahmet etsin ve makamı cennet olsun), zorluklarını kolaylaştırarak ve kabuğunu soyup özünü çıkararak, herkesin anlamasını kolaylaştıracak bir şekilde bu kitabı şerh etmiştir. Bu şerhin her yaprağı namazla ilgili hakikatlerle süslenmiş, ibarelerin sağlamlığı hazînesi ile doldurulmuştur.

Fakat, arapçayı bilmeyen müslüman kardeşlerimiz, bu kıymetli şerhin, -Arapça olmasından dolayı- üzerinde bulunan kapalılığı açamıyorlar ve o eşsiz mânasını nüzlerinde bulunan örtüyü kaldıramıyorlardı. Bu sebeble bâzı dostlarımız, günâhı çok bu hakir kulu, Münyetü'l -Musallî Şerhini (Halebî-i Sağır'î Türkçeye tercüme etmek için teşvik ettiler. Hicri 1110 senesinin Recep ayının başında, bu eseri herkesin faydalanmasını temin maksadı ile ve âhiretim için bir hazırlık olması dileği ve afvedil-meme, Cenâb-ı Hakk'm rahmetine nail olmama bir sebep olması duâsıyla Türkçeye tercüme ettim.

Cenâb-ı Hak dualarımızı kabul buyursun.

Bu kitab, namazın şartları, farzları, vacibleri, sünnetleri, mekruhları ve müfsidîleri ile ilgili bölümlere ayrıldı. Her bir bölümde ayrıca işlenilmiş olan konular da vardır ki bütün bunlar, baştaki Fihrist'te tafsîlâtı ile yazılmıştır. Böylece hangi konuda bilgi edilmek istenirse, o konuyu kolayca bulup faydalanmak mümkün olacaktır.

Bu kitapda, -gafletten dolayı- hattad veya baskı hataları bulunursa, bunları gören kardeşlerimizin, düzelterek, okuyucuların hatasız bir eserden faydalanmalarını te'min etmeye çalışmaları talebimizdir.

Ve günahlarla dolu bu fakiri de duadan unutmayınız.

İbrahim bin Abdullah bin İbra Babadâğî⁹

BİRİNCİ BÖLÜM

NAMAZIN ŞARTLARI

(DIŞINDAKİ FARZLARI)

Bu bölümde :

1 - Hadesten" Taharet (Abdest - Gusül)

a) Teyemmüm

b) Sularla İlgili Hükümler

c) Havuzlarla İlgili Hükümler

⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 21-32.

⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 33-34.

- d) Mestler Üzerine Meshetmek
  - e) Abdesti Bozan Şeyler
  - f) Necaset
  - g) Kuyuların Hükümleri
  - h) Hayvanların Artığı Olan Sular
  - 2 - NECASETTEN TAHARET
  - 3 - SETR-İ AVRET'
  - 4 - İSTİKBÂL-İ KIBLE
  - 5 - VAKİT
- konuları bulunmaktadır.¹⁰

Namazın Şartları

Namazın, müttetekun aleyh (üzerinde ittifak edilen) altı şartı var dır. Birinci -şart, hadesten pak olmaktır. HadeS diye gusül etmeyi veya abdest almayı icap eden nesneye derler.

Namaz kılmayı murad eden kimse, cünüp veya abdestsiz olsa, namaz kılamaz. Ta .ki, gusül etmekle cünüplükten, abdest almakla abdestsizlikten, su ile pâk olmadıkça... Eğer suyu, a'zasmda kullanmaya muktedir olmazsa, bu hükme tâbi değildir.

Amma, eğer su ve suyu kullanma iktidarının her ikisi birden bulunmaz yahut bunlardan yalnız biri olmazsa, o zaman namaz kılmak isteyen kimse hakkındaki şart, pâk toprakla teyemmümdür.

Gusûn ve abdestin; farzları, sünnetleri, edebleri yasakları vardır. Abdestin farzları dörttür :¹¹

Abdestin Farzları

1- Yüzünü yıkamak

2- Ellerini dirseklerine kadar yıkamak. Elleri yıkamanın farz oluşuna, dirsekler de dahildir. Ayaklarını yıkamanın farzi-yetine de, topukları yıkamak dâhildir. Kulak ile sakal başı arasında olan beyaz yeri yıkamak da farzdır.

Sakal hakkında, îmâm-ı A'zam (R.A.)'dan naklonunan rivayetlerin en açık ve belli olanı şudur ; Yüzün derisinin öiş tabakasına değeni (bulaşan, kavuşan, görüşen, mülâki olan) yıkamak farzdır. Sakal altında olan deriyi yıkamak, farziyetden sakittir

Bunun gibi, kaş ve bıyık tüylerini yıkamakla, farz eda edilmiş olur; bunların altında olan derileri de yıkamak, farziyetden sakittir.

Çeneden aşağı salman sakalı yıkamak veya mesh etmek, vâcib değildir, bilakis sünnettir.

Abdesti olan kimse, traş olsa yahut tırnaklarını kesse, ba sının meshini ve tırnağını kestiği uzvun yıkanmasını iade etmesi lâzım değildir. Yani bunları tekrar yıkamaz ve meshetmez.

3 - Başını Meshetmek : Başını meshetmede farz kılınmış olan miktar : Dört bölükte bir bölükdür, yani başın dörtte biridir.

Bir kimse, eğer, başın dörtte birinden azım meshetmiş olursa farzı edâ etmiş olmaz ve bu kimsenin abdesti, sahih olmaz.

Suyu yetişmeyen kimsenin, bir uzvunda kuru kalan parçayı, diğer bir uzvunun suyu ile ıslatması caiz değildir. Yalnız, kuru kalan bir parçanın aynı uzuv da kalan su ile ıslatması caizdir .

Gusûl ederken bir uzuvda kuru kalan bir yeri diğer uzuvla nn herhangi birinin suyu ile ıslatsa caizdir. Zira, gusûl hakkında bütün beden bir uzuv menzilesindedir.

Kuru kalan parçayı ıslatmak için bir uzuvdan alman suyun, o uzuvda akması şartdır. Mücerred uzvun yaşını, o kuru yere sürmek kifayet etmez.

4 - Ayaklarını yıkamak .¹²

Abdestin Sünnetleri :

Abdestin sünnetleri 16 dır :

1- Uykudan uyanan kimsenin, abdest almayı istediği zaman, ellerini, su kabına sokmadan, bileklerine kadar üç kere yıkaması,

2- Abdeste başlarken «Besmele» çekmek, «Besmele» lafzında meşayih'in seçtiği :

(Bismülâhil-âzîm ve'l-hamdü li-İlâhi ala' dini'l-islâm) demektir.

Bazıları da :

«Efdal olan önce eûzü'yü sonra da «besmele'yi çekmektir.» demişlerdir.

¹⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 35.

¹¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 35-36.

¹² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 36-37.

Müctebâ da, zikredilen bu iki besmeie'nin birlikte söylenme sinin efdâl olduğu görüşünü benimsemiş ve : Bİsmillahirrahmanirrahimi Bismülâhilazîmî velhamdüllillâhi alâ dinil islâm) demek gerekir.» demiştir. Besmelenin, abdest alırken nerede söyleneceği hususunda ihtilâf vâki olmuşsa da, esah olan kaviller gereğince, ihtiyaten, iki kere «besmele» söylemek daha uygundur î Besmelenin birini, istinçâ için avret mahallini açmadan önce, diğerini de avret mahallini örttükten fakat diğer uzuvlarını yıkamaya başlamadan önce söylemelidir.

3 - Mazmaza (Ağza su vermek)

4 - İstinşâk (Burna su vermek)

5 - Caşınm ve bıyığının altmâ suyu ulaştırmak,

6 - Çeneden aşağıda olan sakalı mesnetmek,

7- Sakalını, altından eli. ile niâilemek. Sakalı ekyüzü üç içere yıkadıktan sonra, elinin' arkası boyna gelecek vaziyette; yapılmalıdır. Bu şeklide hüâllemek için, sakalın sık olması Ve v'altındaki'derinin gözükmemesi gerekir. Eğer, sakal seyrek olur ve aHınçtaki :deri gözük.ürse, tüylerin altındaki derinin yikanmatsı lâzımdır, yanibu halde hilallemek kifayet etmez.

8 - Başını tümüyle bir kefe mesnetmek. Başını frîshetmenin \ şekli'sudur"; Suya alıp, iki avucunu ye; bütün parmaklarını isîat-"nîâlîdır. Sonra/her iki elinin üçer parmağın! bir araya getirerek-baş parmaklarını, salavat parmaklarını ve avuçlarını başına değdirmeden, bir araya getirdiği parmaklarını, başının önünden, en-: sesine varıncaya kadar'çeker, Sonra, avuçlarını başının iki yanına koyup, enseden, başının önüne gelinceye kadar çeker; Bu şekilde başın tümünün meshini tamâîüadiktan sonra, her'üz ba- . - şma değmeriîş olan baş parmaklarının içleriyle,kulaklarının dışlarını mesh/eder. Salavat parmaklarının içiyle de "kulaklarının içini rsheder. Başın ta.mamnvT meshetmek, mutlaka" ve .sadece bu şekilde yapılması lâzımdır denilemez, Maksud," mümkün olduğu şekilde başın tümünü meshetmektir.

9 - Kulakları meshetmek. Eğer sarığma yapışmamışsa, elerine taze-su almadan mesheder. Şayfet sarığına yapışmışsa, taze su ile mesheder.

10 - Boynuna mesihtir. Başını meshederken, bir yere vurduğu parmaklarının arkası ile ense meshediir.

11 - Ellerin ve ayaklarının parmakları arasına sî ulaştık-tan sonra, bu parmaklarının arasını hüâllemektir.

Ayak parmaklarının hilallerime sinin şekli şudur : Sağ ayağın serçe parmağından hilallemeye başlanır ve sol ayağın serçe parmağında tamamlanır.

12 - Her uzvu üçer kerre yıkamaktır, ilk yıkamada farz hasıl olur. İkinci ve üçüncüde ihtilâf vardır. Bazılarına göre, ikinci yıkama sünnettir ve üçüncüsü fazilet bakımından ondan aşağıdır. Bazılarına göre ise, ikinci yıkama sünnet, üçüncü yıkama da ikmâl-i sünnet içindir. Bazılarınca da hem. ikinci hem de üçüncü yıkama sünnettir.

13 - Niyettir. Meselâ : «Niyet ettim hadesi gidermek için ab-dest almaya» veya sadece «Niyet ettim abdest almaya» diye niyet edilebilir.

Abdestte niyetin vakti, yüzün yıkandığı zamandır.

14 - Abdest âyetinde zikredilen sıraya riâyet etmek. Yani, önce yüzünü yıkayıp, sonra ellerini dirsekleri ile birlikte yıkamak, sonra da başına meshedip, bilâhare ayaklarını topukları ile birlikte yıkamaktır.

Ama, önce ayaklarını yıkayıp, sonra diğer abdest azalarını yıkasa, bu da caizdir. Lâkin bu hal sünnete muhalif olur.

15 - Abdest alırken, farzın kemâlini bulması için, abdest azalarını ovmak,

16 - Abdest azalarından her birini, önce yıkadığı uzvun suyu kurumadan yıkamak. ¹³

Abdestin Edebleri :

Bu bölümde, abdestin 31 edebi zikredilmiştir, şöyle ki :

1 - Özur sahibi olmayan kimsenin, vakit girmeden önce abdest alıp, namaza hazırlanması,

2 - İstîncâ için, kıblenin sağ veya sol tarafına dönerek oturmak yani, önü veya arkası kible yönünde olmamak. Ayaklarını birbirinden uzak tutup, makadını gevşek bırakarak, temizlikte mübalağa için, mehmâ-imkan salıvermek. Oruçlu olduğu zaman böyle yapılmaz. O zaman ayaklarını ayırmayıp, makadını da salıvermemehdir. Ta ki, içine su gidip orucunu bozmasın.

İstinçâ hâlinde, kibleye yönelmeyi veya ona arkasını dönmeyi terk etmek edebdir. Bu. edebi terketmek, tenzihan mekruhtur. Kible yönüne ayak uzatmak da böyledir. Amma, küçük veya büyük abdest bozarken, kible tarafına önünü veya arkasını denmek, tahrimen mekruhtur.

3 - Mahreci tecâvüz etmeyen necaseti, su ile yıkamak. Necaset, mahreci tecâvüz eder; fakat dirhem miktarından az olursa, onu yıkamak sünnettir. Dirhem miktarı kadar olursa, onu yıkamak vacibtir. Dirhem miktarından fazla olursa, onu yıkamak da farzdır.

4 - Necaset mahrecini, pak edinceye kadar yıkamak. Bu hususta, sünnet olmuş bir adet yoktur. Nitekim, bazıları üç kere, bazıları yedi kere, bazıları da on kere yıkamayı şart koşmuşlardır. Lâkin, bu hususta.esas olan şudur : Onun pâk olması, yıkayan kimsenin görüşüne bağlıdır. Bu durumda o kimsenin, kalbinde, o yerin pâk olduğu kanaati hasıl oluncaya kadar yıkaması gerekir. Ama o kimse, veveseli bir kimse olup, suyu israf ediyorsa, adı

¹³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 37-39.

geçen kimse hakkında, üç kere yıkamak takdir olunur ve bununla pâk olduğuna hükmedilir. Nitekim, necâset-i galiza'nın, üç kere yıkamakla pâk olmasının takdir edilmesi gibi... Bazıları da, onun hakmda, yedi kere yıkamakla pâk olacağını takdir etmişlerdir.

İstüicâ yerini, bir veya iki veyahut da üç parmağının içi ile . yıkamak gerekâr. Parmağın başı, bu temizlikte kullanılmamalıdır. Kullanılırsa içeri girebilir ve istimtâ bulunabilir. Bu takdirde de, bazılarının kavline göre, gusûl vacip olur. Kadınlar da, parmağının içini kullanıp, istincâ sırasında, istimtâ'dan kaçınmak hususunda erkekler gibidir.

Taşla istincâ'da da sünnet kılınmış olan bir adet yoktur. Mahreç, temizleninceye kadar taşla silinir.

5 - İstincâ yerini yıkadıktan sonra, ayağı kalkmadan önce, bir bez ile silinmektir. Tâki, mâ-i müsta'melin eseri, tamamıyla ortadan kalsın. Eğer bir bez parçası bulunmazsa, istincâ yerini eli ile birkaç kere sıvayıp, kullanılan suyu, silip tahfif etmek gerekir.

6 - İstincâ ve kurulama işi bittikten sonra, avret mahallini örtmek.

7 - Kişinin, abdest almaya, bizzat kendisinin başlaması, başkasından yardım istememesi gerekir. Lâkin, saygıdan dolayı ve gönül hoşluğu ile talebinin üstadına ve hizmetçinin efendisine, -kendisine bu hususta herhangi bir emir verilmeden- abdest suyunu dökmesinde bir beis olmadığını rivayet edenler de vardır.

8 - İstincâ yerinden başka, abdest azalarını, yıkarken, yönelerek oturmak.

9- Abdest alan kimsenin oturduğu şeyin, yerden yüksekte olması lâzımdır. Ta ki, kullanılan su, onun üzerine sıçramasın.

10 - Abdest alırken, dünya kelâmı söylememektir. Yalnız, abdest alırken, rivayet suretiyle öğrenilen ve öğretilen hadislerle, meşhur ve mühim haberlerle meşgul olmak; bu edebe aykırı değildir.

11 - Her bir uzvu yıkarken, kelime-i şehâdeti söylemek. Yâni, demek.

12 - Her bir uzvu yıkarken, selef-i sâHhîn'den rivayet edilmiş olan duaları okumak.

Besmele'den sonra,

Elhamdü lillahillezî ce'ale'l-mâi tahûrâ) demek dir. Mazmaza ederken (ağıza su verirken),

Allahü'mmeskinî min havzı nebiyyike ke'sen Lâ'ezmeu ba'dehû ebedâ) yahut

Allahürnme e'innî alez zikrike ve şükrike ve tilâveti kitâbike) diye duâ etmelidir.

İstinşâk ederken (burna su verirken)

Allahümme lâ tahrîmnî râyhate na'ıymike ve cinânike)

Allahümme erhamni râyhate'l cenneti ve'rzuknî minna': niha ve lâ tenhni râyhate'n-nâr) demelidir.

Yüzünü yıkarken, şöyle duâ edilmeli

Allahümme beyyid vechî bi nûrike yevme tebyaddu vücûhü evliyâike. Ve lâ tüsevidü vechî bi zünûbî yevme tesveddü vücûhü âdâike).

Sağ kolunu yıkarken,

Allahümme'atini kitabî bi yemînî ve hâsibnî hisâben yesîra) şeklinde dua etmelidir.

Sol kolunu yıkarken ise sövle dua edilir :

Allahümme lâ tu'tini kitabî bi şimalî ve lâ min verâi zahrî ve-lâ tühâsibnî hisâben şedîd).

Başına meshederken,

Allahümme harreme şarî ve beşerî ale'n-nâr. Ve ezillenî tah~ te zillî arşike yevme lâ zilli illâ zillike) yahut.

Allahümme ğâşşini bi rahmetike ve enzil aleyye min bere-kâtike) diye duâ edilir.

Kulaklarını meshederken,

Allahümme'c'alni min'ellezîne yestemi'üne'i-kavle feyettebi'-üne ahsenehû) şeklinde duâ eder.

Boynunu meshederken, şöyle duâ eder

Ayaklarını yıkarken de şöyle duâ edilir

Allahümme sebbit kademi ale's sıratı yevme tezûlü fihî'l-akdam)

Bazı alimler bu duanın sağ ayak yıkanırken okunmasını; sol ayak yıkanırken de

AHahumme'tık rakabetî mi'ne'n-nârî ve'hfaznî min e's-sel asili ve'I ââîlîV.

Allahümme'c'alli sa'yen meşkûren ve zenben mağfûren ve amelen makbûlen ve ticâreten len tabur.)

13 - Mazmaza ve iştinşak'ı sağ elle yapmak, sol el ile de burnunu temizlemek. ¹⁴

Misvak Kullanmak

14- Misvak kullanmak, misvak yok ise şehâdet parmağı ile dişlerini misvaklar gibi temizlemek. Ulemânın ekserisi, misvak kullanmanın sünnet olduğuna zâhib olmuştur ki esahh olan da budur. Misvakın uzunluğunun bir karış, kalınlığının ise serçe parmak kalınlığında olması müstehabtır.

Misvak kullanmanın şekli şudur : Baş parmakla serçe parmak misvakın altına, diğer üç parmak da üstüne gelecek biçimde misvak tutulur. Misvak kullanmaya ilk defa sağ üst dişlerin arkasından başlanır. Daha sonra, sol alt dişlerin arkasında, misvaklanma tamamlanır. Misvak, dişlerin kısa tarafları istikâmetinde sürülür, uzunluğuna sürmekte caizdir. Yalnız, diş etlerine zarar verme ihtimâli korkusundan bu şekil güzel görülmemiştir. ¹⁵

¹⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 39-43.

¹⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 43.

Misvakın Faydaları Şunlardır

Ağız paklığı, Tamı hoşnudluğu, şeytan ıraklığı, Melâike ferahlığı, hataların olmamış gibi örtülmesi ve hasenatın çoğalması. Ayrıca balgamı defeder. Dişlerin kir ve pasını giderir. Diş etlerini kuvvetlendirir. Mideye kuvvet verir. Ağızdaki kötü kokulan giderir. Göze parlaklık verir.¹⁶

Misvak Kullanmanın Müstehab Olduğu Haller

Şu beş halde, misvak kullanmak müstehâbdır :

- 1- Dişlerin rengi sarardığında,
- 2- Ağız ve dişlerin kokusu değiştiğinde,
- 3 - Uykudan uyanınca,
- 4 - Namaz kılmaya kalkıldığı zaman,
- 5 - Abdest alırken.

Abdest alırken, misvakın kullanılacağı vakitte ihtilaf vardır. Bazılarına göre, misvak abdeste başlamadan önce kullanılmalıdır. Bazıları da mazmaza esnasında misvak kullanmanın sünnet q1-duğuna zâhib olmuşlardır.

15 - Mazmaza ve istinşakı mübalağalı bir şekilde yapmak. Bu edep oruçlu olmamak halindedir. Mazmaza'da mübalağa, bazılarına göre gargara yapmaktır. Bazılarına göre ise, ağız su ile doldurmaktır. İstinşakta mübalağa ise, suyu genzine vanncaya dek çekmektir.

16 - Kulakları meshederken, serçe parmaklarını kulakların içine sokmaktır.

17- Ayak parmaklarını sol elin serçe parmağı ile hilâlle-mektir. Bu hilâllemenin nasıl olacağı «Abdestin Sünnetlerinde zikredildi.

18 - Parmağındaki yüzüğü bol olan kimsenin yüzüğünü hareket ettirmesi. Eğer, yüzük dar olur ve hareket ettirilmesi zahmet gerektirirse : Eimme-i selâse'den gelen zâhir-i rivayetde, mutlaka hareket ettirilmesi lâzımdır. Rivâyet-i zahirenin dışındaki rivayetlere göre ise, hareket ettirmemek de caizdir.

19 - Suyu israf etmemektir. Abdesti ırmak kenarında alıyor olsa bile, israf etmemek gerekir.

20 - Suyu, abdest azalarında belli olmayacak kadar az kullanmamalıdır. Aslında, üç kere her birinde abdest azalarından su damlamalıdır.

21 - Abdest aldıktan sonra ibriği su ile doldurmaktır. Taki, yine abdest almayı murad ettiği vakit, su hazır olup, şeytanın onu ihmâl ettirmesinden halâs ola.

22 - Abdestin okumalıdır ;

tamamında veya abdest arasında şu duayı

Allâhümme'c'alni mine't-tevvâbîne ve'c'alni mine'l-mütetah-fürine ve'calni min ibâdike's-sâlihine ve'c'alni mü'e'llezîne lâhav-fün aleyhim ve lâ nüm tehenûn)

23 - Abdesti bitirdikten sonra şu duayı okumak :

Sübhâneka'llahümme ve bihamdık. Eşhedü en lâ ilahe illâ ente vahdeke lâ şerike leke. Estağfirüke ve etübü ileyk. Ve eşhedü enne Muhammeden abdüke ve resûlüke).

24- Abdesti bitirdikten sonra, bir kere veya iki kere veyahut da üç kere «İnnâ enzelnâhu» sûresini okumak. Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Efendimiz'den şöyle rivayet edilmiştir :

«Bir kimse, abdesti müteâkib «İnnâ enzelnâhu» "sûresini okursa, Hak Teâlâ onun elli "yıllık günahını mağfiret eder.»

25 - Abdestten artan suyu, kibleye dönerek, otururken veya ayakta dururken içmektir. İçtikten sonra, şu duayı okumalıdır :

Allâhümmeşfinî bi şifâike ve dâvinî bi devâike ve'simni mi-ne'l-vehli vel-emrâzi ve'l-evcâ'i)

Ayak üzeri dururken su içmek mekruhtur. Lâkin, abdest suyunun fazlasını ve zemzemi ayak üzeri içmek mekruh değildir. Bu, iki sudan başka suyu, ayakta içmenin tenzihen mekruh olduğunda, ulemânın ittifakı vardır.

26 - Abdest alan kimse, abdest aldıktan sonra en az iki rek'-at namaz kılmalıdır. Eğer bu abdesti, namaz kılmanın mekruh olduğu bir vakitte almışsa, bu namazı kılmaz.

Rasûl-ü Ekrem (S.A.V.) Efendimizin şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :

«Abdesti tamam alıp, sonra iki rek'-at namaz kılan her müslümana cennet, vâcib gibi lâyük olur.»

27- Abdest alıp, bu abdestle namaz kıldıktan sonra, bu abdesti dururken, vakt-i evvelde ve vakt-i aharda, o abdestin üzerine-tekrar abdest alıp, namazı onunla kılmaktır. Buna, «nurun ala nur» derler.

28 - Abdest alan kimsenin, niyeti unutmayıp, abdestin sonuna kadar kalbinde tutmasıdır.

29 - İhtimam ederek gözün pınarına suyu ulaştırmak. Hulâsa da şöyle denilmiştir : «Abdest alan kimse için suyu gözünün pınarına ulaştırmak vâcibdir.»

30 - Yüz, el ve ayaklanıl hududunun bir miktar geçilmesidir. Ta ki, onların yıkandığına yakın hasıl olup, kıyamet gününde, o kimsenin abdest azalarında mevcut olan beyazlığı ziyade

¹⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 43.

31 - Elbisesini, abdest suyunun damllarından korumak.¹⁷

Abdestin Yasakları :

Abdestin -bu bölümde sayacağımız 12 yasağı vardır

1- Kazâ-i hacet esnasında, önünü veya arkasını kıbleye dönmek. Bina içinde bulunsa bile, önünü veya arkasını kıbleye dönmek doğru değildir.

2- Kazâ-i hacet esnasında, güneşe ve aya karşı, önünü ve- ya arkasını dönmek.

3 - Bevl ederken, rüzgâra karşı durmak.

4- İstincâ için, bir kimsenin yanında avret mahallini açmak. Bezzâziye'de şöyle zikrolunmuştur : «Bir kimse, istincâ için terihâ bir yer bulamazsa, -efdal olan, su ile istincâ lâzım iken onunla- istincâ'yı terk edip, avret mahallini açmasın.»

5 - Sağ eli ile istincâ etmek. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) Efendimizin şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur.

«Sizden biriniz su içerken, içtiği kabın içine nefesini salıvermesin ve helaya girdiği zaman, sağ eliyle avret mahalline yapışmasın.»

6 - Yiyecek, tezek, kemik, davar yemi, kömür, saksı parçası, tuğla, sırça (çini) parçası, kamış, ağaç yaprağı ve başkasının hakkı olan herhangi bir şeyle istincâ etmek yasaktır.

Tezek ve kemikle istincâmn yasak oluşu, Resûl-ü Ekrem (S. A.V.) Efendimiz'in : Hayvan tersiyle ve kemikle istincâ etmeyiniz. Çünkü bunlar, cinlerden olan kardeşlerinizin azıklarıdır.» kavlinde dolaydır. Cinlerin azıkları ile istincâ yasaklanınca insanların erzakı ile istincâ elbette yasaktır. Hayvan yemleri ile is tincâmn yasaklanması da, cinlerin azığına kıyamdır.

Başkasının hakkı (malı) olan, elbise, su ve taşla istincâmn yasak olması ise, rızası olmadan başkasının hakkına tecâvüzün haram olmasındandır.

Kömürle istincâmn yasak olması, onun kirletici olmasındandır.

Saksı parçası, sırça ve tuğla ile istincâmn yasaklığı, bunların istincâ mahallinde yara açma ihtimalinin fazla oluşundandır.

Câmm'l-Cevâmî'de : «Kamışla istincâmn yasaklanması, onun basura sebep olmasındandır.» denilmiştir.

Bu, yasaklanan şeylerle istincâ etmek mekruhtur. Lâkin, bunlarla istincâ edilmişse, 'maksud olan temizlik hasıl olduğu için yine de kâfidir.

7 - Suyu tükürmek, balgam atmak, sümürmek.

8 - Abdest uzuvlarını, üçten fazla veya noksan yıkayarak sünnet olan haddi tecâvüz etmek. Herhangi bir uzuvda, haddi tecâvüz etmek de böyledir. Meselâ : Ellerini koltuklarına varıncaya kadar, ayaklarını dizlerine varıncaya kadar yıkamak. Veya, ellerini dirseklerine varmadan, ayaklarını topuklarına varmadan yıkamayı kesmek yani noksan yıkamak.

9 - İstincâ yerini sildiği bezle, abdest'azalarını silmek.

10 - Suyu yüzüne hızlı bir şekilde çarpmak yasaktır. Alnından aşağıya mülâyemetle salıvermesi gerekir.

11 - Yüzünü yıkarken nefesi ile suya üfleme.

12- Yüzünü yıkarken ağzını ve gözünü ziyade yummak. Yumması halinde, dudaklarının kırmızı yerleri gizlenip bir parça yer kuru kalabilir veya gözünü şiddetle yumunca göz kapaklarında kuru yer kalabilir. Bu takdirde de abdesti caiz olmaz.

Fevâidi Ebî Hafsi'l-Kebîr'den, konumuzla ilgili tnrKaç mes e-leyi burada zikrederim :

Bir kimsenin sol eli çolak olup, o eli ile istincâyâ kadir olmasa ve sağ eli ile su koyacak bir kimse de bulunmasa, ondan istincâ sakıt olur. Ancak, akar su yakınında olursa, sağ eli ile suyu alıp, onunla istincâ eder.

Bir kimsenin iki eli çolak olursa, kollarını yere ve yüzünü duvara sürerek teyemmüm eder ve namazını kılar.

Hasta olan bir kimse, abdest almaktan âciz olur da hanımı yahut cariyesi, bulunmaz lâkin oğlu veya erkek kardeşi bulunursa, o, hastaya abdest aldırır. Amma, istincâ yerine el sürmeleri caiz olmadığından, o hastadan istincâ sakıt olur.

Hasta olan bir kadının da kocası bulunmasa, kızının yahut kardeşinin ona abdest aldırması caizdir. İstincâ yerine el sürmek, bunlara da caiz olmadığından, hasta olan. bu kadından da ictin-câ sakıt olur.

Bir kimsenin, elleri ve ayakları kesik olursa, bunun namaz kılması hakkında ihtilâf vardır. Bazılarına göre, bu kimseden namaz sakıt olur. Mecmû-il Nevâzü'de : «Bir kimseye abdest veya teyemmümden hiç biri mümkün olmazsa, İmâm-ı A'zanı [R.A.] ile İmâm Muhammed (R.A.) göre, ondan namaz sakıt olur. İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'ya göre ise o kimsenin imâ ile namaz kılması lâzımdır. Mahpus olan kimse hakkındaki hüküm de böyledir.

Abdestli olan kimse, sünnet olan şekil üzere, mak'adını salıverip istincâ etse, abdesti bozulur.

Taş ve benzerleriyle istincâmn, su ile istincânu yerini tutması, istincâ yerinden mu'tad olan şeyin çıkması halindedir. Lâkin, çıkan şey kan veya irin olursa, taş ve benzerleriyle istincâ kâfi değildir; sıı ile yıkamak lâzımdır.

Helaya, namaz kılman elbiseden başka bir elbise üe girmek müstehabdır. Mümkün olursa böyle yapmalıdır.

¹⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 44-46.

Eğer mümkün değilse, elbisesini, necasetten ve kullanılmış sudan korumaya ziyâde dikkat etmelidir. Helaya girerken şöyle duâ etmelidir.

Bismillah Allahümme inni eûzübike mine'l-hubsi ve'l-habâisi)

Bir kimse «Allah» ismi veya Kur'ân-ı Kerîm'den bir şey yâzü herhangi bir nesne ile helaya girmemelidir. Eğer, bu nesne (cüzdan ve saire gibi) bir zarfın içinde bulunursa, onunla helaya girmek caiz olur.

Helaya girerken sol ayakla girmek, çıkarken de sağ ayakla çıkmak gerekir.

Helada konuşulmam alıdır; «Allah» ismi zikredilmemelidir. Helada selâm alınmaz ve aksırana duâ üe mukabele edilmez. Kendisi aksırırsa, dilini hareket ettirmeden, kalbi ile hamd etmelidir.

Zaruret olmadan, avret yerine ve kendisinden çıkana bakmamahdır. Başını sağa sola çevirip etrafa da bakmamahdır. Helada, tükürmemeli, sümükürmemeli, öksürmemeli ve bedeninden bir şeyle oynanmamalıdır.

Gözünü göğe dikip bakmamahdır. Helada çok durmamalı; ç;kmca da şöyle demelidir :

Gufrâneke El-hamdül lûlahi'llezi ezheb 'annî mâ yû'zinî ve-emseke 'aleyye mâ yenfe'nî)

Su içine, Kazâ-i hacet ve bevletmek mekruhtur. Bu su, ister durgun su, ister akar su, olsun, ikisinin hükmü de İrmak kenarında, ağaç altında, ekin içinde, gölgesinden faydalanılan yerde, mescidlerin yakınında, bayram namazı küi-nan açık namazgahlarda, kabristanda, hayvanların arasında, yollarda ve bu cümleden olan diğer yerlerde, zaruret olmadan kazâ-i hacet etmek mekruhtur.

Buraya gelinceye kadar, tahâret-i suğra = küçük temizlik = abdest anlatıldı. ¹⁸

TAHÂRET-İ KÜBRÂ = GUSÛL

Gusûl İcâb Ettiren Haller :

Gusûl, cenâbetiikten temizlenmektir. Bir kimseye gusûl icâb ettiren sebebler dörttür.

1- Zekerden (erkeklik uzvundan) veya fercin (kadınlık uzvunun) dahilinden şehvetle meni gelmek. Meni, yerinden şehvetle ayrılıp, lâkin çıkması şehvetin sakinleşmesinden sonra vâki olsa, gusletmeyi gerektirmesinde ihtilâf vardır : İmâra-ı A'zam Ebû Hanîfe (R.A.) ile îraâm Muhammed (R.A) ya göre, bu hâl gusûi icâb eder. İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'ya göre ise, bu halde gusûl icâb etmez.

Meselâ, bir kimse ihtilâm olup, meni mahallinden şehitle ay. nldıktan ve o kimse şehvetini sakinleştirdikten sonra, dışarı çıksa; yahut eli ile istimna ederek veyahut şehvetle yapışarak veyahut da bakmakla, meni şehvetle yerinden ayrıldığı sırada, zekerini tutup, meni dışarı çıkmadan şehvet sakinleşir ve sonra meni çıkarsa-, veya ineni şehvetle çıktığı için cünûp olan kimse, bir müddet uyumadan veya bevl etmeden, hemen (cünûp olmasının akabinde) gusletse ve daha sonra da, meninin geri kalanı akıp dışarı çıksa; bu sekilerin hepsinde Ebû Hanîfe ile İmâm Muhammed (R.A.)'ya göre gusûl lâzımdır. Ebû Yûsuf göre ise, bu hallerde gusûl lâzım değildir.

Bu konuda fetva, zayıf kimse hakkında İmâm Ebtî Yûsuf kavli üzeredir. Zayıf olmayanlar hakkında ise, fetva, diğer iki imamımızın kavli üzeredir.

Bu hâlin, gusle sebep olması için, Hanefî İmamlarının ittifakı ile şu iki şart vardır :

a) Meninin mahallinden şehvetle kopması. Dövmekten, ağır bir şey kaldırıp götürmekten, yüksek bir' yerden düşmekten dolayı meni çıkmış olsa, gusûl icâb etmez.

b) Meninin, beden haricine veya beden harici hükmünde olan bir yere çıkmasıdır. Fercin harici ile, sünnet olmamış kimsenin kesilmesi gereken derisi, beden harici hükmünde olan yerlerdir.

Eğer meni, fercin dahilinde kalsa veya zekerin kamışında kalıp dışarı çıkmasa, gusûl vâcib olmaz.

2- Gusûl etmeyi gerektiren sebeblerin ikincisi ise : Zekerin haşefesinin, önden veya arkadan birine girip, gizlenmesidir. Ancak bu durumda, guslün vâcib olması için, failin de mefûlün de şehvete sahib yâni mükellef veya kendi misli ile cima' olunan durumda canlı biri olması şarttır.

Haşefenin; hayvana, ölüye veya misilleri ile henüz mücâmaat edilmeyen kız çocuğuna girdirilmesi halinde, sadece girdirmiş olmaktan dolayı -eğer inzâl vâki' olmamışsa gusûl vâcib olmaz.

Ayrıca, misli ile cima' olunmayan kız çocuğu, altı yaşında veya yedi, sekiz yaşında olmasına rağmen, bedeni henüz gelişmemiş olan kız çocuğudur.

3 - Hayzm veya hifasın kesilmiş olmasıdır.

4 -Uykudan uyanan kimsenin, yatağında veya elbisesinde veyahut da uyluğunda yaşlık bulunmasıdır. Bu yaşlığı bulan kinv se ihtilâm olduğunu hatırlar ve bu yaşlığın da meni veya mezi.olf duğuna yakın üzre kanaati bulunur veyahut da bu konuda şek-ke, şübheye düşmüş olursa; bu kimsenin üzerine gusletmek -ittifakla- vâcib olur.

Zira ihtilâm, meninin çıkmasına sebeptir. iht-üamı hatırlatan yaşlık, meniye hamloünur. Aslında meni kaim, mezi ise incedir ve bu bakımdan aralarında fark vardır. Lâkin, havanın veya beden harareti sebebi ile meni incelip mezi gibi olmuş olabilir. Bu durumda da bu yaşlığın meni olma ihtimâli tercih edilerek, gusl etmek vacip olur.

Eğer, mezkûr mahallerde yaşlık gören kimse, ihtilâm olduğunu hatırlamaz, lâkin yaşlık bulduğuna kanaat hasıl etmiş olur veya bu konuda şekke veya şüpheyne düşerse, yine bu kimseye gusûl vâcib olur.

¹⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 46-49.

Eğer, ihtilâm olmadığını hatırlar ve mevcut yaşlığın da mezi olduğuna yakın hasıl etmiş bulunursa, bu durumda gusûn vacip olup olmayacağı konusunda ihtilâf vardır. İmânvı A'zam EbîVHanife (R.A.) ve İmâm Muhammed (R.A.). göre, bu durumda gusûl vâcib olur. imâm Ebû Yusuf (R.A.)'ya göre ise, bu durumda gusûl vacip değildir. Bu hususta, fetva, İmamı A'zam ER.AJ ve İmâm Muhammed (R.A) kavli üzeredir. İhtilâm olan kimseden, herhangi bir yaşlık çıkmasa, ona gusûl vâcib olmaz. Bil-ittifak, sarhoşluktan ayttan ve bayılarak aklı gidip ondan-sonra ayılıp kendine gelen kimse, bedeninde veya elbisesinde meni görse, ona gusûl vâcibdir. Eğer bu kimse, mezi görürse, kendisine gusûl vâcib olmaz. Zira, sarhoşluk ve bayılmak, kendisinde ihtilâm olunması âdet olan bir hâl değildir. Uyku ise, kendisinde ihtilâm olunan bir hâl olduğu için, bunda mezkûr tafsîlât vardır. Karı kocanın yattıkları yatakta, meni bulunup, her biri ihtilâm olmadığını beyan ederse, ikisine de itiyaten gusûl vacip olur.¹⁹

Gusûlle İlgili Bazı Feri Meseleler :

Bir kadın : «Bana cinni geliyor; onunla mûcâmaat eydiyo-ruz. Bundan da cima' lezzeti alıyorum» dese, bu halde, eğer inzal olmazsa, -ittifakla- bu kadına gusûl vacip olmaz. Bir kadının fercinin dışına mûcâmaat edilip onun rahmine meni vâsıl olsa, mücerred rahmine meni vâsıl olması, ile ilâç²⁰ ve inzal olmadığı için. ona gusûl vacip olmaz. Lâkin, eğer o kadın, mezkûr cimâ'dan hamile olsa, o zaman kendisine gusûl vacip olur. Zira, onun gebe olması, meninin inzaline delildir. Bu durumda bu kadın, mezkûr cimâdan sonra, gusletmeden kılmış olduğu namazı iade eder. On yaşındaki bir çocuk, baliğa olmuş bir kadınla cimal etse, o kadına gusûl vacip olur. Zira, o kadın, mükellefedir. Dolayısı ile «Cunûp olduğunuz zaman yıkanınız.»²¹ hitabı, kendisine teveccüh eder. Ve zekerin haşefesi girmiştir. Fakat mezkûr çocuğa gusûl vacip olmaz. Çünkü mükellef değildir ve dolayısı ile hitap kendisine teveccüh etmez./Lâkin, mezkûr çocuğa, alışması için, abdest alması ve namaz kılması emredildiği gibi gusletmesi de emredilir. Eğer, koca baliğ olup karısı küçük fakat müştehat²² bu, lunursa, cevap yukarıdakinin aksidir. Her ikisine de gusûl vacip olur. Şehvete ermemiş çocuğun zekeri, parmak menzilesinde-dir. Önden" veya arkadan parmak idhâii ve guslün vacip olmasında ihtilâf vârid olmuştur. Keza, insandan gayrı bir şeyin zekerinin, ölünün zekerinin, ağaçtan yapılmış zekerin, önden veya arkadan idhâl olunması halinde, guslün vacip olmasında da ihtilâf vardır. Bevl ettiği şurada, bir kimseden meni gelse, eğer zekeri münteşir ise, şehvet bulunduğunda ona gusûl vacip olur, münteşir değil ise, şehvet bulunduğunda gusûl vacip olmaz. Erkek veya kız çocuk, ihtilâm ile baliğ olup kendilerinden şehvetle atmak şekli üzere inzal vâki olsa bile, onlara gusûl vacip olmaz. Zira, hitabın teveccühü, inzalden sonradır. Bu durumda ise, hitap inzal üzerine sabık olmuştur. Keza, hayız görerek bulûğa eren kız çocuğuna, henüz baliğa olduğu hayızdan sonra gusletmek vacip olmaz. Bazıları, bu ilk hayızda gusûl vacip olur demişlerdir. Kâdî-hân : «Ehvat (ihtiyata uygun) olan, -bu durumların- hepsinde gusûl etmektir» demiştir.²³

Guslün Farzları :

- 1 - Mazmaza t Ağza su vermek),
- 2 - İsttışak (Burna su vermek),
- 3 - Sair bedeni yıkamaktır.

Ayrıca, bütün kılların dibine suyu değdirmek de gerekir. Kıllar çok sık olsa bile, yine dibine suyun değmesi lâzımdır.

Sakalın, başın ve bedenin bütün kılları arasma suyu değdirmek, farzdır. Hatta, kulan yapağı gibi olmuş olsa da arasına su girmese, bu kimsenin guslû caiz olmaz.

Kadınlar da gusûl konusunda erkekler gibidir. Ancak, örgülü saçların diplerini ısladıktan sonra, aralarını da

¹⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 49-52.

²⁰ ilac: idhal, girdirme, içeri sokma.

²¹ Mâide sûresi, âyet: 6

²² Müştehat: Erkeklik hissini tahrik edecek hale gelmiş ama baliğa olmamış kız

²³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 52-53.

ıslatmaları lâzım değildir. Lâkin, bir erkeğin örgülü saçları olsa, ona, saçlarının diplerini ıslatmak kâfi gelmez; her yerini yıkayıp ıslatması vaciptir.

Kadının, gusül esnasında, küpe deliklerine suyu ulaştırmakla mükellef olup olmadığı konusunda ihtilâf vardır : İmâm Muhammed (R.A.), el-Asl adlı eserinde : «Kadın, suyu küpe deliklerine ulaştırmakla mükelleftir. Nitekim, yüzük dar olsa, gusleden kimsenin, gusül esnasında, yüzüğü hareket ettirmekle mükellef olması da böyledir.» demiştir.

Bu hususta muteber olan, suyun vasıl olduğuna galip bir zannın hasıl olmasıdır. Eğer suyun, meşakkatsiz ve uğraşmadan, mezkûr mahalle ulaşamayacağı zannın galip olursa, bu zahmet ve meşakkate katlanıp, suyu küpe deliklerine ulaştırmak gerekir. Eğer, suyun ulaştığına zann-ı galip hasıl olursa, güçlük çekmeye hacet yoktur. Küpe deliğine suyun vasıl olmasında, küpenin kulakta .olması ile olmaması-aynıdır. Eğer, küpeyi kulaktan çıkardıktan sonra küpe deliği kapanıyor ve o deliğin üzerine su dökülmesi halinde su içeri giriyor ve gaflet edilip üzerine su dökülmemesi hâlinde su içeri girmiyorsa, elbette gaflet etmeyip oraya su dökmek lâzımdır. Lâkin, küpe deliğine su dökmekten başka bir şey yapılmamalı, ağaç ve benzeri şeylerle küpe deliği zorlanmamalıdır. Zira bu durumda, küpe deliği kalkmıştır.

Aşağıda zekredilecek-mes'ele ile bu mes'elenin kadınlar hakkında vaz' olunması gâlıfo" vaziyet itibariyledir. Aslında, gu-sül konusunda, kadınla erkek arasında bir fark yoktur.

Gusleden bir kadının tırnakları arasında, kuru hamur kalmış olsa, abdesti ve guslü caiz olmaz. Zira, hamurda katılık ve sağlamlık vardır ve bu hâl, alta suyun geçmesine mâni olur.

Bazı âlimler de, bu durumda «abdest ve gusül caizdir.» demişlerse de, birinci kavil daha açık ve daha uygundur. Ancak, Tırnakları arasında kir kalmış olsa, abdesti ve guslü caizdir. Zira, kir bedenden tevellüd ettiği için yine beden hükmündedir; altına su geçirmesi şart değildir. Bu hükümde, -sahih-kavle göre- köylü ile şehirli beraberdir.

İnâm-ı 'Sığar : «Eğer tırnak uzun olursa, suyu onun altına ulaştırmak vaciptir.» demiştir. Bu, kavli basendir.

Sünnetsiz olan bir kimse guslederken, sünnet için kesilecek derinin içine su girmezse, guslü.caiz olmaz. Hatta, eğer o derinin içine bevl girip, dışarı çıkmasa, bu durumda -ittifakla- abdesti bozulur.

Gusl eden kimsenin, dişleri arasında yemek-kalmış olsa, eğer o yemek sert-olup,, altına su geçmemesi ihtimâli galip ise. guslu caiz olmaz. Esahh olan kavil budur.

Muhiyfa : «Gusleden kimsenin bedeninde balık pulu yahut.çiğnenmiş ekmek kuruyup kalsa ve altına su geçip değmese; veya burnunda kerme kalsa guslü caiz olmaz. Abdest de böyle dir» denilmektedir.

Zehiyre'de de : «Gusleden veya abdest alan bir kimsenin bedeninde, kınanın cismi kalsa' veya çamur parçası veyahut da

kir yapışmış olsa, o kimsenin guslü ve abdesti caizdir. Zira, zik-derilen bu şeylerin salâbeti (katılığı) olmadığından, bunların altına su geçer.» Fetva da Zehiyre'de mezkûr olan bu kavi üzeredir.

Bir kimsenin ayağında yarıklar olsa ve bunların içine de yağ veya merhem konmuş bulunsa; eğer konulan yağ veya merhemi çıkarıp, oraya su değdirmek zarar vermezse, o yaranın içine su ulaştırmadıkça bu kimsenin abdesti ve guslü caiz değildir. Eğer bunlara su değdirmek zarar verirse, suyu, o yağın veya merheminden geçirmek kâfidir,

Gusleden kimsenin, göbeğinin içine suyu ulaştırması farz.

Gusleden kimsenin, su ile istincâ etmesi de farzdn. Eğer istincâ mevziinde, hakiki necaset bulunmasa,bile, istintâ farzdır. Zira, o müstencide (istincâ yapan kimsede) hükmü necaset olan cenabet vardır.

Abdest alırken veya guslederken, kişinin parmakları, hi-lâllemeden aralarına sur girmeyecek derecede yumuk olursa, parmakları hilâllemek farzdır. Ama eğer parmaklar açık iseler, bu durumda hilâllemek sünnettir.

Keza, gusleden kimsenin derisi üzerine su dökerek cildini temizlemesi de farzdır. Zira Resüullah Sallâhu Teâlâ Aleyhi ve Sellem) Efendimiz: Dikkat edin! Sizler gusül esnasında bedeninizde bulunan kıllarınızı ıslatın ve cildiniz üzerine suyu akıtarak derinizi temizleyin.» buyurmuştur.

Ve yine Peygamber (S.A.V.) Efendimiz : «Her küm altında cenabet vardır.» buyurmuştur.

Öyle ise, cünüp olan kimsenin bedeninde, su isabet etmeyen az bir yer kalsa, o yer iğne ucu; miktarında olsa bile, o kimsenin cünüplüğü çıkmaz. Zira, bütün bedeni su ile istiâb etmek farzdır. Cünüp olan kimsenin içtiği su, mazmaza yerine kâim olur. Sünnet üzre içilen su değil de, ağız doldurularak içilen su mazmaza yerine geçer.

Bir kimse gusledip, mazmaza ve istinşakı unutmuş olsa, daha sonra bu durum hatırına gelse, mazmaza ve istinşakı yapar.

Banları unuttuğu halde kılmış olduğu farz namazları iade eder.

Nafile namaz kümi-şsa bunları iade etmez. "Zira, o halde cünüplükten çıkmadığı için nafileyne başlaması sahîh değildir.²⁴

Guslün Sünnetleri :

Guslün dokuz sünneti vardır :

1- Gusülden önce abdest almak. Ancak, mâi müsta'mel Ckullanılmış su) gusleden kimsenin ayağının altında

²⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 53-55.

birikiyorsa, veya toprak üzerinde guslediyorsa tekrar yıkanması gerektiği için ayaklarını yıkamaz. Ama, eğer taş veya ağaç üzerinde durup guslediyorsa, ayaklarını yıkamayı tehir etmez.

2 - Eğer bedeninde necâset-i hakikiye varsa, onu gusûlden önce gidermek.

3 - Abdest aldıktan ve necaseti giderdikten sonra, başına ve vücudunun diğer kısmına suyu üçer kere dökmek. Bunun keyfiyetinin beyanında ihtilâf vardır. Şöyle ki

Bazıları : «Evvelâ sağ omuzuna, sonra sol omuzuna, daha sonra da başına ve sair azasına döker.»

Bazıları da : «Evvelâ başına, sonra sağ omuzuna, daha sonra da sol omuzuna döker.» demişlerdir. Esahh olan kavil de budur.

4 - Gusleden kimse, kullandığı suyun biriktiği bir yerde guslediyorsa, gusûn sonunda bu yerden ayrılmalı ve başka bir yerde ayaklarını yıkamalıdır.

Suyu kâfi miktardan fazla veya noksan harcamamalıdır.

6- Gusûl esnasında avret yeri açıksa, kıbleye karşı durmamak. Eğer avret mahalli örtülü ise, kıbleye karşı dönmesinde bir beis yoktur.

7- Suyu bedenine ilk döktüğü zaman, bütün azasını mübalağa üzere oğmak. Ta ki, ikinci ve üçüncü kere döktüğü suyun, bütün azasına ulaşması kolay olsun ve bedeninde hiç kuru yer kalmasın.

Gusûlde bedeni oğmak, İmâm.Ebû Yûsuf (B.A.) 'dan gelen bir rivayete göre vâcibtir.

8 - Guslederken veya elbise giyerken, avret mahallinin açılması ihtimali olduğu için, تنها bir yerde gusledip, gusleden!, kimse görmemelidir.

Kınye'de : «Gusletmesi gereken erkek, erkeklerin olmadığı bir yer bulamazsa, guslû terk etmesin fakat onların gözü önünde de gusletmesin. Ancak mümkün olduğu kadar gizlice bir yer seçsin.» denilmiştir.

Gusletmesi lâzım olan kimse, kadın olur ve bu kadın, erkeklerin olmadığı bir yer bulamazsa, guslû te'hîr eder. Ama, erkeklerin bulunmadığı bir yer bulur da burada da kadınlar olursa, guslû te'hîr etmez. Onların gözü önünde gusleder.

Fakat, gerek erkekler arasında gusl eden erkek ve gerek kadınlar arasında gusleden kadın hakkında, avret mahallim açmak caiz değildir. Her ikisinin de, hemcinsleri arasında guslettikleri zaman -kavli esahh üzre- setr-i avret üzere bulunmaları lâzımdır.

Tenha yerde gusleden kimsenin, avret mahallini açması konusunda, ihtilâf vardır.

Bazıları : «Günahkâr olur» demişlerdir.

Bazıları da, az bir zaman avret mahallini açması halinde af-vedileceğine zâhib olmuşlardır.

Bazıları ise : «Gusleden kimsenin avret mahallini açmasında beis yoktur.» demişlerdir.

Bazıları ise ; «5 zira ²⁵ gelen kaçuk bir evde, gusûl esnasında avret mahallini açmak caizdir.» demişlerdir,

9 - Gusûl ederken konuşmamak.

Gusleden kimsenin, gusûlden sonra bedenini bir bez ile silmesi ve suyun toplandığı yerde ayaklarını yıkamayı tehir ederek, bunları, elbisesini giydikten sonra yıkaması da müstehabdır.

Gusledilen vakit, eğer namaz kılmanın mekruh olduğu bir vakit değilse, gusûlden sonra iki rek'at namaz kılmak da müstehabdır. ²⁶

Gusûlde Niyet :

Gerek abdestde ve gerekse gusûlde niyet şart değildir. Ancak sünnettir.

Hatta, eğer cünûb kimse, bir akar su veya haz-ı kebîr için serinlemek için girse, yahut yağmur yağarken altında dursa, böylece de bütün âzası ıslanmış olsa ve bu durumda mazmaza ve istinşak 'eylese, Hanefî İmamları katında cünûplükten çıkıp, pak olur. Zira maksud emredilmiş olan guslûn meydana gelmesidir. Bu ise, yukarıdaki şekillerde hasıl olmuştur. Maksûdun hasıl olmasının, kasıtlı veya kasıtsız olmuş arasında bir fark yoktur. Ancak şu da ver ki, herhangi bir kimse, gusûl niyyeti yapmazsa, sevap hasıl olmaz. ²⁷

Guslûn Çeşitleri :

Gusletmenin 11 şekli vardır. Bunlardan beş türlü, farz olan gusûl dür.

1 - Hayızdan dolayı gusletmek,

2 - Nifastan dolayı gusletmek,

3 - Mükellef olan veya misli mücâroaat eden bir kimsenin fail olup, mükellef veya misli mücâmaat olunan mefûle zekêrinin haşefesinin gizlenmemesinden dolayı gusletmek.

4 - Şehvet ve atmak şekliyle meni çıkmasından dolayı gusletmek.

5 - İhtilâm olmakla meni veya mezi çıkmasından dolayı gusletmek.

Sünnet olan gusûl de dört çeşittir :

²⁵ Zira' = Bu günkü ölçülerle 75 cm. ile 90 cm. arasında değişen bir uzunluk ölçüsü.

²⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 56-57.

²⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 57-58.

1 - Cum'a günlerinde gusletmek.

Cuma günü guslün sünnet olması, İmâm Ebû Yûsuf tK.A.J'-ya göre, namaz içindir.

İmâm Hasan'a göre ise, Cum'a günü içindir.

Bu duruma göre, Cuma günü gusleden kimse, gusül sevabına, İmânî Ebû Yûsuf (R.A.) 'ya göre, bu gusüllo Cum'a namazı kılsa nail olur. İmâm Hasan'a, göre ise, Cum'a namazını bu ğu-sûile kılmaya bile guslün sevabına nail olur. Üzerine Cum'a vacip olmayan bir kimsenin, Cum'a günü gusletmesi, Cum'a gününe riâyette bulunduğu için, İmâm Hasan'a göre menduptur. İmâm Ebû Yusuf (R.A.Vya göre ise, o kimsenin üzerine, Cum'a namazı vacip olmadığı için mendup değildir.

2 - Bayram günlerinde gusletmek.

İki bayramdan herhangi-biri Cuma gününe rastlarsa, bu gusül kifayet eder. Nitekim, cimâ'dan'dolayı farz olan gusül ile ha-yızdan dolayı farz olan gusül bir araya gelmiş olduğunda bir guslün kifayet ettiği gibi.

3 - Arefe günü, Arafat'da. vakfe için gusletmek.

4 - Hacıların ihram giydiği zaman gusletmeleri.

Bu hususta esahh olan kavl : İki bayramda yapılan gusülie, arefe günü Arafat'ta , vakfe için yapılan guslün müstehap olduğudur.²⁸

Mendûb Olan Gusül :

Cum'a gününde gusletmek, Hanefî İmamlarına göre mendup tur.

Mekke'ye ve Medine'ye girmek için yapılan gusülie vakfesi için yapılan gusül de menduptur.

Ölü yıkayanın, hacamat edenin, Kadir Gecisini görenin, cin netten kurtulanın, gusletmesi de müstehaptır.

Çocuğun 15 yaşma balığ olduğu zaman, gusletmesi de müstehaptır.

Kifâye üzere vacip olan bir çeşit gusül daha vardır ki. bu da ölünün yıkanmasıdır. Su bulunmayan yerde, ölü yıkanmadık-ça veya. teyemmüm ettirilmedikçe namazı kılınmaz.

Guslün bir çeşidi de,- kâfir bir kimsenin, İslâm'a geldiği zaman gusletmesidir ki, bu da müsSehaptır.

Muhıyt'de şöyle zikrolunmuştur: «Cünüp olan bir kâfir, İslâm'a gelse, -kavl-i esahh üzere- ona gusül vacip olur. Zira onun cünüplüğü müslüman olması ile gitmez.»

a Kâfir bir kadın, ha,yızdan kesildikten sonra İslâm'a gelse, ona gusül vacip olmaz. Hayızla ittinsaf, hayızdan kesildikten sonra bakı olmadığı için, bu durum önceki hâlin hüâfmadır.²⁹

Gusülle İlgili Bazı Mes'eleler :

Bir kadın cünüp olduktan sonra hayız görse, dilerse hayzı bitmeden gusül eder; dilerse, hayzmdan temizleninceye kadar guslü te'hir eder.

Keza hayızlı olan kadın, ihtilâm olsa veya kendisine cima' edilse yine muhayyerdir.

Cünüp olan kimse, vakti olduğu halde, guslü namaz vaktine kadar te'hir etmekle, âsim (günahkâr) olmaz.

Cünüp olan kimsenin, uyuyup, gusletmeden, önce, tekrar ci-mâ'a dönmesinde beis yoktur. Lâkin eğer tekrar cima' etmek isterse, yaklaşmadan önce, abdest alması müstehaptır.

Kadın ve erkeğin, ikisinin birden aynı kaptan gusletmesinde beis yoktur.

Cünüp, hayızlı veya nifaslı olan kimselerin, Kur'ân-ı Ke-rim'den tam bir ayeti okumaları caiz değildir.

Ama, Kur'ân kastiyle okuduğu, tam bir âyet olmasa veya Fatiha Sûresini dua kastiyle tamamen okusa, yahut da duaya müşâbih (benzeyen) âyet-i kerimlerden birini, meselâ (Rabbena âtinâ fî'd-dünya haseneten ve fî'l-âhireti haseneten Ve kına 'azâbe'n-nâr).

«Rabbimiz, bize dünyada bir iyilik ver ve âhirette de bir iyilik. Ve bizi cehenem azabından koru.»³⁰ Âyetini veya bunun gibi âyetleri bütünü ile okusa, bu caizdir.

Keza "sevinilecek bir haber işitince «Elhamdülillah» veya yaramaz bir haber işitince = «İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râci'ün Allah'tan geldik ve Allah'a dönücüleriz.»³¹veyahut da, Sena vechi üzere, «Bismillâhirrahmânirrahim.» dese, bu da caizdir.

Ancak «Besmele»yi, Kur'an kasdiyle okumak caiz değildir.

Cünüp iken Kunut Duası okumak, bizim ashabımızın zahir mezhebinde mekruh değildir. Zira, Kunut Duaları kavl-i sahih üzere Kur'an değildir.

Cünüp, hayızlı veya nifaslı olan kimselerin, Kur'ân'ı hecelemeleri mekruh değildir.

Bu kimselerin, her iki kelimenin arasını kesip, kelime kelime Kur'ân ta'lim etmeleri de mekruh değildir.

Lâkin, cünüp, hayızlı veya nifaslı olan kimselerin Kur'ân yazmaları caiz değildir.

Kâdîhân'a nisbet edilen Cârmü's-Sağîr'de şöyle zikredilmiştir :

«Levha, yerde veya yastık üzerinde veyahut da bunlar gibi bir şey üzerinde bulunduğu takdirde, üzerine Kur'ân

²⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağîr, Akçağ Yayınları: 58-59.

²⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağîr, Akçağ Yayınları: 59.

³⁰ Bakara Sûresi, âyet; 201

³¹ Bakara Sûresi, âyet; 156

yazmakta,

Ebû Yûsuf (R.A.) 'ya göre beis yoktur. İmâm Muhammed (R.A.) buna muhaliftir.» Zikredilen bu nakle göre; şöyle davranmak uygun olur: Kur'ân yazan kimse, Kur'ân'a el değdirmeyip, eli ile Kur'ân sahifesi arasına bir hâil korsa, Ebû Yûsuf R.A.) kavline göre amel edilir. Böylece o kimse, yazdığı yazıdan veya kitaptan herhangi birine el sürmemiş olur. Eğer böyle olmazsa yani arada bir hâil bulunmazsa, bu taktirde Kur'ân'a el sürdüğü için, İmâm Muhammed (R.A.) kavline göre amel edilir.³²

Temiz Olmayan Kimselerin Kur'ân'a Dokunmaları :

Cünüp, hayızlı ve nifaslı olanların, kılıfsız ve muhafazasız Kur'ân'a el sürmeleri caiz değildir.

Mulıyt'te : «- Esahh olan, iki kavilde- kılıf : Mushafın üzerinde olan deridir.» denilmiştir.

Bu kimselerin, üzerinde Kur'ân yazılı parayı kesesiz tutmaları da caiz değildir.

Kur'ân'ı yazmak ve ona el sürmek hükmünde, muhaddisler de onlar gibidir. Buna göre, onlardan birinin üzerinde, tam bir âyet bulunan bir şeye el sürmesi caiz değildir.

Zira, Kur'ân'ı Azim'de (Ona (Kur'ân'a) tam bir sûrette temizlenmiş olanlardan başkası el süremez.³³ buyurulduğu gibi, Resûlullah (S.A.V.) de :

«Temiz olmadıkça Kur'ân'a el sürmeyiniz.» buyurmuşlardır. Lâkin bunlara mushafı kılıfı ile tutmanın caiz olması için, mushafın kılıfının şîrâzelennemiş olması lâzımdır. Eğer musba-fın kılıfı şîrâzelennemiş ise, mezkûr kimselerden, hiçbirine mushafı kılıfı ile tutup, ona el sürmeleri çâiz olmaz. Hidâye sahibi böyle tashih etmiştir. Ehvat ve evlâ olan da budur.

Bu kimselerin mushafı kesesi ile tutmaları ise kerahat bulunmaması itibariyle, kılıfıyla tutmalarından uygundur. Çünkü, bu şekilde hâil iki tane olmaktadır.

İmâm Muhammed (R.A.) 'dan gelen bir rivayete göre cünüp, hayızlı ve nifaslı olan kimselerin, mushafı elbiselerinin yenleri ile tutmalarında bir beis yoktur.

Bu durum, bazı meşayihe göre ise mekruhtur.

Abdesti olmayan küçük çocuğa mushaf verilmesinde bir beis olmadığı Câmîü's-Ssğîr-'de mezkûrdur (zikredilmiştir.)

Çi Abdesti olmayan kimsenin Kur'ân tefsirine ve fıkıh kitaplarına eî ile dokunması mekruhtur. Ama, elbisesinin yeni ile veya bir bez parçası ile tutmasında bir beis yoktur.

Hadis kitapları da, âyetten hâli olmadığı için fıkıh kitapları gibidir.

Hûlâsa'da : «İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe (R.A.)'ye göre, bunlara dokunmak da mekruhtur» denilmiştir.

Abdestsiz olan kimsenin ezberden Kur'ân okuması bfl-ic-mâ' mekruh değildir.

Cünüp olan kimsenin, elini ve ağzını yıkayarak -kavli sahih üzere- Kur'ân'a el sürmesi ve okuması caiz değildir.

Cünüp olan kimsenin Tevrat, İncil ve Zebur okuması da mekruhtur zira bunlar, Allah kelâmıdır. Onların tebdil edilmiş olan yerleri gayr-i muayyendir yani belli değildir. Tebdile uğramıyan kısımları da vardır. Buna göre, onlara el sürmeden kaçınmak hususunda ihtiyatlı davranmak daha evlâdır.³⁴

Cünüp Kimsenin Yemek Yemesi Ve Su İçmesi :

Cünüp olan kimse., yemek yemek ve su içmek isterse önce elini ve ağzını yıkamalı, sonra yiyip içmesi gerekir. Elini ve ağzını yıkamadan yemek yemesi, su içmesi mekruhtur Zira, cünübün artığı olan su; mâ-i müsta'ni'dir. Mâ-i müsta'meli içmek ise-mekrûhtur. Yenilen şeyler de içilen şeylere hamdolunmuş ve onlar da mekruh kılınmıştır.

Cünüp olan kimsenin, bu halinde yemek yemesi fakirlik getirir denilmiştir.

Hayızlı ve ruf aslı olan kadın ise böyle değildir. Onların elini ve ağzını yıkamadan yemek yemesi ve su içmesi mekruh değildir. Zira onların artığı müsta'mel olmaz. Çünkü kendileri, o hallerinde gusûl etmekle emredilmiş değillerdir.

Seccade, mihrab, duvar ve yere döşenen şey üzerine Kur'ân âyeti ve Allâh-u Teâlâ'nın isimlerinden birini yazmak mekruhtur.

Parmağında üzerinde Kur'ân âyeti veya Allah-u Teâlâ'nın isimlerinden biri yazılmış yüzük bulunan bir kimsenin, bu yüzükle helaya girmesi mekruhtur. Çünkü bu halde tazimi terk vardır. Eğer bu yüzüğün kaşım, avcu için getirerek girerse, bazılarına göre mekruh değildir.

Kur'ân-ı Kenm'den bir parçanın veya Allâh-u Teâlâ'nın isimlerinden birinin yazılı bulunduğu şey, bir kimsenin cebinde bulunursa veya bu yazı bir şey içinde sarılı bulunursa, bununla helaya girmesi mekruh değildir. Ancak, bu hallerden sakınmak daha evlâdır.

Cünüp, hayızlı ve nifaslı olan kimselerin mescide girme ri caiz değildir. Mescide oturmak için veya oradan geçmek için girmiş olması müsavidir.

Bir kimse mescid içinde uyurken ihtilam olsa, mescidden çıkmak için önce teyemmüm etmesi ve teyemmümden

³² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 59-61.

³³ Vakıa Sûresi, âyet; 79

³⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 61-62.

sonra çıkması gerekir.

Lâkin, bu kimsenin hırsızdan veya başka birinden korkusu varsa, teyemmüm ettikten sonra zaruret ortadan kalkıncaya kadar mescidde oturabilir. Ancak namaz kılmaz ve Kur'ân okumaz.³⁵

Muhtelif Konularda Bazi Meseleler :

Bir kimsenin belâda ve gusûl ettiği yerde, Kur'ân oku mas zikretmesi ve dua etmesi mekruhtur.

Hamamda, açıktan Kur'ân-j Kerim okumak zikir ve teşbihte bulunmak mekruhtur. Muhtar olan, içinden okumakta beis olmadığıdır.

Avret mahallî açık olduğu zaman Kur'ân okumak mekruhtur. İmâm Muhammet! göre, hamamda Kur'ân oku-mak mekruh değildir. Çünkü, Ona göre mâ-i müsta'mel temizdir.

Hulâsa'da şöyle zikr olunmuş tur : Helada ve gusledilen yerde Kür'âh okunmaz. Ancak: Kur'ân harfleri teker teker okunabilir.

Hamamda gusûl eden bir kadın veya avret mahal açık bir kimse bulunursa, yine orada Kur'ân okunmaz.

Fetâvâyî Kâdîhân'da şöyle zikredilmiştir Eğer hamamda avret mahallî açık kimse bulunmaz ve hamam temiz olursa, orada yüksek sesle Kur'ân okumakta beis yoktur. Eğer hamam zikredildiği gibi olmazsa, bu durumda eğer içinden okunup, ses yükseltilmezse, bunda da beis yoktur.

Hamamda yüksek sesle teşbih ve tehlîl edilmesinde' de beis yoktur.³⁶

Teyemmüm

Teyemmüm, lügatte bir şeyi kasdetmektir. Şer'i istilahta ise, temiz toprakla vech-i mahsus üzre paklanmak Ctemezilenmek) kasdına (niyetine) derler.

Teyemmümün bir rûknü bir de şartı vardır. Teyemmüm bu rûkûn ve şartla tahakkuk ettiği için, onları bilmek lâzımdır.

Teyemmümün rûknü : Ellerini iki kere yere vurmaktır. Birinci vuruşta yüzünü mesheder. İkincide de, parmaklarının ucundan başlayarak, dirseklerine kadar mesheder.³⁷

Teyemmüm. Nasıl Yapılır?

Sünnete uygun olarak teyemmüm etmenin şekli şudur.

Teyemmüm etmek isteyen kimse iki elini yere veya yer cinsinden olan bir şeyin üzerine bir kerre vurur. Parmaklarının aralarını açık olarak tutar. Ellerini bir miktar ileri sürüp geri çektikten sonra, koyduğu yerden kaldırır. İki elinin baş parmak taraflarını birbirlerine vurarak silker. Daha sonra ellerini yüzüne sürer.

Sonra ellerini yine önceki şeyin üzerine veya bir başka yere evvelki şekildeki gibi vurur ve ellerini kaldırıp, silker. Bundan sonra sol eliyle sağ elini ve sağ eliyle sol elini, parmaklarının ucundan dirseklerine kadar mesheder. Şöyle ki: Sol elinin dört parmağının içiyle sağ elinin dört parmağının ucundan başlayarak dirseklerine kadar mesheder. Sonra sor elinin içi ile sağ elinin iç tarafını dirseklerinden bileklerine gelinceye kadar mesheder. Sonra, sol elinin baş parmağının içiyle, sağ elinin baş parmağının dışını da mesheder.

Bu minval üzere sol elini de böyle mesheder.

Teyemmüm uzuvlarını, kaplıyor gibi meshetmek, Hanefî İmamlarından gelen zahir rivayette farzdır. Çünkü, mesh olunmadık bir parça yer kalmış olsa mesh sahîh olmaz.

Bu durumda, teyemmüm eden kimsenin parmağından yüzüğünü ve kolundan bileziğini çıkarması ve parmaklarının arasını hilâllemesi lâzımdır.

İki eli dirseklerinden kesik olan bir kimse teyemmüm etmeyi murad ederse, kesilen yeri ve yüzünü duvara sürerek teyemmüm eder.³⁸

Teyemmümün Şartları :

Teyemmümün şartı ise niyettir.

Niyetsiz teyemmüm caiz olmaz. Zira, teyemmümün lügat manası kas iddir. Kasd ise niyyet olduğu için, onun şer'i manasında muteber olup, bu teyemmümde niyyet şart kılınmıştır.

Bir kimsenin yüzüne ve ellerine teyemmüm kasda olmaksızın toprak isabet etse veya başkasına öğretmek kasdiyle teyemmüm etse, o kimse, sadece temizlik kasdeder yahut taharetsiz sahîh olmayan kurbet-i maksuda kasd etmezse, bu durumda teyemmüm etmiş olmaz ve onunla namaz kılamaz.

Teyemmümün hades için veya cünüplük için veyahut da bunlar gibi bir şey için yapıldığını niyyetle tasrih etmek

³⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 62-63.

³⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 63-64.

³⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 64.

³⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 64-65.

sahih kavilde şart değildir. Sadece temizlik veya kurbet niyeti kâfidir.

Taharete muhtaç olunan yerde, suyun bulunmasına zann-ı galip olduğu zaman, suyu o yerde aramak şarttır. Kişinin bulunduğu yer şenlik olur veya orada su olduğunu Bir kimse kendisine haber verirse, kendisinin -su bulunduğuna-zan-ı galibi olmasa bile, yine o yerde su araması bi'l-ittifak şarttır.

Bu durumda sağ tarafta ve sol tarafta gılve miktarı gezip su aramalıdır, öilve miktarı üçyüz adımdan dört yüz adıma ka--dardır. Bazıları da «Bir ok atımı miktarıdır» demişlerdir.

Eğer, suyu aradığı halde bulamazsa, ondan sonra teyemmüm eder.

Suyun varlığını haber veren kimsenin mükellef olması ve adaletli bulunması şarttır. Bu kişi eğer bu vasıfları taşımazsa, zann-ı galiple amel edilir.

Eğer, kişinin bulunduğu yerde su olmazsa, su olduğuna dair zann-ı galibi de bulunmazsa, suyun, olduğunu haber veren itimat edilir bir kimse de bulunmasa, kişinin suya muhtaç olduğu yer de çöl, sahra olup, şenlik yer olmasa, bu durumda Hanefi İmamlarına göre, bu kimsenin suyu aramadan teyemmüm etmesi caizdir.

& Teyemmüm için bir şart da suyu kullanmaktan âciz olmaktır.

Bir hasta abdest almakla yahut abdest almak için hareket etmekle veyahut suyu abdest azalarında kullanmak sebebi ile hastalığının artacağına veya geç iyileşeceğine kendisinin zann-ı galibi olsa veya bu hususta geçmiş bir tecrübesi bulunsu veyahut da bu hususu hazık, Müslüman ve âdil bir doktor söylese, bu hastanın teyemmüm etmesi caizdir.

İsbîcâbî Şerhi'nde şöyle zikredilmiştir : «Cünûp olan bir kimsenin vücûdunun tamamı veya ekserisi yara olursa, o kimsenin teyemmüm etmesi caizdir. Yara olmayan yeri yıkaması vacip değildir.»

Abdest uzuvlarının tamamında veya ekserisinde yara olan kimsenin de teyemmüm etmesi caiz olup, sağlam olan yeri yıkaması vacip değildir.

Eğer yara, cenabet olan kimsenin bedeninin yandan az yerinde veya abdestsiz kimsenin abdest azalarının yarısından az yerlerinde olursa ve bu kimsenin bedeninin veya abdest azalarının ekserisi sağlam bulunursa, o zaman, o kimsenin gusûl etmesi veya abdest alması halinde eğer yaraya zarar vermezse sağlam olan azalarını yıkayıp yaralı azaları üzerine meshederler.

Ama, eğer yaralı uzvun açık olması ve açık yara üzerine meshetmek ona zarar verirse, üzerini bir şeyle kapatıp onun üstüne mesheder. "

Eğer, sağlam' olan uzvu ile yaralı olan uzvu beraber ise eh-vat olan sağlam olan yeri yıkayıp, yarayı teyemmüm etmektir.

Abdest uzuvlarında yaranın çokluğunu tesbitte ihtilâf vardır. Bazıları yaranın çokluğu hususunda sayıya itibâr ederek, şöyle demişlerdir ; «Eğer yara, bir kimsenin başında, ellerinde ve yüzünde olup, ayaklarında bulunmazsa, o kimse için teyemmüm mubah olur. Gerek yara bulunan uzvun ekserisi sağlam olsun, gerekse olmasın Ama. zikredilen bu durumun aksinde teyemmüm mübâh olmaz.»

Bazıları da: «Yaranın çokluğu âzâda muteberdir. O yaralı uzvun ekserisi yaralı olmadıkça, o kimseye teyemmüm mubah olmaz.»³⁹

Teyemmümle İlgili Bazı Mes'eleler

Cünûp olan sağlam kimse, bir şehirde bulunsu, lâkin gusûl ettiği takdirde soğuktan öleceğinden veya hasta olmaktan korksa bu kimsenin teyemmüm etmesi İmâm-ı A'zam (R.A.) kavli üzere caizdir.

Eğer, bu cünûp kimse şehir haricinde ise teyemmüm etmesi bi'l-ittifak caizdir.

Cünûp olan kimse; şehirden, yolculuk sebebiyle veya baş- ka bir şekilde çıksa, veyahut da bir köyden çıkıp diğer bir köye crise o kimse ile su arasında takriben bir mil veya daha fazla bir mesafe bulunursa, o kimsenin teyemmüm etmesi caiz olur.

Muhtar olan kavi budur.

Şehirden veya köyden çıktıktan sonra, cünûp olan ve su ile kendisi arasında mezkûr mesafe bulunan kimse hakkındaki hüküm de böyledir.

İmâm-ı Kerhî'den şöyle rivayet olunmuştur: «Eğer cünûp olan kimsenin bulunduğu yerden su ehlinin (su bulunan yerin

halkının) sesi işitiliyorsa teyemmüm etmez; işi tilmiyorsa teyem-, müm eder.»

İmâm-ı Hasan (Rahimehullah) şöyle demiştir: «Eğer su, o kimsenin önünde ise, onun uzaklığında muteber olan iki mildir, önünde değilse bir mildir.» Bu hususta esah olan ise, suyun Önün- ; de veya arkasında bulunmasında bir fark olmamasıdır.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'tan şöyle rivayet olunmuştur: «Eğer cünûp olan kimsenin bulunduğu yer, onun suya varıp abdest alıp gelmesine kadar kafil gider ve onun gözünde gâib olursa, o yerde bulunan su uzak olur ve o kimsenin teyemmüm etmesi caiz olur.»

Bir yolcu, hayvanında veya eşyalarının arasında su bulunduğunu unutarak, teyemmüm edip namazı kusa ve suyun varlığı daha vakit çıkmadan hatırına gelse, İmâm-ı A'zam (R. A.) ve İmâm-ı Muhammet (R.A.) e göre, o namazı iadesi lâzım değildir.

³⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 65-66.

Eğer, suyun varlığı vakit çıktıktan sonra hatırına gelse bil-ittifak namazı iade lâzım değildir.

Yolcu bir kimsenin, bulunduğu yerde su olmadığına, zann-ı galibi olsa ve yakında su olduğunu bilmeyerek teyemmüm edip, namaz kılsa, sonra yakın yerde su olduğunu anlasa, kıldığı namaz caiz olup, iade lâzım değildir.

Bir yolcunun arkadaşında su olsa, arkadaşından suyu istediği zaman, ondan esirgemiyeceğine zann-ı galibi bulunsa; arkadaşından suyu istemeden teyemmüm edip namaz kılması caiz değildir.

Eser suyu istemeden teyemmüm edip namazı kılsa, sonra da suyu istese ve arkadaşı da verse, eğer henüz vakit çıkmamış-sa o kimse namazı iade eder. Eğer, sonradan istediğinde, arkadaşı suyu vermezse, kıldığı namazı iade etmez.

Eğer, arkadaşından suyu istediğinde, ücretsiz vermese, ücret ile su almaya da kudreti olmasa, o kimsenin teyemmüm ile namaz kılması bil-ittifak caizdir.

Eâer arkadaşı suyu ücretsiz vermediği takdirde, suyun ücreti o yerde veya o yere yakın olan yüzlerde satılan su ücretleri gibi veya ucuz fi'atta olursa, o kimsenin inalı da kendisine, ve nafakası kendi üzerine lâzım olanlara kifayet edecek miktardan fazla ise, suyu almayıp teyemmüm ile namaz kılması caiz değildir.

Ancak, eğer o kimsenin arkadaşı suyu fahiş bir fiatla satarsa, o suyu fahiş fiatla almayıp, teyemmüm etmesi caizdir. Zira malm telef olması, canın telef olması gibi olmakla, onu fahiş fiatla almakla malm telef edilmesi ve güçlük vardır.

Gabn-i fahiş: Kıymet takdir eden kimselerin, takdir ettikleri kıymetin, o metâ'm gerçek kıymetine dahil olmayan fazla kısmıdır, bir mala değerinden fazla fiat takdir edip, onunla satmaktır.

Ulema emtiada gabn-i fahiş; 10 dirhem kıymeti olan metâ'm yarım dirhem fazlasına satılması ile takdir etmişlerdir. Su da emtiaya mülhak olmakla, onda da gabn-i fahiş itibariyle, kıymetinin 10 dirhemde yarım dirhem ziyadesi ile olur.

Bazıları da: Gabn-i fahiş ücreti iki katma çıkarmadır. Meselâ : «Suyun kıymeti bir dirhem iken, iki dirheme satılması gabn-i fahiştir.» derler.

Bazıları ise şöyle demişlerdir: «Gabn-i fahiş kıymeti bir dirheme müsavi olan su, abdest için bir buçuk dirheme satılıp, cü-nüphik için iki dirheme satılması ile meydana gelir.»

Bu kavillerin içinde, önceki kavi'l gücünün giderilmesine daha uygundur.

Ebi Nasır Sığar: «Yolcunun bulunduğu yerae su pek kıymetli olursa, o kimse için efdal olan şüphenin giderilmesi bakımından, arkadaşından suyu istemesidir. Eğer orada arkadaşından suyu istemeden teyemmüm edip, namazı kılsa, -galip zan arkadaşının suyu vermiyeceği olduğu için- kifayet eder.

Ama, eğer o yolcunun bulunduğu yer şenlik olmakla, suyun pek kıymetli olduğu bir yer değilse, suyu istemeden önce onun teyemmüm etmesi âdeten orada su bol olduğu için kifayet etmez. Çünkü, bu takdirde arkadaşının suyu verme ihtimâli tercih edilir.» Ebû Nasr'm kavli muhtardır.

Bir kimse, bakır bir ibrik içine zemzem suyu koyup, ibriğin ağzını iyice kapatıp, hediye veya onunla şifâ bulmak için götürüyorsa, su bulunmayan yerde onunla abdest almayıp, teyemmüm ederek namaz kılsa, caiz olmaz.

Eğer, bu zemzemi başkasına hibe ve teslim etmiş olsa bile teyemmüm etmesi caiz değildir. Çünkü bu durumda, rücu' ederek o suyun istimâline kudreti sabittir.

Bu durumda teyemmüm etmenin çâresi şudur: O suyun içine gül suyu veya bunun gibi bir şey katıp, onunla abdest alınmasını caiz olmaktan çıkarmalı veya rücu' s'ahih olmayacak şekilde hibe etmelidir.

Bir kimsenin, su bulunan bir yerde su çekme veya alma âletlerinden kovası veya ipi bulunmasa, onların kendisinde olup olmadığını arkadaşından sormadan teyemmüm edip, namaz kılması caizdir.

Eğer, onları arkadaşından sorduğu zaman, arkadaşına ona su . çıkarmayı vâ'detse, îmâm-ı A'zam (Rahimehullah)a göre, o kimsenin diğer vakte kadar bekleyip, teyemmüm etmemesi müste-habtır. Eğer vaktin geçmesinden korksa ve arkadaşı da suyu çr karmasa, teyemmüm edip, namazı kılar.

Eğer, beklemeyip namazı kusa, yine Îmâm-ı A'zam (R.A.) a göre namazı sahihtir. Îmâm Ebû Yûsuf (R.A.) ile îmâm-ı Mu-halned (R.A.) e göre ise, vaktin geçmesinden korksa bile beklemesi vaciptir.

Çıplak olan kimsenin arkadaşını, elbisesini ona vermeyi va'deylese bu hususta da ihtilaf yukarıda zikredildiği gibidir.

Bir kimsenin arkadaşı kendi suyu ile abdest aldıktan sonra, ona da su vermeyi vadeylese, o kimsenin, vakit geçse bile beklemesinin vacip olduğunda ittifak vardır.

Bir kimse, eşek veya katır artığından başka su bulmasa, bu su ile abdest ahr ve teyemmüm de ederek namazı kılar. Abdest veya teyemmümden hangisini önce yaparsa yapsın bu caizdir.

Atın artığı olan sudan başka su bulamayan kimsenin bu su ile abdest almasında kerâhat bulunmadığı rivayeti sahih rivayettir.

Bir suyun içinde hurma ıslanıp, o hurmanın halâveti ve levni (tadı ve rengi) suya çıksa, lâkin henüz o suyun inceliği gitmeyip, katılmış olmasa Îmâm-ı A'zam (R.A.) katında onunla abdest almak ve gusl etmek caizdir. Îmâm Ebû Yûsuf (R.A.) katında bu caiz değildir. Ondan başka su bulamayan kimse teyemmüm eder. Îmâm Muhammed (R.A.) katında ise, ikisini bir arada cem' eder; yani hem o su ile abdest alır, hem de teyemmüm eder. Bu hususta fetva Îmâm Ebû Yûsuf'un kavli üzeredir. Zira, mezkûr su, multayyed olduğu için, onunla abdest ve gusûl caiz değildir ve bunda ihtilâf yoktur.

Bir kimse üzüm şirasından başka bir şey bulamazsa, onunla abdest almak itifakla caiz değildir. Cünüp olan bir kimse, mescidden başka bir yerde su bulamazsa ve kendisi için o suyu mescidden çıkaracak bir kimse de olmasa, mescide girmek için teyemmüm eder ve sonra mescide girer. Eğer mesciddeki su kuyuda bulunur; o kimse de, su çekmeye mahsus alet olmadığından veya başka bir mâni dolayısıyla suyu elde edemezse, namaz kılmak için o kimsenin bir daha teyemmüm etmesi lâzımdır. Su bulunmayan yerde, abdestsiz olan bir kimse, müşafa el sürmek için teyemmüm etse, veya cünüp olan bir kimse Kur'-ân okumak için teyemmüm etse, namaz kılmak için bir daha teyemmüm' etmesi lâzımdır. Su bulunmayan yerde, bir kimsenin, tilâvet secdesi, cenaze namazı, nafil namazı kılmak için yaptığı teyemmüm ile farz olan namazı da kılması caizdir. Bir kimsenin, mutlak taharet niyyeti ile yaptığı teyemmüm ile farz namazı kılması da caizdir. Nevâdir'de şöyle zikredilmiştir: «Eğer bir kimse, yüzünü ve kollarını, teyemmüm irâdesi ile teyemmüm caiz olacak yerlere kadar mesh etse; mutlak taharet niyyeti menzilesinde olduğu için o teyemmüm ile, o kimsenin namaz kılması caiz olur.» Velhasıl, ancak kendisi ile namaz kılmaya niyyet edilmiş olan teyemmümle namaz kılmak caizdir. Veyahut taharetsiz sahih olmayan bir ibadetle, yakınlık kasdı ile niyyet edilmiş olan teyemmümle de caizdir. Buna göre, Mushaf-ı şerife el sürmek için, mescide girmek veya çıkmak için, kabirleri ziyaret için, ezan ve ikâmet için olan teyemmüm ile namaz kılınmaz. Çünkü mezkûr şeyler kurbet-i maksûda olmayıp belki vesilelerden ibarettir. Cünüp olan kimsenin veya benzerinin Kur'ân okumak için yaptıkları teyemmüm ile namaz kılınmaz. Zira, Kur'ân okumak gerçi kurbet-i maksûdudur fakat onda ibâdet manası düşümez. Abdestsiz olan kimsenin Kur'ân okumak için yaptığı teyemmüm ile ve kâfirin İslâm'a girmek için yaptığı teyemmüm ile namaz kılınmaz. Çünkü bunlar tahâretsiz de sahihtir. Lâkin, İslâm'a girmek için olan teyemmümde Ebû Yûsuf -(R.A.)'un muhalefeti vardır. Onun katında, o teyemmüm ile namaz kılmak caizdir. Başkasına öğretmek için yapılan teyemmümle, kavî-i esahh üzere namaz kılmak caiz değildir. Bir kimsenin, emtiası içinde suyu olup, lâkin o kimse bunu unutarak teyemmüm edip namaz kılsa, sonra suyun bulunduğunu hatırlasa, eğer o suyu emtiası arasına, o kimse bizzat koymuş veya onun emri ile başka bir kimse koymuş ise, İmâm-ı A'zam (R.A.) ve İmânî Muhammed (R.A.) katında o namazı iade lâzım değildir. İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) katında ise lâzımdır. Eğer o kimse bilmeden ve kendisi emretmeden, kendi emtiası içine o suyu başka bir kimse koymuş ise, bu durumda mezkûr şahsın teyemmümü bilittifak caiz olur. Eğer kap içinde bulunan su, bir kimsenin arkasında olur veya boynuna asılmış bulunur veyahut önüne konulmuş olur veyahut da bindiği hayvanın semerinin önünde olur veya o kimse hayvanı sürmekte olduğu halde, su da hayvanın semerinin arkasına konmuş olup, o kimse suyu unutmuş olsa, bu gibi şeyleri unutmak mutad olmadığı için, onun teyemmümü bilittifak caiz olmaz. Ama eğer, o su, semerin önünde olup, o kimse de hayvanı sürmekte olur veya su semerin arkasına konmuş olup, o kimse de hayvana binmiş olsa, yahut su semerin önüne veya arkasına konmuş olup, o kimse de hayvanı yedekte olsa, bu durumlarda vaki olan nisyan ile onun teyemmümü İmâm Ebû Hanîfe (R.A.) ile İmâm Muhammed (R.A.) katlarında caiz olur; İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) katında ise caiz olmaz. İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) göre ö, teyemmüm ile kılmış olduğu namazı iade eder. Bir kimse, kendi kabmda bulunan suyu dökülmüş zannedip, teyemmüm etse, sonra o kapda su olduğunu anlasa, bilittifak teyemmümü caiz olmayıp, onunla kıldığı namazı iade eder. Hulâsa'da da böyledir. Metâ'mn içinde elbisesini unutup üryan namaz kılan, daha sonra elbiseyi hatırlayan kimse hakkında Meşâyih'den bazıları: «Bu mes'ele de yukarıda geçen ihtilaf gibidir: Bu kimsenin namazı İmâm-ı A'zam ve İmâm Muhammed (R.A.) e göre şahindir. Bu konuda Ebû Yûsuf (R.A.) 'un muhalefeti vardır. Ona göre bu namaz sahih değildir.» demişlerdir. Bazı Meşâyih ise: «O kimsenin namazı bilittifak caiz değildir.» demişlerdir. Bû hususta kavî-i sahîh (sahih kavi) budur. Zira, çıplak bû-, kimsenin elbisesini unutup, onu metâ'mn arasında araması vukuu gayet nâdir olan bir olayda. Anûma, bir kimsenin suyu metâ'mn içinde araması nâdir bir durum değildir. Bu durumda, bu mes'ele ile geçen mes'ele arasında fark vardır: Bir kimse, ırmak kenarında olsa ve lâkin o yerde su bulunduğunu bilmez iken teyemmüm eylese, mes'ele Ebû Yusuf (R.A.) un ihtilâf ettiği -yukarıdaki- mes'ele gibidir. Yemin keffâreuni yerme getirecek kimsenin, mülkiyeti altında kefarete safîh kölesi yahut 10 miskini giydirmeye elverişli elbisesi veyahut da 10 miskini doyurmağa kifayet edecek yemeği bulunursa, bu durumda, o kimse onları unutup, yemininin keffâretini oruç ile yerine getirmesi, sahih olan kavle göre caiz değildir. Zira, oruç ile kof fare tin kifayet etmesi, mezkûr şeylerden birinin o kimsenin mülkiyetinde bulunmadığı zamanda olur. Bu durumda onlardan biri mülkiyetinde mevcut iken, unutulması özür olmayıp, oruç ile keffareti caiz değildir. Vaktin sonuna kadar su bulmak ümidinde olan kimsenin namazı vaktin sonuna kadar te'hîr etmesi müstehaptır. Anîma, eğer te'hîr etmeyip de, vaktin başında teyemmüm edip namaz kılsa, bu da caizdir. Lâkin te'hîr ettiği takdirde namaz, mekruh vakte kalırsa, tehir etmemelidir.

Su bulunmayan yerde vakitten evvel teyemmüm dahi, Hanefî İmamları katında caizdir.

Bir kimsenin yanında gusle yahut abdeste kifayet edecek kadar su bulunsa, lâkin o suyu harcamakla kendisinin veya hayvanının susuz kalmasından korksa, o su var iken, teyemmümle namaz kılması caizdir.

Zindanda veya bir başka yerde mahpus olan kimse, su ile taharetten men edilse, teyemmüm ederek namazını kılar. Lâkin, Ebû Hanîfe (R.A.) ile İmâm Muhammed' (R.A.) katında teyemmüm ile kıldığı namazı hapisten kurtulduktan sonra iade etmesi lâzımdır. İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'a göre ise, iade etmesi lâzım değildir. Bu ihtilaf mahpusun şehirde olması şartına bağlıdır. Amma, eğer o kimse sahrada bir yerde mahpus ise, -ittifakla- namazı iade etmez. Mebsût'ta da böyle zikredilmiştir.

Dâr-ı harb'de esir olan kimsenin, abdest alması yasaklanırsa, o kimse teyemmüm edip, imâ ile namazı kılar. Sonra kadir olduğu gücü yettiği vakitte iade eder.

Bir kimse, düşman veya yırtıcı hayvan korkusundan veyahut hastalanıp kıyam ve kuûda kadir olmadığı için veyahut da çamursa bir yer bulamadığı için namazı imâ ile kılsa --ittifakla- daha sonra bu namazı iadesi gerekmez.⁴⁰

Teyemmüm Ne İle Yapılır

Arz cinsinden olan, toprak, kum, bütün çeşitleri ile taş, hatta akik, zeberced ve başkaları ile, zırnık, sürme, kireç, alçı, aşı toprağı, üzerine mühür basılmış çamur, kil ve emsali gibi bu cümleden olan ne kadar şey varsa, bunlarla teyemmüm etmek Ebû Hanîfe (R.A.) ile İmâm Muhammed (R.A.) katında caizdir.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) a göre ise, teyemmüm sadece toprak ve kum ile caizdir.

Arz cinsinden olmayan altın, gümüş, demir, kalay, tunç, bakır ve emsali gibi ateşle eriyen şeylerin hiç biri ile, buğday ve sair hububat, yemekler ve her türlü nebatlar ile teyemmüm caiz değildir.

Anıma, eğer bu zikredilen şeylerin üzerinde toz bulunursa, İmâm Ebû Hanife (R.A.) ye göre ve İmâm Muhamed (R.A.) den gelen bir rivayette o toz ile teyemmüm caizdir. İmânı Ebû Yûsuf (R.A.) a göre ise, zaruret hâlinde caizdir; ihtiyar hâlinde caiz değildir.

İmânı A'zam Ebû Hanife (R.A.) ye göre ve İmam Muhammed (R.A.) den gelen bir rivayete nazaran teyemmümün sıhhatinde şart, yer veya yer cinsinden olan bir şey üzerine mü-cerred ellerini koymaktır. Elleri bir şeyin yapışıp bulaşması şart değildir.

Hatta, eğer elini üzerinde toz olmayan mermerin üzerine koysa, veya nemli olan bir yer üzerine koysa ve buralardan da eline bir şey yapışıp bulaşmasa İmam-ı A'zam (R.A.) a ve İmâm Muhammed (R.A.) den gelen bir rivayete göre, o kimsenin teyemmümü caizdir. Ebû Yûsuf (R.A.) un görüşü bunun hilâfıdır.

Yerde yaratılmış iken, üzerlerinde toz bulunmadığı zaman altın' ve gümüşle, imâmeyne göre teyemmüm edilemediği halde mermer taşın üzerinde teyemmümün caiz olmasının izahı şudur: Altın ve gümüş ateş içinde eriyerek toprak hükmünden çıkmıştır. Amma, mermer ateşle erimediğinden toprak hükmündedir.

Ayrıca, altın, gümüş ve bunlara zenbiyen şeylere, yer yüzü demek olan saıyd kelimesi şamil olmaz. Zira onlara «yer» ismi itlak olunmaz. Amma «taş» için bunlar söz konusu değildir.

Hatta, bir kimse yer üzerine oturmağa yemin ettikten sonra taş üzerine oturmuş olsa, hanis (yeminini bozmuş) olur. Amma, altın veya gümüş üzerine oturmuş olsa hanis (yeminini bozmuş) olmaz.

Kiremit ile teyemmüm, imam-ı a zam (R.A.) katında mutlaka caizdir. Kiremit gerek ufanmış olsun,, gerek olmasın müsavidir. İmâm Muhammed (R.A.) e göre ise, ufanmış olursa veya üzerinde toz bulunursa caizdir.

Bir kimse kendi elbisesinin tozu ile veya döşeme, hasır ve keçe gibi şeylerin tozu ile teyemmüm etse veyahut rüzgâr o kimsenin yüzüne ve kollarına toz isabet ettirse ve o kimse de yüzünü ve kollarını o, toz ile teyemmüm niyetiyle mesh eylese, bu durum İmâm-ı A'zam ve İmâm Muhammed (R.A.) e göre caizdir. Bu tozdan başka toprak gerek bulunsun, gerek bulunmasın, müsavidir. Bu tozla teyemmüm İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) göre zarûretsiz caiz değildir.

Bir kimse tuz ile teyemmüm etmiş olsa, eğer o tuz deryadan (sudan, gölden ve denizden) hasıl olmuş ise caiz değildir. Fakat, eğer madeni ise (topraktan hasıl olmuş ise) caizdir.

Tuzlu, çoraklı yerde, oranın tuzu galipse teyemmüm caiz değildir. Su tuzu gibi. Amma, eğer toprak galip ise, teyemmüm caizdir. Kaya (dağ) tuzu gibi.

Kendisine yağmur isabet edip bütün elbisesi ve hayvanının egeri ıslanan bir yolcu, kuru toprak veya taş cinsinden bir şey bulamasa, ayrıca abdest alacak su da bulamasa, o kimse elbisesine, bedenine veya başka bir şeye bir miktar çamur bulaştırır. Bu çamuru kuruttuktan sonra oğup onunla teyemmüm eder. Çamur ile teyemmüm etmek caiz değildir.

Şemsü'l-Eimme't-il Halvânî: «Çamur ile teyemmüm etmek uygun değildir; lâkin yapılmışla caizdir.» demiştir. Bununla beraber vakit geçirmeyip, çamurla teyemmüm etmek evlâdır.

Kireç ile, bardak ile, küp ile, susuz toprak çanak ile, tuğladan ve kerpiçten yapılmış duvar ile teyemmüm caizdir. Bu mezkûr şeylerin üzerinde toz bulunup bulunmaması hükmü değiştirmez.

Üzeri sırlı şeyle teyemmüm caiz değildir. Zira sır, kalay ve kurşundan olmakla, toprak cinsinden değildir. Amma, eğer sırlı olan şeyin üzerinde toz bulunursa, onunla teyemmüm caiz olur.

⁴⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 67-73.

Sadece kül ile teyemmüm caiz değildir. Amma, eğer kül toprakla karışmış bulunur ve toprak galip olursa teyemmüm câidir.

Bir yere kaba veya ince pislik isabet edip, daha sonra kuruyarak toprak olmuş, renginden ve kokusundan eser kalmamış olsa, o yerde namaz kılmak caizdir; çünkü o yerin temiz olduğuna hükmedilir.

Lâkin, o yerin toprağı ile teyemmüm caiz değildir; çünkü o yerin temizleyicilik vasfı yoktur.

Bir yerde bir kimse teyemmüm ettikten sonra, başka bir kimsenin teyemmüm etmesi de caizdir. Çünkü müsta'mel olan o kimsenin meshten sonra elinde kalan topraktır, başkası ise müsta'mel değildir.⁴¹

Yine Teyemmümle İlgili Bazı Mes'eleler

Bir kimse, teyemmümün caiz olduğu yerde teyemmüm ederek namazı kılsa, daha sonra da vakit çıkmadan, su bulsa, abdest alıp namazı iadesi lâzım değildir.

Şehirde bulunan ve sıhhatli olan bir kimse, abdest alını-, caya kadar cenaze namazının geçeceğinden korksa, teyemmüm edip, cenaze namazını onunla edâ etmesi şahindir. Ancak, o kimse cenazenin velisi ise, teyemmüm etmesi caiz olmaz. Zira, cenazenin velisi hazır olmadıkça, başkalarının cenaze namazını kılmaması esas olduğundan, onun için namazın geçmesi korkusu yoktur.

Abdestli olarak bayram namazına başlayan bir kimseye, namaz içinde hades vaki olsa Cabdesti bozulsa), İmâm-ı A'zam göre o kimse teyemmüm ederek, namazın kalan kısmını, önce kıldığının üzerine bina ederek tamamlaması caizdir. Zira, bayram günü izdiham günüdür; o kimse abdest ile meşgul olunca, diğer insanlar bayram namazını kılarlar; onun tamamlanması ise sonraya kalır; bu sebeple ona namazını ifsâd edecek bir nesnenin arız olması ihtimâli gâlibtir.

Amma, eğer abdest alıp, onunla namazı tamamladığı takdirde kendisine namazını ifsad edecek bir şey arız olmayacağına zann-ı galibi bulunursa, namazın kalan kısmını abdest ile tamamlaması gerektiğinde ittifak vardır.

Bayram namazına teyemmüm ile başlayan kimseye, namaz içinde hadeş vâki olsa, yine teyemmüm ile namazı tamamlamasının caiz olduğuna ittifak vardır.

Bayram namazına abdest ile başlayan kimseye hades vâki olsa (abdesti bözuîsa) abdest almakla meşgul olması sebebiyle bayram namazının geçmesinden korkarsa yine teyemmüm ile tamamlanmasının caiz olduğunda ittifak vardır.

Abdest ile iştilal sebebiyle Bayram namazından ve Cenaze namazından başka bir namazın vaktinin geçmesinden korkan kimsenin o namazı teyemmüm ile kılması caiz değildir. Belki o kimse abdest alıp namaz kılınca vakit çıkarsa da yine abdest alır. Sonra vakti geçen namazı kaza eder.

İmâm Züfer: «O kimse teyemmüm eder; namazı fevt etmeyip, vakti içinde kılar.» demiştir. İmâm Zahidi de, vaktin mu'teber olduğunu, meşâyihden nakle ttn iştir. Ona göre de, namaz vaktini geçirmeyip teyemmüm ile namaz kılmak caizdir.

İmâm Halvânî'den de : «Yolcu olan her hangi bir kimse, namaz kılacak temiz bir yer bulamazsa, eğer o yolcu acele edip, vaktin çıkmasından evvel temiz bir yere yetişmeye kadir olursa, acele eder. Temiz bir yere yetiştiği zaman, orada namazı rûkû ve sücûd ile kılar.

Eğer sürat- etmekle de, vaktin çıkmasından önce temiz bir yere yetişemezse, vakit çıkmadan namazı imâ ile kılar, sonra bu namazı iadesi lâzım olmaz.

Bu mes'eledede, İmâm Halvânî, ima ile namaz kılmanın caiz olması için vaktin çıkmasına itibâr etmiştir; teyemmümün çâiz olmasından da buna İtibâr etmek evlâdır.

Bu sebeple, bu hususta ihtiyata uygun davranmış olmak için şöyle yapmak lâzımdır: Vakı içinde teyemmüm ile namazı kılıp, vakit çıktıktan sonra abdest alarak kaza eder.

Abdest almakla, meşgul olması sebe"bi ile Cum'a namazının geçmesinden korkan kimsenin teyemmümle Cum'a namazı kılması caiz değildir. ZiraT Cuma'nın geçmesi halefine kadardır. Yani, Cum'a namazına yetişemezse, öğle namazını kılar.

Bir yerde su bulunup, kullanmaya kudreti olan kimsenin Kur'an'a el sürmek veya mescide girmek için teyemmüm etme Şer'de muteber bir şey değildir. Zira teyemmümün caiz ve mu'teber olması için suyu kullanmaktan hakikaten veya hükmen âciz olmak gerekir. Meselâ, halefine ulaşmadan namaz vaktinin geçmesi hükmen caizdir. Kur'an'a el sürmek veya mescide girmek ise vaktinin geçmesinden korkulan bir ibâdet Bunun için su varken bunları yapmak maksadı ile teyemmüm etmek mu'teber değildir.⁴²

Teyemmüm İle İlgili Bazı Feri Mes'eleler

Bir kimse, cenaze namazı için teyemmüm edip, cenaze namazını kıldıktan sonra, abdest almaya kadir olmadan; bir cenaze daha hazır olsa, o kimse yeniden teyemmüm edinceye kadar son cenazenin namazının geçeceğinden korksa, teyemmümü iade etmez. İmânî Muhammed (R.A.) buna muhaliftir.

Yolcu olan bir kimsenin, suyun yokluğunu bilmekte iken, cariyesine veya zevcesine yakınlaşması caizdir. Zira

⁴¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 73-76.

⁴² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 76-77.

teyemmüm, suyun bulunmadığı zaman müslümanları temizleyicidir. Uyku esnasında veya uyku dışında meydana gelen hades sebebi ile teyemmüme başvurmak sahih olduğu gibi; cünüblük sebebiyle teyemmüm de sahilidir.

Abdesti bozan her şey teyemmümü de bozar.

Teyemmüm etmiş olan kimsenin, kullanmaya muktedir olduğu suyu görmesi değer gördüğü su, o kimsenin taharetine kâfi olursa,- teyemmümü bozar.

Amma, eğer üzerine gusül lâzım gelen kimse, su bulunmayan'yerde teyemmüm edip, sonra bir miktar suya tesadüf eder, lâkin bu su guslüne kifayet etmezse, bu kimsenin teyemmümü bozulmaz.

Üzerine abdest lâzım olan kimsenin hükmü de böyledir.

Eğer, taharete kâfi olmayan su, önceden de bulunmuş olsa, teyemmüme mâni değildir.

Eğer bir kimse, teyemmümle kılmakta olduğu namazı tamamlamadan, namaz arasında taharetine kâfi gelecek miktarda su görse, namazı fâsid olur; o namazı abdest alarak kılmaya lâzım gelir.

Münve Sahibi: «Eğer görüp, kullanmaya muktedir olduğu, kâfi miktardaki su, eşek artığı veya içinde hurma" islanmış bir su olursa, İmâm-ı A'zam (R.A.) a göre yine namazı fâsid olur.» demiştir.

Lâkin bu rivayet eşeğin artığı hakkında mevcut değildir. Bu su eşeğin artığı ise namaz fâsid olur.» demekten Münve sahibinin muradı şudur: Eşeğin artığı olan suyu gören, teyemmümle namaz kılan kimse, o namazı teyemmüm ile kıldıktan sonra, namaz, o eşek artığı su ile de abdest alıp anmazı iade etmedikçe caiz olmaz demektir. Ta ki, o namazda, teyemmüm ve o artık su ile alman abdesti bir araya cem etmiş olsun.

Nebiz-i temr (hurma suyu) hakkında zikredilen, İmâm-ı A'zam (R.A.) m kavlidir. Zira, O'na göre şüpheli su ile abdest lâzım olup, bu şekilde şüpheli bir su varken teyemmüm caiz değildir.

İmâm-ı Muhammed (R.A.) e göre ise, hurmanın nebizi de, hüküm bakımından eşeğin artığı olan su gibidir. Namaz içinde onu göre teyerrümlü kimse, teyemmümle namazı kıldıktan sonra, hurma nebizi ile de abdest alıp, o namazı iade eder.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) a göre ise, bu şahıs namazı teyemmüm ile tamamlayıp, daha sonra hurma nebizi ile abdest alarak iade etmez. Çünkü, müftâbih olan kavil üzere, hurma nebizi ile abdest almak caiz değildir.

Teyemmüm eden kimse, eğer namaz içinde iken gördüğü şey serap olur ve fakat o kimse onu su zannederek, o tarafa doğru yürüse, yürüyerek secde yerini geçmiş olmasa bile namazı' fâsid olur.

Eğer gördüğü şeyin su veya serap olduğunda şüphe etmiş olsa, o kimsenin namazını bozması helâl olmaz.

Bu kimse, namazdan çıktıktan sonra bakmalıdır. Gördüğü şey gerçekten su ise, onunla abdest alıp, namazı iade etmelidir. Eğer, su olmadığını kesinlikle anlarsa, namazı iade eylemez.

Eğer, gördüğü şeyi serap zanneder, lâkin namazdan sonra bu olduğu, araştırması ile sabit olursa, yine namazı iadesi vâcibtir.

Münve'de şöyle denilmiştir : «Bir yolcu, teyerrümlü iken bir yerde, yolcular için, içine su konulmuş bir küpe rastlasa teyerrümlü bozulmaz. Eğer, o su çok olur ve çokluğu sebebi ile onun hem abdest, hem de içmek için konulduğu açıklık kazanırsa, bu takdirde teyerrümlü bozulur.»

Lâkin, bu hususta suyun çokluğuna değil de örf'e itibâr etmek evlâdır.

Hatta, rastlanan az miktardaki suyun, gerek içmek için, gerekse başka ihtiyaçlarından dolayı yolcuların olması için konulmuş olduğu bilinmekte ise, onunla teyerrümlü bozulur.

Fakat, çok miktardaki suyun içmek için konulmuş olduğu bilinirse, onunla teyerrümlü bozulmaz.

Eğer, örfün ne olduğunda şüphe edilirse, suyun çokluğu ile istidlal olunur.

İmâm Muhammed bin Fadl: «İçmek için konulmuş bulunan sudan abdest almak caizdir. Fakat, abdest almak için konulmuş bulunan sudan içmek mubah değildir.» demiştir.

Bu imâm'ın kavli üzere, o su ile, teyerrümlü mutlaka bozulur. Lâkin, birinci kavil esahtır.

Teyerrümlü bulunan kimse suya uğradığını bimese veyahut bilse; fakat düşman veya yırtıcı hayvan korkusu gibi bir sebeple o su ile tahareti mümkün olmasa, teyerrümlü bozulmaz.

Cünüp olan bir kimse, gusül etse ve fakat bedeninde su yetişip değmeyen kuru bir yeri kalsa ve bu kuru yeri yıkamaya su bulamasa, bu yeri teyerrümlü eder.

Cünüp olan bu kimse, teyerrümlü ettikten sonra, hades vâki olsa ve bundan sonra da su bulsa, eğer bulduğu su, ancak kuru kalan yere kifayet edip abdeste yetişmese, o su ile önceden kuru kalan yeri yıkar ve hades Cabdestsizlik hâli) için teyerrümlü eder.

Eğer, bulduğu su, abdest almaya kifayet eder fakat önce yapılan gusûlde kuru kalan yere kifayet etmezse, o su ile abdest alır. Bu durumda onun cünüblükten kurtulmak için yaptığı teyerrümlü bozulmuş olmaz. Çünkü o su kuru kalan yer hakkında yok gibidir.

Eğer gusûlde kuru bir yeri kalan kimsenin elbisesinde de pislik bulunsa; bulduğu su da ikisinden ancak birisine yetişecek olsa, o kimse elbisesini yıkayıp, hades için teyerrümlü eder. Zira elbisenin necaseti su olmadıkça temizlenip giderilemez. Fakat, hades teyerrümlü ile giderilebilir.

Teyerrümlü ile namaz kılan kimsenin, abdest ile kılanlara imamet-i caizdir. Bu cevaz İmâm-ı A'zam (R.A.) ile Ebû Yûsuf (R.A.) a göredir. İmâm Muhammed (R.A.) ise buna muhaliftir. Zira, İmâm-ı Muhammed (R.A.) e göre, teyerrümlü ile hasıl olan taharet zayıftır ve kuvvetli olanı bunun üzerine bina etmek caiz olmaz.

İmâm-ı A'zam (R.A.) ve Ebû Yûsuf (R.A.) a göre ise, su kullanmaya kudretin bulunmadığı vakitte teyerrümlü

de abdest gibi olduğundan, teyemmümün tahareti zayıf olmaz. Bunun içindir ki, teyemmümle namaz kılan kimsenin abdestle namaz kılan kimseye imâneti caizdir.

Oturmaya kudreti yeten kimsenin, oturduğu halde namaz kılariken ayaktakilere imameti, imameyn'e göre caizdir. Zira Resulullah Sallaühahu teâlâ aleyhi ve sellem'in kıldığı son namazı oturduğu yerde olup, Sahabeler, ayakta oldukları halde Peygamberimiz aleyhis-seiâm'm ardında O'na uyarak kılmışlardır.

İmâm Muhammed (R.A.) e göre, ayaktakinin namazı daha kavi olduğu için bu da caiz değildir.

Mestler üzerine veya cebire (yara üzerine bağlanan ağaç - sargı) üzerine meşh etmiş olan kimsenin, ayaklarını yıkayarak namaz kılan kimselere imameti bilittifak caizdir.

Akan yarası veya başka özürleri olan kimselerin, sağlıklı kimselere imameti sahih değildir.

Namaz caiz olacak kadar Kır'ân okumaya kudreti olmayan ümmi'nin, caiz olacak kadar Kur ân okuyan kimseye imameti caiz değildir.

Özür sahibi veya: ümmî olan kimselerin . kendileri gibi olanlara imametleri caizdir. ⁴³

Sularca İlgili Hükümler Mutlak Temizlik, Mutlak Su

Mutlak temizlik, mutlak temiz olan su ile caizdir.. Mutlak temizlik demek, abdest, gusül ve pisliklerin giderilmesi demektir.

Mutlak su ise, şer'î. örfde kendisini tarif için her hangi bir kayda, özelliğe muhtaş olmayan şudur. Yani felan su diye değil de sadece su diye anılan suöür,.

Yağmur suyu, çeş:me,suyu,kuyu suyu, deniz suyu... mutlak sular cümle sindendir.

Bu sularla hakiki ye-.hükmi necasetler temizlenir.

Mukayyed Su: Kendisini ta'rif eden .kimsenin, su lafzından başka bir kelime de. söyliyerek. «felan su» demeye mecbur ve muhtaş olduğu sudur, Elma, kavun, karpuz, hıyar, kabak, bakla, çorba, et ve za'ferân suları ve.bunlara benzeyen sular gibi.

Bunlarla abdest almak ve gusletmek caiz olmaz.

Üzüm çubuğundan akan su ile abdest almanın cevazında ihtilâf vardır. Bazıları: «Onunla abdest almak caizdir.» demişlerdir. Bazıları ise: «...Değildir» demişlerdir. İkinci, kavil jahvattır.

Gül suyu, çiçek suları, sirke, üzüm şırası vesair şerbetler ile abdest almak caiz olmaz.

Mukayyed su ile, elbiseden ve bedenden hakiki necaseti yıkayıp gidermek caizdir.

Sıkıldığı zaman bütün cüzleri zail olan ve kuruduğu zaman da bir eseri kalmayan, ne kadar cıvık (mai) şey varsa, bunların hepsiyle hakikî necasetin yıkanarak giderilmesi caizdir.

Bu durumda, bal ile, pekmez ile, yağ ile, zeytin yağı ve benzeri diğer yağlarla, hakikî necaseti yıkayıp gidermek caiz değildir.

Zira onları sıkılamakla, yıkanan şeyden bütün cüzleri giderilemez.

Bir suya çöğen, sabun, za'ferân gibi temiz bir şey karışıp, renginden, tadından veya kokusundan bir özelliğini değiştirirse, lâkin galebe suda olsa ve cıvıklığını kaybetmeyip, karışan o şey suyun su olma vasfını gidermese, bu suyun hükmü, mutlak su gibidir ve kendisi ile gusletmek ve abdest almak, caizdir.

Ecnâs isimli kitapta şöyle zikredilmiştir : «Sel suyunun inceliği galip değilse, onunla abdest almak caiz olmaz.»

Multakat'da da şöyle zikredilmiştir : «Herhangi bir suyun' içine, kara boya bıraksalar; o suyun rengi, tadı ve kokusu değişse ve fakat rikati (inceliği) kaybolmasa, onunla abdest almak caiz olur,

Keza, bir suda mazi. nohut, bakla ıslatsalar; rengi, tadı ve kokusu değişip, inceliği bakî kalsa yine onunla abdest almak caizdir.

Kâdîhân Câmîu's-Sağîr'inde şöyle zikredilmiştir : «Bir suda nohut ve bakla pişirseler, eğer soğuyunca koyulaşmayıp, inceliği gitmez ise, onunla abdest almak caizdir. İnceliği gidip, koyulaşmışsa abdest caiz değildir.

Muhıyt'te de şöyle zikredilmiştir: «Eğer .bir kimse çöğen veya mersin veyahut da insanların kendisi ile tedavi olduğu şeylerden herhangi biri ile kaynatılan su ile abdest alsa, o şey, suya galip olup onu inceliğinden çıkarmadıkça, onunla abdest almak caiz olur.

Kezâlik, eğer su içinde ekmek ıslanmış olsa, eğer inceliği devam ediyorsa, onunla abdest almak caizdir.

Ama, eğer ekmekle o su kalmılaşmışsa, onunla abdest almak caiz olmaz.

Ebînasr Akta'ın Muhtasar Kudûrî Şerhi'nde şöyle zikredilir : «Herhangi bir suya temiz bir şey karışıp, lâkin ondan (su) ismini kaldırmayıp. o suya başka bir isim verildiği açıklık kazanmazsa, o suyun rengi değişmiş bile olsa yine temiz ve temizleyicidir.»

Muhtasar Kudûrî Şerhi'nde zikrolunan itlak üzere, eğer suyun rengi, tadı ve kokusundan bir veya hepsi birden yani bu üç özelliği uzun müddet beklemekten dolayı yahut içine yaprak düşmüş olduğu için değişmiş olsa, onunla abdest caiz olur.

Yine bir kimse, bir suyun temiz olduğuna yakın üzre kanaat sahibi olsa veya buna zann-ı galibi bulunsa, onunla abdest almak ve gusletmek caizdir.

Bir kimse hamama girse ve hamamın havuzunda bir miktar su bulsa, onun pis olduğuna yakın bir bilgisi bulunmasa, o su ile abdest almak ve gusletmek caizdir. C havuza akar su gelmesini beklemeye hacet yoktur.

⁴³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağîr, Akçağ Yayınları: 78-81.

Herhangi bir akar suyun içine cife, şarap, idrar ve insan pisliği gibi, pis bir şey bıraksalar; o suyun rengi, tadı ve kokusundan herhangi biri değişmedikçe o su pis olmaz.

İmâm Muhammed (R.A.) den şöyle rivayet edilmiştir: Fırat veya başka bir akar su içine bir küp hamr (şarap) döksele, dökülen yerin alt tarafında bir kimse abdest almakta olsa, eğer dökülen o şaraptan dolayı o suyun evsâfından biri değişmemişse, o kimsenin abdesti caizdir.

Keza. bir çok kimseler ırmak kenarında saf olup abdest alsalar, kavli-i sahih üzere hepsinin abdesti. caizdir.

Nâtıkî şöyle zikretmiştir: «Küçük bir ırmağın içine bir köpek İaşesi düşüp, o suyun enine sed edip, su da onun üzerinden akar ve eğer suyun renk, tad ve kokusundan biri değişmezse, o suyun içinde olan İaşenin alt tarafından bir kimsenin ab-dest alması caizdir. Zira, suda temizlik . asıldır ve bu şüphe ile zail olmaz. Bu hüküm Ebû Yûsuf (R.A.) tan da mervidir.»

Nevâzü'de şöyle zikredilmiştir: «Eğer o cife: üzerinden cereyan eden su, o, cifeyi kaplıyor ve altında kalan cife görünmüyorsa, onun alt tarafından abdest almak caizdir. Aksi takdirde caiz değildir.» Hindivânî bu görüşü ihtiyar etmiştir.

Keza bir sathın üzerinde necaset olsa, yağmur yağdığı zaman o sathın suyunun akması için konulmuş bulunan oluktan akan suyun ekserisi, necaset üzerinden akmayıp, necaset de oluğun yanında olmaz ve suda da necaset eseri görülmezse temiz olur.

Ama, necaset oluğun yanında olur ve bu sathın bütün suyu veya bu suyun ekserisi, necaset üzerinden aktıktan sonra oluğun içine dökülürse, bu oluğun suyunun evsâfından hiç birisi değişmemiş olsa bile, bu su necisdir.

Henüz yağmur dinmeden tavandan yahut herhangi bir delikten akan su temizdir. Necaset gerek sathın ekserisine şâmil olsun, gerekse olmasın aynı olup, suyun temizliğine münâfi (aykırı) değildir. Zira, yağmur yağarken inen suyun sathına isabet etmeden inmesi muhtemeldir ve bu suyun necasete bulaşmış olması kesinlik kazanmış değildir.

Ama yağmur dindikten sonra, bu su yine akıyor ve eğer o sathın tamamında veya ekserisinde necaset varsa, o akan su pistir. Çünkü bu durumda, o suyun satha isabet ettiği ve sath üzerinden aktığı kesinlik kazanmıştır.

Eğer akar suyun akışı zayıf olursa, o su ile abdest alan kimsenin abdesti teenni üzere olması gerektir. Ta ki abdest azalarından akan su akıp gitsin.

Bazıları: «Abdest alan kimse sağ tarafını suyun geldiği semte dönüp, abdesti öyle alsın.» demişlerdir.

Herhangi bir akar su üst tarafından seddolunup kapatılsa, seddolunan yerin alt tarafında bulunan kalıntısı devam ettikçe, o su olduğu gibi akıyorsa, diğer akar sular gibi onunla abdest almak caiz olur.

Bazılarına göre suyun akar su sayılmasının haddi, bir samanı veya bir yaprağı götürebilmesidir.

Bazılarına göre ise : «Kendisinden avuç ile su alındığı zaman, eğer toprak görünürse, yer açılırsa bu su akar su olarak kabul edilmez. Eğer yer açılmaz ve suyun akışı kesilmezse, bu su akar sudur.» demişlerdir.

Bu hususda birinci kavil daha meşhur, ikinci kavil ise daha zahirdir.

Bir derenin içinde durgun ve pis su olsa, üst tarafında ise temiz su bulunsa, onun üst tarafından temiz su gelip, pis ve durgun suyu sürükleyip akıtsa, akar suyun galebesi ile o durgun su da temiz olur. Onda, necasetin belirtilerinden biri görülmemekte ise, onunla abdest almak caizdir.⁴⁴

Havuzların Ve Durgun Suların Ahkâmı

Eni ve uzunluğu 10 Zira' olmayan (ki bu, havz-ı sagîrdir.) herhangi bir durgun suyun içine necaset düşerse, eimme-i hane-fiyye (Hanefî imamlarına) göre o su pis olur. O necasetin eseri o suçla olmasa bile, su yine pis olur.⁴⁵

Havz-I Kebir, Havz-I Sağır Ve Akarsular :

Eni ve uzunluğu 10 zira olan havuza havz-ı kebir (büyük havuz) denir. Havz-ı kebir, mücerred necaset düşmekle pis olmaz. Ama düşen necasetin eseri görülürse havz-ı kebir de pis olur.

Lâkin havza düşen necaset, eğer görünen şeylerden ise, Irak ve Buhara Meşayihinin itifakı üzere, necasetin etrafından bu havz-ı kebirin, havz-ı sağır kadar yeri necis olmuş olup, o kadar yerden abdest almak caiz olmaz.

Eğer o necaset görünen şeylerden değil ise, Irak Meşâyihî: O necasetin düştüğü yerden, küçük havuz miktarı kadar yer necis olur.» demişlerdir.

Bazı Buhara Meşâyihî ise, buna akarsu hükmünü verip, «pis olmaz» demişlerdir.

Öyle ise, bu ihtilaf üzere bir kimse, havz-ı kebirde abdest alırken, yüzünü yıkadığı suyun düştüğü yerden, hareket ettirmeden önce avucu ile yine su alsa, İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'un Kavli üzere caiz olmaz demişlerdir. Zira, ona göre, suyun nareket ettirilmesi şarttır. Böylece kullanılmış su, bu suya karışıp mağlub olur.

Bulîârâ Meşâyihî : «Bu gibi şeyler insanlara çok vâki olduğu için umûm belvâ olduğundan, hareket ettirilmeden caizdir.» demişlerdir.

Yine bunun gibi, ne zaman ki pek çok kimse saf olup, havz-ı kebirden abdest alsalar, Buhara Meşâyihinin kavli

⁴⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 81-85.

⁴⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 85.

üzere bu da caizdir. Amel de bunların kavli üzeredir.

Ecnâs-ı Natıkî'de zikredilen şu nakil de bunu te'yid etmektedir, Bu eserde denilmiştir ki: «Bir kimse havz-ı kebirden guslet-se, başka bir kimse de gelip onun guslettiği yerde abdest alsa, bu caizdir.

Havz-ı kebirden bulunan bir cifenin yakınında bir kimsenin abdest alması da gusûl etmesi de caiz değildir. Cifeden havz-ı sagir miktarında uzak olan bir yerde, abdest almak veya gusletmek gerekir.

Fakih Ebû Ca'fer Hindivânî'den şöyle rivayet edilmiştir : «Bir kimse kamış kökü bulunan bir yerde abdest alsa, eğer kamışın kökleri çok sût olur ve bu sebeble kamışların iki tarafında bulunan su kamışı geçip birbirine ulaşmazsa, bu durumda abdest alan kimse mâ-i müsta'meli kullanmış olacağı için abdesti caiz değildir.

Eğer, kamışların kökleri su üstüne çıkmıyorsa ve kamışın sık olması, suların birbirine kavuşmasına mâni' olmuyorsa; burada

abdest almak caiz olur. Çünkü bu durumda ma-i müsta'mel çok miktardaki su içinde kaybolup tükenmektedir.»

İçinde ekin bulunan suyun hükmü de böyledir.

Bir suyun üzerinde yosun denilen yeşil nesne bulunursa, eğer bu suyu hareket ettirince yosun da hareket ediyorsa, bu su ile abdest almak caiz olur. Suyu hareket ettirince yosun hareket etmiyorsa; abdest caiz olmaz.

Bir kimse, üzeri ince bir şekilde donmuş bir havuzda abdest alsa, eğer suyu hareket ettirince buz kırılıyor ve suyun birbirine kavuşmasına mâni' olmuyorsa bu abdest caiz olur. Ama eğer buz parça parça ufalanır ve suyu hareket ettirince buz hareket etmezse, abdest caiz olmaz. Eğer buz az olup, suyun hafe-ket ettirilmesi ile buz da hareket ediyorsa, bu su ile abdest almak caizdir.

Bir kimse, havz-ı kebîrin üstünde bulunan suyu'.boşaltıp, onun buzunu delse, bu havuzun suyu da buza bitişik olsa, o del'k-ten de görünen veya görülmeyen bir necaset düşse veya o delikten bir köpek su içse veyahut o delikten bir kimse abdest alsa, bu hususta Nadribni Yahya ve Ebû Bekir el-İskaf şöyle demişlerdir : «O su pisdir. Zira, o su buza bitişik olduğu için. havuzdaki suyun bir kısmı diğer bir kısmına ulaşıp karışmaz. Bu durumda necaset veya müsta'mel su, az su içine düşmüş olacağı için onu ifsâd eder.»

Abdullah bini'l-Mübârek ve Ebû Hafsîl-Kebîrî'l- Buhârî ise «O su pis olmaz.» demişlerdir. Bunlara göre : «Bu buzun altında bulunan suyun eni ve uzunluğu 10 zira' olursa, su buza bitişik olsa bue pis olmaz.»

Bu konuda fetva, Nadr ve Ebû Bekr'in kavilleri üzeredir.

Eğer buzun altındaki buza bitişik değil ve buzla su birbirinden ayn ise bu su ile abdest almakta yukarıdaki ihtilaf yoktur; abdest almak caizdir. Zira, bu havuzm suyu 10 X 10 zira ebadında olduğu için ve bu durumda suyun bir kısmı diğer kısmından ayrı olmadığından, bu havuzun suyu fâsid olmaz ve pis sayılmaz.

Eğer bir havz-ı kebîrin tavanı olsa, tavanında da bir delik bulunsu ve bu delikten havuza necaset düşse; bu havuzdaki suyun tavana bitişik olması veya bitişik olmaması halinde de hüküm yukarıdaki gibidir.

Eğer, bu havuzun üstünden delik açılınca su bu deliğin seviyesine kadar çıksa, buradan da bir köpek su içse veya suya başka bir pislik isabet etse, ulemânın hepsine göre bu su pis olur. Necasetin düştüğü vakitte o delikte bulunan suyu çıkarmadıkça bu su pâk olmaz ve onunla abdest almak caiz olmaz.

Bir kimse, donmuş bulunan bir havz-ı kebîrin üzerindeki delikten abdest almış olsa ve abdest azalarından dökülen su da bu deliğe aksa, bu kimsenin abdesti caizdir.

Eğer bu suya üzerinde bulunan ve suya bitişik olan buzun deliğinden koyun veya başka bir temiz hayvan düşüp bu su içinde Ölse, buzun altında bulunan su 10 X 10 zira' ebadında ise, bu su pislensin olmaz. Delikte bulunan su da necis sayılmaz. Zira. düşen o hayvanın ölümü delikten aşağı düştükten sonra vâki olması galip ihtimal olduğu için bu hal deliğin pis olmasına sebep olmaz. Hatta, 6 hayvanın ölümünün delikte iken meydana geldiği veya düşen Hayvanın pis olduğu bilinse bile, sâdece delikte bulunan su pis plür.

Buzun., altında buiunan su 10 X 10 zira' ebadından az olsa, bu sù içinde sadece o hayvanın'ölüsünün bulunması ile de pis olur.- Ama eğer, bu. durumda su deliğin üstüne çıkıp, buzun yüzünde yayılır, vr bu yüzey de 10 X 10 zira' ebadında bulunur ve bu sudan avuç Üesu aiindiği zaman suyun dibi açılmazsa, bu su pis olmaz. Durum anlatıldığı gibi olmazsa su pis olur.

Eğer bir havuzun suyu 10 X 10 zira' ebadında olur. sonra suyun seviyesinin, inmesi ile. Suyun sathı 7 X 7 zira' ebadında ka-.lir Ve bu suyun içine necaset düşerse; daha sonra su yine dolup, havuzun sathı zifâ'a yükselmiş ©İsa bile, kâvl-i esah üzre bu su yine. pis olur.

Büvhâvzrı kebîrin suyu kuruyup, bu havuza necaset vâki olsa, sonra da bu havuz tekrar su üe doısa,-bazıları o havuzun suyunun pis olduğuna hükmetmişlerdüf; Zira, dolarken su havuzu içine azar azar gelmektedir ve gelen her su pis olmaktadır; bundan dolayıdır ki havuzdaki bütün sü pis olmuş olur. Bazıları ise; «Bu havuz, havz-ı kebîr olduğu -için su pis olmaz.» demişlerdir. Buhara Meşâyihi de bu kavli tutmuştur. Lâkin bu hususta muhtar olan kavil sudur : Eğer o havuza gelen su, pis bir yerden geliyorsa veya bu su necasete isabet ederek az az gelmekte ise pisdir. Eğer temiz bir yerden geliyorsa veya necasete bulaşmadan önce bir yerde toplanıp çoğalıyor ve 10 X 10 zira' ebadına ulaştıktan sonra necasete isabet ederek gelmiş olsa bile yine pis değildir. Kâdihân ve diğerleri böyle zikretmişlerdir.

Suyu pis olan havz-ı sağire temiz su bir tarafından girip diğer bir tarafından çıksa Ebû Bekir A'nie's'e göre, kendisinde bulunan suyun üç misli kadarı çıkmadıkça o havuz temiz olmaz. Nitekim, bir çanak pis olduğu zaman, temiz olması için onun üç defa yıkanması gibi... Bu kavil Ebû Bekir'in kavlidir. Başkalarına göre ise: Bu havuz, kendisinde bulunan su kadar, su bir defa girip çıkınca temiz olur.

Ebû Ca'fer Hindivânî s «Temiz su bu havuzun bir tarafından girip diğer bir tarafından cıkırıcı.havuz temiz olur. Onda bulunan su kadar"; su çıkmamış; olsalaile havuz yine temiz olur.» demiştir. Sadrü Zira.bu akafî su, necaset ile değişmedikçe pislenmiş olmaz.

Su bir tarafından girip diğer tarafından çıkan bir havz-ı sağırde, bir kimse abdest alıp, abdest azalarının suyu o havuzun içine akarsa, eğer o havuzun eni ve uzunluğu dörder zira' veya daha az ise, o havuzdan abdest almak caizdir. Zira, zahir olan şudur ki : O azadan dökülen kullanılmış su bu gibi havuzun bir verinde durmayıp, çevresinde devreder ve sonra da çıkıp gider; böylece de akar su gibi olur.

Ama o.havuzun eni ve uzunluğu dörder zirâ'dan fazla ise, akar su gibi olmayıp, tekrar tekrar kullanılırsa, o havuzdan alınan abdest caiz olmaz. Eğer, o havuza suyun geldiği veya çıktığı yerden abdest alınırsa caiz olur. Su biriken yerin genişliği 5X5 zira' olan, bir çeşme gözünden çıkan suyun hareketi açık bir şekilde görülür ve ma-i müstamelin bu su içinde sabit durmadığı görülürse, bu su ile abdest almak caizdir.

Bu iki mes'elede İmâm Fahrüddin : «Bu hususta takdirin lüzumu yoktur. Hemen bakılır, eğer o havuzda veya o çeşme gözünde suyun çokluğundan ve kuvvetinden dolayı kullanılan su, o suyun içinde durmayıp, düştüğü zaman çıkıp giderse, bu sularla abdest almak caiz olur. Durum böyle olmazsa, abdest almak da caiz olmaz.

Eğer kar ergin (yumuşak) olur ve abdest a'zaları üzerinde erirse bu kar ile abdest almak caiz olur. Ama kar böyle mazsa. onunla abdest almak da caiz olmaz.

Ergin olmayan kardan başka su bulunmayan yerlerde teyemmüm edilir; sulu olmayan karı tek başına abdest a'zâlarına sürmekle iktifa olunmaz.:

Dolunun ve buzun hükmü de karın hükmü gibidir.

Bir kimse, havz-ı sağırdan bir kanal açıp, bu havuzdan kanala su akıtsa, o kanaldan abdest almak caizdir. Zira, oradan abdest alan akar sudan abdest almış olur. Eğer o kanala akıtılan su, bir yere birikmiş olup, oradan da bir kanal kazıp suyu akıtsa, o kanaldan da abdest almak caiz olur. Sonra, yine bir yere birikmiş olsa ve yine bir kanal kazılıp su akıtılsa, birikme ve kanal açıp akıtma ne kadar tekrar edilirse edilsin, hepsinden- abdest almak caiz olur.

Her iki suyun arasında, kullanılan su düştüğü zaman, suyun aktığı yere düşeceği kadar bir mesafe bulunursa, bu uzaklık kâfidir.

Ebûl'- Mullâ'nın Nevâdir'inde İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'dan şöyle rivayet olunmuştur : «Hamam, akar su gibidir. Eseri zahir olmayan necasetin vukû'u ile hamam pis olmuş olmaz. Hatta elinde pislik olan bir kimse bu elini hamam suyuna soksa pislenmiş olmaz." demiştir.

Bu sözü ile Ebû Yûsuf (R.A.) neyi kasetmiş olduğunu açıklarken; sonra gelen âlimler Cmüteahhirin) ihtilâf etmişlerdir .

Bazıları : «Ebû Yûsuf (R.A.) bu söz ile muradı, su lüleden kurnaya akarken, insanların kurnadan durmadan su almalarıdır. Hatta, su kurnada dursa da lüleden akmasa, insanların pis ellerini'onun içine sokmaları halinde hamam suyu pislenmiş olur.» demişlerdir. Kâdihân, Fetevâ'sında bu kavli ihtiyar etmiştir. Ve bu kavle itimad olunmaktadır.

Bazıları ise : Kurnaya lüle (musluk) dan suyun akıp akmadığını bir görüp, hamam suyunun Ebû Yûsuf (R.A.) göre zarureten dolayı her durumda akar su gibi olduğunu» iddia etmişlerdir.

Lâkin, insanların kurnaya el atıp su alamamalarından çekinmeleri mümkün olduğundan; hamam suyundan zaruret kaldırılıp hamam suyu, akar su hükmünde kılınmamıştır.

Cünüp veya abdestsiz olan bir kimse, hamamın havuzuna hamam tasını bulmak isteği ile ve fakat hadesi kaldırmaya niyet etmeden, elini soksa, elinde de hakikî necaset bulunsa İmâm-ı A'zam (R.A.)'ya göre bu havuzun suyu pislenmiş olur. Bu hüküm mâ-i müsta'mel'in necis olduğu rivayeti üzerinedir.

Bu durumda o kimsenin, elindeki pislik gittiği için bu havuz İmâm-ı A'zam (R.A.)'ya göre müsta'mel olduğundan necisdir.

imâm Ebû Yûsuf (R.A.) ve İmâm Muhammed (R.A.)'ya göre ise, bu. su müsta'mel olmadığı için temiz ve temizleyici olarak kabul edilmiştir.

Fetvalarda zikredilen en sahih kavil ise şudur : Cünüp veya abdestsiz olan herhangi bir kimse, elini su kabının içine su almak için veya bardak çıkarmak için elini sokmuş olsa, zaruret iktiza ettiği için o su müsta'mel olmaz.

Eğer su kabının içine bir çocuk elini soksa, elinin temizliği yakinen bilinmekte ise; o su ile abdest almak caizdir.

Eğer çocuğun elinin pis olduğu yakinen bilinirse abdest almak caiz değildir,

Eğer çocuğun elinin temizliği şüpheli ise(bu durumdaki elin batırıldığı su ile abdest almak istihsânen lâayk değildir, lâkin onunla abdest almak caizdir.

Münve Sahibi : «Hamamın havuzu pislendiği zaman içinde bulunan su kadar bir suyun bir kere çıkarılması ile bu su temiz olur.» demiştir. Buna benzer mesele daha önce geçti.

Havz-ı sağır bahsinde muhtar olan şudur : Hamamın havuzuna suyun sadece lüleden akması ve havuzdan da dökülmesi ile su akmakta olduğu için, hamamın havuzu temizlenmiş olur.

Abdest alan kimse meshetmek niyeti ile başını veya mest-Lerini su kabına soksa, bu şekilde yapmış olduğu mesh ittifakla caizdir.

Bu durumda, o su, Ebû Hanîfe (R.A.) ile Ebû Yûsuf (R.A.) 'a göre müsta'mel olmaz. Zira, bu mesih suyun uzva sadece isabeti ile olur; isti'mâl ise suyu uzuvdan akıtmak ile hasıl olduğu için bu surette isabet eden su uzuvdan

zail olmadığı için, suyun akması bulunmamakla isti'mâl hükmünü alamaz.⁴⁶

Mestler Üzerine Meshetme

Mestler üzerine meshetmenin caiz olduğu sünnet ile sabit olmuştur. Mestler üzerine meshetmek, sadece hadesi abdest almayı icâb eden kimse hakkında caizdir. Yoksa, gusûl icâb eden kimseler mestleri üzerine meshetmiş olsalar bu caiz olmaz.

Mestler üzerine meshetmek, hades ânz olduğu vakitte mestlerin tam bir taharet üzere giyilmiş olması şartına bağlıdır. Yoksa, mestlerin giyildiği vakitte tam bir taharet üzere bulunmak meshin şartı değildir.

Hatta eğer bir kimse ayaklarını yıkayıp, mestlerini giymiş olduktan sonra, hades vâki' olmadan taharetini tamamlamış-olsa, daha sonra da kendisine hades vâki' olsa, abdest aldığı zaman, o mestlerin üzerine meshetmek, hades esnasında (abdesti-nin bozulduğu sırada) tam bir taharet mevcut olduğu için caiz olur.

Mest üzerine meshetmiş bulunan kimse mukîm ise, mestleri üzerine bir gün bir gece müddetle meshetmesi caizdir.

Mest üzerine mesheden kimse eğer misafır (yolcu) ise, mestleri üzerine üç gün üç geceye kadar meshetmesi caizdir.

Meshin müddeti hadesin vâki olduğu andan itibaren başlar. Yoksa, abdestin alındığı veya mestin giyildiği andan itibaren başlamaz.

Hatta bir kimse sabah namazına abdest alsa, lâkin mestlerini giymese, o abdest ile öğle vaktine kadar dursa, öğle vaktinde mestlerini giyse, sonra yine o abdest üe ikinci vaktine kadar durup o vakitte hades vaki olsa (abdesti bozulsa), o kimse için me-sih müddetinin başlaması ikinci vaktinden itibaren. Bu' kimse için mesih müddeti sabah vaktinde veya öğle vaktinde başlamaz.

Bu kimse eğer mukim ise, ikinci günün ikinci vaktine kadar mestleri üzerine mesheder. Bu kimse eğer misafır (yolcu) ise, dördüncü günün ikinci vaktine kadar mestleri üzerine mesheder. Bu şekilde yapmakla, yine mukim hakkında mesih müddeti bir gün bir gece; misafır (yolcu) hakkında da üç gün üç gecedir.

Bir kimse tertip üzere abdest alıp, ayaklarını yıkamaya geldiği zaman, bir ayağını yıkayıp mestini giydikten sonra hades vâki olmadan önce öteki ayağını da yıkayıp, ona da mestini giyse, bundan sonra da hades vâki' olsa bu durumda; abdest aldığı zaman o mestlerin üzerine meshetmesi, hedes vâki. olduğu sırada tam bir taharet üzerine giyilmiş oldukları için caizdir.

Eğer önceki ayağının mestini giydikten sonra, ötekini giymeden önce hades vaki olmuşsa (abdesti bozulmuş olsa), evvelki ayağına giydiği mestin üzerine meshetmek de caiz değildir.

Nakıs taharet: Özur sahiplerinin veya teyemmüm etmiş olanların taharetidir. Hatta müstehâze olan yani hayızlı halinde üç günden az veya on günden fazla olarak kan gören kadının ve nifas halinde kırk günden fazla kan gören kadının ve hamile iken kan gören kadının tahareti de nakıs taharetlerdendir.

Müstehâze manasında olan, belini tutamayan, her vakitte burnu kanayan, onulmaz yarava mübtelâ olan veya buna benzer özürleri bulunan kimseler, abdest alıp özürlerinden birisi zuhur etmeden mestlerini giyseler, sıhhatli ' kimseler gibi mestlerinin üzerine meshetmeleri caizdir.

Ama, eğer abdest aldıktan ve onların mübtelâ oldukları özürden bir şey zuhur ettikten sonra, mestlerini giymiş olsalar, vakit içinde hadesten (abdesti bozulduktan) sonra, aldıkları abdest için meshleri de tamam olur.

Üzerine gusûl vacip olan kimsenin, mestleri üzerine meshetmesi caiz değildir. Meselâ, bir kimse abdest alıp, mestlerini giydikten sonra cünüp olsa, sair bedenini yıkayarak, mestlerinin üzerine meshetmesi caiz değildir.

Bir misafır (yolcu) abdest alıp, mestlerini giyse, bundan sonra da- cünüp olsa, yanında da ancak abdest almaya kifayet edecek kadar su bulunsa, o misafırın teyemmüm edip namazını kılması caizdir. Bundan sonra hades vaki olduğu (abdesti bozulduğu) zaman mezkûr su durmakta ise onunla abdest alması, mestlerini çıkarıp ayaklarını yıkaması lâzımdır; mestleri üzerine meshetmesi caiz değildir. Ayaklarına cünüplük kabul ettiği için yıkaması lâzım gelir.

Mesh ancak mestlerin üzerinedir; yoksa mestlerin altına meshetmek caiz değildir.

Meshederken parmakların ıslaklığından hasıl olan çizgilerin, mestler üzerinde belli olması müstehabdır.

Meshedmeye ayakların parmak tarafından başlayıp mestlerin boğazları tarafına doğru çekmek müstehabdır.

Meshin farzı el parmaklarını tuten ve arzen (enine ve uzunluğuna) üç parmak 'miktarıdır.

Eğer bir kimse meshederken ellerini bacak tarafından koyup ayak parmakları tarafına doğru çekse bu da caizdir.

Bir kimse mestleri üzerine enine (genişliğine) meshetse bu da caiz olur.

Bir kimse elinin üç parmağını mestlerinin üzerine koyup çekse bu da caizdir. Lâkin bu şekillerde yapılan meshler sünnete aykırı olur.⁴⁷

Meshin Nasıl Yapılacağı :

⁴⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 85-91.

⁴⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 91-93.

Sünnet olan meshin keyfiyeti şöyledir :

Ellerinin parmaklarını mestin ucuna koyup, elinin ayasını dokundurmadan, sadece parmaklarını inciklerine varıncaya kadar çeker. Eğer parmakları ile birlikte avuç içlerini de koysa ve birlikte meshetse ahsen olur.

Eğer sadece el parmaklarının ucu ile meshedip, parmaklarının dibini ve avuç içlerini değdirmese meshi caiz olmaz. Ancak, parmaklarından su damlamakta olursa caiz olur.

Keza, bir kimsenin sadece iki parmağı ile meshetmesi caiz değildir. Ama, baş parmağı ile salavat parmağı ve onların ikisinin arası ile birlikte meshetse caiz olur.

Müstehab olan ellerin içi ile meshetmektir. Fakat ellerin arkası ile meshedilmiş olsa bu da caiz olur; lâkin bu hal sünnete muhaliftir.

Bir kimse mestlerinin altlarına veya yanlarına veyahut topuklarından tarafa meshetse bu caiz değildir. Zira, rmeshin mahallinin mestin üstü olduğu nass ile ta'yin. edilmiştir.

Muhiyt'te şöyle zikrolunmuştur .- «Bir kimse abdest aldıktan

sonra ellerinde kalan yaş ile mestlerini mesheylese bu caiz olur.» Zira, uzvu yıkadıktan sonra onda kalan yaşlık müsta'mel su değildir. Müsta'mel su, a'zânın yıkanması esnasında, bu uzvun üzerinde akıp ondan ayrılan sudur.

Bir kimse başına meshedip, ondan sonra ellerinde kalan ıslaklık ile mestlerini meshetse caiz değildir. Zira, mesihde müsta'mel su meshedilen yere isabet eden- sudur. Başın meshedüme-sinden sonra ellerinde kalan yaşlık müsta'mel olduğundan, onunla mestlerini de meshetse, müsta'mel suyu kullanmak lâzım gelir. Bu ise caiz değildir.

Bir kimse abdest alıp da mestleri üzerine meshetmeden ve mesh etmeye niyet etmeden, su içine dalsa ve dalması ile ayaklarının bir bütünü, yahut ekseri yeri ıslansa veyahut o kimse bir akar sudan veya yağmurdan ıslanmış olan taze ot içinde gez-se. onun suya dalması veya otda gezmesi mesh makamına kâim olur.

Keza, meste niyet olmaksızın yağmur isabet etse, bu Hanefi imamlarına göre mesh yerine kâim olur.

Bir kimse mukîm olduğu halde mesh müddetine başlayıp bir gün ve bir gece tamam olmadan, misafir (yolcu) olup, üç günlük yola azimet edip gitse, bu kimsenin üç gün üç gece mestleri üzerine meshetmesi caizdir.

Bir kimse misafir (yolcu) iken mesh müddetine başlayıp sonra mukim olsa, eğer bir gün bir gece yahut daha fazla meşterleri üzerine meshetmiş ise, abdest aldığı zaman mestlerini çıkarıp ayaklarını yıkaması gerekir.

Eğer, henüz bir gün bir gece tamam olmamışsa, ikâmet müddeti tamam oluncaya kadar meshetmesi caizdir.

Bir kimse mestlerini giydikten sonra, henüz hades vâki olmadan (abdesti bozulmadan) çizmelerini de giyse, onların üzerine meshetmesi caizdir. Eğer çizmelerinin üzerine mesh ettikten sonra, onun birini çıkarsa veya kasıtsız olarak .biri kendiliğinden çıksa, o kimse diğer çizmesini de çıkarıp mestleri üzerine meshi iade eder. Eğer dilerse, çizmesini çıkardığı ayağının mesti ile diğer çizmesinin üzerine mesheder.

Amma, sadece çizmesi çıkan ayağının mesti üzerine mesh edip, çizmesi çıkmayan ayağına meshi iade etmemesi caiz değildir.

Mestlerin üzerine giyilen çizmeler üç parmaktan fazla delik olur, lâkin mestlerde delik bulunmazsa, o çizmelerin üzerine mesh caiz olmaz.

Keza, üzerine çizme giyilmeyen mestlerde, ayak parmaklarından üçünün görüneceği kadar delik bulunsa, o mestlerin üzerine meshetmek de caiz olmaz.

Eğer delik parmaklar tarafında değilse, görünmede muteber olan ayak parmaklarının küçükleridir. Eğer delik parmaklar tarafında ise, görünmede muteber olan delik yanında olan parmaklardır.

Eğer mestte bulunan delik üç parmak 'miktarından az olursa, meshe mâni olmaz.

Eğer mestin bir yerinde veya iki yerinde iki parmak miktarı delik olup, diğer mestte de bir parmak veya iki parmak miktarı delik bulunursa, yine mesh caizdir. Zira, meshe mâni olan hal bir mestde üç parmak miktarı delik bulunmaktır.

Anlatacağımız şu mesele, zikredilen bu hususa muhaliftir : Bir kimsenin bir ayağında necâset-i mugallazadan yarım dirhem miktarında bulunur, diğer ayağında da yarım dirhemden daha fazla necâset-i mugallaza olursa, ikisinin toplamı bir dirhemden fazla olduğu için, o kimsenin bu necasetlerle namaz kılması caiz değildir.

Keza, avret mahallinden oları uzuvlardan iki uzuvdan her birinin 1/8 (sekizde bir) i açık olsa bu hal yine namazın cevazına mâni'dir.

Eğer mestlerden birinin bir yerinde bir parmak miktarı delik olup, diğer bir yerinde de iki parmak miktarı delik bulunsa, o meste meshetmek caiz olmaz. Meshin caiz olmaması hususunda sahih olan kavle göre, ayak parmaklarının tamamı ile görünmesi şartdır.

Eğer mestde bulunan delik, ayağın, baş parmağının civarında olur ve parmak oradan bütünü ile görünürse yine mesh caizdir. Bununla beraber ayağın baş parmağı, küçük parmakların üçü kadar vardır.

Eğer delik parmakların bulunduğu tarafta olmaz da diğer tarafta olursa, muteber olan, ayak parmaklarının küçüklerinden üç parmak miktarıdır.

Eğer mestte bulunan yırtığın uzunluğu üç parmak miktarından ziyâde olur, fakat açılan miktarı bundan daha az bulunursa, bu yırtık meshin caiz olmasına mâni olmaz. Zîra, açılmayan yarıktan bir şey görünmemekte olduğu için bu durumda yırtık hükmü yoktur. . .

Eğer mestin dikişi sökülse, fakat bu "sökükten ayaktan herhangi bir şey görünmese, bu durum da meshin cevazına mâni değildir. Lâkin muteber olan yürüme hâlidir.

Bir kimse yürürken ayağını yerden kaldırdığı zaman, eğer o söküktür ayağından bir şey görünür, fakat ayağını bastığı za man görünmezse, bu hal meshin cevazına mânidir,-bu durumun aksi olursa, mâni değildir. Yırtık topuktan yukarıda olursa, yine mâni değildir

Mest üzerine meshetmiş olan kimse, mestlerini çıkartmak isteyip, ayağını mestin içinde durduğu yerden çekse, lâkin ayak henüz "boğazın içinde bulunsun sonra yine ayağını yerine sokarak üzerine methetmeyi istese, bu durum ittifaqla caiz olmaz.

Eğer ayağının bir kısmını çıkarıp, mest içinde olan yerinden ayırarak, ayağının ökçesinin çoğu mestin içinden çıkmış ise, o kimsenin meshinin bozulacağı İmâm'zam (R.A.)'dan rivayet olunmuştur.

Yine İmâm-ı A'zam'dan : «Bir kimsenin ayağının ekserisi mestin boğazına çıkmış ise, o kimsenin meshi bozulur. Aksi takdirde bozulmaz» şeklinde de bir rivayet gelmiştir. Hidâye'de ve diğerlerinde tu rivayete «en sahih rivayet» denilmiştir.

Yine İmâm-ı A'zam (R.A.) 'dan : «Eğer bir kimsenin ayağına durduğu yerde, parmaklardan başka ayak sırtından üç parmak miktarı kalmış ise mesh bozulmaz» şeklinde bir rivayet de vardır. Bu kavil İmâm Muhammed (R.A.) 'dan de rivayet edilmiştir. Kâfi isimli eserde Meşâyih'in ekserisinin bu kavil üzere olduğu be-yari edilmiştir.

Bu durumda, meshin miktarının, mesih yerinde bakî olmasından dolayı, meşâyih'in ekserisi bu kavli ihtiyar etmişlerdir.

Bir "kimse mestleri üzerine meshettikten sonra, mestlerinin içine su girse, eğer ayaklarından birinin tamamı, tamamen veya, ekserisi ıslanmış olsa, o kimsenin meshi bozulmuş olur. O kimse, ayağını yıkamakla meshetmeyi bir araya getirmemek için

iki ayasını da bütünü ile yıkaması vâcibdir.

Bir kimse ayağının ökçesini mestin ökçesinden çıkarsa, lâkin ayağının önü mestin mesih yerinde kalsa, o kimsenin bu mest üzerine meshetmesi caizdir.

Bazı fetva kitaplarında da şöyle zikrolunmuştur «Eğer ayağın ucu yerinde durur, lâkin ökçesi mestin Ökçesinden çıkıp girerse mesh bozulmuş olmaz.»

Keza, eğer mest geniş olduğunda, yürürken ayağını yerden kaldırdığı zaman, ökçesi mestin boğazına çıkıp, ayağını bastığı zaman yine yerine varsa, o mestin meshi bozulmuş olmaz.

Bir kimse total olup, ayağının ucuna basarak yürür ve ayağının ökçesi normal yerinden yukarıda durursa, o kimsenin meshi de caizdir.

İmâm Muhammed (R.A.)'dan : «Bir meste meshe mâni olacak şekilde bir sökük açılır, fakat bu meste bezden veya şâir bir şeyden astar dikilmiş bulunur ve bu astar üç parmak miktarının görülmesine mâni olursa, o mest üzerine meshetmek caizdir.» şeklinde bir rivayette gelmiştir.

Baş meshe,bedel olmak üzere, sarık veya kavuk üzerine mesh caiz olmaz.

Yüzü yücamaya bedel olmak üzere, peçe veya yaşmak üzerine mesh caiz değildir.

Ellerini yıkamaya bedel olmak üzere, eldivenler üzerine mesh, caiz değildir.⁴⁸

Cebire (Sargı) Üzerine Meshetmek

Cebire : Kırılmış olan kemiklerin üzerine bağlanan ağaçtır.

Cebire üzerine meshetmek, caizdir.

Bir kimse,, cebireyi abdestsiz bulunduğu halde bağlamış olsa bile, yine üzerine meshetmek caizdir.

Meshten sonra, fakat yara iyi olmadan cebire düşmüş olsa, onun üzerine yapılmış bulunan mesh batıl olmaz.

Amma eğer yara iyi olur ve cebire düşmüş olursa, mesh öatıl-olur; Cebirenin altında bulunan uzvu yıkamak, vacip olur.

Yara iyileşir ve cebire namaz içinde düşerse bu namazı lâde etmek lâzımdır; kılman yerden devam etmek caiz değildir.

Cebirenin-üzerine meshin caiz olması, onun altında bulunan yaraya yıkamanın veya meshetmenin zarar vermesi şartına bağlıdır.

Eğer cebirenin altındaki yarayı yıkamak mümkün olmaz, fakat yaranın kendisini meshetmek mümkün olursa, bu durumda cebireye meshetmek, caiz değildir.

Muhıyt Sahibi Bürhânüâdîn : «Bu mes'eîenin hıfzedilmesi gerekir. Zira, insanlar bundan gafil oldukları için, yarayı yıkamak zararlı olup, meshetmek herhangi bir zarar vermese, bu durumda yaranın üzerindeki bez parçasına meshetmenin caiz olduğunu zannederler. Amma durum böyle değildir : Yarayı yıkamak zararlı olur, fakat meshetmek zararlı olmazsa, bu durumda yarayı kendisini meshetmek lâzım gelir», demiştir. .

Cebire üzerine meshetmenin bir zararı yokken, bir kimse cebire üzerine meshi terketse, İmânı A'zam (R.A.)'a göre bu caizdir. İmâm Ebû Yusuf (R.A.) ve İmâm Muhammed (R.A.) 'e göre caiz değildir.

Cebireyi meshederken istiab (her tarafını kaplayacak şekilde meshetmek) Hasan'm İmâm-ı A'zam (R.A.) 'dan rivayet ettiği bir habere göre, şarttır.

Bazıları : «Cebirenin ekserisi üzerine meshetmek kâfidir.» demişlerdir. Hidâye Sahibi'tiin meylî de bu kavledir. Kâfi isimli eserde de bu kavil sahih görülmüştür.

⁴⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 93-98.

Eğer, cebîre'nin yarısına veya daha azma meshedilmiş olsa, bu caiz değildir.

0 Cebire'ninmeshedilişinde, sahih kavi; üzere, bir defa mesh kâfidir.

Cebire yara büyüklüğünde olmayıp, yara miktarından daha büyük olur ve yıkanacak yeri kaplarsa, cebireyi yara büyüklüğünde yapmakta zorsa, sadece yara miktarına meshetmekle iktifa olunmayıp, cebirenin tümüne meshedilir. Zira, yaraya,bağlanılan cebire veya sargının elbette yarıdan büyük olması lâzımdır

Eğer yaranın etrafında, olan yeri yıkamak için, üzerine bağlanan şeyi çözmek zarar verirse, yaranın etrafında ve sargı altında bulunan yere de meshetmenin caiz olması, tahakkuk etmiş olur.

Yaranın üzerine bağlanmış olan şeyi. çözmek, yaraya zarar vermezse, yaranın üzerinde olan kısmına .meshetmek ve yaranın etrafında bulunan yerleri de yıkamak gerekir.

Kırıkların ve yaraların üzerine sarılan, bezlerin hükmü de cebire için zikrolunan hükümler gibidir.

Cebire, sargı ve benzerleri üzerine-meshetmek, onları yıkamak yerine kâimdi/ Bunun içindir ki mesh, uzvu yıkamakla birarada olabilir.. Mesih, bir vakitle kayıtlanmış değildir.

Bir ayağında yara bulunan bir kimsenin, o ayağını meshedip, sağlam ayağını yıkaması .caizdir. Bu kimse yıkamakla, mes-hetmeyi.cem etmiş olmaz.

Amma eğer, o kimse sadece sağlam ayağına itnest giyse, sonra hades vâki' olsa (abdesti bozursa), o mestin üzerine meshetmesi yıkamakla, meshetmenin arasını cem' etmiş duğu için, caiz değildir.

Bu kimse eğer, iki ayağına mest giymiş olsa, hadesten (abdesti bozulduktan) sonra, o mestlerin üzerine "meshetmesi, caiz olur.

Bir kimsenin bir ayağı topuktan veya daha aşağıda kesilmiş olsa, abdest aldığı zaman, kesilen yeri yıkaması fonadır.

Eğer kesilen ayağının kesilmiş yerini ve sağlam olan ayağını yıkayıp, mestlerini giydikten sonra hades vâki' olsa (abdesti bo-zursa), kesilen ayağının arkasında mest içinde üç parmak miktarında veya daha fazla kalmış ise, o kimsenin mestleri üzerine meshetmesi caiz olur.

Amma mesti içinde, kesilen ayağının o kadarı kalmamışsa, o kimsenin abdest aldığı zaman iki ayağını da yıkaması lâzımdır. Zira, kesilen yeri yıkamak vacip olup onun üstüne giyilen meste meshetmenin caiz olmaması, o yerin miktarının farz olan miktardan az olması sebebiyledir.

Kesilen yeri yıkamak vacip olunca, sağlam olan ayağı yıkamak da vacip olur. Zira ona meshetse- yıkanmakla meshetmenin arasını cem' etmek lâzım gelir; bu ise caiz değildir.

Bir kişinin iki ayağından birinin veya ikisinin birden parmakları kesilmiş olup, ayağı mesti tam doldurmaz, mestin bir kısmı boş kalırsa, o kimse mestinin üzerine meshettiği zaman, eğer meshi, ayağın mestin içinde bulunan kısmından üç parmak miktarı yerin üzerinde bulunursa, onun meshi caiz olur; aksi takdirde caiz olmaz.

Bir kimsenin mesti geniş olup, mestin bir kısmı bundan dolayı ayaktan boş olursa, yine hüküm yukarıda anlatıldığı Hasılı kelâm; mestler üzerine meshte farz olan miktar ayakta mu'teberdir, yoksa mestde mu'teber değildir.

Eğer ayak üzerinde farz miktarı, vâkil olursa, mesîh caiz olur. takat, ayak üzerinde farz olan miktardan daha az bir miktar vâki' olursa caiz olmaz.

Bir kimse, abdest alıp cebiresine meshetse ve mestlerini giyse, sonra kırık iyileşmeden hades vâki' olsa Cabdesti bozursa) ve tekrar abdest alsın cebîre ve mestler üzerine meshetmesi caizdir. Zira, kırık çıkık iyileşmedikçe cebireye mesh ile yapılan teha-ret tam kavi bir taharettir. Hatta bu kimsenin, sıhhatli kimselere imamlık yapması da caizdir.

Amma, hades iyileştikten sonra vuku' bulursa, meshetmesi caiz olmaz; cebirenin altını yıkaması lâzımdır.

Bir kimsenin elinde veya ayağında yarıklar bulunur, o yarığın içine de yağ veya ilâç gibi bir şey konulmuş olursa, eğer bunun üzerine su değdirmek zarar vermezse, abdest alırken ilacın üzerine meshedilmesi kâfi değildir; zaruret olmadığı için, o yaranın üzerine su dökmek mutlaka vaciptir.

Eğer yarıklar bir kimsenin elinde olur ve bundan dolayı o kimse kendi başına abdest almaktan âciz bulunursa, o kimsenin başkasının yardımı ile abdest alması İmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre müstehabtır; îmâmeyn'e göre ise vaciptir.

Eğer bu kimse; başkasının yardımı ile abdest almayıp, teyemmüm, ile namaz kılsa, İmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre bu namazı câiz olur İmâmeyn'e göre caiz olmaz.

Bir kimse kendi başına kıbleye dönmeye kadir olamaz ve necasetten kurtulmaya gücü yetmez, fakat kıbleye yöneltecek veya necasetten temizlenmesini sağlayacak başka bir kimse bulunursa, İmâmeyn'e göre. ona bu (ikinci) kimseden yardım istemesi vacip olur; İmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre vacip olmaz, Zira, îmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre kişi, kendi kudreti ile mükelleftir; başkasının kudreti ile teklif olunmaz.

Eğer abdest aldıracak kimse bulunmazsa, her yönden aczi tahakkuk etmiş olduğu için, teyemmümle kıldığı namaz ittifakla caiz olur.

Çorap üzerine meshetmek, İmâm-ı A'zam (R.A.) 'ya göre caiz değildir.

Fakat, bir kimse; çoraplarını tümü ile deri kaplatır veya na gibi sadece altlarını kaplatmış olursa, bu durumda meshetmesi caiz olur.

İmâmeyn'e göre ise : Çoraplar kalın ve sık olup, ayağa su geçmesine mâni' bulunursa, onların üzerine meshetmek caiz olur. Fetva bu kavi üzeredir.

İmâm-ı A'zam (R.A.) da ömrünün sonunda, İmâmeyn'in bu kavillerine rücû' etmiş olduğu, Zehîyre isimli .kitapta naklolunmuştur.

Çorabın sık ve kalın olmasının bir haddi de şudur : Çorap dar olmadığı halde, bir şey ile bağlanmaksızın baldırda durup, aşağı inmiyorsa, bu çorap sık ve kalın demektir.

İmâm Zahîdî «Çorap sık ve kalın olup, kişinin onunla bir fersah veya daha ziyâde yürümesi mümkün olursa, mes'ele mezkûr ihtilâf üzere olur.» demiştir. Hulâsa'da da böyle zikredilmiştir. Çorap için aranan hadlerin en güzeli de budur. Bunun için Münîye Sahibi: «Türkmen keçesinden yapılan mestler üzerine mesh caizdir. Çünkü onunla mesafe kat'etmek mümkündür.» demiştir. Ayak emtiasından maksudun, mesafe kat'etmek olmasından dolayı Münîye Sahibi «kat'ı mesâfe»ye i'tibâr etmiştir.

Bir kimse abdestli olduğu halde mesîh müddeti tamam olsa, mestlerini çıkarıp, ayaklarını yıkar; diğer abdest uzuvlarını yıkaması lâzım değildir.

Mesîh müddeti tamam olmadan, bir kimse mestlerini çıkarsa, sadece ayaklarını yıkamakla abdesti tamam olur.

Fetâvâyî Kâdîhân'da şöyle zikrolunmuştur: «Bir kimse namaz içinde iken mesîh müddeti tamam olur, lâkin ayaklarını yıkamaya su bulamayacağını bilirse, o kimse namazını bozmaz. Zîrâ, ayaklarını yıkamaktan âciz olduğu için, namazı bozmasında bir faide yoktur. Çünkü namazı bozsa, teyemmüm etmesi lâzımdır. Ayakların da teyemmümden bir payı yoktur. Bundan dolayı teyemmüm için namazı bozmakta hiç bir faide yoktur.»

Meşâyih'den bazıları: «O kimsenin namazı fasid olur.» demişlerdir. Fakat, esahh olan kavil, önceki kavildir.

Bu durumda, mes'ele ihtilâfı olduğu için, o kimsenin ihtiyaten namazını bozup, sonra teyemmüm ederek kılması evlâdır.

Keza, eğer o kimse, mestlerini çıkardığı zaman soğuğun zarar vermesinden korkarsa, namazını bozup teyemmüm der; yoksa mestlerinin üzerine meshetmez. Şeyh Ekmelüddin İbnî Hümâm böyle tahkik etmiştir.⁴⁹

Abdesti Bozan Şeyler

0 Abdesti olan bir kimsenin, önünden veya arkasından çıkan her şey abdesti bozar.

V Zekerden çıkan yelin abdesti bozmayan şeylerden olduğunda ihtilaf yoktur. Kadının önünden' çıkan yel, eğer kokmazsa, onun da abdesti.bozmayan şeylerden olduğunda, ihtilâf yoktur. Ama eğer kokmakta ise, bu mes'eleda ihtilaf vardır; esah kavi üzere bu, abdesti bozucu değildir.

Bu konuda olan ihtilâf da, sahih kavil üzere ancak öñü ile arkası arasındaki perde kalkmış olan kadının Önünden çıkan yel hakkındadır. Bir kadının abdesti olduğu halde önünden yel çıksa, İmâm Muhammed (R.A.) e göre, ihtiyaten o kadına abdest almak vacip olur; lâkin Câmî'i Kâdîhân'de ve diğerlerinde bu kadının abdest almasının rnüstehâp olduğu zikredilmiştir.

Kokunun, o kadının önünden çıktığı sadece ihtimalidir. Bununla beraber, onun tahareti yakînen sabittir ve yakın şek ile

Bazıları: «Yelin arkadan çıkması ekseriyetledir; bundan dolayı, bu kadının yelinin arkadan çıkmış olma ihtimâli tercih edilir.» demişlerdir.

Bazıları da: «o yel işitilir veya kötü kokarsa, o kadının abdestini bozar; aksi takdirde bozmaz.» demişlerdir.

Hulâsa'da şöyle zikrolunmuştur: «Eğer arkadan yel çıksa, lâkin onun yukarıdan olmadığı bilinse, bu şey arkanın seğrimesi olduğu için, o kimsenin abdest alması lazım olmaz.»

Kadın veya erkekte, mezkûr iki yerden birinden kurt, yahut ufak taş (kum) çıksa, abdestleri bozulur. Zira, onlar rutubeti kendilerine tâbi kılıp birlikte getirirler. Rutubet ise, öñden veya arkadan çıksa- her ne kadar az olsa da hadestir (abdesti bozar).

Eğer kurt, ağızdan veya kulaktan veyahut da herhangi bir yaradan çıksa abdest bozulmuş olmaz. Zîrâ, kurt temizdir-, onun-üzerindeki yaşlığın az olmasından ve bu yaşlığın kendiliğinden akma gücü bulunmamasından dolayı abdesti bozucu değildir. Bir kimse hukne (şırınga) kullanıyorsa, şırıngayı sokup çıkarsa, eğer şırınga üzerinde ıslaklık yoksa, sadece onu sokmakla abdest bozulmaz; lâkin ehvat (en ihtiyatlı) olan, o kimsenin abdest almasıdır. Zira, şırıngada' ıslaklık olmaması nâdirdir;

Keza, arkaya girip ucu dışarda kalan herhangi bir şeyin çıkması halinde abdest almak ehvattır.

Amma, arkaya girip tamamen kaybolan şeyin çıkması halinde, elbette abdesti bozar. Çünkü o şey karında olan şeye ulaşmıştır.

Keza, o şey orucu da bozar. Amma, ucu dışarda kalan şey böyle değildir.

Bir kimse zekerinin deliğine yağ akıtsa ve yağ tekrar geri gelse, İmâm-ı A'zam (R.A.) a göre bu, abdesti bozmaz; İmâ-meyn'e göre ise, bozar. Bu mes'eleyi Kâdîhân ihtilafsız zikretmiştir. İbn-i Hümânî ise : «Bu mes'eleda sadece Ebû Yûsuf (R.A.)' un ihtilâfı vardır.» demiştir. Zahir olan da İbn-i Hümâm'm zikrettiğidir.

Eğer, kadının ferici içine damlattığı yağ. geri çıksa, bunun çıkması ittifakla abdesti bozar.

Eğer bir kimse kulağa yağ damlatsa, bir gün geçtikten sonra o yağ burnundan çıksa, bu durum abdesti bozmaz.

Keza, yine kulağından çıkmış olsa da, abdesti bozmaz. Amma, eğer bu yağ ağızdan çıksa abdesti bozulur.

Keza, bir kimsenin burnuna çektiği burun otu, günlerce sonra yine burnundan çıksa, abdestini bozmaz.

Fetavâ:yî Kâdî-hân'da da böyledir.

⁴⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 98-102.

Bir kimse bevl (idrar) çıkmasın diye zekerini pamuk ile tıkasa, bevl o pamuğun dışına çıkmadıkça, abdest bozulmuş olmaz. Eğer pamuk zekerin içinde kaybolur ve o kimse çıkarır veya pamuk kendiliğinden çıkarsa, yaş ise zekere akıtılan yağın geri çıkması ile bozulduğu gibi, o kimsenin abdesti bozulur. Amma, eğer pamuk yaş değilse, o kimsenin abdesti bozulmaz.

Arkada kaybolup, sonra çıkan şey, bunun hilâfına olup, onun çıkması abdesti "bozar. Meselâ : Bir kimse şırınga vurdursa ve bu şırınga geri çıkarsa, abdesti bozulur.

Eğer zekere konulan pamuğun iç tarafı ıslanıp, ıslaklık dışarıya geçmezse, abdest bozulmaz.

Bir tarafı içeride olan pamuk düşse; eğer içeride bulunan tarafında yaşlık varsa abdest bozulmuş olur; yaşlık yoksa abdest bozulmuş olmaz.

Zekerde pamuk kullanılması, vesveseden emin olmak için müstehabdır. Amma, eğer namaz kılacak kadar, bevlın akmasının kesilmesi, pamuk kullanmadan mümkün olmazsa, bu takdirde pamuğun kullanılması vacip olur. Pamuğu, arkada kullanmanın hükmü de böyledir.

Erkeklerin zekerde pamuk kullanmalarının hükmü, kadınların kürsüf kullanmalarında da câridir. Kürsüf; kadınların bir şey çıkmaması için, fercde kullandıkları pamuğa derler.

Bir kadının kürsüf düşse, eğer yaş ise abdesti bozulur; eğer kuru ise bozulmaz. Kürsüfün fercin dahilinde olması ile haricinde olması müsavidir; aralarında bir fark yoktur. Bu hususun tafsilatını öğrenmek isteyen Asl'a müracaat etsin.

Bu İki yoldan başka yerlerden çıkan necasetler de; Hanefî İmamlarına göre, taharetin bozulmasına sebep olur. Bu necâseüer : Kusmuk, kan, kanla karışık su ve irindir.

Kusmuk, ağız dolusu olursa abdesti bozar. Kusulan şey gerek yemek olsun, gerek su olsun, gerek safra olsun, gerek kara su olsun, bunların hepsi müsavidir ve abdesti bozarlar.

Ağız dolusu olmanın tayin edilmesinde- mu'teber olan ölçü, o şeyin ağızda bulunması ile konuşmanın mümkün olmamasıdır. Bazıları da, bu ölçü hakkında : «Onu tutmaya, meşakkatsiz mâlik olamamaktır.» demişlerdir.

İmâm Hasan'm : «Bir kimse, yediği yemeği veya içtiği suyu hemen kussa ..abdesti bozulmaz.» dediği rivayet edilmiştir. Keza, bir çocuk emdiği sütü, hemen kussa, kustuğu pis değildir.

Bazıları İmâm Hasan'ın kavlini ihtiyar etmişlerdir. Lâkin esah olan, necasete ulaşmış olduğu için, onun pis olduğudur.

Kınye'de şöyle zilo-edilmiştir : «Bir kimse, çok miktarda solucan veya yılan kussa, kustuğu o şey ağzını doldursa da abdesti bozulmaz. Zira onlar, nefsinde pâktir. Onlarla birlikte çıkan şey, ağzı doldurmadıkça, abdeste mâni' olmaz.

Bir kimse balgam kussa, İmâm-ı A'zam (R.A.) ile İmâm Muhammed (R.A.) 'e göre, abdesti bozulmaz. Balgam ister başından inmiş, ister kamından çıkmış olsun, abdesti bozmaz. Zira, balgam kayıcı bir şey olduğu için, ona necaset girip yerleşemez. Ona bitişen necaset de az olduğu için, abdesti bozucu olmaz.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'a göre : Bir kimsenin kustuğu balgam, eğer karından yukarı çıkmışsa, civarında bulunduğu şeylerden, dolayı necis olduğu için abdesti bozar.»

İmâm Tahâvî'nin de Ebû Yûsuf (R.A.) 'un kavline meyli vardır ve: -Elbisesinde balgam bulunan kimsenin onunla namaz kılması mekruhtur.» dediği, Hulâsa'da zikredilmiştir.

Eğer bir kimse kan kussa, bu kan başından inmiş olup kaygan ve tükürükle beraberse, ittifakla abdesti bozar. Bu kan, eğer pıhtılaşmış kan ise, ittifakla abdesti bozmaz.

Eğer kan karından çıkmış ve pıhtılaşmış bulunursa, ittifakla abdesti bozmaz. Ama bu kan, ağız dolusu olursa, abdesti bozar.

Yürekte çıkan kan eğer pıhtılaşmış değil de akıcı ise, İmâm-ı A'zam (R.A.)'m kavline göre, ağız dolusu olmasa bile abdesti bozar. İmâm Muhammed Ve göre ise; ağız dolusu olmadıkça-abdesti bozmaz.

Eğer bir kimse az az bir iki defa yemek kussa, bu kusmalar bir oturuşta meydana' gelmişse ve bunların hepsi toplandığı zaman ağız dolusu olduğu takdirde, bu durum Ebû Yûsuf (R. A.)'a göre abdesti bozar. İmâm-ı Muhammed (R.A.)'e göre ise hepsini aynı sebepten kusmuşsa, hepsi birden ağız dolusu olduğu takdirde abdesti bozar.

Bu hususda esah olan İmâm Muhammed (R.A.V.) 'in kavlidir. Aynı sebepten kusmak; iki kusma arasında gönül dönmesi bitmeden, kusmaktır.

Kan ve benzerleri, bir bedenden çıktığında, eğer kendiliğinden seylân edip akarsa, abdesti bozar; aksi takdirde bozmaz.

Bu asıl üzere bir kaç mesele bina edilmiştir.

Çalışmaktan eli kabarmış olan kimse, o kabarcığın derisini koparsa, içinden su, kan veya sarı su çıkıp aksa veya bir uzvunda yara bulunan kimsenin yarısından irin çıkıp, çibanın başından aksa o kimsenin abdesti bozulur. Ama eğer, yaranın başından başka bir yere akmazsa abdesti bozulmaz.

Abdesti bozan akıntının tafsilâtında ihtilâf edilmiştir :

Bazıları: «Akıntı yaranın başından kendiliğinden akan şeye derler. Ama o şey yaranın üzerinde dursa ve aşağı inmesi bu durumda akıcı olmasına rağmen abdesti bozmaz.» dediler.

Bazıları da: O şeyin abdesti bozan akıcı şeylerden olması, o şeyin yaradan çıkıp, çıktığı yeri aşır geçerek abdesde ve gusûlde ve hakiki necasetin giderilmesinde yıkanması vacip olan yere geçmesine sebebine bağlıdır.

Yâni, bir kan, baştan burna veya kulağa çıksa, eğer o kan, gusûl esnasında yıkanması vacip olan burun deliklerinin ve kulak deliklerinin dışarısına tassa (tecavûz etse) abdesti bozar. Amma eğer, sadece burnun deliğine veya kulağın deliğine aksa ve fakat dışarı çıkmasa abdesti bozmaz.

Eğer bir kimse yaradan çıkan şeyi, yaranın başından, pamuk veya pamuk gibi bir şeyle siler, sonra yine çıkınca yine siler ve bunu bir kaç kere tekrarlar veyahutda yaranın üzerine toprak veya bir başka şey ekip, çıkan şey buna geçmiş olursa, bu durumda yarayı hâli üzere terkedip sümeseydi veya üzerine bir şey ekmeseydi, çıkan şeyin yaranın dışına taşıp akma ihtimali olursa abdesti bozulur; bu ihtimal olmazsa abdest bozulmaz,

Bir kimse tükürse ve tükürüğünde kan görse, eğer tükürük kana galipse abdesti bozulmaz; eğer kan galipse bozulur. Eğer ikisi beraberse abdest almak ahvattır.

Bir kimse bir şeyi ısırsa ve ısırdığı şeyde de kan eseri görse veya kanı dişlerin hilallediği şeyin ucunda veyahutda mis- vakte görse, abdesti bozulmaz.

Bâzı meşayih de bu hususu tafsîl ederek, şöyle demişlerdir: Isırdığı veya ağızım hilallediği şeyde veya misvâkte kan gören kimse, elbisesinin yenini veya parmağını o yere koysa,, eğer bunlarda da kan eseri olursa, abdesti bozulur; görülmezse bozulmaz.

Hâvi isimli kitapta şöyle zikredilmiştir: Dişler arasından çıkan kanın hükmünün ne olduğu İbrahim Nehaî'den sorulduğu zaman, O şu cevabı vermiştir: «Eğer o kanın yeri belli ise, o. kan abdesti bozar ve necisdir. Eğer o kanın yeri belli değil ve tükürükle beraber çıkıyorsa, galip üzerine hükmolunur.»

İmâm Muhammed (R.A.)'den şöyle rivayet olunmuştur:

Bir kimsenin gözü ağrır ve gözünden devamlı yaş akarsa, o kimse her vakit için abdest alsın. Zira, akan o şeyin san su olması ihtimâlî vardır. Böyle olunca da bu kimse sâhib-i özür olur.

Bu hükümde göz ağrısı ile başka yara ve ağrılar arasında fark yoktur. Ağrı sebebi ile çıkan her şey, gerek gözden, gerek kulaktan, gerek göbekten, gerek memeden ve gerekse diğer uzuvlardan çıkmış olsun, esahh olan kavi üzere o şey, sadid ve sarı yara suyu olduğu için, abdesti bozar.

Fakat, bu gibi sular ağrısız çıkarsa, abdesti Fetvalarda şöyle zikrolunmuştur: Bir kimsenin göz pınarından her zaman su akmakta olsa, bu kimse her vakit için abdest alır.

Onulmaz yarası olan; meselâ, idrarım tutamayan kimse. müstehâze olan kadın, her zaman burnundan T^an akan ve bunlara benzeyen kimseler, her namaz vaktinde abdest alıp, o abdest ile, o vaktin içinde farzlardan ve nâfilelerden diledikleri namazı kılarlar. Fakat, buvakit çıkınca, o kimselerin abdesti bozulur. Bir daha namaz kılmak için, tekrar abdest alırlar.

Müstehâze olan kadının, güneş doğduktan sonra aldığı abdest ile, öğle namazını kılması caizdir. Zira onun abdesti, öğlenin vakti çıkıncaya kadar durur.

İmâm-i A'zam (R.A.) ve İmâm Muhammed (R.A.)'e göre, bu mesele şuna bina olunmuştur: Özür sâhiblerinin abdesti, sadece vaktin çıkmasıyla bozulur. İmâm Zufer (R.A.)'e göre ise, vaktin girmesi ile bozulur. İmâra Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre ise, hem çıkması ile ve hem de girmesi ile bozulur.

Artık, bu mes'eled; sadece öğle vakti girmiş fakat ikindi olmamıştır. Bu durumda henüz vakit çıkmadığından İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) ile İmâm Züfer (R.A.) katında müstehâze olan kadın ve benzerlerinin abdesti bozulmuş olur: İmâm-ı A'zam ve İmâm Muhammed (R.A.)'e göre ise, bozulmuş olmaz.

Özür sahibi olan kimsenin, mümkün olduğu kadar, necaseti azaltmak için, yarasını bağlaması lâzımdır.

Eğer bir kimsenin özüründen .elbisesine bir dirhem miktarından fazla (meselâ kan) bulaşsa, onu yıkaması lazımdır. Amma, eğer yıkadığı zaman, namazı kılınca yine o miktarda bir şeyin elbisesine bulaşacağını yakinen veya zannı galip ile bilecek olsa, yıkaması lâzım değildir. Bu kavi, fetva için muhtardır. Bazıları ise, «o kimse her vakitte, onu bir defa yıkaması lâzımdır.» demişlerdir.

Özür sahibi olan kimse, yarasındaki kanı veya benzeri bir şeyi bir ilaçla veya bir başka usulle, çıkmaktan men etse, o kimse özür sahibi olmaktan çıkar. Zira; onun tam bir tehâretle namaz kılması mümkün olur.

Bu durumda, kan aldırın kimse sâhib-i özür olmaz. Çünkü o; kanın akmasına mâni olabilirdi.

Hayızlı olan kadın, kürsûf ile kanın çıkmasına mâni olsa bile, hayızlı olmaktan çıkmaz. Zira, hayız sıfatı tekerrür edince, hayız halinin bekası kanın gerçekten çıkmasına bağlı değildir. Amma, özüre gelince, bunda abdestin bozulması, bozan şeyin gerçekten çıkmasına bağlıdır. Bu durumda ise, her vakit çıkması muhtemel olan kana mâni olunmuştur.. Bu hâl, ise, kadim hayızlı olmaktan çıkarmaz.

Bir kimsenin bedeninde çiçek hastalığı çıkıp, ondan san su aksa ve bundan dolayı o kimse özür sahibi olsa, bir vakitte abdest aldıktan sonra, henüz su akmamış olan yaranın birinden san su aksa, abdesti bozulur. Zira, çiçek pek çok yaradan meydana gelmiştir ve hepsi bir tek yara hükmünde değildir.

Bir kimsenin bedeninin iki yerinde çibanı olur ve biri deşilmiş bulunup her vakit akarsa, yara sahibi bu sebepten özür sahibi olur. Bu durumda o kimse, bir vakit abdest aldıktan sonra, henüz deşilip akmamakta olan çibanı da deşilse, abdesti bozulur.

Bir kimsenin özür sahibi olması hâlinin devam etmesi, o kimsenin mübtelâ olduğu hadesten hâli olarak, abdest alıp namaz kılması, bir vaktin başlangıcından sonuna kadar mümkün olmaması demektir.

Nitekim bir kimsenin özür sahibi olmaktan çıkması, bir vaktin başlangıcından sonuna kadar, o hadesten hâli olmak üzere namaz kılmasının mümkün olması ile olur.

O halde, bir kimse anlatıldığı şekilde sâhib-i özür olduğu sabit ve bu hâli devamlı olduktan sonra, yine anlatıldığı

gibi özür sahibi olmaktan çıkınca, sonraki vakitlerden her hangi birinde, bir def a bue olsa, mübtelâ olduğu hades zuhur etse, o kimse özür sahibi olmaktan bakî kalır.

Eğer özür sahibi olan kimsenin, mübtelâ olduğu hadesten kan ve benzeri şeylerden biri akmakken, mübtelâ olduğu o hadesten başka bir hades için abdest almış olsa, abdest aldıktan sonra, mübtelâ olduğu ilk özüründen kan veya benzeri şeyler den biri aksa, aldığı abdest bozulur; bir daha abdest alması lâzımdır. Zira, önce aldığı abdesti, mübtelâ olduğu özür için almayıp başka bir sebepten almıştı. Özür sahibinin bir vakit içinde bozulmayan abdesti ise, mübtelâ olduğu özür için almış olduğu abdesttir. Yoksa başka hades için alman abdest değildir. Bu mesele, ahkanvî fıkıhda mezkûrdur.

Özür sahibi olan kimselerden, kan veya benzeri şeylerden her hangi biri, bir namaz vaktinin tamamı içinde kesilirse, o kimse, özür sahibi olmaktan çıkar.

Buna göre, bir kimse, vaktin başında övrü kesilmiş iken, abdest alıp namaz kılsa, vaktin sonuna kadar bu kesilme devam etse, o kimse sıhhatli olup, kıldığı namaz sıhhatlilere mahsus taharetle olduğundan, kıldığı namazı îade etmez.

Keza, eğer bir kimse, vaktin başında akıntı var iken abdest alsay ya namaz kılsa, fakat bu akıntı sonradan kesilse ve bu hal vaktin sonuna kadar devam etse, yine kıldığı namazı iade etmez. Çünkü, bu kimse özürlü idi ve kıldığı namazı.özürlülere mahsus taharetle kılmıştı.

Keza, eğer bir kimse, vaktin başında, övrünün kesildiği bir sırada abdest alsay, fakat namazı akıntı var iken kılsa, övrü namazın edasında mu'teber olduğundan ve eda vaktinde de bu özür bulunmakta olduğundan, yine namazı iade etmez.

Amma, eğer bir kimse, bir vakitte akıntı varken abdest alarak, namazını akıntı kesilmiş olarak kılsa, bu akıntının kesilmiş olma hâli, ikinci bir vakti de içine alarak devam etmiş olursa, önceki vakitte kılmış olduğu namazı iade eder. Çünkü o kimse, övrü kesilmiş olduğu halde özürlüler gibi namaz kılmıştır. Kâfi'de de böyle zikredilmiştir.

Bir kınışe sümkürünce, burnundan bir parça pıhtılaşmış kan düşse, abdesti bozulmaz. Zira, uyuşmuş kan, tabii hararet sebebi ile kan hükmünden çıkmıştır. Kanın necis olması, onun akması iledir. Bu kanda ise,1 akma hâli olmadığından abdest bozulmaz.

Amma eğer, o. kimsenin burnundan kan damlarsa - akma hali bulunduğu için abdesti bozulur.

Bir uzvu kene emip kan ile dolsa, o kene büyük olup, emdiği kan eğer çıkıp kendiliğinden akabilme ihtimâli olacak miktarda ise abdesti bozar.

Eğer kene küçük olup, emdiği kan söylenilen miktarda değilse, abdest bozulmaz.

Amma; bir sülük bir uzvu emip, tutsa ve düşüp yarılınca kendisinden kan akacak derecede emmiş olsa .sülüğün bu derece emmesi ile, o kimsenin abdesti bozulur.

Eğer sülük, yukarıda söylenildiği kadar emmezse, abdest bozulmaz.

e Kara sinek, sivri sinek, pire ve bunlara benziyen şeyler, bir uzvu emseler ve dolsalar abdest bozulmuş olmaz.

Akılcılık kuvveti olmayan az miktardaki kan ve ağız dolusu olmayan az bir miktardaki kusmuktan her biri abdesti bozucu hades olmadıkları için, Ebû Yûsuf (R. A.) 'a göre necis de değildirler. Kavli-salıh de budur.

Eğer bunlardan biri, bir elbisenin dörtte birinden daha fazla bir kısmına isabet etse bile, namazın caiz olmasına mâni değildir.

Bunlar, eğer az bir suyun içine düşmüş olsa, onu necis etmez. Çünkü; bunlar, necis olmuş olsaydı, abdesti bozardı.

Uyumak, abdesti bozar.

Uyuyan kimse, yanını yere koymuş, dirseklerine dayanmış, veyahut da başka bir şeye dayanmış bulunsa; eğer dayanmış olduğu şey alınca, o kimse düşecek durumda ise, o kimsenin uykusu, abdesti bozar.

Oturduğu yerde uyuyan ve eğilip meyillenerak, arkası yerden bazen ayrılıp, bazen ayrılmayan kimse.hakkında, İmâm Hal-vânî: «Zahir bu ki, 'onun abdesti Dozulmaz.» demiştir.

Yine İmâm Halvânî: «Bir kimse yanını yere koyduğu halde uyuklamasının, abdesti bozup bozmadığı fıkıh kitaplarda zikrolunmamıştır. Lâkin, zahir olan, bu hâlin abdesti bozmamasıdır. Çünkü bu hal, tam bir uyku değildir; az bir uykudur.

Bu konuda, Dehhâk da şöyle demiştir : «Bir kimse, yanında söylenen sözlerin hepsini anlayamayacak kadar uyumuşsa, o uyku hadestir; o kimsenin abdesti hozulur; Bu kimse; eğer söylenen sözlerin ekserisini anlayıp; bir veya iki harfle sehiv ve gaffete düşerse abdesti bozulmaz.»

Bir kimse, namaz içinde; ayakta veya oturmakta iken yahut da rükûda veya secdede olduğu hallerin birinde uyursa, abdesti bozulmaz.

Bir kimse, namaz dışında, secde edildiği şekilde uyuşsa, bu durumun abdesti, bozup bozmadığı hususunda ihtilâf vardır. Lâkin, zahiri mezhep, bu şekildeki uykunun abdesti bozmasıdır. Hulâsa'dâ: «Zahir mezhebde, bu şekildeki uykunun namazın içinde olması "ile dışında;olmasında fark yoktur.» denilmiştir.

Hidâye'de de, farkın olmadığı, sahih bulunmuştur.

Lâkin, bu hususta itimâd olunan kavil şudur: .Eğer o kimse, secdede sünnet olan şekil gibi durarak uyumuş ise. meselâ, karnını uylulandan ve dirseklerinin yanlarından ayırmış olduğu halde uyumuş ise, hades olmaz; abdesti bozulmaz. Lâkin, secdede Sünnet olan şekilde durmayıp, buna uymayan bir şekilde uyu-muşsa, gerek namaz içinde gerek namaz dışında olsun, bu uyku hades olur; böyle uyuyan kimsenin, abdesti bozulur.

Bir kimse, namaz haricinde oturduğu halde uyuşa; bağdaş kurmuş' olsun veya başka bir şekilde otursun; veya oturmağının iki yanını ökçeleri üzerine koymuş olarak uysun, veyahut da karnım uyluklarının üzerine koyduğu halde uysun, abdesti bozulmaz. Bu hususu, İmâm Muhamed (R.A.) Salâtil-Eser'de zikretmiştir.

Zehiye'de şöyle zikrolunmuştur: «Bir kimse otururken veya oturmağının yanlarını ökçeleri üzerine koymuş olup, yüzünün üstüne düşmüş gibi olduğu halde uyursa, Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre, abdesti bozulur.» Esahh olan kavil de budur.

Eğer bir kimse, oturmağını yere koyup, dizlerini dikip hazır bir vaziyette otururken uyuşa, yine abdesti bozulmaz.

Keza, bu durumda olan kimse, "başını dizlerine koyup uyumuş olsa, yine abdesti bozulmaz.

Keza, bir kimse oturmağının yanlarını yere koyup, ayaklarını bir- taraftan çıkarmış olduğu halde uyuşa, abdesti bozulmaz.

Bir kimse abdesti bozulmayacak şekilde uyurken düşse, eğer yere düştükten sonra uyanırsa, abdesti bozulur. Eğer düşmeden önce uyanırsa, abdesti bozulmaz. Bu hususta fetva, İmâm-ı A'zam (R.A.)'dan rivayet edilen, şu kavil üzeredir «Eğer o kimsenin uyanması, gövdesi yere değdiği sırada, aradan hiç zaman geçmeden vâki' olmuşsa, abdesti bozulmaz.»

Bir kimse, çıplak bir binek hayvanı üzerinde uyuşa, eğer uyuması yokuş çıkarken veya düz bir yerde giderken olmuşsa, abdesti bozulmaz. Eğer yokuşu inerken uyumuşsa, abdesti bozulur.

Fakat, bu kimse semer veya eğer ile binmiş olduğu hayvanın üzerinde uyursa, hiç bir durumda abdesti bozulmaz. Bayılmak ve mecnun olmak da abdesti bozar. Zira, bunlar az bile olsalar, yine uykudan ağırdırlar. Çünkü uyumakta olan kimse, uyandırıldığı zaman uyanır. Ama onlar uyandırılmakla uyanmazlar.

Sarhoş olmak, abdesti bozar.

Abdesti bozan sarhoşluğun kavli-i sahih üzere haddi, yürürken zarurî olarak meyledip sallanmak ve gayri ihtiyarî hareketlerde bulunmaktır.

Rükû' ve sücûd ile kılman namazlarda kakhaha ile gülmek abdesti de, namazı da bozar. Gülen kimse, namazda olduğunu bilerek gülse veya bilmeden gülse, bunların ikisi de birdir-, aralarında bir fark yoktur.

Amma eğer bir kimse, cenaze namazında veya tilâvet secdesinde gülmüş olsa. abdesti bozulmaz.

Bir kimse, namaz içinde, abdesti bozulacak şekilde u: ken gülse, namazı fâsid olur, fakat abdesti bozulmaz. Bu mes' eleyi İmâm Muhammed (R.A.) Asi isimli eserde zikretmiştir. Hulâsa Sahibi de: «Muhtar olan kavil budur» demiştir. Muhit Sahibi ise : «Bu kimsenin abdesti ve namazı fâsid olur.» demiştir. Mûteahhirin alimlerinin umûmîsi de bu kaville amel etmişlerdir. Lâkin fetva için muhtar olan yine Hulâsa Sâhibi'nin kavlidir.

Eğer bir çocuk namazda kakhaha ile gülse, mükellef olmadığından dolayı, bu fiilinde cinayet mânası bulunmadığı için, abdesti bozulmaz.

Namaz içinde tebessüm etmenin, abdesti ve namazı bozmayacağına ittifak vardır.

Abdesti ve namazı bozan kakhahanın haddinde; esahh olan kavil, gülen kimsenin gülmesini, kendisinin veya yanında olan kimsenin iştirakidir. Gülerken dişlerin görünmesi ile görünmemesi arasında bir fark yoktur.

Tebessüm ise, kişinin kendisinin ve yanındaki duymadığı gülücüktür.

Fetâvâyı Hâkâniye'de ve diğer fetva kitaplarında şöyle zikrolunmuştur: «Tebessüm abdesti ve namazı ib'tal etmez. Ama gülmek namazı ifsâd eder. Çünkü, gülmek iştirilen söz gibidir. Lâkin, gülmek abdesti ifsâd etmez; zira nâs, ancak kakhaha hakkında vârid olmuştur. Gülmek ise, kakhaha'dan daha aşağı derecededir.»

Gülmenin haddi: Gülüşün, gülen kimsenin kendisince iştirilmesi ve fakat yanında onlar tarafından duyulmamasıdır.

Aşırı bir şekilde dokunmak abdesti bozar. İmâm-ı A'zam (R.A.) ve Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre, gerek meni çıksın, gerek çıkmaması m re-i fahişe (âşın bir şekilde dokunmak) abdesti

Aşırı bir şekilde dokunmak demek, erkeğin karnının kadının karnına veya arkasına bitişip, âleti münteşir olduğu halde, kadının uzvuna arada bir hail (mâni, perde) olmaksızın bitişmesidir. Bu durumda niezinin çıkma ihtimâli galip olduğundan, galip sebep müsebbib makamına kaim olmuş olur ve bu hal abdesti bozar.

Zekere yapışmakla abdest bozulmaz.

Abdesti olan kimse, başını, sakalını, bıyığını tıraş etse yahut tırnağını kesse, abdesti bozulmaz.

Tıraş ettiği veya tırnağını kestiği yerleri meshetmesi yahut yıkaması da gerekmez.

Çünkü, yapılması gereken yerlere yapılmış olan mesh ve yıkanması gereken yerleri yıkamış olmak, bedeninin tümü için hükmi bir taharettir. Sadece yıkanan veya meshedilen yere mahsus değildir. İmdi, bu yerlerin ortadan kalkması ils, onlarla ilgili hükümler de' ortadan kalkmış olmaz.

Keza, eğer bir kimsenin bazı uzuvlarında kabarmış deri bulunur, bu'derinin üzeri yıkanmış veya meshedilmiş olup, bundan sonra da o deri soyulup kavlanmış veya bir kimse abdest-ten veya gusûlden sonra ayağından yahut bir başka uzvundan bir miktar deri soyarsa, bu derinin soyulması ile taharet batıl olmaz.

Bir kimse abdest almış olduğunu, abdestli bulunduğunu yakın derecesinde bilir, fakat abdestinin bozulup bozulmadığını-da şüphe ederse, o kimsenin abdest alması lâzım gelmez.

Bir kimse, abdestinin bozulduğunu yakın üzere bilir, fakat abdestinin bozulmasından sonra tekrar abdest alıp almadığını-da şüphe ederse1, o kimsenin abdest alması lâzımdır:

Bir kimse abdest aldığı sırada, bazı uzuvlarını yıkayıp yıkamadığını-da şüphe etse, o uzuvlarını yıkaması lâzım değildir. Çünkü o kimsenin abdestinin tamamlanmış olması, o uzuvların da yıkamış olduğunu tercih ettirecek bir

karinedir..

Keza bir kimse, abdest almak için oturduğunu bilir, fakat abdest alıp almadığında şüphe ederse, o şüphe sebebi ile, o kimsenin abdest alması lâzım deildir.

Bir kimse, kazâ-i hacet için oturduğunu bilir, fakat abdestini bozup bozmadığında şüphe ederse, o kimsenin abdest alması lâzımdır. Zira, oturması onun kazâ-i hacet etmesine ve abdestinin bozulmuş olmasına karinedir.

Bir kimse, abdest uzuvlarından birisini yıkamadığını bilir, fakat hangisini yıkamadığını unutursa, bu hususta Necmûl-u'n-Nevâzil'de : «O kimse, sol ayağını yıkasın.»' denilmiştir.

Bir kimse abdest aldıktan sonra, üzerinde bir yaşlık görür, fakat bu yaşlığın su mu, idrar mı olduğunu bilemezse, eğer bu, onun bütün işlerinde ilk defa meydana gelen bir vesvese ise, tekrar abdest alır. Eğer o zamana kadar bu hai çok defa vaki olmuşsa, ona iltifat etmeyip, tekrar abdest almaz. Zira taharete yakîni bir bilgisi olup, bu yakîni bilgiden sonra, şek hasıl olmuştur.

Yakin ise, şek ile zâîf olmaz. Bu durumda ,abdest alan kimsenin, vesveseyi kesmesi ve ondan kurtulması için. yaşlık olan yere su serpmesi veya zekerini pamuk ile tıkaması lâayık olur.⁵⁰

Necaset

Necâset iki türlüdür:

1- Necâset-i Galiza,

2- Necâset-i Hafife.

Necâset-i Galîza : İnsanın pisliği, bevli (idrarı), seyelan edip akan kan, şarap (içki), köpeğin ve diğer yırtıcı hayvanların necaseti ve bevli, domuzun eti ve bütün eczası, eti yenmeyen hayvanlardan besmelesiz boğazlan ani arın eti, Necâset-i Galizadır.

Eğer, eti yenmeyen hayvanı, domuzdan başkasının hakikaten veya hükmen besmele çekilmiş olarak kesilmiş olsa, kesen de müslüman veya kitabî bulunsa, bir kimse de bu hay" vanırı eti ile veya dıbâkattan önce derisi ile namaz kılrsa, bu namazı caiz olur, denilmiştir. Lâkin, bu konuda sahih kavi, o hayvanın etinin kesilmekle temizlenmiş olmamasıdır.

Domuz ise ayn-i necisdir. Bunun içindir ki, o besmele ile bile kesilmiş olsa eti ve derisi taharet kabul etmez.

Tek tırnaklı ve çatal tırnaklı olan hayvanların hepsinin de pisliği (tersi) hnâm-ı A'zam (R.AJ'a göre necâset-i galiza'dır. î.mâmeyn'e göre ise filden başkasının necaseti, necâset-i hafife'dir.

Günyetl'-Fukahâ isimli eserde şöyle zikredilmiştir «Hımarın (eşegin) bevli, tavuk, kaz, ördek, toy ve bunlara benziyen hayvanların pisliği, ittifakla necâset-i galizadır. Eti yenen hayvanların bevli necâset-i hafifedir. Bu îmâm-ı A'zam (R.A) ve îmâm Ebû Yûsuf (R.A)'a göre. îmâm Muhammed (R.A.)'e göre ise bunlar temizdir.

Kuşlardan eti yenmeyenlerin pisliği, Fakîh Ebû Câ'fer Hindivânî'nin îmâm-ı A'zam (R.A)'dan rivayet ettiğine göre, necaseti hafifedir. Fakat îmâmeyn'den bunların necâset-i gâliza olduğu rivayet edilmiştir.

Kerhi'den gelen bir rivayete göre ise, îmâm Muhammed (R. A.)'e göre bunlar necâset-i galîza, îmâm-ı A'zam (R.A) ile îmâm Ebû Yûsuf (R.A)'a göre de temizdir.

Şemsül-Eimme Serahsî. Mabsût isimli eserinde Kerhi'nin bu rivayetini tashih etmiştir.

Kâdîhan'ın, Câmîü's-Sağîr'inde bulunan bir rivayete göre «eti yenmeyen kuşların necaseti îmâm-ı A'zam (R.A) Ue îmâm Ebû Yûsuf (R.A) katında necâset-i muhaffefe'dir, îmâm Muhammed (R.A) katında ise mugalleza'dır.» Kâdîhân'm bu naklini Hidâye sahibi.de tashih etmiştir, (doğru bulmuştur.

Kedinin bevli, zâhîr-i mezhebde necâset-i galîza'dır. Fakat bu hususta îmâm Muhammed (R.AJ'in: «Bevletmeyi alışkanlık haline getirmiş olan kedinin bevli,- herkesin mübtelâ olduğu bir durum plduğundan ve bunda zaruret bulunduğu için ve ondan kaçınmak mümkün olmadığından temizdir» dediği rivayet edilmiştir.

Fakîh Ebû Ca'fer: «Kedinin bevli kabı pis eder. Ama elbiseyi pis etmez.» demiştir. Bu kavi hasendir. Zira, kapların üstünü örtmek veya onları kaplı bir yere koymak âdettir. Bunun içindir ki kablarda zaruret yoktur. Ama, elbiseler böyle değildir.

Eti yenen kuşların, tavuk, kaz, ördek ve bunlara benzeyen hayvanlardan başkasının pisliği meselâ güvercin, serçe ve benzerlerinin pisliği, Hanefî İmamlarına göre temizdir. Akar suya düşse eğer az ise, onu ifsâd etmez.

Keza, fare pisliği, zeytin yağının içine düşse, eğer az olur ve onun içinde tadı belli olmazsa onu ifsâd etmez. Çünkü, bu herkes için sözkonusu olan Ve kurtulması mümkün olmayan bir belâdır.

Fetâvâyi Kâdîhânî'de : «Kedinin ve farenin bevli. en zahir rivayete göre pistir. Öyleyse, suyu ve elbiseyi ifsâd eder.» denilmiştir.

Fare pisliği, değirmende buğday ile beraber öğütülse, onun eseri unda açıkça görülmezse, zaruret olduğu için afvolunur.» dediğine göre, farenin idrarı, suyu ve elbiseyi ifsâd eder. Pisliğinin de ifsâd etmesi evlâdır. Zira su ile elbisede zaruret vardır fakat pislikte zaruret yoktur.

Bir fare buğdayın içine düşmüş olsa, unda onun eseri açık bir şekilde görülmedikçe, onu necis etmemesi, bu durumda şiddetli zaruret olmasındandır. Çoğu zaman fare buğday içine yuva yapar ve yavrular. Bundan kaçınmak mümkün olmadığı için, bu hal ötür olarak kabul edilir.

Yukarıda geçmiş olan meselede alışkanlık haline gelmiş olan bev'l'den erkek kedinin de bevlinin adem-i ifsadı

⁵⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağîr, Akçağ Yayınları: 102-115.

umum belvâ içindir.

Tavuk, su içine veya çorba içine yumurtlasa, onu ifsâd etmez.

Keza, kuzu, anasından su içine doğsa, onun üzerinde bulunan yaşlık suyu ifsâd etmez. Çünkü, kuzu, mahallinde paktır ve o yaşlıkta pis değildir.

Keza, süt emen hayvanın midesinde bulunan ve süttten meydana gelen inf eha denilen şey ölü koyunun midesinden çıkarılırsa, İmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre gerek pıhtılaşmış olsun, gerek cıvık bulunsun temizdir. İmâineyn'e göre ise, bunun cıvığı pistir. Pıhtılaşmış da pistir, fakat bu yıkanmakla temiz olur.

İnfaha denilen şey, eğer temiz bir şekilde kesilmiş hayvandan çıkarılırsa; bunun temiz olduğunda ihtilâf yoktur..

Ölü hayvanın sütü hakkındaki ihtilâf da bunun gibidir.⁵¹

Mai Müsta'mel

İmâm-ı A'zam (R.A.) 'dan, Hasan bin Ziyâd vasıtası ile gelen bir rivayete göre, mâi müstamel (kullanılmış su) necâset-i galiza'dır.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre necâset-i hafife'dir.

İmâm Muhammed göre ise, kendisi temizdir fakat bir başka şeyi temizlemez.

Meşâyihin çoğunluğu, İmânî Muhammed'in kavli ile amel etmişlerdir ve «fetva da bu kavil üzerinedir.» demişlerdir. Zira, Resûlullah (Sallâllahu Teâlâ aleyhi ve sellem) den de O'nun ashabından da mâi müstamelden kaçınmak rivayet olunmamıştır. Onların mâi müstameli seferlerde ve bilhassa suyun bulunmadığı yerlerde yanlarında taşıdıkları rivayet olunmamıştır. Ayrıca sahabelerin birbirlerinin uzuvlarında kullandıkları mai müstameli alıp, kullandıkları da rivayet olunmamıştır.

O halde, zikredilen bu şeyler, mâi müsta'melin, temizleyici olmadığına delâlet eder. Mâi müstamelin temizleyici olmamasında, onu önce kullanmış olan kimsenin abdestli olması ile, ab-destsiz bulunması arasında bir fark yoktur. Abdestsiz olanın durumu hakkında İmâm Züf're'nin ihtilâfı vardır,

Mâi müsta'mel : Kendisi ile niyyet edilmeksizin bile olsa hades (abdestsiz olma hâli) giderilen veya ibâdet vechi üzere bedende kullanılmış olan sudur.

O halde su, bu iki şekilden biri ile kullanılmış olursa, İmânî-i A'zam (R.A.) ile İmâm Muhammerî (R.A.)'e göre, o su müsta'mel olur. İmâm Mnhammed (R.A.)'e göre' ise, müsta'mel, ancak ibâdet vechi üzere bedende kullanılmış olan sudur.

öyle ise, bir kimse abdestsiz olsa ve abdestsizliğini gidermek niyeti ile abdest alsa, abdest aldığı bu su, ittifakla mâi müsta'mel olur.

Ama, abdestsiz olan kimse, niyetsiz olarak veya başkasına öğretmek maksadı ile, veyahut serinlemek için abdest alsa veya gusletmiş olsa, o su kendisi ile hades giderildiği için İmâm-i A'zam (R.A.) ve imâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre müstamel olur. İmânî Muhammed! (R.A.)'e göre ise Allah'a yakınlaşmak (kudret ibâdet) niyeti olmadığı için müsta'mel olmaz.

Bir kadın, elinde hades yok iken bir çanak veya çömlek yıkasa yahut elindeki kiri veya hamuru yıkasa, ittifakla Zira bu durumda ibâdet niyeti veya badesin giderilmesi hususlarından hiç biri yoktur.

Fetâvâyı Kâdîhân'da şöyle zikredilmiştir: «Abdestsiz veya cünüp olan bir kimse, avucu ile su almak için elini su kabının içine soksa -elinde de necaset bulunmasa, o su müstamel olmaz.»

Keza, bir kimse baidak çıkarmak için, elini dirseklerine kadar, büyük küp içine soksa, o küpteki su pis olmaz.

Keza, cünüp olan bir kimse, elini veya ayağını, kova aramak için kuyunun içine soksa, zaruret olduğu için o su, müstamel olmaz.

Fakat, cünüp olan kimse, elini veya ayağını kuyuya serinlemek için soksa,'bu durumda zaruret olmadığı için, o su müstamel olur.

Cünüp olan kimse, mazmazaya niyet etmeksizin ağzına su alsa, İmâm Muhammed (R.A.) 'e göre o su müsta'mel olmaz. İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) ise: «O su temizleyici olarak- kalmaz.» demiştir. Kâdîhan s «Ebû Yûsuf (R.A.)un kavli şahindir.» demiştir,

Cünüp veya abdestsiz bulunan bir kimse, elini yıkamak maksadı ile su kabının içine soksa, sadece parmaklarını sokar fakat elinin ayasını sokmazsa, o su müstamel olmaz. Ama eğer elinin ayasını da sokmuşsa ,o su müsta'mel olur. Hülâsa Sahibi de böyle demiştir.

Yine Hülâsa'da şöyle zikrolunmuştur: «Temiz olan kimse, kurbet (Allah'a yakınlık - ibâdet) niyeti ile kuyuda gusül etse, kuyunun suyunu ifsâd eder."

Temiz olan ve vücudunda .necaset bulunmayan bir kimse, kuyuya eğer kova aramak için atlasa ve kuyunun içinde bedenini oğmasa, bu hareketin suyu ifsâd etmediğinde ittifak vardır.

Keza, temiz olan bu kimse, kirini gidermek için kuyuda bedenini oğsa. yine suyu ifsâd etmez.

Abdestsiz olan bir kimse, abdest uzuvlarından başka bir yerini yıkasa, sahih kavil üzere o su müsta'mel olmaz.

Keza, temiz elbisenin veya temiz bir kabın yıkandığı su, müsta'mel olmaz.

Abdestsiz olan kimse, elini bir suya soksa, eli pis değilse, o su. ile abdest almak caizdir. Eğer elinin temiz olduğu şüpheli ise, o su ile abdest almamak raüstehabtır..Fakat, abdest alınmış olsa caizdir. Bu son mes'ele, çocuğun

⁵¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 115-117.

abdest almak "kastı olmadan elini suyu sokması halindedir.

Eğer çocuk, elini suya abdest almak niyeti ile sokar ve abdest alırsa, bu durumda müteahhirin ihtilâf etmiştir. Bu hususta muhtar olan kaviil şudur: Eğer o çocuk âkil ise, o su müsta'mel olur. Zira elini, rnu'teber bir kurbet (ibâdet) niyeti ile sokmuştur.

Bir kimse cünüp olup guslederken, kullandığı su, su kabinin içine sıçrasa, bu su, kabda olan suyu ifsâd etmez. Ancak bu su, su kabinin içine akarsa ifsâd eder. Hamam kurnasının hükmü de böyledir.

İmâm Muhammed (R.A) 'den muhtar olan kaviil üzere, o gusül suyu, kabda bulunan suya gâlib olmadıkça, onu ifsâd etmez.

Mâi necis'den faydalanmak da caizdir. Meselâ, bu suyu çamur karmak, hayvan sulamak gibi şeylerde kullanmak caizdir.

Suyun ne zaman müstamel olacağı konusunda da ihtilâf vardır. Bazıları: «Gusûlde bedenden, abdestte de uzuvdan ayrıldığı zaman müsta'mel olur.» demişlerdir. Bazıları da: «Uzuv ve bedenden ayrılınca, bir yerde durup toplandığı zaman, müstamel olur.» demişlerdir.⁵²

Dibâğatla Temizleme

Dibâğât olununca temiz olan her deriyi, giymek suretiyle, yere sererek veyahut üzerinde taşıyarak, namaz kılmak caizdir? Ancak, necesü'l-aynı olduğu için. domuz derisi ve kendisine ihtiramdan dolayı da insan derisinde de caiz değildir.

Eti yenilen veya yenilmeyen hayvanlardan herhangi biri, besmele ile boğazlanmış olursa, onun bütün cüzleri temiz olur. Domuz bu hükümden müstesnadır. Domuz hakkında, bu faslın başında tafsilatlı bilgi verilmişti.

İnsan derisinden bir tırnak miktarındaki bir şey, suya düşse, o suyu ifsâd eder.

Fetvâyi Hâniye'de şöyle zikrolunmuştur: «Artığı pis olan hayvanın eti ve derisi, kesilmiş olmakla pâk olmaz.» Bu hususta önceki fasılda söz geçmiştir.

Bu hususta sahih kaviil, bu hayvanın derisinin pâk olduğu, etinin ise pâk olmadığıdır.

İmâm Muhammed (R.A)'e göre köpeğin, kurdun ve ayının derisi kesilmekle pâk olur.

Murdar ölmüş hayvanın, siniri, kemiği, boynuzu, yelesi, kılı, tırnağı pakdır. Eğer üzerinde pislik ve yağlılık yoksa, fil derisi de debâğât ile pâk olur. Diğer yırtıcı hayvanlar gibi... Filin kemiği de pakdır. Onu satmak ve ondan faydalanmak caizdir. Ancak İmâm Muhammed (R.A) 'e göre, caiz değildir. Zira, ona göre, fil de domuz gibi, necisüTayn'dir.

İmâm Muhammed (R.A)'den şöyle lûvâyet edilmiştir Bir kadının ziynet için, boynuna takmış olduğu gerdanlıkta, arslan, tilki veya köpek dişi -bulunsa, kadının bununla namaz kılması caizdir.

Keza, insan dişi veya kemiği olsa, bunlar esahh olan kaviil üzere pâk olduğu için, zâhir-i mezhebde, mutlaka onunla birlikte namaz kılmak caizdir. Lâkin İmâm Muhammed (R.A)den naklolunan bir rivayete göre, bu şey bir dirhem miktarından fazla olursa, onunla birlikte namaz kılmak, caiz değildir.

Şeyh İmâm İsbânetî'den şöyle rivayet edilmiştir : Dârül-harb'den çıkan sincap kürkünün pis yağ ile dibâğât olunduğu bilinir ise, onu üç kere umadıkça, onunla namaz kılmak caiz olmaz. Eğer temiz bir şeyle dibâğât olunduğu bilinir ise, onunla, yıkamadan namaz kılmak caiz olur.

Eğer-temiz bir şeyle mi, yoksa pis bir şeyle mi dibâğât olunduğu şüpheli olursa, efdal olan onu yıkamaktır. Fakat, yıkanmasa bile namaz caizdir.⁵³

Dibâğatın Çeşitleri

Dibâğât iki türdür :

1 - Hakiki dibâğât,

2 - Hükmi dibâğât.

Hakikî dibâğât: Bir derinin, mazi, sap, tuz ve benzerleri gibi temiz bir şeyle dibâğât edilmesidir. Hakiki bâğattan sonra, o şeye su isabet etmiş olsa, o şey tekrar pis. olmaz.

Hükmi çhbâğât: Yaş derinin üzerine toprak ekerek veya deriyi toprağa gömerek, güneşe koyup, veya ziyâde kurutup, murdar kokusunu gidererek, onu fesâd hükmünden çıkarmakla

Fakat hükmi dibâğâtтан sonra, o deriye su isabet etse; yine murdar olup, olmayacağı hakkında İmâm-ı A'zam (R.A) 'dan iki ayrı rivayet vardır. İmâm-ı A'zam (R.A) rivayetin birinde: «O derinin rutubeti avdet etmekle, necaseti de avdet eder.» demiş, diğerinde ise: «O rutubet, evvelki pis rutubetten başkadır, deri pis olmaz.» demiştir..

Keza bir elbiseye meni btilaşa, sonra kuruyarak, oğulsa, daha sonra da ona su isabet etse, bu hususta da İmam-i A'zam (R.A.)'dan yukarıda zikredildiği gibi ilci rivayet vardır.

Keza bir yere pislik isabet ettikten sonra, o yer kurur, sonra ora yine su ile ıslanır veya bir kuyu pis olduktan sonra, suyu çekilip kurur, daha sonra da bu kuyuya yine su gelirse... bu mes'elelerih hepsinde, İmâm-i A'zam

⁵² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 117-120.

⁵³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 120-121.

(RA) dan yukarıda zikredilmiş olan iki rivayet vardır. Lâkin, bu hususlarda sahih kavil şudur: Bu durumlarda, meniden başkasının pislîği avdet etmez, ancak menininki avdet eder.⁵⁴

Kuyuların Ahkâmı

Bir su kuyusu içine, necaset düştüğü zaman, o kuyunun suyu tükeninceye kadar çıkarılır. Bu kuyu, suyunu tamamen çıkarmakla, temiz olur.

Kuyunun suyu çıkarıldıktan sonra, başka bir su ile yıkamağa veya sünger ile silmeğe hacet yoktur.

Eğer bir kuyunun içine, bir fare veya bir serçe veyahut-da büyüklüğü bunlar kadar olan bir şey düşse ve ölse, bu şey saatinde çıkarılsa, o kuyudan 20 kova su çıkarmak vacip olur. Bu durumda 30 kova su çıkarmak ise müstehabtır.

Kova gayet büyük ve gayet küçük olmamalıdır. Orta olmalıdır. Mu'teber olan budur. Bu ise, normal büyüklükte, 1040 dirhem tahıl alan bir ölçek büyüklüğüdür.

Bir kuyuya, bir güvercin, bir tavuk, bir kedi veyahut da cüsse itibariyle bunlara yakın" bir şey düşüp ölse, düşüp ölen bu şey hemen çıkarılırsa, o kuyudan 40 kova su çıkarmak vacip olur. 50 kovaya varıncaya kadar çıkartmak ise, müstehabtır.

Bazıları, müstehab olmanın haddini «altmışa varıncaya kadar» şeklinde yazmışlardır; lâkin, Sâhib-i Hidâye «elliye varıncaya kadar» olması ezhârdır demiştir.

Bir kuyuya köpek, koyun veya insan düşüp ölse, kuyudan hemen çıkarılsalar, bu kuyunun, bütün suyunun çıkarılması lâzımdır. Zira, İbni Sirin'den rivayet olunduğuna göre O :

Bir zenci zemzem kuyusuna düşüp öldü. Bunun üzerine, ibni Abbas Hazretlerinin emri üzerine, onu kuyudan çıkarttılar. Daha sonra da kuyuda bulunan bütün suyu çıkarttılar.» demiştir.

Keza, köpek veya domuz bir kuyuya düşüp ölse, yine kuyunun' bütün suyunu çıkarmak lâzımdır. Bunların ağızları suya dokunmamış olsalar bile, yine kuyunun suyu, tamamen çıkarılır.

Ama, köpek ve domuzdan başka bir hayvan, kuyuya düşüp ölmeden çıkarılsa, fakat ağzına su girmiş olsa, eğer bu hayvanın artığı temiz olur ve düştüğü sırada üzerinde necaset olduğu bilinmemekte ise o kuyunun suyu pis olmaz. Lâkin,..ihtiyaten o kuyunun suyu ile abdesi alınmaz. Çünkü, o hayvanın üzerinde, necaset bulunması ihtimâli vardır. Ayrıca, düşerken hades ihtimâli de vardır. Bununla beraber, bu su ile abdest alınmış olsa caizdir. Çünkü, asıl olan, bu hayvanın üzerinde necaset olmamasıdır.

Eğer, kuyuya düşen hayvanın "üzerinde, necaset bulunması gâîp ihtimal olursa, bu kuyunun suyu ile abdest almak, caiz olmaz.

Nitekim fare, kediden kaçarken kuyuya düşse, o kuyunun suyunu necis eder. Çünkü, kediden kaçan farenin korku ile bevetmesi galip ihtimaldir.

Kuyuya düşen ve o anda ağzına su giren hayvan, artığı necis olan hayvanlardan ise, o kuyunun bütün suyu çıkarılır. Artığı pis olan bu gibi hayvanların durumu hakkında ezliar olan kavil: Kuyunun bütün suyunun çıkarılmasının vacip olduğudur. Ağzına su girmiş olsa da, girmemiş bulunsu da hüküm aynıdır.

Eğer bu hayvan, artığı mekruh olan hayvanlardan ise, ihtiyaten o kuyudan 20 veya 30 kova su çıkarmak müstehabtır.

Eğer kuyuya düşen hayvan, artığı şüpheli hayvanlardan ise, bu sünenin zail olması için, o kuyunun bütün suyunun çıkarılmasının lâzım geldiği, İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'tan Fetevâ'da rivayet olunmuştur. Bu hususta, Ebû Yûsuf (R.A.) 'a muhalefette bulunulduğuna dair bir şey de zikredilmiş .değildir.

Kuyuya düşen hayvan, şişse veya parçalanıp dağılsa, o kuyunun bütün suyu çıkarılır; Bu durumda, düşen hayvanın büyük veya küçük olması arasında bir fark yoktur. Ancak, bu durumda hayvan, akan kanı olan hayvanlardan olmalıdır.

Kuyuya, bir farenin sadece kuyruğu veya ölü bir hayvanın etinden bir parça düşse, düştükten sonra şişse veya dağılsa, yine kuyunun bütün suyunun çıkarılması lâzımdır. Çünkü, düşen bu şeyler pistir ve bütün kuyuya dağılmıştır.

Bir kuyuda, bir.fare ölüsü bulunca, fakat bunun ne zaman düştüğü bilinmese, o fare henüz şişip, dağılmış olmazsa, o kuyudan abdest alanlar, bir gün ve bir gece önceden beri kılmış oldukları namazları iade ederler. Ayrıca, bu bir gün bir gece içinde, o kuyunun suyu değmiş olan şeyleri, temiz bir su ile tekrar yıka maları lâzımdır.

Kuyudaki, fare şişmiş veya dağılmışsa, o kuyudan abdest alanlar, üç gün üç geceden beri kılmış oldukları namazlarını iade ederler. Ayrıca, bu zaman içinde o kuyunun suyu ile yıkanmış olan veya bu suyun değmiş olduğu şeyleri temiz bir'su ile tekrar yıkamaları lâzımdır.

Bu iki durumda da namazların iade edilmesi ve diğer şeylerin tekrar yıkanması, İmâm-ı A'zam (R.A.) 'a göredir. İmâmeyn'e göre ?se, namazların iadesi de diğer şeylerin tekrar yıkanması da lâzım gelmez. Kuyuya düşen şeyin ne zaman düştüğü tahkik edilmedikçe, onun hangi saatte düşüp, ölmüş olduğu veya kuyunun dışında ölüp, şişmiş ve dağılmış olduktan sonra, rüzgâr veya bir başka sebeble kuyuya düşmüş olması ihtimâli vardır . İmâmeyn'in hükmü bu gerekçeye dayanmaktadır.

⁵⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 121-122.

İmâm-ı A'zam (R.A.) 'ya göre ise, o şeyin kuyunun içinde bulunması, orada ölmüş olmasına açık bir delildir. Bunun içindir ki o şeyin kuyunun içinde öldüğüne hamlolunur. O şeyin şişmiş ve dağılmış olması da uzun zamana hamlolunur. Bu zaman da galibe i'tibar edilerek üç gün olarak takdir edilmiştir.

Deve veya koyun tersinden bir iki tanesi kuyuya düşse, lâkin parçalanıp dağılmadan çıkarılsa, o kuyunun suyu pis olmaz. Zira, sahralarda bulunan kuyuların kapağı olmayabilir. Onların çevresinde de hayvanların gezip, terslemesi çok vâki olur. Rüzgârın esmesi ile, bunlardan bir iki tanesinin kuyuya düşmesi, kaçınılmaz bir durumdur. Bu ise, affedilmiştir. Fakat, tunlar kuyunun suyunda çok miktarda bulunursa, bu affedilmez.

Eğer koyun veya devenin tersinden bir iki tanesi, onları sağarken, sütün içine düşse ve hemen çıkarılıp atılsa ve sütle bir eserleri kalmasa, o süt pis olmaz.

Fakat bunlar, sağırken değil de, bir başka zaman sütün içine düşmüş olsa, esahh olan kavle göre o süt necis olur.

İmâm Ebû Hanife (R.A.) 'dan rivayet edildiğine göre : Kurumuş olan koyun ve deve tersleri kuyuya düşmüş olsa, insanlar gördükleri zaman tiksinecekleri kadar çok olmazsa, o kuyunun suyunu ifsâd etmezler.

Fakat, bu «çok»luğun haddinde ihtilâf edilmiştir. Bazıları : «Her kova'da bir iki tane çıkarsa «çok» olur.» demişlerdir. İmâm Muhammed (R.A.)'da «Suyun yüzünün dörtte birini kaplarsa, çok olur.» demiştir. Bu hususta esahh olan kavi şudur : Bir kimse, onu gördüğü zaman, «çok» diyecek olursa, o çoktur ve suyu ifsâd eder.

Bunlar yaş olduğu, kuru olduğu veya kırılmış bulunduğu halde, kuyuya düştüğü zaman, onu ifsâd edip etmiyeceği huşu, sunda meşâyih arasında ihtilâf vardır. Bazıları : «Bunlar kuyuyu necis kılar.» diye fetva vermişlerdir. Bazıları ise, yaş, kuru, kırılmış veya bütün olmasının arasında bir fark görmemişlerdir. Hidâye Sahibi de, bunların hepsinde zaruret tahakkuk etmiş olduğu için bu son görüşü ihtiyar etmiştir.

Tek tırnaklı veya çatal tırnaklı olan hayvanların neces-lerimn hükmü de deve ve koyun pisliklerinin kırılmış olanlarının hükmü gibidir. Çünkü onlarda gevşeklik vardır ve aralarına su girer. Lâkin Meşâyihin ekserisi, bunlarda da zarurete i'tibar etmişlerdir.

Meselâ : Eğer kuyu, ovada bulunur ve bunlardan kaçınmak mümkün olmazsa, o suyun pis olmasına hükmetmezler.

Ama kuyu, evde bulunur ve bu gibi şeylerden kaçınmak mümkün olursa, bu durumda bu kuyuları el altında bulunan kap menzilesinde görüp, ona düşen az bir pisliğin dahi affedilmesini söylerler ve o kuyudaki suyun pis olduğuna hükmederler.

Tek tırnaklı hayvanların tersleri katı olduğu zaman, deve ve koyun pisliklerinin hükmündedir.

Eğer kuyuya güvercin ve serçe pisliği düşerse, bunlar suyu ifsâd etmez.

Amma, eğer kuyuya tavuk pisliği düşmüş olsa, bu, suyu ifsâd eder. Çünkü bu, necâset-i galizadır. Kaz, ördek gibi tavuğa benziyen şeylerin pisliği de, tavuk pisliği hükmündedir.

Yarasanın pisliği de bevli de suyu ifsâd etmez.

Keza, eti yenmeyen kuşların tersi temizdir.

Ama bazıları, İmâm-ı A'zam (R.A.)'dan ve imâm Ebû Yusuf (R.A.)'dan yırtıcı kuşların necisinin, necâset-i hafifeden olduğunu rivayet etmişlerdir. Bu iki imâm bunlara, diğer hafif necâsetlerin hükmünü vermişler ve Yırtıcı kuşlar uçarken, havada tersleşeler ve elbiseye isabet etse, bu gayet çok olmadıkça, elbiseyi ifsâd etmez. Ama bu, suya düşerse, suyu ifsâd eder. Suyun, içine düşen de.az olursa, vasıflarından birini değiştirmedikçe çok miktardaki suyu, ifsâd etmez.

Bu şey kaplara düşerse, onları ifsâd eder. Zira onların bu şeylerden korunması mümkündür.

Bunlar, çok miktarlarda olmadıkça, kuyunun suyunu da ifsâd etmez. Zira, bu durumdan kaçınmak mümkün değildir.

Eğer koyun, sığır veya bunlardan başka eti yenen, hayvanlardan biri, su kuyusuna bevletse o kuyunun suyu pis olur.

Bir kuyuya bir damla kan veya bir damla şarap düşmüş olsa, bu kuyunun suyu tamamen çıkarılır.

Zehiye isimli kitapta : Cünüp bir kimse gusletmek için kuyudan bir kova su çekip başına dökse, bundan sonra bir kova daha su çekerken, vücudundan kuyunun içine su damlasa.. kuyu pis olmaz. Çünkü, bu durumda bundan kaçınmak güçtür ve zaruret vardır.⁵⁵

Kuyuya Giren Cenabet Kimsenin Ve Bu Kuyunun Durumu :

Cünüp veya abdestsiz olan bir kimse, bir kuyunun içine düşse veya kova aramak için girse, bu kimse gusle veya abdeste niyet de etmemişse, imâm-ı A'zam (R.A.)'dan bir rivayete göre, hem su, hem de suya giren kimse pistir. Zira, o kimsenin suya ilk mülâki,olduğu anda su müsta'mel olur. Mâi müsta'mel ise, necis-tir: Bu durumda o kimsenin diğer uzuvlarına pis su ulaşmış olur ve uzuvlarından hades hâli zail olmaz. O kimse, cünüplük veya abdestsizlik hâli üzerine baki kalır.

Bir. rivayette de, «eğer o kimse, mazmaza ve istinşâk ederse cünüplükten çıkar; lâkin mâ-i müstamel kullandığı için, bu suyun pisliği ile yine pis olur.» denilmiştir. Bu rivayete göre, o kimsenin Kur'ân okuması caizdir.

⁵⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 122-126.

Hidâys'de şöyle denilmiştir : «İmâm-ı A'zam (R.A.)'dan şöyle de rivayet edilmiştir : «O kimse, bu durumda paktır... Zira, c su adam içinden ayrılmadan önce müsta'mel değildir. Yâni, o suya. bu durumda müsta'mel su hükmü verilmez.» Esahh olan kavi budur.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A) demiştir ki : «Bu durumda, o kişi cünüptür. Fakat su temizdir.» Zira Ebû Yûsuf (R.A.) uzun temizliğinde o uzun üzerine suyu dökmeyi veya dökme yerine geçebilecek bir şeyi şart koşturmuştu. Bu durumda da, bu şartlar bulunmadığı için, o su ile badesin-giderilmesi veya kurb.et (Allah'a , yakınlık - ibâdet) için kullanılabilecek hâli olmadığı için, o su olduğu gibi bakidir. Yani bu durumda ne adam temizlenmiş ve ne de su ' pislenmiş olur.

İmâm Muhammed (R.A) ise : «İkisi de temizdir. Adam su ile hadesten çıkmış, temiz olmuştur. Su ise, kendisi ile hadesten kurtulmak niyeti olmadığı ve bir kurbet (ibadeti) yerine getirilmediği için temizdir.»

Nakledilen bu rivayetler, b kimsenin üzerinde veya elbisesinde hakikî bu necaset bulunmadığı zamanlar içindir.

Fakat, o.kimsenin elbisesinde veya üzerinde pislik varsa, veya o, kimse sudan başka bir şeyle istincâ etmişse (taharetlenmiş) o: su ittifakla pis olmuştur.⁵⁶

Kuyuya Düşen Fareler

Eğer kuyuya birkaç fare düşse, İmâm Ebû Yûsuf (R.A)'ya göre, dörde varıncaya kadar düşmesi halinde, o kuyudan 20 kova, su çıkartılması vaciptir. 30 kova. çıkarılması ise müstehabtır.

Eğer beş fare düşmüş olursa, dokuz fareye varıncaya kadar kırk veya elli kova su çıkarılması lâzımdır.

Fakat, bir kuyuya on fare düşerse, kuyunun bütün suyunun çıkarılması lâzımdır. Zira, on fare, köpek menzilesinde olur.

İmâm Muhammed (R.A)'dan şöyle rivayet olunmuştur : «Kuyuya iki fare düşer, lâkin bunların büyüklüğü tavuk kadar olursa, 40 kova su çıkarılır. Bir kuyuya iki kedi düşerse, kuyunun, bütün suyu çekilir.» İmâm Muhammed (R.A) bu kavli, kıyasa Ebû Yûsuf (R.A.) kavlinden daha uygundur. Lâkin Ebû Yûsuf (R.A.) «beş olursa» demekten muradı, «fareler küçük olup. miktarda tavuk kadar olursa» demektir. Böyle olunca da, hakikatte bu iki İmâm arasında ihtilaf yoktur.⁵⁷

Kuyudan Su Çıkarma

Eğer, su kuyusu derin olur ve suyunu tamamen çıkarmak mümkün olmazsa, kuyuda ne kadar su bulunduğu takdir edilir ve o miktar su çıkarılır.

Bir kuyuda bulunan suyun miktarının takdir edilmesi hususunda meşâyih ihtilâf etmişlerdir : Bazıları : «O kuyudaki suyun eni, uzunluğu ve derinliği kadar bir kuyu kazıp, o kuyudan çektikleri su ile onu doldururlar.» demişlerdir.

Bazıları ise : «Suyun ahvâlini bilen iki kişinin, hükmü ile o kuyudan su çıkarırlar. Meselâ iki kişi dese ki : «O vakitte o kuyuda bin kova su var.» «O Kuyudan bin kova su çıkarılır.» demişlerdir. Hidâye'de de böyle denilmiştir. Kâfiye'de de bu kavlin esahh olduğu nakledilmiştir.

İmâm Muḥammed (R.A.) «O kuyudan 200 kovadan 300 kovaya varıncaya kadar su çekilir.» dediği de rivayet olunmuştur. İmâm Muhammed (R.A.) 'm böyle cevap vermesi, Bağdad kuyularında çok su bulunmasından dolayıdır.

İmâm-ı A'zam (R.A.) 'dan da : «Mezkûr kuyudan 100 kova su çıkartmak kâfidir.» şeklinde bir rivayet vardır. İmâm-ı A'zam (R.A.) 'm böyle buyurması, Küfe kuyularına göredir. Zira, onlarda su vardır Kâfiye'de de böyle zikredilmiştir.

Bu durumda, belde kuyularında, bu kavillerden, insanlara kolay olana itibâr olunur. Fakat, iki âdil kimsenin hükmüne itibar edip, onunla amel etmek ehvattır (İhtiyata daha uygundur.)

Bir kuyuya bir fare düşüp, o kuyudan 20 veya 30 kova su çekilince, kova ip, makara ve suyu çeken kimsenin eli temizlenmiş olur.

Keza, vacip olan miktardaki suyun çekilmiş olduğu yerde, zikredilmiş olan şeylerin .hepsi pâk olur.

Bütün suyunun çıkarılmasının vacip olduğu yerlerde de kova, yarısına kadar dolmayacak mertebeye varılınca, bütün su çıkmış hükmünde olup, kuyunun ve kuyuya tabî her şeyin temizlenmiş olduğuna hükmolunur. Bezzâzî böyle zikretmiştir.

Kâdîhân da : «O kuyunun suyu bir iki zira miktarı kalınca, suyun temiz ve temizleyici olduğuna hükmolunur.» demiştir.

Kâdîhân'ın kavli pek geniş ve müsamahalıdır; Bezzâzî'nin kavli ise ihtiyata daha uygundur.

Su çıkarılan, kova eğer yırtık ise, fakat onunla yarısından fazla su çıkıyorsa, o kova sağlam menzilesinde itibar olunur. Bunu da Bezzâzî zikretmiştir,⁵⁸

⁵⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 126-127.

⁵⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 127.

⁵⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 128-129.

Akar Kanı Olmayan Hayvanın Suyu Düşmesi

Akar kanı olmayan bir hayvan, -suyun veya başka bir şeyin içinde ölürse, suyu veya içinde ölmüş olduğu diğer şeyi murdar etmez. Meselâ; Sivri sinek, kara sinek, bütün çeşitleri ile arı, akrep, böcek, sülük ve haşerelerin küçüklerinden ne varsa... bunların hiçbirisi suyu tencis (pis) etmez.

Keza, su içinde yaşayan balık, su kurbağası, yengeç ve yılanı gibi hayvanlar, su içinde ölse veya öldükten sonra su içine düşse, bu suyu tencis (pis) etmez.

Fakat, sudan başka yiyecek ve içeceklerden birinin içine düşseler, bu durumda çeşitli tafsîlât vardır; fakat, balıklar hilafsız olarak tencis (pis) etmezler.

Kurbağa, eğer üzüm sırası veya benzerinin içinde ölse, onu ifsâd edip etmiyecelinde müteahhirûn (fukaha) ihtilâf etmiştir.

Bunların çoğunluğu : Kurbağanın bu şeyi necis edeceği hükmüne varmışlardır. Kâfiye'de, kurbağanın o şeyi ifsâd etmediği nakledilmiştir. Bu kavil esahh olan kavildir.

Hidâye'de, kara kurbağası ile deniz kurbağası arasında fark olmadığı naklolunulmuştur.

Bazıları «Kara kurbağası ifsâd eder demişlerdir.

Su içinde yaşayan hayvan demek, meydana gelmesi ve mekânı su içinde olan hayvan demektir.

Buna göre, su kuşu, su içinde ölürse, kavli-i sahih üzere suyu ifsâd eder. Sudan başka şeyleri de -evlâ olan tarîk ile ifsâd eder.

İmâm İsbîcâbî Şerhi'nde şöyle zikretmiştir : «Su içinde yaşayıp, eti yenmeyen hayvan, su içinde ölse, o suyu pis etmez. Lâkin, eğer öldüğü suyun içinde şişmiş veya dağılmış olursa, o suyu içmek mekruh olur. Çünkü, bu durumda yenmesi haram olan bir şey, suya karışmıştır ve o şeyi su ile yutmak ihtimali vardır.

Buna göre, kendisi ile birlikte, haram bir şeyi yeme ihtimâli olan, herhangi bir şeyi yemek mekruhtur. Bu şeyin yenilmesinin mekruh olduğu kavli, İmâm Muhammet! (R.A.)'dan da rivayet edilmiştir.

Tecnis'de de şöyle zikredilmiştir : Eğer kara kurbağasının akan kanı olsa, bunun su içinde ölmesi o suyu ifsâd eder.

Keza akar kanı olmayan, kara yılanı bir su kabının içinde ölse, onu tencis (pis) etmez. Fakat eğer akar kanı olursa, o suyu, tencis (pis) eder.

Eğer akar kanı olan büyük su yılanı bir su kabının içine düşüp ölse, sahih kavil üzere, o suyu tencis (pis) eylemez. Zira onda bulunan kan hakikatte kan değildir. Çünkü, kanlı olan hayvan su içinde yaşamaz.

Büyük keles'in akan kanı olsa, onun su içinde ölmesi ile, o su fâsid olur.

Parmakları arasında perde olan kurbağa, su kurbağası, parmakları arasında perde olmayan kurbağa da kara kurbağasıdır. Aralarındaki fark, bu perdededir.⁵⁹

Hayvanların Artığı Sular

İnsanın artığı, ittifakla temizdir Müslümanın, kâfirin bütün hadeslerden temiz olanın, cünüp, hayızlı veya nifaslı bulunanın artıkları temizdir.

Lâkin, bir kimse şarap veya başka bir murdar şeyi içmekle ağzı pis olup, hemen bunların akabinde su içse, o kimsenin artığı murdar olur.

Ama, eğer tükürüğünü yutup, şarabın veya benzerinin eseri ağzından gittikten sonra su içse, onun artığı, İmâm-ı A'zam (R.A.) ile İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)ya göre murdar olmaz-. Amma, İmâm Muhammed (R.A.) 'ya göre murdar olur.

Eti yenen hayvanın artığı da ittifakla temizdir.

Atın artığı hakkında, İmâm-ı A'zam tR.A.'dan dört rivayet vardır : Atın artığı, bir rivayette, necîstir; bir rivayette ise, şüphelidir; bir rivayette, mekruhtur ve bir rivayette de temizdir. Sahih olan ise, bunun temiz olduğudur.. Zîra, atın yenmesinin mekruh olması, onun diğer hayvanlara göre üstün olmasındandır; yoksa onun murdar olmasından dolayı değildir. İmâmeyn'e göre ise, temiz olduğunda şüphe yoktur. Müteahhirîn'in hepsi de kerâhatsız temiz olduğunu tercih etmişlerdir.

Köpeğin, domuzun ve diğer vahşi hayvanların artıkları necîstin

Doğan, şahin, ve benzerleri gibî yırtıcı kuşların, evlerde yerleşmiş olan haşerelerin, bir yere kapatılmamış, başıboş dolaşan tavuğun, yılanın, akrebin, kelerin, kedinin ve benzerlerinin artıkları ise mekruhtur. Bunların artığı olan sudan başka su varken, bu su ile abdest almak mekruhtur. Bu suyu içmek de tenzîhen mekruhtur. Tavuğun «mahpus olmayıp, başıboş dolaşmakla» kayıt altına alınmasının sebebi : Eğer tavuk bir mekânda mahpus olup, başı, ve suyu, hapsolunduğu yerden dışarda olur ve gagası ayaklarının altına ulaşmazsa, o tavuğun artığında kerâhat yoktur.

Şeyhül-İslâm da şöyle demiştir t «Tavuğun gagası, başkasının necasetine ulaşmaz lakat kendi ayakları altına ulaşmış olsa dahi, yine artığında kerahet yoktur. Zira tavuk kendi necasetini karıştırmaz.»

⁵⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 129-130.

İmâm Ebû Yûsuf kedinin artığının mekruh olmadığı da nakledilmiştir. Fakat, kedi eğer fare yeyip, arkası sıra hemen, bir kaptan su o kapta kalan artığı pistir. Fakat, eğer bir saat geçtikten ve ağzını yaladıktan sonra içmişse, artığı mekruhtur.

Eşeğin ve katırın artığı şüphelidir. Artığının şüpheli olması için, katırın atasının eşek olması gerekir. Atası at olan katırın artığı ise, atın artığı gibidir. Keza; katırın anası inek olsa, kendisinin artığının hükmü, ineğin artığının hükmü gibidir.

Artığı şüpheli olan hayvan konusunda, bu şüphe hakkında ihtilâf vardır. Bazılarına göre, burada şüphe, o artığın temiz olup. olmamasında dır. Bazılarına göre ise, şüphe o artığın temizleyici olup ohnamasındadır. İkinci kavil esastır.⁶⁰

Hayvanların Terleri

Her hayvanın teri, onun artığı ile mu'teberdir. Mesela: Artığı temiz olan hayvanın teri de temizdir. Artığı pis olan hayvanın teri de pistir. Artığı mekruh olanın teri de mekruhtur. Bir kimse elbisesi veya bedeni bu mekruh terle kirlenmiş olduğu halde namaz kılsa, mekruh olur. Diğer hallerde buna kıyas iledir.

İmânvî A'zam (R.A.)'dan gelen meşhur bir rivayete gö Eşeğin, katırın teri şüphesiz temizdir.

Amma. bunlar bazı rivayetlerde necis-i galiz'dir. Lâkin elbisede ve bedende bulundukları zaman zaruret olduğu için affolunurlar.

Bazılarına göre ise, bunlar necâset-i hafifedir. Bunların temiz oldukları hakkındaki rivayet, meşhur bir rivayettir ve bu rivâyet sahihtir.⁶¹

Bazı Mes'eleler

Hanefî İmamlarından gelen zâhir-i rivâyetde, eşeğin artığı pistir. Nevâdir'de İmâm Muhanîmed (R.A.)m «eşeğin artığı temizdir, dediği rivayet olunmuştur.

Bizim mezhebimizde, bir bedene veya elbiseye, mekruh olan bir artık bulaşmış olsa, bu namazın caiz olmasına mâni' olmaz. Bulaşan bu şeyin, çok miktarda olması bile hakir olduğu için, namazın cevazına mâni' değildir. Fakat, mekruh olan bu şeyle namaz kılmakta mekruhtur. Mekruh olan bu şeyle abdest almanın, bunu, yiyip içmenin mekruh olduğu gibi...

Bir kimsenin bedenini veya elbisesini kedi yalamış olsa, o kimsenin yıkamadan onunla namaz kılması mekruhtur. Lâkin esahh olan, buradaki kerahetin, tenzihi kerâhat olduğudur. Nitekim İmâm Kerhî, bu kavli ihtiyar etmiştir. Bazıları ise, buradaki kerahetin, tahriî kerahet olduğu kanaatinde bulunmuşlardır. İmâm Tahivî ise, bu kavli ihtiyar etmiştir.

Bedene veya elbiseye, şüpheli artıklardan biri bulaşmış ve bunun miktarı çok fazla bile olsa, namazın caiz olmasına mâni' olmaz.

B Bedene veya elbiseye eğer, necîs olan artıklardan biri bulaşır, bu şey de bir dirhem miktarından fazla olursa, namazın cevazına mâni' olur.

Necaset, dirhem, miktarı kadar veya ondan daha az olursa, namazın caiz olmasına mâni' olmaz. Fakat, dirhem miktarından az olanı dahi yıkamak uygundur.

Bir elbiseye veya bedene bir dirhem miktarından daha az necset-i galize bulaşır ve o kimse onu yıkamaz sonra bir miktar daha necaset bulaşır ve bu ikisi bir dirhemi geçerse, bu durum, ittifakla namazın caiz olmasına mâni' olur.

Rivayet edilmiştir ki : İmâmı (R.Â.) Hazretleri, elbisesine isabet eden, bir damla kanı yıkamadıkça namaz kılmadı. Çünkü O. vera' sahibi (dinine bağlı, haramdan kaçınan) idi; şeriat edeplerini ve takvanın inceliklerini kemâl mertebesinde korurdu.

Dirhem miktarı demek, burada-el ayası kadar olan yer- demektir. Fakih Ebû Ca'fer Hindivânî dirhem meselesini genişleterek demiştir ki : Cürüm ve cesed sahibi olan, ölü eti insan pisliği gibi şeylerin miktarı, ağırlığı miskâie baliğ olan, dirhem denilen ölçü birimi ile belirlenir... Cürmü olmayan şarap, idrar, akan kan ve benzerleri gjbi ince necasetlerin miktarı ise, el ayası ile takdir olunur. Velhasıl, kesâf (yoğun-katı) olanlarda, necasetin kendi ağır mu'teberdir; ince Çakıcı) olanlarda ise, bulaştığı yerin miktarı (alanı, yüzeyi) mu'teberdir.

Bir elbiseye, pis bir yağ bulaşsa, bu yağ bulaştığı esnada dirhem miktarından az, fakat sonradan yayılıp dağılarak dirhem miktarından çok olsa, bu durumda bazıları, bu yağın bulaştığı ana itibâr edip. namazın cevazına mâni' olmaz demişlerdir. Bazıları ise, namaz vaktine i'tibâr ederek, namazın cevazına mâni' olur demişlerdir. Bu konuda, ikinci kaville amel olunur Çünkü, namaz vaktinde necasetin miktarı, dirhem miktarından ziyâde bulunmuştur.

Bu kimsenin, bu necis yağın dağılmasından önce kıldığı namaz, namazı kıldığı sırada, namazın caiz olmasına mâni olacak bir necaset olmadığı için, caiz olur.

Eğer, pis yağ bir deriye bulaşır, derinin içine sirayet etse (deri o yağı emse); veya bir kimse, elini pis bir yağın

⁶⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 130-131.

⁶¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 131-132.

içine sokar-, bir kadın, eline pis bir kma yakar, bir elbise pis bir boya ile boyanırsa, bütün bunlar, sonradan üç kere temiz su ile yıkanır, temizlenmiş olurlar.

Pis olan bu şeylerin, bulaşmış olduğu şeylerde, yıkandıktan sonra bir eserleri kalmış olsa bue zarar vermez. Derinin içine sirayet eden pis yağ afvedilmiştir.

Muhiy'te şöyle zikrolunmuştur : «Pis bir şeyle boyanmış olan elbisenin, temizlenmesinde, suyun boyadan temizlenip, berrak akmasına kadar, o şeyi yıkamak şarttır. Sabun ve benzeri şeylerle yıkanması şart değildir.

Bu gibi şeylerden, elin veya elbisenin temizlenmesinde, yıkama suyunda, o şeyin renginden bir eserin kalmaması i'ti-bâr olunur.

Keza, Kâdîhân : «Herhangi bir el pis kına ile kınalanmış olsa, yıkandığı zaman, kınanın rengi ile boyanmış bir su aktığı müddetçe, o el temiz olmuş sayılmaz.»

Pis olan yağın temizlenmesi konusunda, İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'dan şöyle bir rivayet vardır. «Pis yağı bir kabın içine koyup üzerine su dökmeli; yağ suyun üzerine çıktığı zaman yağı almalı, suyu da döküp atmalıdır. Bu iş, bu şekilde üç defa tekrarlanırsa, o yağın temizlenmiş olduğuna hükmolunur.» Fetva da İmâm Ebû Yûsuf'un bu kavli üzeredir.

Zahiye'de şöyle zikredilmiştir : «Bir kimse ayağına yağ sürse, sonra abdest alıp ayaklarını yıkasa, fakat o yağ sebebi ile ayaklarına su geçmese, bu durumda o kimsenin abdesti caizdir. Zira, yıkamak konusunda farz olan, uzvun üzerine sadece suyu dökmektir.»

Astarı da bulunan bir elbisenin yüzüne, bir dirhemden az necaset bulaşsa, daha sonra da bu pislik elbisenin astarına nüfuz edip, bu iki yerin genişliği el ayasından (dirhemden) fazla olsa, bu durum İmâm Muhammed (R.A.) göre namazın caiz olmasına mâni1 olur. İmâm Ebû Yûsuf (İt.A.) 'ya göre ise : Bu ikisi, bir elbise hükmünde olduğu için, mezkûr durum, namazın caiz olmasına mâni' olmaz.'

Bu hususta evlâ olan. pamuklu olanlarda İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'un kavli ile amel etmek; pamuklu olmayanlarda ise, İmâm Muhammed (R.A.) 'nin kavli ile amel etmektir.

Eğer, pis ve yaş bir elbise, temiz olan kuru bir elbisenin içine durulup katlansa, o elbisenin yaşlığı, kuru elbisede görülse, fakat bu ıslaklık sıkılınca damlıyacak mertebede, olmasa, esah olan kavi1, o kuru elbisenin pis olmadığıdır!

Buradaki pis elbiseden maksat, pis su ile kirlenmiş olan elbisedir. Necasetin kendisi ile kirlenmiş olan değildir.

Meselâ Bevl (ıdrar) ile kirlenmiş olan yaş elbise, kuru ve temiz elbisenin içine konur, ve bu kuru elbisede, yaşlık görülse, temiz olan bu elbise de pis olmuş olur.

Keza, pis su ile kirlenmiş olan şeyat; de koku ve renk değişikliği görülse, yine, sadece onun yaşlığının geçmesi ile bile, temiz elbise kirlenmiş olur.

Keza. temiz bir elbise, pis su ile ıslanmış olan bir yerin üzerine serilir, sadece rutubet görülüp ve fakat sıkıldığı zaman suyu damlamazsa, bu temiz elbise pislendiği olmaz,

Keza, eğer bir kimse, pis olan bir yatak üzerinde uyur terler, teri ile de yatak ıslanır ve bu yaşlık o kimsenin bedenine bulaşırsa, bu durumda, onun bedeni pis olmuş olmaz.

Keza, bir kimse, ayaklarını yıkadıktan sonra, pis bir keçe üzerinde yürüse, bu kimsenin ayakları pis olmuş olmaz.

Keza, bir kimse, ayaklarını yıkadıktan sonra, pis olan yaş bir yer üzerinde yürüse, ayaklarının ıslaklığından, yerin üstünde izleri belli olsa ve fakat yerin ıslaklığı ayaklarda görülme, o kimsenin ayakları pis olmuş olmaz.

Çünkü, o kimsenin ayağında necasetin kendisi zahir olmamıştır, (görülmemiştir.) Fakat, eğer ayaklarının ıslaklığından yer çamur olur ve bu çamur o kimsenin ayaklarına bir dirhem miktarından daha fazla bulaşırsa, bu çamur o kimsenin namazının caiz olmasına mâni' olur.

Zahiye'de şöyle zikrolunmuştur : «Bir kimsenin gözleri ağrıdan çapaklanmış olsa, abdest alırken suyu o çapağın altına ulaştırmak vaciptir. Bu vâcûbiyet, çapağın altına su ulaştırmanın zarar vermemesi halindedir. Nitekim, sıhhatli bulunduğu zaman, göz pınarlarına suyu ulaştırmanın vacip olması gibi...»

Eğer bir kimse, kulağına yağ akıtsa ve yağ o kimsenin dimağında bit giin eğlendikten sonra, yine kulağından çıksa, bu durum o kimsenin abdestini bozmaz. Zira, dimağ necaset mahalli değildir.

Keza, bu yağ o kimsenin burnundan çıkmış olsa, yine abdestini bozmaz.

Fakat, bu yağ o kimsenin ağzından çıkmış olsa, abdestini bozar. Zira ağızdan çıkan şey, mide'ye ulaştıktan sonra çıkar. Karın boşluğu (mide) ise necaset mahallidir. Bundan dolayı abdesti bozucu olur.

Eğer bir kimsenin kulağına, gusûl ederken su kaçsa ve bu su, daha sonra burnundan çıksa, bu durum abdesti bozmaz. Keza, bu su yine kulağından çıkmış olsa bile abdesti bozmaz. Fakat bu

su, ağzından çıkmış olsa abdesti bozar.

Aslında bu mes'elenin.yeri «abdesti bozan şeyler» bahsidir. Fakat abdesti bozan şey, necîs olduğu için, «necaset» bahsinde zikredilmesi uygun oldu. Bunun için de bu konu burada anlatıldı.

Asıl mevzudan olmamakla beraber, yeri gelmişken bir mes'eleyi de açıklayalım :

Bir yara iyileşip kabuk tutmuş, kabuk kabarmış ve kenarları yaranın etrafına bitişik olsa, sadece cerahat akan yer, yaraya bitişik olmasa, bu yaranın sahibi abdest alırken suyu kabuğun üstüne döker ve su yaraya ulaşmasa da, bu durumda bu /kimsenin abdesti caiz olur. Zira, abdest alan kimse, görünen yerleri yıkamakla me'durdur. Yara kabuğunun altı ise, bâtın (iç, görünmeyen) dir. ^H

Uyuyan kimsenin ağzından akan su, temizdir. Bu su gerek sadece ağzından çıkmakta olsun, gerek karın

boşluğundan gelmekte olsun fark etmez.

Fakat, Muihyt'ta şöyle zikrolunmuştur : «Eğer o su kuruduğu zaman renginden veya kokusundan bir eser kalırsa, pistir.»

Müyltekit'da ise : «O su karından gelmiş olursa, hecîstir.» denilmiştir. Bu kavil, Muihyt'te zikrolunan kavle de uygundur. İhtiyata en uygun olan da budur.⁶²

Necâset-İ Hafffe

Eti yenen hayvanın bevli (idrarı) gibi, hafif necasetlerin namazın cevazına mani olmaları, bu şeyin pek çok olması ile takdir olunmuştur. :

O halde, selim tabiat sahibi olan kimselerin veya onunla mübtelâ olan kimsenin tabiatı, necâset-i hafîfeyi fahiş bulur ve onu çok miktarda .bulaşmış addederse- bu necasetle namaz kılmak caiz olmaz.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'den ise: necâset-i hafîfenin namaza mâni' olması hususunda, bulaştığı beden veya elbisenin dörtte birine i'tibâr olunacağı, rivayet olunmuştur. Bu durum İmâm-ı A'zam (R. A.) dan da rivayet edilmiştir.

Hidâye ve Kafi Sahibleri de bu kavli doğru bulmuşlardır. Çünkü bir çok hükümlerde bir şeyin dörtte biri, onun tamamı makamına kaim olur.

Dörtte bir i'tibannın nasıl olacağı hakkında, meşâyih arasında ihtilâf meydana gelmiştir.

Bazılarına göre, o necâset-i hafîfe'nin bulaşmış olduğu elbisenin tamamının dörtte biri mu'teberdir. Bazılarına göre ise, bulaştığı yerin dörtte biri mu'teberdir.

Meselâ: Hafif necasetin bulaşmış olduğu yer .elbisenin eteği olursa, mu'teber olan eteğin dörtte biridir. Necasetin isabet ettiği yer, elbisenin yeni ise, yenin dörtte birine i'tibar olunur.

Bu konuda muhtar olan kavil, birinci kavildir. Yani kendisine necâset-i hafife isabet eden elbisem dörtte birine i'tibar olunur. Bu elbisenin büyük veya küçük olmasında bir fark yoktur; hepsi beraberdir.⁶³

Namazın İkinci Şartı

Necasetten Taharet

Namaz kılmayı murad eden bir kimsenin, namaza başlamadan önce bedeninde, elbisesinde ve namaz kılacağı yerde bulunan, namazın caiz olmasına manî' olacak her türlü necaseti gidermesi farzdır.

Bu gibi necaseti, mutlak su ile gidermek caiz olduğu gibi, mukayyed su ile gidermek de caizdir. Ayrıca, akıcı ve temiz olan, kendisi ile necasetin giderilmesi mümkün bulunan sirke ve benzeri gibi her ne varsa, necasetin bu gibi şeylerle giderilmesi de caizdir.⁶⁴

Yakmak Veya Toprağa Sürterek Temizlemek

Bazı durumlarda, necaseti ateşte yakmakla veya toprağa sürtmekle gidermek mümkündür. Meselâ : Kana bulanmış bıçak veya koyun başı, ateşe konulup üzerindeki kan yakılsa ve eseri de kaybolduysa temizlenmiş olur.

Keza, kana bulanmış bıçak, toprağa sürmekle de temizlenmiş olur.

İmâm Muhammed (R.A.) : «Bir yolcunun eline necaset bulaşırsa, onu toprağa silsin.» demiştir. Bu hükmün yolcuya mahsus olması, yolcunun yanında necaset giderecek akıcı şeylerden birinin bulunmamasının galip ihtimâl olmasından dolayıdır.

Bu söz ile İmâm Muhammed! (R.A.)'in kasdı, «o yolcu, elini yere sürerek, necaseti azaltsın», demektir. Yoksa, «necaseti giderecek bir şey var iken, sâdece yere sürmekle eli temizlenmiş olur, su bulunca bir daha yıkamasına hacet yoktur.» demek değildir.

Keza, meste ve benzei'li olan na li ve çorap gibi şeylere tezek ve benzerleri gibi hacmi bulunan ve gözle görülen bir pislik bulaştığı zaman, o şey yere sürülürse, bu konuda İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'un; «O mest, toprağa veya kuma mübalağalı bir şekilde sürülürse, temizlenmiş olur.» dediği rivayet olunmuştur.

Bu konuda fetva Ebû Yûsuf (R.A.)'un kavli üzeredir. Muihyt'de de böyle zikrolunmuştur.

İmâm-ı A'zam (R.A.) 'a göre ise, o mestin temiz olması, bulaşan necasetin kuru olması şartına bağlıdır.

İmâm Muhammed (R.A.) 'e göre ise, o şey yıkanmaktan başka hiç bir yolla temizlenmez.

Eğer, mest veya benzeri şeye isabet eden necasetin belli bir hacmi, şekli olmaz ve bulaştığı yer de gözle görülmezse. idrar, şarap ve benzerleri gibi onu yıkamak lazımdır; bunda ittifak vardır. Bu şey, yaş olsa da, kuru olsa da hüküm aynıdır.

Şeyh Muhammed bin Fadl'dan şöyle nakledilmiştir: «Naline ince bir necaset bulaşan kimse, toprakta veya kumda gezse ve nalinine topraktan veya kumdan biraz bulaşmış olsa ve bunlar kurusa, o kimse na'linini yere

⁶² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 132-136.

⁶³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 136-137.

⁶⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 137.

sürtünce, İmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre temizlenmiş olur.»

Keza, Ebû Ca'fer Hindvânî de bu kavli, İmâm-ı A'zam (R.A.)

dan yukarıdaki şekilde rivayet etmiştir. İmâm Serahsî de bunu tashih etmiştir.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'tan da böyle rivayet edilmiştir. Lâkin İmâm Ebû Yûsuf, o şeyin kurumasını şart.

Velhâsıl, bu hususta fetva için muhtar olan şudur: Mest ve benzeri şeyler, yere sürülmekle temizlenmiş olur.

Bunlara isabet eden necaset, ister kendiliğinden cisim ve şekil sahibi olsun, ister bir başka şeye hülûl ederek cisim ve şekil sahibi olmuş bulunsun; ister yaş, ister kuru olsun hepsi birdir.

Bu cümleden olarak, bazen necasetin, tırnakla kazıyarak, demirle yontarak, değmiş olduğu yeri birbirine sürtüp olmakla da temizlenmesi caiz; olur.

Kazıyarak ve yontarak temizlemek, mest ve benzeri şeylerde mümkün olur. Meselâ: Bir meste gözle görülen bir necaset bu-laşsa ve kurusa, İmâm-ı A'zam (R.A.) ve İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) a göre, onu tırnakla veya bıçakla kazımakla temizlenmiş olur. Lâkin, bu durumda, o şeyde, necasetten eser kalmaması şarttır. Bir kimsenin bedenine, elbisesine veya namaz kıldığı yere, iğne başı kadar idrar damlaları sıçrasa, bu durum, sayılan şeyleri pis etme makamından muteber değildir. Fakat, eğer bu miktarda idrarın sıçramış olduğu şey, az bir suyun içine düşse, bazıları «bu suyu kirletmez»; bazıları ise «kirletir.» demişlerdir. Bu hususta, bundan korunmak mümkün olduğu ve zorluk bulunmadığı için, ikinci kavl daha sahihtir.

Bir kimse gusûl ederken, gusûl suyu, su kabının içine sıçrasa, eğer bu su, az olur ve kaptaki suya damladığı yer belli olmaz ve görülmezse, kaptaki suyu ifsâd etmez. Amma, eğer damladığı yer belli olur, görülürse, kaptaki suyu ifsâd eder.

Ölünün yıkandığı sudan, ölü yıkayanın üzerine sıçrayan suyun kaçınılması mümkün olmayan kadarı affedilmiştir. Münye'de, ovmanın necaseti giderici olduğu yazılıdır.⁶⁵

Meni'nin Temizlenmesi

Herhangi bir elbiseye meni bulaşır ve kurursa, bu, ovmakla temizlenmiş olur.

Keza, meni bulaşan uzuv da oğmakla ve kazımakla temizlenmiş olur.

Meni bulaşan elbise, eğer iki kat olursa ,sahih olan kavle göre, o da ovmakla temizlenmiş olur.⁶⁶

Yıkayarak Temizlemek

Keza, bu cümleden olmak üzere, yalamak sureti ile de necaseti gidermek caizdir. Nitekim, bir kimsenin eline şarap isabet etse de o kimse elini üç kere yalayıp tükürse, eli temizlenmiş olur. Tükürünce, ağzı da temizlenmiş olur.

Amma, bir elbiseye necaset bulaşsa, eğer bu şey görülen necasetlerden ise. onun temizlenmesi ancak giderilmiş olması ile mümkün olur.⁶⁷

Yıkama Ve Sıkma Şekilleri

Eğer bu necaset, bir defa yıkamakla giderilebilirse, bir defa yıkamakla, o şey temiz olur. En sahih olan kavle göre, bu şeyin sonradan tekrar' yıkanmasına ihtiyaç yoktur.

Necaset, eğer görünmeyen necasetlerden olursa, temizlendiğine galip zan hasıl "oluncaya kadar, yıkanması lâzımdır.

Eğer. bu necasetin kokusu varsa, kokusu giderilinceye kadar, yıkanması gerektir. Fakat, bunun tamamen giderilmesi gayet güç olur ve-eseri mutlaka baki kalırsa, bu durum affedilmiştir. Bu mes'elede fetva, bu kavl üzeredir.

Bazılarına göre, görünmeyen necâset'in bulaşmış olduğu elbise, bir defa yıkamak ve mübalağalı bir şekilde sıkmakla temizlenmiş olur. Lâkin âlimler, üç kere yıkamayı galip zan yerine kabul edip, ekseri kitaplarda üç defa yıkamayı zikretmişlerdir.

Pis olan şeyi her yıkayıştan sonra, zâhir-i ri'vâyet üzere sıkamak şarttır. Son yıkayıştan, sıkmanın kâfi olduğu, İmâm Mu-hammed (R.A.)den rivayet edilmiştir. İmâra Ebû Yûsuf (R.A) dan sıkmanın şart olmadığı da rivayet edilmiştir. Lâkin sahih olan, zâhir-i rivayettir.

Bu konuda, galip zan üzere bir kaç mes'ele hakkında da netice çıkarılmıştırki bu mes'eleler, Muhiyy'te ve Timurtâşî'nin Câmîus's-Sağîr'inde zikredilmiştir.⁶⁸

Ebu Yûsuf (R.A.)'Dan Rivayet Edilen Mes'ele

⁶⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağîr, Akçağ Yayınları: 137-139.

⁶⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağîr, Akçağ Yayınları: 139.

⁶⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağîr, Akçağ Yayınları: 139-140.

⁶⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağîr, Akçağ Yayınları: 140.

İmâm Ebû Yûsuf (R. A.)'tan rivayet edilen mes'ele: «Cünûp olan bir kimse, hamamda peştemal kuşansa ve bütün vücûduna su dökerek cünûplükten çıksa; sonra peştemal üzerine de su dökse, bu durumda onu sıkmamış olsa bile, peştemal temiz olur. Çünkü, burada avret yerlerini örtme zarureti vardır.»

Müntekâ'da: «Bir kimsenin elbisesine idrar isabet etse de elbiseyi bir akar su içine daldırıp, üzerinden bir müddet su geçtikten sonra çıkarıp siksın. o elbise temizlenmiş olur.» denilmiştir. Bu kavil de, yukarıda geçen kavil gibi, Ebû Yûsuf dan zâhir-i rivayetin dışında bir rivayettir. şöyle zikr olunmuş tur Görünmeyen necasetin isabetinde, kişinin elbisesini üç kere yıkaması ve her defasında sıkması lâzımdır." Asıl'da rivayet edilen bu kavil," zâhir-i rivâyeye tir ve İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'un da kavlidir.

Zâhir-i rivâyeden dışında, İmâm Muhammed 'in: sinin görünmeyen necasetleri üç defa yıkaması ve üçüncü def; ada sıkması kâfidir.» demiş olduğu da nakledilmiştir. Bu rivâyeye Asıl'daki rivayetten başkadır.

Yıkadıktan sonra, sıkmanın şart olduğu; yerlerde, sıkarken biraz mübalağa etmek, yani sıkın kimsenin o elbiseyi! yettiği kadar sıkması, suyun damlamasının kesilmesi, yani kendisi bir daha sıkınca su damlamaz hâle gelmiş olması vaciptir. Pis elbiseyi sıkmakta mu'teber olan ölçü. elbiseyi yıkayan kimsenin kuvvet ve takatidir.

Eğer, sahibi elbiseyi gücü yettiği kadar sıkar ve ondan su damlamaz olur, fakat daha kuvvetli bir kimse sıkıldığında ondan su akıtmaya muktedir olursa, o elbisenin temiz olmasında, sahibinin sıkmasına itibar olunur.

Sıkılması güç olan veya kişinin özüründen dolayı sıkılama yan şeylerin, sıkılmadan, temiz olduğuna hükmolunur.⁶⁹

Ebü'l-Leysin Naklettiği Mes'ele

Ebu-Leys'in Fetevâ'sında zikredilen mes'ele: «Bezden astarı olan mestin içine, pis bir mâi girse, o mestin dışım yıkayıp eli ile oğduktan sonra, içini de üç kere su ile doldurur ve boşaltır, fakat astarını sıkamak mümkün olmazsa, o mestin temiz' Olduğuna hükmolunur.»

Bir kimse istincâ ederken, ayakları altına istincâ suyu asa, fakat ayaklarının altında o su birikip durmasa, o kimsenin ayaklarında mestleri bulunup, bu istincâ suyu da mestlerine isabet etse ve lâkin mestlerinde yırtık bulunmasa ve bu su içlerine girmese, o mestlerle o kimsenin namaz kılması caizdir. Ayağında sağlam mesti bulunan bir kimse- istincâ ederken, istincâ suyu ayakları altına akar, fakat birikmez ve mestlerinin içine bu su girmezse, o mestlerle namaz kılması caizdir. Zira, istincâ'da son dökülen su istincâ yerini temizler. Bu su ile de mest temiz olur.

Mültekâ'da: «Eğer istincâ eden kimsenin mesti yırtık olup, istincâ suyu omm ayaklarına, ayak sargılarına veya çoraplarına isabet etse, bunun affedilmiş olmasını umarım ki, o kimsenin ayakları, ayak sargıları ve çorapları istincâ yerine tabî olarak hepsi temiz ola denilmiştir.

Kalın ve sık bir döşeme pislense de o, bir akar su içine koyup bir gün veya bir gece orada bekletirse, bu zaman içinde onun üzerinden su akar ve bu sayede pisliğin renginden ve kokusundan onda bir eser kalmazsa, sıkılmadan ve kurutulmadan o döşeme temiz olur.

Bir kimsenin elinde yaş bir necaset olsa, o kimse bakırdan bir ibriği kulpundan tutup eline su dökse, üç defa dökünce o kimsenin eli ve ibriğin kulpu temiz olur.

Üzerinde necaset kurumuş olan, kumaştan yapılmış hasır pis olur ve bu hasırın üzerindeki bu pislik oğularak hafifletilir ve sonra kuruması beklenmeden ardarda üç defa yıkanır, bu hasırın temizliğine hükmolunur. Her yıkamasında onu kurutmaya hacet yoktur. Zira, yaş olunca necaseti içine çekmez.

Hasıra isabet eden necaset yaş iken, hemen üç kere yıkanır, hasır temiz olur. Bundan başka bir şey yapmaya ihtiyâc yoktur.

Hasır, eğer ham kumaştan veya kaba hasır olur ve buna necaset isabet ederse, bu hasırın temiz olması için, onu üç kere yıkamak ve her defasında kurutmak lâzımdır. Hasırın kurutulması, onun damlaması kesilmeye kadar bir yere terk etmekle olur. Hasır bu şekilde kurursa temiz olur.

Muhıyt'te : «Bunların kullanılmış olanlarını, temizlenmiş olduğuna galip zan hasıl oluncaya kadar yıkamak lâzımdır. Bununla beraber bunlarda, necasetin tadı, kokusu ve renginden eser kalmamış olması da şarttır. Eğer bu üç şeyden birinin eseri kalmış olursa, onun temizlenmiş olduğuna hükmolunmaz.» denilmiştir.

Meşâyih'in çoğunluğu da Muhit'teki bu kavli benimsemişlerdir.⁷⁰

Pis Su Verilmiş Demir Âletlerin Temizlenmesi

Demirden yapılmış olan âletlere, pis su ile su verilmiş olsa, ona üç defa temiz su ile su verilince İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a' göre, bu âlet temiz olur. İmâm Muhammed (R.A.)'e göre temiz olmaz.

Buradaki ihtilâf, bir kimse namaz kılarken, yanında, yukarıda zikredilen bir şeyin bulunması ile ortaya çıkar.

Böyle bir bıçakla bir yiyecek kesilmiş olsa, kesilen bu şeyin kirlenmemiş olduğunda ihtilâf yoktur.

Muhıyt'de İmâm Serahsî'den şöyle nakl edilmiştir :⁷¹

⁶⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 140-141.

⁷⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 141-142.

⁷¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 143.

Pis Yerlerin Temizlenmesi

«Bir yere necaset isabet edip kuruyunca, eğer orada necaset görülmezse, o yer temiz olur. Amma, o yerin çabucak temizlenmesini isteyen kimsenin, takip etmesi gereken yol şudur: O yerin üzerine üç defa su döküp, her defasında temiz bir bez parçası ile orayı kurulaması gerekir.

O yere, necaset eseri görünmeyecek şekilde fazla miktarda su dökmekle de orası temizlenmiş olur.

O pis yerin üzerine temiz toprak döküp, altındaki necasetin kokusu zahir olmasa, o yer temiz olup, üzerinde namaz kılmak caiz olur.

Keza, yere bitişik olan ufak taşların üzerine necaset isabet etmiş, sonra kuruyup necasetin bütün eserleri zail olmuş bulunsa, bu taşlar da yer hükmündedir. Yani bu durumda temiz: lenmiş olur.

Keza, yerde bulunan yaş çimen, kuru ot ve diğer yerde biten ve kökü toprakta olan ne varsa onlar toprakta dururken üzerine isabet eder. necasetin, bütün eserleri gidince, bunların hepsi temiz olur. Üzerlerine güneş düşmüş olması ile, olmaması arasında fark yoktur. Zira, yere bitişik olan şeyin hükmü, ona isabet eden necasetin eserlerinin zail olması ile temizlenmiş olması, yer gibidir.

Muhammed bin Fadra : «Çimen biten bir yere, eşek bevl etmiş olsa, sonra o yere üç defa ufak taneli yağmur yağsa ve her defasında da üzerine güneş doğup o yeri kurutsa, o yer temizlenmiş olur.» dediği rivayet olunmuştur.

Fakat, bu kavil, kendisinden önceki -mutlak olan- kavle muhaliftir. Ulemânın hepsi önceki kavle uymuşlardır. Fetvâ'da bu kavil üzeredir.

Keza, yerde sabit kalmak üzere döşenmiş olan taş ve tuğlaya isabet eden necaset, kuruyup, eseri kaybolunca, onlar temiz olurlar.

Amma, eğer o taşlar veya tuğlalar, o yere, diğer bir yere nakledilmek ve yerleri değiştirilmek için konmuşsa, sadece kurumakla temiz olmazlar; mutlaka yıkanmaları lâzımdır.

Keza, kerpiç de yere düşmüş ve kirlenmiş olsa, kuruduktan sonra necasetin eseri zâii olmakla, üzerinde namaz kılmak caiz olur.

Fetâvâyı Kadîhân'ın bir başka yerinde, nakledilen taşların aralarında fark görülüyor ve bunlar cinslere göre taksim ediliyor ve Kâdîhân: «Eğer nakledilen veya yeri değiştirilen taş yumuşak ve necaseti içine çekiyorsa; kuruyup necasetin eseri kaybolunca, toprak gibi temizlenmiş olur

Eğer, mermer gibi katı olur ve necaseti içine çekmezse, onu

üç kere yıkayıp, her keresinde silerek veya damlaması kesilinceye kadar beklemek suretiyle kurutarak temizlemek mümkün olur.» demiştir.⁷²

Pis Çamurdan Yapılan Testi Nasıl Temizlenir?

Su dle toprak, bir yerde karışır ve bunlardan biri pis olursa, meydana gelen çamur da pis olur. En sahih kavil budur.

Pis çamurdan yapılmış bardak, çömlek gibi ne varsa, pişirildikten sonra, necaset eseri zahir olmazsa, bunlar pişirilmekle te-mişlenmiş olurlar.⁷³

Yanmakla Veya Tuz Hâline Gelmekle Temizlenme

Eğer insan pislîği veya hayvan tersi yanıp kül olur veya eşek, köpek veya domuz, tuzlaya (tuz elde edilen göle) düşer ve orada balçık olursa (tuz hâline gelse), İmâm Muhammed (R.A.)'e göre hepsinin necisliği gidip, temiz olurlar. İmâm Ebû Yusuf (A. A)'a göre 'ise, temiz olmazlar. Fetva İmâm Muhammed (R.A.)'in kavli üzeredir. Çünkü, bu durumda şarabın tamamen değişip sirke olması gibi... o necasetin aynı, bütünüyle değişmiştir.⁷⁴

İnsanın Üzerine Sıçrayan Pislik

Eşek suyun içine beviederken, bir kimsenin, elbisesine sıç-rasa, sıçrayan o şeyin idrar olduğuna yakın hasıl olmadıkça, namazın caiz olmasına mâni' değildir.

Keza, bir kimse su içine insan pislîği atar ve üzerine bir şey sıçrarsa, bu durumda, eğer sıçrayan şeyin isabet ettiği yerde, necaset eseri görülürse,- elbisesi pislennmiş olur. Necaset eseri görülmezse, elbisesi pislennmiş olmaz. Bu suyun, akar su olması ile durgun su olmasında bir fark yoktur. Muhtar olan kavil budur. Fakîh EbûT-Leys de bu kavli almıştır.

Fakat, Kâdîhân, Fetâvâ'sında, eşeğin bevinde akar su

ile durgun- su arasında fark görmüş ve: «Bir durgun suya eşek bevlettîği zaman bir dirhemden daha çok sıçran ti,

⁷² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 143-144.

⁷³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 144.

⁷⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 144.

bir kimsenin elbisesine isabet ederse, o elbiseyi fesâd eder ve bu elbise ile namaz kılmak caiz olmaz.» demiştir. Muhammed bin Fadl'dan, Ebû'l-Leys'in akar su ve durgun su hakkında ihtiyar ettiği kavlin aksi nakledilmiştir. Bu konuda Muhammed bin Fadl: «Ayağında necaset olan bir at su içinde yürürse, sudan sıçrayan şey de atın üstündeki kimsenin elbisesine isabet ederse, elbisesi pis olur ve o elbise ile namaz kılmak caiz olmaz.» demiştir. Bu hususta birinci kavlil daha sahihtir. Zira ya-km şüphe ile zail olmaz.

Ebû Nasr Debûsî'ye : «Bir kimse binek hayvanını yıkarken, akan suyun veya terinin yıkayana isabet etmesi, ona bir zarar verir mi?» diye sormuşlar; Ebû Nasr, cevabında: «Zarar vermez» demiş; bunun üzerine yine «O hayvan eğer kendi bevlî-nüi veya tersinin üzerine yatıp yuvarlanmış olsa, bu takdirde zarar verir mi?» diye sormuşlar; şu cevabı vermiş: «Yatıp yuvarlandığı bevl veya ters kurumuş, dökülmüş ve böylece aynı gitmiş olur, o kimse de hayvanını bu durumda yıkamışsa zarar vermez.» buyurmuştur.

Zahîyre'de şöyle zikrolunmuştur: «İnsan pislîği ile kirlenmiş olan bir taş, akar suyun içine atılınca, su sıçrayıp bir kimsenin elbisesine bir dirhem miktarından fazla olarak isabet etse, Ebû Bekir er-Râzî: «O yeri yıkamak vacip olmaz. Fakat, orada necasetin rengi açıkça görülürse, yıkamak vacip olur.» demiştir. Nasr bin Yahya ise Mutlaka vacip olur.» demiştir. Bu hususta en sahih kavlil, Ebû Bekir er-Râzî'nin kavlidir.

Bir kimse, kendi üzerinde bir dirhemden fazla insan kılı varken namaz kusa, bu namazı caizdir. Çünkü insanın kılı temizdir. Bu kavlil sahihtir.

Kursağından bir şey çıkıp geviş getiren hayvanların, gevişlerinin (kursaklarından çıkarıp ağızlarında çiğnedikleri şeyin) hükmü. o. hayvanın içkembesinin hükmü gibidir. Yani, bu kursak, necaset mahalline'bitişik olduğu kusmuk gibi necis hükmündedir.

Her hayvanın ödü, idrarı gibidir.

İnsan derisinden bir tırnak büyüklüğünde bir şey, suya düşse, o suyu ifsâd eder ve onu kirletir. Zira, diriden ayrılan bir şey ölü gibidir. Fakat, düşen insan derisi, tırnak miktarından as ise affedilmiştir. Çünkü, az bir şeyin düşmesinden kaçınmak çok güçtü. Bu güçlüğü kaldırmak için affedilmiştir.

İnsanın dişleri konusunda ihtilâf vardır. Esahh olan ve zahir rivayet, dişlerin temiz olmasıdır.

Fetâvâyî Bakkâlî'de: «Bir yaraya, usulünce boğazlanmamış ve derisi dibâğ edilmemiş bir köpeğin derisinden bir parça yapıştılsa, eğer sadece o deri veya o deri ile başka bir necasetin toplamı, bir dirhem miktarından daha fazla ise, o deri ile kılınmış olan namazın iade edilmesi lâzımdır.»

Bir kimsenin yanında kedi, yılan veya artığı necis olmayan hayvanların herhangi biri var iken, namaz kılması caizdir.

Eğer, o hayvan o kimsenin üzerine kendiliğinden oturmuş ise, o hayvanın üzerinde necis olsa da. olmasa da namazı caizdir.

Amma eğer, o kimse, hayvanı kendisi üzerine almışsa ve bu durumda o' hayvanın üzerinde namaza mâni' bir necaset yoksa namazı yine caizdir. Fakat, eğer hayvanın üzerinde namaza mâni' bir necaset varsa, o kimsenin namazı caiz değildir.

Nitekim, namaz kılan kimse, sakınmayıp, kendini korumaya kadir olmayan bir bebeği, namaz içinde, kendiliğinden yüklenmiş olsa, o bebeğin de elbisesinde veya bedeninde namaza mâni'.necaset bulunsa, bu kimsenin bu durumda kıldığı namaz caiz olmaz.

Fakat, kendisi sakınır, kendini korumaya kadir ve temiz olmayan bir çocuk, namaz içinde- namaz kılan kimsenin üzerine çıkarsa, o çocukla birlikte namaz caiz olur. Çünkü bu durumda o kimse çocuğu yüklenmiştir; pislîği değil...

Köpek, yavrusunu ve artığı pis olanlardan bunun gibi olanları yüklenmiş olarak namaz kılan kimsenin namazı, caiz değildir. Çünkü, o kimse, onun artığı olan necaseti yüklenmiş olmaktadır.

Fakat, bir köpek yavrusu, namaz kılan kimsenin üzerine kendiliğinden binmiş olsa, yani namaz kılan kimse köpek yavrusunu kendi isteği ile yüklenmiş olmasa, köpeğin necâsü'l-ayn olduğu rivayetine göre, o kimsenin namazı yine caiz olmaz. Çünkü, bu durumda o kimse, necaseti yüklenmiş olmaktadır.

Fakat, köpeğin necâsü'l-ayn olmadığına dair olan sahih rivayet üzere, o kimsenin namazı caiz olur. Çünkü, bu kavle göre, namaz kılan kimse, necaseti yüklenmiş olmaz.

Bir kimsenin elini veya bedeninden bir başka yeri kedi yalarsa, o kimsenin kediye yalamaktan men etmemesi mekruhtur.

Keza, kedinin yediği ve içtiği şeyden artanı yemek ve içmek mekruhtur.

Zahîyre'de şöyle zikrolunmuştur: «İstincâ yerinde dirhem miktarından fazla necaset olduğu zaman, üç taşla istincâ edip, su ile yıkaya.»

Fakîh Ebû'l-Leys, Fetâvâ'smda: «Her ne kadar su ile yıkamak efdal ise de, taş ile istincâ da kerâhatsız caizdir. Biz de bununla amel ederiz.» demiştir.

Bir kimse, su ile istincâ etikten sonra, istincâ yeri kurumadan önce, o kimseden yel çıksa, o yelin uğradığı yaş yerlerin necislenip necislenmediğinde, Meşâyih ihtilâf etmişlerdir. Bu hususta sahih kavlil, o yerlerin necis olmadığıdır.

Keza, eğer yel necasete uğrayıp, ıslanmış bir elbiseye isabet etse, o elbise pis olmaz.

Yukarıdaki mes'eledde, tekrar istincâ edileceği de rivayet edilmiştir. Zira, «yel çıkınca, istincâ vaktinde girmiş olan su da çıkar ve necisler» demişlerdir. Fakat bu konuda en sahih olan şudur : Suyun çıktığı tahakkuk

etmedikçe, sadece zann ile istincâ iade olunmaz.

Keza, bir kimse ıslak don giydiği zaman, ondan yel çıksa, sahih kavil üzere, o don necislenmiş olmaz.

Hela veya ahırın buharı yükselse ve donsa, sonra da eriyip damlasa ve herhangi bir kimsenin elbisesine veya bedenine isabet etse, o elbise ve o beden necislenmiş olur.

Lâkin, Fetâvâyî Kâdîhan'da ve diğerlerinde, buradaki necis-lenmenin kıyas olduğu zikredilmiştir.

Anıma bu hususta müstahsen olan, zaruret ve bundan kaçınılmasında, zorluk olduğu için, bu durumda o elbisenin veya bedeninin hecisenlenmiş olmamasıdır.

Hamamın ve benzeri necaset yerlerinin buharları da yukarıda zikredilen gibidir.

Bir köpek, çamur içinde gezer ve onun gezdiği yerde bir insan gezerse, bu kimsenin ayakları necislenmiş olur.

Keza, bir köpek sulu bir kar üzerinde yürür ve onun izinde de bir kimse gezerse, yine ayakları pis olmuş olur.

Zikredilen bu mes'eleler, köpeğin necâsü'l-ayn olması halindedir. Fakat, en sahih olan, bunun hilafıdır.

Eğer köpek, bir kimsenin uzvunu, elbisesini ağzı ile tutar, tuttuğu yerde eğer ağızından ıslaklık zahir olmazsa, o yer necislenmiş olmaz. Köpeğin bu yeri oynarken tutması ile, gazabla tutması arasında fark yoktur; ikisi birdir.

Eğer köpek, üzüm salkımının bir miktarını yese, onun ağzının değdiği yer üç defa yıkanır, kalan üzüm yenir. Bu salkım kuruduktan sonra da, böyle yapmakla temiz olur.

Köpek, bir yemek kabını yalasa yine üç defa yıkamakla hanefî imamlarına göre temiz olur.

Üzüm çiğnerken ayağı kanayan bir kimseden, şıranın içine kan aksa, eğer şıra henüz akmakta ise ve onda kanın eseri görülmezse, necislenmiş olmaz.

Bu kavil Ebû Hanîfe (R.A.) ile Ebû-Yûsuf Bu kavilden anlaşılan şudur: Ayaktan kan aktığı sırada, şıra akar bir vaziyette olmaz veya bu sırada kanın eseri görülürse necis olur ve temizlenmesi mümkün olmaz. Fakat, bu şıra şarap olur ve sonra değişip sirke olursa, muhtar olan, onun temiz olduğudur. ⁷⁵

Şarabın Sirke Haline Dönüşmesi

Hulâsa'da : «Şarap küpünün içine bir fare düştükten sonra, eğer şarap sirkeye dönüşmeden fare çıkartılmış olup, bundan sonra sirkeleşmişse, bu- sirke temizdir.

Fakat, eğer şarabın içinde fare şişip dağıldıktan sonra çıkarılmış ve bundan sonra şarap sirkeye dönüşmüşse, bu sirke temiz'Ve mubah olmaz.

Eğer fare şıra içine düşse ve bu şıra sonradan şaraba dönüş-se, daha sonra da bu şarap sirkeye dönüşse, kavli-i muhtar üzere, onun hükmü şarap içine düşen fare gibi değildir. Yâni bu temizlenmez.

Keza, bir köpeğin düştüğü şıra, şarap olup, daha sonra da sirkeye dönüşmekle temiz olmaz.» denilmiştir.

Velhâsıl şıra, murdar olduktan sonra, şarap olup sonra şarabın, sirkeye dönüşmesi ile, temizlenmiş olmaz. ⁷⁶

Şüpheli Su İle Alınan Abdest

Bir kimse, şüpheli veya mekruh bir su ile abdest alsın, sonra da kendisinde şüphe ve kerâhat bulunmayan bir su bulsa, bu su ile tekrar abdest alması vacip olmaz. Fakat.'kerâhatin gide-: rilmesi için bu durumda, tekrar abdest almak müstehabdır. ⁷⁷

Hangi Kan Pistir

Akan kandan ete yapışmış olan kan pistir. Fakat, ette kalan akıcı olmayan kan ve damar içinde kalmış olan kan necis değildir. Zira, ulemanın cumhurunun ihtiyarı, necis olan kanın, akıcı kan olduğudur. İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)dan kanın, yenilmek hususunda affedilmiş, fakat elbisede affedilmemiş olduğu da rivayet edilmiştir.

Muhıyt Sahibi i «Bazı kitaplarda gördüm ki: Dalak veya yürek yarılr ve içinden akıcı olmayan kan çıkarsa, bu kan kirletici değildir.» demiştir.

Hulâsa'da da: «Karaciğer'd en çıkan kan, eğer başka bir uzuvdan gelip orda durmakta olan bir kan değilse, temizdir.

Keza, zayıf hayvan kesildiği zaman, içinden akıcı olmayan kan. çıksa, necis değildir.

Keza, mutlak elden çıkan, akıcı olmayan kan da necis .değildir.» denilmiştir. ⁷⁸

Şehidin Kanı

Mültekit'da «Şehid taşıyan kimse, şehid üzerinde üten namaz kusa ve şehidin üzerinde de kan bulursa, namazı caizdir. Zira, şehidin kani, kendi üzerinde bulunduğu müddetçe temizdir. Bundan dolayıdır ki şehidin yıkanması,

⁷⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 145-148.

⁷⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 149.

⁷⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 149.

⁷⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 149.

vacip değildir.

Fakat, şehidin kam, kendisinden ayrılmış olur ve kendi üzerinde bulunmazsa o da diğer kanlar gibi necis olur.» denilmiştir.⁷⁹

Sırtında Pis Çocuk Bulunan Kadının Durumu

Yine Mültekit Sahibi, bir başka yerde = «Bir kadın sırtına, elbisesi necis olan bir bebeği yüklenmiş olduğu halde namaz kılsa, bu namaz caizdir. Bundan maksat, önceden geçmiş olduğu gibi kendiliğinden tutunup, kadının sırtına çıkan çocuktur. Yoksa kendiliğinden tutunup duramayan bebeği, üzerinde necaset bulunduğu halde yüklenmiş olsa, onun elbisesinde bulunan necis, namazın cevazına mâni'dir. Zira, kadının sırtında kendiliğinden duramayan bebek, cemad (taş gibi cansız) gibidir. Onu taşımak, bir kısmı necis olan bir emtiayı taşımak gibidir.» demiştir.

Bir kimse, murdar olan koyunun bağırsa-klctrjain fesadını giderip, ilaçla onu ıslah eylese, her hangi bir kimsenin üzerinde bağırsaklar bulunduğu halde namaz kılması caizdir. Çünkü bunlar, dibağat görmüş deri gibidir.

Keza, koyunun mesanesini İslah edip dibağlamak sureti ile içerisine süt veya yeğ koymak caizdir. Karnı da böyledir.

Kâcîhan : «Özerinde misk göbeği bulunan kimsenin, bununla namaz kılması caizdir. Çünkü o dibağat görmüş ve fesadı giderilmiştir. Misk helâldir. Onu yemek ve ilâç içine koymak caizdir.» demiştir.

Bir kadın, kendisi ile ölü bir bebek bulunduğu halde namaz kılsa, eğer bu bebek doğum esnasında ses çıkartmamış ve doğduğu sırada hayat sahibi olduğu anlaşmamışsa, kadının namazı fâsiddir. Bu bebek, gerek yıkanmış olsun, gerek yıkanmamış olsun hüküm itibariyle aralarında fark yoktur, beraberdirler. Çünkü, o her halde necistir ve onunla birlikte namaz kılınmaz. Bu durumdaki bebek için, cenaze namazı da kılınmaz.

Bu ölü bebek, doğum esnasında ses çıkarmış ve yaşamakta olduğu anlaşılmış, fakat çocuk henüz yıkanmamışsa, bu durumda, kadının namazı yine fâsid'dir. Zira ölü, yıkanmadan önce temiz değildir.

Fakat, bu ölü bebeğin, doğum esnasında yaşamakta olduğu bilinir ve cenazesi yıkanmışsa, o kadının, bu bebekle kılmış olduğu namaz caizdir. Bu mes'ele Uyün'da zikredilmiştir.

Fakat, bu hüküm, müslüman ölümler hakkındadır. Zira kâfir, yıkanmakla temiz olmaz.

Bir kimsenin sırtında, bir kâfirin ölmüş çocuğu bulunduğu halde, namaz kılması caiz değildir.

Bir kimsenin yanında, sarısı kan olmuş bir yumurta bulunsa, bununla birlikte namaz kılması caizdir. Çünkü o kan, henüz madeninden ayrılmamıştır.

Fakat, bir kimsenin, içinde idrar bulunan bir şişeyi yük-ilenmiş olarak namaz kılması, caiz değildir. Çünkü, bu idrar, tabii yerinden ayrılmış bir necasettir.⁸⁰

Pis Elbise İle Namaz Kılan Kimsenin Durumu

Bir kimse, pamuklu elbisesi ile namaz kıldıktan sonra, bunu çıkarır ve içinde ölmüş ve kurumuş bir fare bulursa, eğer o elbisede yırtık, sökülük veya delik varsa, o elbise ile kıldığı üç gün üç gecelik namazı iade etmesi lâzımdır. Bu, imâm-ı A'zam kavlidir. İmâmeyn ise, buna muhaliftir.

Eğer bu elbisede yırtık, sökülük veya delik bulunmaz veyahut da bunlardan biri, farenin bulunduğu yerden başka bir yerde bulunur ve fare ile bunların arasında bir yol olmazsa, o kimsenin bu elbise ile kıldığı bütün namazları iade etmesinin lazım olduğu hakkında ittifak vardır. Çünkü, bu durumda, o farenin elbisede dikilmeden önceden beri var olduğu anlaşılmaktadır.

Bir kimsenin bedeninde necaset bulunur, fakat bunu temizlemek için su veya necaseti giderici diğer akıcı şeylerden biri bulunmaz, veyahut da su bulunur, fakat kendisinin veya nafakası kendisinin üzerinde olan bir kimsenin, o anda veya gelecekte susuz kalmasından korkarsa, o necaseti gidermek kendisine vacip olmaz. O elbise ile namaz kılması, caiz olur.

Bir kimsenin elbisesinde necaset bulunur, setr-i avret edebilmek için o elbiseden başka bir şeyi de bulunmazsa, eğer o elbisenin temiz olan yeri dörtte birinden az ise, imâm-ı A'zam (R.A.) 'a ve İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'a göre, o kimse muhayyerdir; dilerse o elbise ile namazını kılar, dilerse çıplak kılar.

Eğer, o elbisenin dörtte biri temiz olur ve dörtte üçü bulunursa, namazını o elbise ile kılar; bu durumda, çıplak olarak kılması caiz değildir.⁸¹

Çıplak Olan Kimse, Namazı Nasıl Kılar

Bir kimse, elbisesi olmadığından veya elbisesinin necis bulunmasından dolayı, namazını çıplak olarak kılsa, bu namazı oturduğu yerde kılar, rükû ve sücûdunu imâ ile yapar. Sücûdu yaparken, rükû'a nisbeten biraz daha fazla eğilir. Nitekim, rükû' ve sücûddan âciz olan hasta kimseler de namazı imâ ile kılarlar.

⁷⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 150.

⁸⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 150-151.

⁸¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 151-152.

Eğer çıplak namaz kılanlar, birçok kimse ise, namazlarını ayrı ayrı kılarlar. Cemaat hâlinde namaz kılarlarsa, İmâm olan kimse ortalarında durur.

Çıplak olarak namaz kılan kimsenin, ne şekilde oturacağı konusunda, ihtilâf edilmiştir. Bazıları: «Namazda oturduğu gibi oturur.» demişlerdir.

Zahıyre'de ise : «Ayaklarını kibleye doğru uzatarak oturur. Ellerini de avret mahallinden görünen kısmın üzerine koyar.» denilmiştir. Bu şekilde oturmak, bazı yerleri kapatmak mümkün olduğu için evlâdır.

Çıplak kimsenin, oturduğu yerde namaz kılması, gündüz, gece, boş bir evde, sahrada tekbaşına olduğu halde yâni bu durumların hepsinde de birdir. En sahih kavil de budur.

Fakat ayakta kılınmış olması da kâfidir.

Ayakta kılarken de, rükû ve sücûdu yapması ile yapmaması arasında da bir fark yoktur.

Keza, oturduğu yerde kılan kimsenin de rükû' ve sücûd yapması caizdir. Fakat, bunlar içinde en efdali oturduğu yerde ve îmâ ile kılmaktır. ⁸²

Namaz Kılınan Yerin Temiz Olması

Bir kimsenin, pis bir şeyin üzerinde durup namaz kılması caiz değildir. Çünkü namazda .namaz kılman yerin temiz olması da şarttır. Lâkin burada kasıt, namazın caiz olmasına mâni' olacak miktarda necaset olmasıdır; bu miktardan az olursa namaz caiz olur.

Bir kimse, astarlı bir şey üzerinde namaz kusa ve o şeyin astarında namazın cevazına mâni' necaset bulunsa, bakılır, eğer o astarlı şeyin astan, dikilmiş ve pislik namaz kıla'n kimsenin ayağının altında olursa, bu "durumda namaz kılması caiz değildir. Çünkü, astarı dikilmiş olduğu için, bu şey bir elbise hükmünde d ir

Eğer, bu şeyin astarı yüzüne dikilmiş değilse, o kimsenin namazı caizdir. Çünkü, bu durumda, bu şey iki ayrı elbise hük? mürededir. Lâkin astarda bulunan necasetin renginin veya kokusunun eserinin, diğer katında belli olmamış olması şarttır. Yâni, astardaki necaset diğer katda belli olursa, astar dikilmemiş bile olsa, namaz yine caiz olmaz. Nitekim, pis bir yerin üzerine serilmiş olan bir şeyde .necasetin eserinin görülmesi halinde, o şeyin üzerinde namaz kılmanın caiz olmadığı gibi...

Bir kimse, namaza mâni' olacak bir necasetle pislenmiş olan bir şeyin üzerine secde etse, namazı fâsid olur. Daha sonra, temiz bir şey üzerinde secdeyi iade edip etmemesi de hükmü değiştirmez. Bu durumda namazın fâsid olması, İmam-ı A'zam (R.A.) ile İmâm Muhammed (R.A.)'e göredir. İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'a göre ise : Eğer o kimse, pis bir şey üzerine secde ettiğini bilir ve temiz bir şey üzerine secdeyi iade ederse, namazı fâsid olmaz.

Bir kimsenin ayakları ve dizleri temiz bir yerde olur; alnı ve burnu necis bir yerde bulunursa, İmâm-ı A'zam (R.A.)'ın: «O kimse, sadece burnu üzerine secde eder; Zira burnun değdiği yer, dirhem miktarından azdır.» dediği rivayet olunmuştur. .

İmâmeyn ise : «Alnında özür olmadıkça, secdelerde sadece burnu üzerine yetinmek caiz değildir.» demişlerdir. Kendisinden gelen bir başka rivayette İmâm A'zam (R.A.) da : «caiz değildir.» demiştir. .En sahih olan rivayet budur.

Eğer, secde eden kimsenin, burnunun değdiği yer necis olur, fakat diğer secde yerleri temiz olursa, bu durumda kıldığı namaz -ihtilafsız- caizdir. Zira, secdede sadece alnını yere koymakla yetinmek -ittifakla- caizdir. Sanki, sadece alnını yere koymuş, iakat burnunu koymamış gibi olur. Burnun değdiği yer ise, dirhem miktarından az olduğu için, burnun pis bir yere değmesi zarar vermez.

İmâm Serahsî: «Necaset, eğer namaz kılan kimsenin ellerinin ve dizlerinin değdiği yerde bulunsa, o kimsenin namazı câizdir. Zira. secdede elleri ve dizleri yere koymak farz değildir; bilakis sünnettir.» demiştir.

Hanefî İmamlarına göre, ellerin ve dizlerin değdikleri yerin temiz olması şart değildir. Bununla beraber onların necaset üzerine konması, hiç konmaması gibi olduğu için bu hal namazı ifsâd etmez.

Uyun Sahibi «Ellerin ve dizlerin değdiği yerlerin necis olmasının namazın cevazına mâni olmayacağı "rivayeti şazz (kaide dışı) bir rivayettir. Esahb oları rivayet: Bu durumda namazın caiz olmamasıdır.» elemiştir.

Velhâsıl, secde esnasında ellerini ve dizlerini yere koymak farz değildir. Lâkin, bunlardan birini, bir pislik üzerine koymak ta affedilmez. Necaset, namazın caiz olmasına mâni' olacak miktarda ise, bu durumda namaz caiz olmaz.

Eğer namaz kıfân kimsenin, bir ayağının yeri necis olsa, ayağını o pis yere koymuşsa namazı caiz olmaz, fakat ayağını koymamışsa namazı caizdir. Zira, namaz kılarken ayağının birisini yere koymak farzdır; ikisini birden koymak farz değildir.

Namak kılan kimsenin ayaklarından her birinin altında, dirhem miktarından az necis bulunur, lâkin ikisi bir az-ada toplandığı zaman, bir dirhem miktarından fazla olursa, namazın cevazına mâni' olur. Nitekim, necaset, iki katlı olan bir elbisede bulunsa, fakat her bir katda dirhem miktarında az olsa, lâkin iki kattaki toplandığı zaman, birlikte bir dirhem miktarından fazla olsa ve o elbisede dikili bulunsa, bir kimsenin o elbiseyi giymesinin, taşımasının veya ayakları altına almasının namazın cevazına mâni' olması gibi.

Temiz bir yerde namaza başlayıp, sonra ayaklarını pis bir şeyin üzerine nakleden ve burada bir miktar duran

⁸² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 152.

kimsenin namazı, eğer, namazın rükünlerinden birini edâ edebilecek kadar o necasetin üzerinde durmamışsa -ittifakla- caizdir.

Amma, eğer bir rükün edâ edilecek kadar, o pis şeyin üzerinde eğlenmişse İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre, namazı caiz değildir. İmâm Muhammed (R.A.) ise: «Bu hal üzere, bir rükün edâ etmedikçe caizdir.» demiştir.

Keza, namaz kılan kimse, pabuçlarını taşımakta olsa, eğer bu pabuçların üzerinde namaza mâni olacak miktarda necaset varsa ve o kimse, bu pabuçlarla bir edâ rükün etmişse, namazı -ittifakla- fâsid olur. Eğer, o kimse, bir rükün edâ edecek kadar, o pabuçları taşımamışsa ittifakla namazı fâsid olmaz. Eğer, bir rükün edâ edecek kadar beklerse İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre, namazı fâsid olur. İmâm Muhammed (R.A.) göre, bu durumda namazı fâsid olmaz.

Bütün bu hususlarda, muhtar olan İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) un kavlidir. Çünkü, Ebû Yûsuf (R.A.) 'un kavli, ihtiyata daha uygundur.

Fetâvâ'yi Semerkandî'de : «Namaz kılan bir kimsenin elbisesi, secde ettiği sırada, necis bir şeyin üzerine değerse, elbisenin değdiği necaset kuru olur ve ondan namaza mâni' olacak miktarda birikme ve bulaşma hasıl olmazsa, onun namazı caizdir.» denilmiştir.

İhtûâf-ı Zîifer isimli kitapta, İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) un: «Bir kerpiç, tuğla veya taşın alt tarafında necaset bulunur ve bir üzerinde namaz kılmış olursa, namazı fâsid olmaz.» dediği rivayet olunmuştur.

Keza, bir tahtaya necaset bulaşır, bir kimse onu döndü-, rüp. temiz yüzünde namazım kılsa, eğer o tahtanın kesilmesi mümkün olup, temiz vüzü ile necasetti yüzünün arasım testere ile biçmek mümkün olacak kadar kaim ise, o tahta üzerinde namaz kılmak caiz olur. Kalınlığı bu kadar olmazsa, üzerinde namaz kılmak da caiz olmaz.

Bir yere, kuru veya yaş necaset isabet eder, sonra bu necasetin üzerî çamur veya kireçle sıvanırsa, bunların üzerinde namaz kılmak caizdir.

Eğer, bu necasetin üzerine toprak dökülür fakat sıvanmazsa, bu durumda toprak az olup, altındaki necasetin kokusu belli olursa, onun üzerinde namaz kılmak caiz değildir.

Eğer toprak çok sık olur, altındaki necasetin kokusu da belli olmazsa, bu toprağın üzerinde namaz kılmak caiz olur.

Keza, bir elbise kuru necasetin üzerine serilip döşenmiş olsa, eğer o elbise ince olup, altında bulunan necaseti gösterirse veya o necasetin kokusu bulunduğu takdirde, o kokunun belli olma ihtimali bulunursa, o elbise üzerinde namaz kılmak caiz olmaz.

Üzerinde necaset bulunan bir keçeyi, namaz kılan kimse, ters çevirip, necaset olmayan yüzünde namazını kılsa, bu caizdir. Fakat, keçe üzerinde kuman namazın caiz olmasının şartı, onun kalın olup, ortadan -tahtada olduğu gibi- bölünebilme-siîne bağlıdır.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) ise, kaim bile olsa, kendisine necaset isabet eden keçedeki, necaset tarafında namaz kılmayı caiz görmemiştir. Lâkin, temiz tarafını, pis tarafı üzerine katlayarak namaz kılmayı caiz görmüştür. Muhtar olan kavil de budur.

Bir kimse, seccadesini pis ve yaş olan bir yere sererek, namazını kılar veya pis ve yaş olan bir yere oturmuş olursa ve-yahud da, temiz ve kuru olan bir elbiseyi, pis olan yaş bir elbisenin içine katlayarak, pis ıslaklık elbiseye veya seccadeye tesir ederse, eğer o elbise veya seccade, sıkıldığı zaman ondan bir şey damlıyacak derecede tesir etmişse, pisenlenmiş olur. Fakat tesiri bu derecede değilse, pisenlenmiş olmaz.

Şemsü'l-Eimme Halvânî: «Bir kimse, ıslak ve necis olan

şeyin üzerine elini koyduğu zaman, eğer eli ıslanıyorsa, bu derece yaş olan şeyin üzerine konan elbise veya seccade de pis olur. demiştir.

Şemsü'l-Eimme'nin bu kavli mânâ itibariyle birinci kavle

yakındır. Zira, elbise veya benzeri şeyler, sıkıldığı zaman suyu damlamadıkça, onun üzerine konan el de ıslanmaz.⁸³

Necasetten Taharetle İlgili Bazı Feri ' Meseleler:

Pis olan elbiseyi, üç kere yıkayıp, üçüncü defasında da damlası kesiliinceye kadar sıkınca, onu yıkayan kimsenin eli ve elinde kalan ıslaklıkta temizlenmiş olur.

Elin ve elbisenin üzerine temizlemek için tekrar su dökmek, şart değildir.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) «O uzvun üzerine su dökmedikçe veya bir akar suyu onun üzerinden geçirmediği, temizlenmiş olmaz. Bir kimse, murdar olan uzvunu, üç ayrı teknenin içine soksa, bu üç tekne de pis olur. Akar suda yıkamadıkça veya üzerine su dökmedikçe temiz olmaz.» demiştir.

Bir kimse, pis bir şeyi, pis olan diğer bir şey ile yıkasa, meselâ kanı, koyunun idrarı ile yıkanmış olsa, bu durumda bazıları : «Önceki necasetin hükmü gider ve o şeyde ikinci necasetin hükmü sabit olur.» demişlerdir.

İmâm Serahsi'de : «En sahih olanı budur ki -. İdrar ile temizlik olmaz» demiştir. Hidâye'nin ibaresinde de buna işaret vardır.

Bir kimse, bir elbisenin pisenlenmiş olan tarafını unutup, burayı araştırarak veya araştırmadan, elbisenin bir tarafını yıkamış olsa, sonra o yıkadığı yerin pisenlenmiş olan yer olmadığını anlayıp bilse, o elbise ile kılmış olduğu

⁸³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 152-156.

namazı iade eder.

Fetâvâyı Zâhiriyye'de : «Bir elbisenin pislenmiş tarafını unutan kimse, onun tamamını yıkasın.» denilmiştir. İhtiyata en uygun olan da budur.

Harmanda buğday döğerken, eşek buğdayın üzerine bevletse, sonra buğday karışsa ve içinden bir kısmı çıkarılrsa ve "başka yere götürülse, giden buğdaylar da kalan buğdaylar da temizdir.

Bir hela kuyusunu, eninden ve derinliğinden necasetin ulaşmamış olduğu yere kadar kazınca, su kuyusu yapmak caiz olur.

Hela kuyusu ile, su kuyusu arasında bulunması gereken mesafe, muhtar olan necasetin eserlerinden olan renk, tat ve kokunun, su kuyusunda görünmemesini temin edecek uzaklıktır.

Bir kimse, abdest aldıktan sonra, daha önce pis ayağı ile gezmiş olan bir kimsenin gezdiği yerde yürüse, ayağını daha önce pis ayağı ile gezen kimsenin izine basmadıkça, temiz olan kimsenin necislenmiş olduğuna hükmolunmaz.

Yılanın derisi, dibâgat kabul etmediği için, onun bir dirhemden fazla miktarı, namazın caiz olmasına mânidir. Yılanın gömleği ise kavli-i Sahih üzere temizdir.

Devenin veya koyunun kıçısında bulunan arpayı, yıkadıktan sonra yemek caizdir.

Fakat, sığırın tersinde bulunan arpa yenmez. Zira, onda katılık olmadığı için, necaset arpanın içine nüfuz eder ve onu necis eder.

Bu sebeplerden de anlaşılmaktadır ki, ters katı olursa, ondan çıkan arpayı yıkayıp yemek caiz olur.

Çamurda gezen bir kimsenin ayağına civık balçık bufaş-sa, balçıkta, necaset eseri bulunmadıkça, bu çamuru yıkamadan ü kimsenin namaz kılması caiz olur. Esa-hh olan kavi] budur.

Zeytinyağı kabının içine, bir fare düşüp ölse, eğer o yağ donmuş ise, o farenin bulunduğu yerin çevresinden bir miktar oyup çıkarmak ve geri kalanını yemez caizdir.

Amma eğer, bu yağ erimiş ise, bütün yağ necis olur.

Pis yağ ile, mescidlerin dışında kalan yerlerin (kandillere konularak) aydınlatılması caizdir. Bu pis yağı, deri dibâğâtın-da kullanmak da caizdir.

Meşâyihm bazıları: «Feseka Cfâsıklar sapıklar, günahkârlar) nın giyiniş oldukları elbise ile, namaz kılmak mekruhtur.» demişlerdir.

Hidâye Sahibi, Tecnis'de: «Esah olan kavi] bunun mekruh olmamasıdır. Zira, zimmilerin elbiselerinde dahi don (şalvar)' dan başkası ile namaz kılmak mekruh değildir. Bununla beraber onlar şarap içmeyi helâl görmekte iken, elbiseleri ile namaz kılmak mekruh olmayınca, fesekânın elbisesi ile namaz kılmanın mekruh olmaması evlâdır.» Daha çok parlamasını temin için, imalâtı sırasında idrar kullanılmış olan ipek kumaş ile, onu yıkayıp temizlemedikçe- namaz kılmak caiz değildir.

Bu kumaş şöyle temizlenir: Eğer bu ipek beyaz değilse, onun yıkanılan suda renk kalmayıp safi oluncaya kadar yıkamak lâzımdır. Eğer beyazsa, üç defa yıkayıp sıkmakla temiz olur.

Bunun dışında, bir kumaş pis bir boya ile boyanmış olsa, onun hükmü de böyledir.

Kınye'de : «Domuz yağı ile dibâgat olunan sığı denilen deri, yıkanınca temiz olur. Çıkarılması mümkün olmayan eserinin, bu deride baki kalması zarar vermez.» denilmiştir.

Dibâgat görmüş olan derilerin hiç birine, hayvanın kesilmiş bulunan yerinin yıkanmaması, dibâgat esnasında necasetten sakınılmamış olması- pis toprak üzerine bırakılması, dibâgattan sonra yıkanmaması zarar vermez; yâni bunların hepsi temizdir.

Bu gibi derilerden mest, pabuç, kitap kılıfı ve su kovası yapmak caizdir. Bu derilerin, yaş veya kuru olmaları ile de hüküm değişmez.

Et pişerken, çömlük içine koymama hâlinde iken, necaset düşse, bu et üç defa temiz su içinde kaynatılmakla temiz olur. Bazıları ise: «temiz olmaz» demişlerdir.

Kaynama halinin dışında, et .çömlüğüne bir necaset düşmüş olsa, o etin üç defa yıkanmakla temiz olacağında ihtilaf yoktur.

İçine necaset düşen, çorba ise, onda hayır kalmaz ve o çorba yenmez.

Çorbanın içine düşen necaset, şarap ise; üzerine sirke dökülür, iyice ekşi olunca temizlenmiş olur.

Buğday, eğer şarap içinde pişirilirse, bu hususta İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) : «Üç kere temiz su içinde pişirilip, herbir def r asında da kurutulursa temiz olur. Et de böyledir.» demiştir.

İmâm Ebû Hanîfe (R..A.) ise : «O buğday ebedî temiz olmaz.» demiştir. Tencis Sahibi de: «Fetva böyledir.» demiştir,

Eğer tavuğun içi temizlenmeden, onu kaynar su içine daldırıp bıraksalar, veya bir işkembeyi temizlemeden kaynar suya bıraksalar, bunlar ebediyyen temiz olmazlar. Ancak, Ebû. Yûsuf (R.A.)'un et hakkında, önce geçen kavli üzere, temiz olur.

Eğer, tavuğu veya işkembeyi suyun içine bıraktıkları zaman, o su 'kaynama noktasına ulaşmamışsa veya kaynayıp tekrar sakinleştikten sonra atılıp, tekrar kaynamadan çıkırtmış ise, bunlar üç defa yıkamakla temizlenir.

Koyunun memesine, kendi necaseti ulaşır ve o koyunu bir--kimse yaş eli ile sağarsa, sağılan sütün pis olup olmadığı hususunda iki rivayet vardır. Yani, buna temiz diyenler de, pis diyenler de vardır.

Kınye'de : «Eti yenilsin yenilmesin, deniz hayvanlarını h'epsi, -hatta deniz domuzu bile temizdir.» denilmiştir. Bir elbisenin, bir döşemenin veya bir serginin bir tarafı pis iken. bir kimse, onun diğer tarafında namaz kusa, bu caizdir. Bu şeyin, bir tarafının hareket ettirilmesi ile, diğer tarafının da hareket etmesinin veya etmemesinin hüküm bakımından bir farkı yoktur. Kavl-i sahih de budur.

Fakat, bir tarafı necislenmiş bir elbiseyi giyerek bir kimsenin namaz kılması, caiz değildir.

Veya bir kimsenin, bir tarafı necis olan sergi veya döşemenin, temiz tarafını üzerine yüklenip .necis tarafını yere koymuş olarak, namaz kılması da caiz değildir..Bu hüküm, o şeyin bir tarafını hareket ettirince, diğer tarafının da hareket etmesi halindedir. Diğer.taraf eğer hareket etmiyorsa, bu şekilde kıldığı namaz caizdir.

Binek hayvanının üzerinde namaz kılan kimsenin eğerinde veya üzengesinde namaza mânî' miktarda necaset bulunsa, ulemâ'dan bir kısmı, bu. durumda,namazın caiz olmadığı kanaatine varmışlardır.

Mebûs'ta: «Ulemanın ekserisine göre caiz olur.» denilmiştir.

Bir kimsenin, ayakkabısı veya mestî ile, bir necasetin üzerinde durup, namaz kılması caiz değildir.

Fakat, bunları necasetin üzerine kor ve bunların üzerine basarak namazını kılsa, bu caiz olur.

Keza, pabucunun altında pislik bulunan kimsenin, o pabucu giymiş olduğu halde namaz kılması caiz değildir. Lâkin, bunu ayağından çıkarıp, üzerine basarak namaz kılsa bu caizdir.

Keza, yerde olan necaseti, elbisesinin yeni Ue örtüp, bunun üzerine secde etse, caiz olmaz. Fakat, çıkarmış olduğu elbisesinin yeni ile örterse, caiz olur.

Çıplak olan bir kimse, bir ip.ek elbise, bir de namaza mânî' necasetle pislenmiş olan başka bir elbise bulur, fakat bu ikinci elbiseyi temizleyecek bir şey bulamazsa, o kimsenin, temiz olduğu için, ipek elbise ile namaz kılması caizdir.⁸⁴

Namazın Üçüncü Şartı

Setr-İ Avret

Avret Mahalli Ne Demektir

Namazda, örtülmesi farz olan ve kendisine bakmanın caiz olmadığı avret yeri; erkekde, göbeğin altından dize kadar olan yerdir. Diz de avrettir.

Fakat muhtar olan bu avret, başkasına karşı örtün-mekür. Kişinin, kendi nefisine karşı örtmesi lâzım değildir.

Muhamed bin Şücâ', İmâm-ı A'zam (B.A.) ile İmâm Ebû Yûsuf (R.A)'dan sarîh kaville, onların : «Namaz kılan kimse, yakası açık olup, kendisinin avret yerini görürse, namazı fâsid olmaz » dediklerini rivayet etmiştir.

Kâdîhan da Fetâvâ'sında buna zâhib olmuştur (uymuşlardır)

Fakat, Meşâyihi'nin bazıları, namaz kılan kimsenin kendisinden de setr-i avreti şart koşmuşlardır. Hatta onlar: «Eğer namaz kılan, kimsenin yakası açık olur, fakat sık olan sakalı yakasını kapayıp örterse, namazı caiz olur.» demişlerdir. Eğer sakalı seyrek olur, yakasını örtüp kapatmazsa ve yakadan bakılınca avret yeri görülürse, namazı fâsid olur.

Meşâyihi'nin bazıları da, bu kaviî üzere, fetva vermişlerdir.

Bir kimse, karanlık bir gecede, tamamı veya dörtte biri temiz elbisesi bulunduğu ve bu elbiseyi giymeye kudreti olduğu halde, bu elbiseyi giymeden, namaz kılsa, ittifaqla bu namazı caiz olmaz.⁸⁵

Hür Kadının Avret Mahalli:

Hür olan kadınların bütün vücudları avrettir. Ancak, yüzleri ve elleri namazda ve başkasının bakması durumunda avret değildir. Ayakları da avret değildir.

Lâkin, ayaklar hakkında Meşâyihi arasında, ihtilâf vâki olmuştur.

Muhıyt'te: «Essah olan, onların avret olmamasıdır.» denilmiştir.

Ellerin avret olup olmaması konusunda, elin içi (tayası) ile dışı arasında bir fark yoktur. Muhtar olan kaviî budur.

Kadının kolları, Hanefî İmamlarında zâhir-i rivâyetde karnı gibi avrettir. Sahih olan kaviî budur.

Kadının başından aşağı salman saçı hakkında, Fâkîh Ebû'l-Leys: «Eğer, o saçın dört bölüğünden bir bölüğü açılmış olursa, o kadının namazı fâsid olur. Sahih kaviî budur» demiştir.

Fetâvâyî Hâriyye'de Kadının saçlarının, namazın ifsadına sebep olması için, onun kulaklarından yukarıda bulunan saçının açılması gerekir.» denilmiştir. Kâdîhân da, bu kavle sahih demiştir.

Lâkin, Hidâye sâhibinin tashihi üzere, kadının aşağı salman saçları da avrettir.

Kadının, iki kulağından birinin dörtte birinin açılmış olması, namazın caiz olmasına mânî'dir.

Zeker üe husyelerin, tek bir uzuv olup olmadığı konusunda ihtilâf vardır. Bazıları: «Bunların toplamı tek bir uzuvdur.» demişler; bazıları da : «Herbiri müstakîl olarak birer uzuvdur. demişlerdir. Sahih olan kaviî budur.

Eğer, zekerin dörtte biri açılrsa veya sadece husyenin dörtte biri açılrsa, bu durum namazın caiz olmasına mânî'dir.

Uylukla dizin beraberce birer uzuv olup olmadığına da ihtilâf vardır. Bazıları: «Her biri tek başına birer

⁸⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 156-160.

⁸⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 160-161.

uzuvdurlar.» demişler; bazıları da: «Diz üe uyluk, bunların ikisi tek bir uzuvdur.» demişlerdir.

Hulâsa'da, ikinci kavil ihtiyar olunmuş, İbn-i Hümâm da bu kavli. Hidâye Şerhinde sahih görmüştür.

Buna göre, bir kimsenin iki dizi açık olup, uyluğu örtülü olduğu halde, namaz kılması caiz olur. Çünkü yalnız iki diz, uylukla birlikte dizlerin, dörtte biri miktarına ulaşmaz.

Keza, bir kadının topuğu inciğine tâbidir; müstakil bir uzuv değildir. Sâdece topuğun açılmış olması, namazın cevazına mânî değildir.

Bir kadın, baldırının dörtte biri açılmış olduğu halde namaz kusa, İmâm-ı A'zam (R.A.) ile İmâm Muhammed (R.A.)'e göre namazını iade etmesi gerekir. Fakat, eğer baldırının dörtte birinden azı açılmış ise, ittifakla namazını iade etmesi gerekmez. Zira, dörtte birden azı affedilmiş tir; fakat bundan fazlası affedilmez.

Bir şeyin dörtte biri, hükümlerin pek çoğunda, o şeyin küll (bütün) ü makamına kaim olduğu için, çoktur.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) : «Bir uzvun yarısından daha azının açılmış olması, namazın caiz olmasına mânî olmaz.» demiştir.

Bir şeyin yarısının açılmış olmasında, İmâm Ebû Yûsuf (R. A.) 'dan iki rivayet vardır. Bir rivayette, «Bu durum, namazın cevazına mânî olur.» demiş; diğesinde ise : «mânî olmaz.» demiştir.

Hür bir kadının, başından aşağı salınmış olan saçları, karnı, sırtı veya kadının ve erkeğin uyluğunun hükmü de, baldır hakkında zikredilen hüküm gibidir.

Meselâ: Onlardan hangisinin dörtte biri açılmış olursa olsun, İmâmeyn'e göre, namazın cevazına mânî olur. Ebû Yûsuf (R.A.) 'a göre ise, namazın cevazına mânî olmaz.

Avret-i galiza olan, ön ve arkanın hükmü de. baldır hakkında zikredilmiş olan ihtilâf üzeredir. Yâni: Bu ikisinden birinin dörtte biri açılmış olsa, bu durum İmâm-ı A'zam (R.A.) ile İmâm Muhammed (R.A.)'e göre, namazın cevazına mânî olur. İmâm Ebû Yûsuf 'ya göre ise, yarısı veya yarısından çoğu açılmış olmadıkça, namazın caiz olmasına mânî olmaz.

Kadının memesi, eğer sarkmışsa göğüs düzlüğüne tâbidir. Bu durumda göğsün ve memelerin dörtte biri açılmadıkça, nama mazm cevazına mân'i değildir..

Kadının memesi, eğer gevşeyip sarkmışsa (yani kadın bü-lüğ çağma yaklaşmış veya bulûğa ermişse) o artık müstakil bir uzuv olur ve yalnız birinin dörtte birinin açılmış olması bile, namazın cevazına mânî olur.

Kadının kulaklarının her biri de, müstakil-bir uzuvdur.

Keza, kasık arası iie göbek arası da müstakil birer uzuvdurlar.

Kadının yan tarafı ise, karnına tâbi'dir.

Şemsü'l-Eimme Serahsî, Şerhinde : «Elbise eğer ince olur ve altındaki derinin rengi seçilip belli olursa, bu durumda setr-i avret hâsıl olmaz.» Zahir olan da budur.

Elbise eğer kalan olur, fakat uzva yapışıp onun şeklini alırsa, bu durumda, lâıyk olan bu elbisenin namazın, cevazına mânî olmamasıdır. Çünkü, bu kumaşla setr-i avret hasıl olur.

Bir kimsenin üzerinde gömlekten başka bir şey olmayıp, onunla setr-i avret ederek namaz kusa, bu durumda, başka birisi gömleğin altından bakanca, avret yerini göreceği farz olursa, namazın caiz olmasına mân'i olmak hususunda ona (o faraziye) i'tibâr olunmaz. Çünkü, bu durumda emredilmiş olan setr hasıl olmuştur.

Ziyâdât'da : «Eğer bir kadın, fazla yırtığı olmayan yeni bir elbise giymeye kadir iken, fazla yırtığı olan eski bir elbise ile namaz kusa. bu durumda o kadının saçlarından, uyluğundan ve

baldırlarından birer miktar yer açılıp, bunların hepsi toplandığı zaman, baldırının dörtte birine ulaşırsa, o kadının namazı caiz olmaz.» denilmiştir.

Ziyâdât Sahibi, bu mes'eleyi, açılmış olan bu a'zâların en küçük olan baldıra dayandırmıştır.

Ulemânın bazıları da, bu görüşü ihtiyar etmişler ve : «Müteferrik olan uzuvlardaki, açılmış yerlerin toplanmasında mu'teber olan şudur : Eğer, açılmış olan uzuvların toplamı, bu uzuvların en küçüğünün dörtte birine ulaşırsa, namaza mân'î olur.» demişlerdir.

Hatta, eğer kulağın dokuzda biri ve uyluğun dokuzda biri açılmış olsa, namazın caiz olmasına mânî olur. Zira, bu ikisinin toplamı, -önce geçmiş olduğu gibi- açılmış olan uzuvların en küçüğü olan kulağın dörtte birideğildir.

Elbette bu toplam, kulağın dörtte birinden fazladır.

Lâkin, bu mes'eledede muhtar olan, cüzleri ile toplamaktır. Zikredilen, bu şekilde, kulağın ve uyluğun her birinin sekizde biri veya herbirinin dörtte birinin, üçte biri açılmış olmadıkça, namaza mân'î olmaz. Zira iki defa sekizde bir, bir defa 8 in dörtte biri eder ve iki defa dörtte birin üçte biri ile bir defa dörtte birin üçte ikisi yine sekizin dörtte biri olan 2, hatta daha fazla eder.

Bu durumda, bu iki uzuv açılma hususunda bir uzuv i'tibar olunur. Ve bir uzvun dörtte biri açılmış gibi. olur. Dörtte birin açılmış olması da namaza mânîdir.⁸⁶

Cariyenin Avret Mahalli

Cariyenin avret yeri, erkek gibi, göbek altından dizinin altına kadar olan yerdir. Cariyenin, karnı ve sırtı da avrettir. Bundan başka yeri, yani karnının üst tarafı ve buranın da üstü ile dizinin alt tarafı ve buranın da daha aşağısı. ittifakla avret değildir.

⁸⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 161-164.

Zira, kalan bu uzuvlar hizmet, muhabbet ve zahmet yeri cl-duğı için, zikredilen bu yerlerin câri'yede açılmasının bir zararı olmaz.

Müdebbere, (Azadı, efendisinin ölümüne, bağı olan c ye) ümm-ü veled (Efendisinden çocuk doğuran câriye) ve mü-kâte'be (Azad'ı için efendisi ile belli bir bedel üzerine anlaşılmış olan câriye) olanlar da bu hükümde diğer cariyeler gibidir. Çünkü, bunların kölelikleri bu durumda da devam etmektedir.⁸⁷

Namaz Kılarken Azad Edilen Cârîye

Bu cariyelerden herhangi biri, başı açık olduğu halde namaz kılarken azâd olursa, bir rükün edâ etmeden açık olan uzvunu amel-i kalil (az hareket) ile örtse, namazı caiz olur.

Fakat, eğer amel-i kesir (çok hareket) ile örtse veya tam bir rükün edâ ettikten sonra -amel-i kesir ile- örtse, namazı caiz olmaz. Çünkü, bu durumda, hürriyetine kavuştuktan sonra. örtülmesi lazım gelen uzvunu örtmeyip, açık olarak namaz kıl-nış olur.

Bir kimsenin, namaz içinde, avret olan uzvu açılrsa, fakat o kimse, açılan uzvunu bekletmeden örtse, bu açılma o kimsenin namazını ifsâd etmez.

Fakat, bir uzvu açıldıktan sonra, bu vaziyette namazın rükünlerinden birini edâ etse, bu açılma o kimsenin namazını ifsâd

Eğer, uzvu açılmış olduğu halde bir rükün edâ etmez, fakat edâ edecek kadar eğlenip o uzvu örtmezse, İmâm Ebû Yûsuf (R.A.İ'a göre, namazı fâsid olur; İmâm Muhammed (R.A) göre, fâsid olmaz.⁸⁸

Namazda Durumu Değişen Kimseler

Keza, bir kimse namaz kılarken, kendi isteğı olmaksızın, labalığm itmesinden dolayı, kadınların safına düşse veya imâmın Önüne geçse veyahud da üzerine necaset sıçrayıp onu çabucak atmış olsa, bu durumlarda bir rükün miktarı eğlenip kalırsa, İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'ya göre onun namazı fâsid olur.

İmâm Muhammed (R.A.) 'ya göre ise, o hal ile bir rükün edâ edilmedikçe namaz fâsid olmaz. Muhtar olan, Ebû Yûsuf (BA,) un kavlidir.

Fakat, zikredilen bu şeylerden herhangi biri, o kimsenin isteğı ile meydana gelse, bu du.rumda, onun namazı, ittifakla fâsid.⁸⁹

Tam Örtünmeye Yetecek Bir Şey Bulamayan Kimseler

Bir kimse, avret yerlerini tamamen örtecek bir şey bulamayıp- bir kısmını örtebilecek eşya bulsa, o şey az bile olsa, onu kullanmak vacip olur. Bu durumda, ilk önce en galiz olan yerleri örter. Meselâ; erkek önce önünü ve arkasını örter; sonra uyluğunu daha sonra da, dizini örter.

Kadın ise, uyluğundan sonra karnını ve sırtını, daha sonra da dizini örter. Bunlardan sonra ise, örtünebilecek bir şey bula bürse, diğer uzuvlarını örter.⁹⁰

Setr-İ Avretle İlgili Muhtelif Mes'eleler

Örtünebilmek için eğer, ot veya benzeri şeyler bulunabilirse, onlarla da örtünmek vacip olur..

Kınye'de : «Çıplak bir kimse, çamurdan başka avret yerini örtecek bir şey bulamaz ve bu durumda, çamurun namazı tamamlayacak kadar üzerinde duracağını bilirse, o çamurla avret yerlerini sıvayarak, setr-i avret edip namazını kılar.

Nitekim, ağaç yaprağından başka bir şey bulamadığı zaman, bu yaprakları birbirine dikip, setr-i avret ederek, onunla namazını kılar.

Çıplak bir kimseye, arkadaşı, kendisi namazını kıldıktan sonra, elbisesini vermeyi vadetse,.vaktin geçmesinden korksa bile, çıplak kimse arkadaşını bekler.

İmâm-ı A'zam (R.A.)'dan : «O kimse, namaz vaktinin geçmesinden korkmadığı müddetçe, arkadaşını bekler.» şeklinde de bir rivayet vardır. Ebû Yûsuf (R.A.) 'un kavli de budur. Bu kavil, ezhar olan kavildir.

Eğer, bu çıplak kişinirii avret yerini örtecek elbise bulma ümidi varsa, vaktin geçmesi korkusu galip oluncaya kadar namazı tehir eder.

Kınye'de Bir kız çocuğı, başı açık olduğu halde namaz kılmış olsa, o küçük kıza, namazı tekrar kılması (iade etmesi) emredilmez.» denilmiştir.

Fakat, bu küçük kız, avret: yerlerinden uyluğı, veya buna benzer bir yeri açık olduğu halde namaz kılmış olsa, kendisine bu namazı iade etmesi (tekrar kılması) emredilir,

⁸⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 164-165.

⁸⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 165.

⁸⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 165.

⁹⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 166.

Keza, bu küçük kız, abdestsiz namaz kılmış olsa, kendisine namazı iade etmesi emredilir.

Erkek hakkında müstehab olan, namazı üç elbise ile kılmasıdır :

1 - Gömlek (kamis),

2 - Peştemal (izâr)

3 - Sarık (imame).

Bir kimse, özrü olmadan yalnız don ile veya yalnız peştemal (izâr) ile, namaz kılsa mekruhtur.

Hülâsa'da : «Bir kadın, denizden çıplak olarak çıkar yanında bulunan elbise ile, ayakta olduğu halde namaz kıldığı takdirde uyluğundan veya baldırından namazın caiz olmasına mân'i olacak kadar bir yer açık kalır, fakat oturarak kılması halinde buralar açılmayacak olursa, bu kadın; namazını o elbise ile ve oturduğu halde kılar.» denilmiştir.

Eğer o kadın, bedenini ve başının dörtte birini örtecek elbise bulur, fakat başını örtmeyi terk ederse, namazı caiz olmaz.

Fakat, eğer o elbise, kadının başının dörtte birinden daha azını örtecek kadarsa, o zaman başını Örtmeyi terk etmesi, o kadına (namazına) zarar vermez.⁹¹

Namazın Dördüncü Şartı

Kibleye Yönelmek

Namazın dördüncü şartı, Kibleye yönelmektir.

Kabe'nin huzurunda bulunan kimsenin, namaz kıldığı zaman, yüzünün Kabe'nin kendisine karşı olması farzdır. Hatta, Mekke şehrinde bulunan bir kimse, bir evin içinde namaz kılsa ve kendisi ile Kâ'be arasında duvar ve sair haillerden ne varsa izâle edilse bile, o kimsenin istikbâlinin Kabe'nin bir cüz'üne vâki' olması caizdir. Kâfi Sahibi de böyle demiştir.

Bir rivayette de : «Namaz kılan bir kimse ile, Kabe arasında, Kabe'yi görmeye engel olan bir şey (hâil, perde) bulunsa, esahh olan kavil üzere o kimse gâib (o yerde hazır olmayan) gibidir.

Kabe'den gâib olan (Kabe'yi görecektir yerde bulunmayan) kimseye farz olan, sadece Kabe'nin bulunduğu tarafa dönmektir. Hidâye'de : «Bu kavil şahindir.» denilmiştir. Cürçânî : «Gaib olan kimseye de, Kabe'nin kendisine doğruca yönelmek farzdır», demiştir.

Bu konudaki ihtilâfın meyvesi, Kabe'den gâib olan bir kimsenin, namaz kıldığı zaman, kâbe'ye niyyetin şart olup ol maması hususunda görülmektedir.

Şeyh İmâm Ebû Bekir Muhammed bin Hâmid'e göre -birinci kavli sahih itibâr etmiş olduğu için- Kabe'den gâib olan kimse, Kibleye yöneldiği zaman, Kabe'ye niyyet etmesi şart değildir.

Şeyh İmâm Ebû Bekir Muhammed bin Fadl'a göre ise, Cür cânî'nin kavlini ihtiyar etmiş olduğu için Kâbe'ye niyyet etmek şarttır.

Bazı Meşâyih, muhakeme ederek şöyle demişlerdir : «Eğer namaz kılan kimse, namazını mihraba doğru kılsa, İbni Hâ-mid'in kavli ile amel olunur. Zira, mihrablar umumiyetle araştırılarak konulup yapıldığı için, niyyette bunlar kâfi olur.

Namaz kılan kimse, eğer namazını sahrada kılmakta ise, İbni Fadl'm kavli ile amel olunur. Çünkü sahrada, Kabe'nin bulunduğu yer hakkında, görüş birliğine varmak çok güçtür.

Doğu tarafında yaşayan kimselerin kiblesi, Hanefî İmamlarına göre batı cihetidir. Doğu beldelerinin halkı, herhangi bir tarafa meyletmeye ihtiyaç göstermeksizin, batı tarafına doğru namazlarını kılarlar.

Emâlî-i Fetâvâ'da : «Smerkant'ta kible çizgisi, güneşin kışın battığı yerle, yazın battığı yerin arasındır. Burada, namaz kılan bir kimse, batı çizgisinin hâricinde bir yöne yönelirse, namazı sahih olmaz.» denilmiştir.

Smerkant, güneşin yazın doğduğu yerle, kışın doğduğu yerin arasında ve orta yerde bulunduğu için, oranın kiblesi batıdır.

Güneşin yazın doğduğu yere meyilli olan şehirlerin Kiblesi, güneşin kışın battığı yere meyillidir. Bunun aksi de böyledir.⁹²

İstikbâl-İ Kible İle İlgili Bazı Feri Mes'eleler

Namaz kılan kimse, hasta olduğu için Kibleye dönmeye kadir olamaz; kendisini Kibleye döndürecek başka bir kimse de bulunmazsa veya sıhhatli olup. Kibleye dönmeye kudreti bulunur, fakat Kibleye dönmesi halinde, başka bir yönden bir düşmanın veya yırtıcı bir hayvanın gelip kendisine veya malına zarar vermesinden korkarsa, bu durumda hangi yöne dönmeye kadir olursa, o tarafa yönelerek namazını kılar.

Keza, bir kimse denizde bir tahta üzerinde olur ve Kibleye yönelmesi halinde de denizde batmaktan korkarsa, bu durum- f da bu kimseye de Kibleye dönmek lâzım değildir.

Binek hayvanından inip binmeye kudreti olmayan bir kimsenin, kendisini indirip bindirecek bir kimsesi de

⁹¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 166-167.

⁹² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 167-168.

bulunmaz veya inmesi hâlinde düşmandan veya yırtıcı hayvandan korkarsa, o kimse farz namazını, hayvanın üstünde ve dönmeye kadir olduğu istikâmete dönerek kılar.

Bir kimse, yüzünü koyduğu zaman, yüzü batacak kadar çok olan bir çamur ömründen dolayı, binek hayvanı üzerinde namaz kılınca, hayvanı üzerinde, Kibleye yönelerek namazını kılar. Bu kimse, arkadaşlarının ayrılıp gitmesinden ve kendisinin kalmasından korkmazsa, namazı hayvanını durdurarak kılar. Aksi halde, hayvanı yürürken namazını küar.

Hayvandan inmek veya benzeri diğer korkulardan dolayı, binili olarak farz namazın kılınmasının caiz olduğu yerde, uygun olan hayvanı durduraktır. Hayvanı durdurmak, arkadaşlarından ayrılma korkusunun olmaması şartına bağlıdır.

Çamur, kişinin yüzünün batıp gömüleceği miktarda o ' maz, sadece yerin ıslaklığından ibaret olursa, namazı kılmak için hayvandan inmek lâzımdır.

Bir kimse, eğer nafil bir namazı, hiç bir ömrü olmadan, binek hayvanı. üzerinde kılıyorsa, hayvanı hangi istikâmete gitmekte ise, o tarafa yönelip bu namazı kuması caizdir. Bu da. nafil namazın, şehir dışında kılınması şartına bağlıdır.

Şehir dahilinde böyle namaz, kılmak, îmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre caiz değildir. Îmâm Muhammed (R.A.)'ya göre, kerahetle câizdir. Îmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'ya göre de, mekruh olmaksızın caizdir.

Ne kadar çıkılma, şehrin hârici olduğu konusunda da ihtilâf vardır. Bu hususda en sahih kavil: «Yolcunun dört rek'at namazları iki rek'at, olarak kılmaya başladığı yere gelindiği zaman, bu noktadan şehir tarafında kalan yer, şehrin dâhili, aksi istikâmette kalan yer ise şehrin haricîdir.»

Bir kimse, nafil bir namazı kumaya şehir dışında başlamış olur, namaz tamamlanmadan önce şehre girerse, bu durumda bazı âlimler, namazını, binili olduğu halde tamamlar demiştir.

Fakat, âlimlerin çoğu: «Hayvanından iner ve namazını yerde tamamlar.» demişlerdir.

Binek hayvanı üzerinde nâfîe namaz küan kimsenin, namaza başladığı esnada, kibleye yönelmesi vacip değildir.

Eğer bir kimse, kiblenin ne tarafta olduğundan şüphe eder, yanında da. kiblenin istikâmetini sorabileceği, o yerin hallandan bir kimse olmazsa, gayret şarfedip, kiblenin emarelerinden olan şeylerle, hangi tarafın kible olduğu hususunda zann-ı galibi hasıl olursa, tekarri edip, o tarafa doğru namaz kılar. Te-karri, bir şeyin lâıyk olanını araştırmak demektir. Kible hakkında şüphe eden kimsenin, böyle davranması gerektiğinde ittifak vardır.

Zira. Ashab'dan bir cemâat, kiblenin ne tarafta olduğunda şübheye düştüler. Kible istikâmetini araştırdılar. Bu araştırmaları üzerine, muhtelif yönlerde dönerek namaz kıldılar. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, Habîbine :

Onun için nereye (hangi yöne, semte) döner, yönelirseniz, Allah'ın cevhi (kiblesi) oradadır.»⁹³ kavli-i şerifini indirdi.

Kiblenin istikâmetinde şüphe edildiği zaman, şüphe eden kimsenin, yalnız kendi yanında olan veya çevresinde kendisine yakın bulunan kimseye sorması, vaciptir. Yoksa, kibleyi sormak için insanları evinden çıkarmak veya kibleyi sormak için bir kimseyi aramak vacip değildir.

Bir kimse, kible istikâmetinde şüphe eder, sonra bir tarafa yönelerek namaz kılsa, namazdan sonra da yanlış yere yöneldiğini anlarsa, kıldığı namazı iadesi (tekrar kılması) vacip olmaz.

Eğer, henüz namazda iken, hatasını bilirse, kibleye döner ve namazının kalan kısmını kibleye müteveccih olarak kılar.

Kible yönünden şüphenin, çölde, şehirde, karanlık bir gecede veya gündüz vaktinde meydana gelmiş olması arasında, bir fark yoktur.

Bir kimse, araştırarak kible istikâmetini bulur, fakat namazı o istikâmetin dışında bir yere dönerek kılsa, namaz kıldığı yön gerçekten kible olsa bile, Îmâm-ı A'zam (R.A.) ve Îmâm Muhammed (R.A.)'ya göre. kıldığı bu namazı iade etmesi gerekir.

Bir rivayette de, Îmâm-ı A'zam «O kimsenin, kâfir olmasından korkulur.» demiştir. Zira, o kimseye farz olan, araştırması yönünde kılmaktır. Ve bu kimse, bu durumda farz olan tarafı terk etmiş olmaktadır. Bunun içindir ki, o kimsenin kâfir olmasından korkulur.»

Îmâm Ebû Yûsuf (R.A.) ise : «O kimse, namazı iade etmez.» demiştir. Zîrâ, yine Önce kılmış olduğu tarafa iade etmiş olacağı için, bu iadesinde bir fayda yoktur.

Bir kimse şübheye düştüğü zaman, araştırma yapmac namaz kusa, kıldığı namaz caiz olmaz. Çünkü, bu durumda farz olan araştırmayı terketmiştir,

Şübheye düşüp, araştırmadan namaza duran kimse, namaz arasında, kibleye doğru durmuş olduğunu anlasa, îmâm-ı A'zam (R.A.) ve îmâm Muhammed (R.A.) 'ya göre, namazını bozar ve yeniden kılar.

Îmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre ise : «Önceden kılmakta olduğu namaza devam edip, onu tamamlar.»

Eğer, o kimse, kible istikâmetinde isabet etmiş olduğunu, namazdan çıktıktan sonra anlasa, ittifakla o kimsenin namazını iade etmesi gerekmez.

Kiblenin hangi yönde olduğunda şüphe eden kimsenin yanında kibleyi sorabileceği bir kimse varken, ona sormayıp, kible istikâmetini araştırarak namaz kılmış olsa, bu durumda, eğer kibleye isabet etmişse namaz: caizdir, kibleye isabet etmemişse, namazı caiz değildir.

Keza, a'mâ olan bir kimsenin,- yanında kible istikâmetini sorabileceği bir kimse varken, ondan sormadan, bir

⁹³ Bakara Sûresi, âyet : 115

yöne dönerek namazını kılmış olsa, eğer kibleye isabet etmişse, namazı caiz olur; isabet etmemişse, namazı caiz olmaz;

Kible istikâmetinde şüphe eden kimsenin yanında o yerin asıl halkından bir kimse bulunur; namaz küan kimse o şahsa kible istikâmetini sorduğu halde, o, kible yönünü göstermezse namaz kılan şahıs da, araştırarak, bir yöne doğru durup namazını küar, namazı bittikten sonra, onun dönmüş olduğu yönün kible tarafı olmadığını, d. yerin halkından olan kimse haber verirse, namaz kılan kimsenin, bu namazı iade etmesi gerekmez.

Kiblenin ne taraf olduğunda şüphe eden kimse, araştırarak bir yöne dönüp, namazın .bir rek'atini kıldıktan sonra, namaz içinde iken, ilk kible istikâmetinde de şüphe etse ve yine araştırarak, bir rek'ati de, başka bir yöne doğru kılsa, hatta, böylece dört rek'ati, araştırarak, dört ayn yöne dönüp kılmış olsa, bu namaz caiz olur.

Çünkü, yeni bir içtihad, o kimsenin kıldığı namaz, hakkında- önceki içtihadının hükmünü neshetmez; yani, önceki hükmü değiştirip, ortadan kaldırmaz.

Bu şekilde namaz kılmakta olan kimse, üçüncü veya dördüncü rek'atte, ilk rek'ati kıldığı yöne döner, yani o esnada kiblenin bu'inci rek'atte döndüğü istikâmet olduğuna; araştırarak kani olursa bu durum hakkında müteahhirin (sonra gelen âlimler) ihtilâf etmişlerdir. Bunlardan bazıları; o kimsenin namazını tamamlaması gerektiği kanaatine varmışlar; bazıları da: «Namazı yeniden kılar.» demişlerdir. Bu hususta, birinci kavl en uygun olanıdır.

Şimdiye kadar zikredilen mes'eleler, namaz kılan kimsenin, kiblenin yönünde şüphe etmesi şartına bağlıdır.

Bir kimse, sahrada şüpheye düşmeden ve dolayısı ile araştırmadan namaza başlar," sonra da kible istikâmetinde şüpheye düşerse, bu namazı caizdir; kiblenin doğru olmadığını, kesin bir şekilde bilmedikçe, bu namazı iade etmez.

Bu kimse, eğer namazdan çıktıktan sonra, kible konusundaki hatasını bilse veya büyük ihtimalle hatâ etmiş olduğu görüşünde bulunsa, o namazı iade etmesi lâzımdır.

Emâli-i Fetâvâ'da : «Namaz kılan kimse, Kible'nin Kabe olduğunu bilir, fakat namaza başlarken Kabe'ye niyyet etmezse, namazı caiz olur. Zira, namazda Kabe'ye niyyet şart değildir denilmiştir.

Hâniye'de de : «Eğer namaz kılan kimse, na/naza başladığı vakit, kiblenin mescidin mihrabı olduğuna niyyet ederse, namazı caiz olmaz. Çünkü, bu şekildeki niyyeti ile ,o kimse, kiblede yüz çevirmiş olur. Gerçi, kibleye niyyet riarnazm şartı değildir; fakat, kiblede yüz çevirmemek, bile bile başka tarafa dönmek, şarttır.» denilmiştir.

Bir kimse namaz kılarken, her hangi bir özrü olmaksızın göğsünü kiblede döndürür, başka tarafa çevirirse, en sahih kavle göre, namazı ittifakla fâsid olur.

Fakat, -sadece yüzünü çevirirse, o kimsenin derhal kibleye dönmesi vaciptir. Sadece yüzünü kiblede başka tarafa döndürmekle, namaz fâsid olmaz. Fakat bu durum, en şiddetli kerâhatle mekruhtur.

Namaz kılan kimse, eğer hades vâki oldu zannı ile, abdest almak için, yönünü kiblede ayırır, mescidden çıkmadan hades vâki' olmadığı anlaşıp bilirse, İmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre, namazı fâsid olmaz. Çünkü, o kimsenin, kiblede yüz çevirmesi, namazı" terk etmek maksadı ile değildir; bilakis, namazı islâh etmek maksadı ile, kiblede yüz çevirmiştir.

Namaz kılan bir kimse, hades vâki' olmadığını, eğer mescidden çıktıktan sonra anlayıp bilirse, ittifakla onun namazı fâsid olur.

Bu mes'elede, mescidden çıkmak ile çıkmamak arasında fark olması, İmâm olmayan kimse hakkındadır.

Namaz kılan bu kimse, eğer imâm ise ve hades vâki' oldu zannı ile, yerine birini bırakarak ayrılmış, fakat henüz mescidden çıkmamışken abdestsiz olmadığını anlayıp bilmişse, bu imâmın namazı, yine fâsid olur. Zira, yerine başkasını bırakmış olması, mescidden çıkmak gibi namaza münâfidir.

Namaz kılan kimse, namaza abdestsiz başladığını zannederek, sadece kiblede dönmüş olsa, namazı fâsid olur.

Bu durumda, mescidden çıkmış olması şart değildir.

Keza, teyemmüm ederek namaz kılmakta olan bir kimse, serap görür, bunu su zannederek kiblede döner, sonra gördüğü şeyin serap olduğunu bilir veya mestleri üzerine meshetmiş- olarak namaz kılmakta olan bir kimse, mesh müddetinin bitmiş olduğunu zannederek, kiblede döner,'sonra da mescidden çıkmadan müddetin tamam olmadığını bilip anlarsa, yine namazı fâsid olur. Zira, onun kiblede dönmesi, namazı bozmak kasdı iledir. Yoksa, namazı kıldığı yerden devam ederek bitirmek kasdı ile değildir. Hades vâki' oldu zannı ile, kiblede dönmek ise, bunun hilâfıdır.

Zikredilmiş olan bu mes'eleler de. mescidde namaz kılan kimseler hakkındadır.

Sahrada bulunup, cemaatle namaz küan kimseler için, safların yerinin hükmü mescidin hükmü gibidir.

Sahrada namaz kılan kimse, hades vâki' oldu zannı ile, kiblede yüz çevirip, safları geçmeden abdestsiz olmadığını anlayıp bilirse, namazı fâsid olmaz.

Bu kimse, eğer safları geçtikten sonra, abdestsiz olmadığını anlayıp bilirse, namazı fâsid olur.

Söylenilen bu şekiller de, arka tarafa giden kimseler hakkında düşünülebilir.

Amma, eğer namaz kılan bu kimse, abdestsiz olduğu zannı ile, ön tarafa doğru gitmeye yönelirse, o kimsenin, imâmın önündeki sütreyi geçip geçmemiş olduğuna itibar edilir.

İmâmın önünde sütre varsa ve o Mmse sütreyi geçmişse, namazı fâsid olur; sütreyi geçmemişse, namazı fâsid olmaz.

Eğer, imâmın önünde sütte yoksa, bu durumda, bir Mmse arka tarafa gittiği zaman safları geçeceği miktarda ön tarafa gitmiş olsa, namazı fâsîd olur. Bu miktarda gitmezse, namazı fâsîd olmaz.

Eğer, sahrada namaz kılan kimse, namazı tek başına kılmakta ise, onun hades vâki' oldu zannı ile hareket etmesinin namazı ifsâd edip etmemesinde mu'teber olan, secde ettiği yer kadar gidip gitmemesidir.

Tahâvî Şerhi'nde: «Kabe, sadece arsanın ismidir. Hatta, eğer Kabe'nin duvarları başka bir yere konulmuş olsa, o duvarlara doğru namaz kılmak caiz olmaz.» denilmiştir-

Bir kimse, Kabe'nin içinde veya Kabe'nin üzerinde namaz kılsa bu caizdir. Fakat, sadece hatim'e doğru namaz kusa bu caiz değildir.

Gemide namaz kılan kimsenin kıbleye yönelmesi, -buna kadir ise- lâzımdır. Gemi, kıble istikâmetinden dönünce, namaz kılan kimsenin de, namaz içinde, kıbleye dönmesi lâzımdır. Gemi ne tarafa yönelirse, o tarafa doğru namaz kılmak caiz olmaz.

Bir toplulukta bulunan insanlar, kıbleyi araştırır ve bunlar kendi araştırmalarına göre ayrı ayrı yönle durarak namaz kılsa, münferiden kılmış olmaları halinde, hepsinin namazı da caiz olur.

Fakat, bu insanlar, bu şekilde, cemâatle namaz knmışlarsa, imâma muhalif istikâmete dönerek kılanların namazı, caiz ol-, maz. İmâmın dönmüş olduğu tarafa yönelmiş olanların namazı ise, caiz olur. Fakat, bu durumda da imâmın, bu kimselerin arkasında olmaması gerekir.

Kıblede şüpheye düşüp, araştırarak, cemâatle namaz kılan bir topluluğun, bir kısmı mesbûk, (imâma birinci rek'atten sonra yetişen) bir kısmı da lâhik (namaz esnasında hadesten dolayı imâmdan bir müddet ayrılan) olsa, imâm . selâm verince, mesbûk ve lâhik geçen kısımları kaza için kalktıkları zaman, imâmla kıldıkları yönün kıble olmadığı, onlara zahir olsa, mes bûkun -kaza edilecek namazda münferid olmasından dolayı- kıble olduğu ortaya çıkan tarafa dönüp, namazını ıslah etmesi mümkün olur. Fakat lâhik için, bu mümkün olmaz. Zira lâhik, henüz muktedî'dir.

İmâmın arkasında bulunan muktediye, kıblenin başka bir taraf oldu şu zahir olsa, o tarafa dönmesi mümkün olmaz. Zira, eğer kendisi dönse imâma muhalefet etmiş olur; dönmezse de kendisine göre kıble olmayan bir yöne doğru namazını tamamlaması gerekir. Bu, iki durumda, imâma uymuş olan Mmsenin namazını ifsâd eder. Keza bu durum, lâhıkın da namazını ifsâd eder.

Bir kimse, mahallinde, kıbleyi araştırarak namaza başlamış, bir başka kimse de, kıbleyi araştırmadan, Önceki Mmseye iktida ederek namaz kusa, eğer imâm olan zât, kıbleye isabet etmişse, ikisinin de namazı caiz olur.

Bu durumda, imâm kıbleye isabet etmemişse, sadece imâmın namazı câiz olur.

A'mâ olan bir kimse, namazın bir rek'atini, kıbleden başka bir yöne dönerek kılmış olur, bir başka kimse de gelip onu kıbleye döndürür ve o a'mâyâ iktida ederse, eğer namaza başladığı sırada, kendisinden kıbleyi sorabileceği bir kimse var iken, ama sormadan namaza başlamışsa, ikisinin namazı da caiz olmaz. Fakat eğer, a'mâ sorduktan sonra namaza başlamışsa, amâ'nın namazı caiz olur; kendisine uyan kimsenin namazı ise caiz olmaz. ⁹⁴

Namazın Beşinci Şartı:

Vakit

Namazın dışındaki farzlarından, yani, namaz şartlarından beşincisi, vakittir. ⁹⁵

Sabah Namazının Vakti:

Sabah namazının vakti, ikinci fecrin doğması ile başlar. İkinci fecir; göğün doğu tarafında, etrafa dağılan ve gittikçe artan beyaz ışıktır. Buna, fecr-i sadık da denilir.

Fecr-i kâzib diye de isimlendirilen birinci fecir de, doğu tarafta görülen bir beyazlıktır. Fakat bu, göğün üst tarafına uzanmasına rağmen, ufukta enine doğru yayılmaz. " Yani, ufuk çizgisi, enine doğru karanlık içindedir.

Birinci fecirle, yâni fecr-i kâzible, yatsının vakti çıkmaz ve sabah namazının vakti girmez. Zîrâ, bu vakit gece hükmündedir. Bundan dolayıdır ki, oruç tutacak kimsenin, bu vakitte, bir şey yemesi haram değildir.

Sabah namazının vaktinin sonu ise, güneşin doğmasından biraz önceye kadardır.

e Güneş doğduktan sonra, namaz kılmanın mubah olacağı vakit konusunda, âlimler arasında ihtilâf olmuştur.

Ebû Bekir Muhammed bin Fa-il: «İnsan, güneş yuvarlağına gözü kamaşmadan- bakabiliyorsa, bu durumda, güneş henüz doğmakta olduğu için, bu vakitte namaz kılmak mubah olmaz. Fakat, ne zaman ki, o insan güneş yuvarlağına bakınca gözü kamaşır ve bakmaya âciz olursa, o zaman namaz kılmak mubah olur.» demiştir.

İmâm Muhammed'in Kitabında: «Güneş' doğup, bir-iki mızrak boyu kadar yükselirse, o vakitte namaz kılmak mubah olur.» denilmiştir.

Bazıları ise : «Çenesini göğsüne dayayıp bakan kimse, eğer güneş yuvarlağını görmezse ,o zaman namaz kılmak

⁹⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 168-175.

⁹⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 176.

helal olur; güneş yuvarlağını görürse, namaz kılmak helal chnaz.» demişlerdir. Bu kavi, daha hayırlı ve diğerkavillerden daha kolaydır.⁹⁶

Öğle Namazının Vakti

Öğle namazının vakti, güneşin göğün orta noktasmdai ayrıldığı anda başlar. Öğle namazının vaktinin sonu ise, İmâm-ı A'zam (R.A.) a göre, bir şeyin gölgesi, zeval vaktindeki gölgesinden başka, iki misli olduğu zamandır. İmânı Ebû Yûsuf (R.A.) ile İmâm Muhammed (R.A.) 'e göre ise, her şeyin gölgesinin, -zeval vaktindeki gölgesinden başka- bir misli kadar daha olduğu zaman öğle namazının vakti çıkmış Bu ihtilâftan dolayı, Meşâyih ihtiyat edip : «Lâyık olan, kişinin ikindi namazını gölge iki misline ulaşmadıkça kılmaması, öğle namazını ise, gölge bir misline ulaşıncaya kadar te'hîr etmemesidir.» demişlerdir.⁹⁷

İkinci Namazının Vakti:

İkinci namazının vakti, yukarıdaki iki kavi gereğince, öğle namazının vaktinin çıktığı anda başlar. Yani, İmâm-ı A'zam (R.A.) m kavline göre, her şeyin gölgesi -zevâl'deki gölgesinden başka- iki misli olduğu zaman, ikindinin vakti girmiş olur. İmâmeyn'in.kavillerine göre ise bir şeyin gölgesi -zevaldeki gölgesinden başka- bir misli olduğu zaman, ikindinin vakti girmiş olur. İkinci namazının vaktinin sonu, güneşin batmasından biraz önceye kadardır.⁹⁸

Akşam Namazının Vakti:

Akşam namazının vakti, güneşin battığı zaman başlar. Akşam namazının vaktinin bitişi ise, batı ufkundaki şafağın kaybolmasından biraz öncedir." Burada, şafak» hususunda ihtilâf edilmiştir. İmâm-ı A'zam (R.A.) 'a göre : Ufku kenarında bulunan kıvıllıktan sonra, meydana gelen beyazlık «şafaktır. İmâmeyn ise : «Şafak, bu kıvıllıktır. Kıvıllıktan sonra meydana gelen beyazlık değildir.» demişlerdir.⁹⁹

Yatsı Namazının Vakti:

Yatsı namazının vakti, yukarıdaki kaviller üzere, şafağın kaybolması ile başlar. Yatsı namazının vaktinin bitişi ise : Kendisinden hemen sonra, ikinci fecrin doğduğu zaman parçasıdır. Vitir Namazının Vakti : Vitir namazının vakti, İmâm-i A'zam (R.A.) 'a göre, yatsı namazının vaktinin girmesi ile başlar. Fakat, namaz kılan kimse, yatsı namazını, vitir namazından önce kılmakla me'murdur. Hatta, vitir namazını, kasden yatsı namazından önce kılsa, bu sahîh olmaz. İmâmeyne göre ise, vitir namazının vakti, yatsı namazından sonradır. O halde, eğer bir kimse, yatsı namazını kıldığı elbiseyi çıkarıp, vitir namazını başka bir elbise ile kılar, sonra da yatsıyı kıldığı elbisenin necis olduğu ortaya çıkarsa, İmâm-ı A'zam (R. A.)'a göre, o kimse, yatsı namazını iade eder, fakat, vitir namazını iade etmez. İmâmeyn'e göre ise, bu kimse, hem yatsıyı, hem de vitiri iade eder.¹⁰⁰

Vakit Teşekkül Etmeyen Yerlerde Namazı

Vakit, namazın edasının şartı olduğu gibi, vücûbunun da şartıdır. O halde, vakit girmedikçe, namaz da farz olmaz. :

Nitekim, Sadrû'd-dîn Bürhânü'l-eimne zamanında, şöyle bir suâl sorulmuştur: «Biz, vilâyetimizde yatsının vaktini, bulamıyoruz. Bize, yatsı namazı farz olur mu?» G da cevabında: «Sizin üzerinize, yatsı namazı yoktur.» diye yazmıştır. Bahîrû'd-dîn Merğînânî de, böyle fetva vermiştir.

Bu fetva, Bulgar Vilâyetinde, Şemsül-eimme Halvânî'ye ulaştığı zaman, O : «Yatsı namazını, kaza olarak kılar.» diye fetva vermiştir.

Daha sonra bu fetva, Hârezm'de Şeyh-i Kebir Seyfû's-sünne el-Bakkâlî'ye ulaştı, O'da:«... o kimselere, yatsı namazının farz olmadığına» fetva verdi. Bu fetva, İmâm Halvânî'ye ulaştınca, O Hârezm'e bir adam gönderdi. Bu adam, Hârezm Camiinde âlimlerin çoğunun yanında, Şeyh-i Kebîr'e : «Beş vakit namazdan bi: risini, iskât eden kimse hakkında ne dersiniz. Kâfir olur mu? diye sorunca, Şeyh-i Kebîr de, şu mukabil suâli sordu : «Dirsekleri

⁹⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 176.

⁹⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 177.

⁹⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 177.

⁹⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 177.

¹⁰⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 178.

ile birlikte elleri veya aşık kemikleri ile birlikte ayaklan kesilen kimse hakkında- ne dersin? Onun abdestinin farzı kaçtır?» Bu suâl karşısında, ilk suâli soran kimse Bu durumda, dördüncünün yeri olmadığı için, bu kimsenin abdestinin farzı üçtür.» cevabını vermiştir. Bunun üzerine el-Bakkâlî: «Beş vakit de işte böyledir.» demiştir. Bu cevap, İmâm Halvânî'ye ulanınca, cevabı güzel bulmuş ve kendisi de Şeyh-i Kebir'e uymuş'tur.:] Bununla beraber, bazı müdakkik fâkdhlere göre, bu gibi yerlerde yaşayan müslümanlar da, beş vakit namaz kılmakla mükelleftirler. Şöyle ki:

Müslümanların bulundukları bu yerlerde, beş vakit namazdan herhangi birinin vakti teşekkül ve teayyün etmezse, buralarda yaşayan müslümanlar, bulundukları yere en yakın olan ve kendisine namaz vakitleri tam bir şekilde teşekkül ve teayyün eden bir beldenin vakitlerine göre, kendi beldelerinde vakti teşekkül etmeyen namaz için bir vakit takdir ederek, o namazı kılarlar; veyahud da o namazı, kaza hâlinde kılarlar.

Aslında vakit, namazın bir şartı, bir alâmeti ve bir sebebidir; fakat,, namazın asıl sebebi, Cenâb-ı Hakk'm kullarına devamlı ve pçipeşine verdiği ni'metler ve Allâh-u Teâlâ'nın namaz kılmamızla ilgili,, hitab (emri) dir. Namazın, günde beş vakit kılınacağına, Kur'ân âyetlerinin delâlet ve işareti olduğu gibi, bu husus Peygamber (S.A.V.) Efendimizin, namazın farz kılındığını beyân eden, mi'râc hadîsinde ve beş vakit namazın vakitlerini açıklayan hadis-i şeriflerinde, gayet açık bir şekilde bildirilmiştir.

Peygamber (S.A.V) Efendimizin, deccal'le ilgili hadîs-i şerifleri de, vakit teşekkül etmiyen beldelerde yaşayan müslü-manların, namaz vakitlerini takdir ederek, ona göre namazlarını kılmalarının gerektiği hususunda, fukahâ tarafından delil olarak gösterilmektedir.

Ni'met-i İslâm'da: «...Bu gibi memleketlerde yaşayan müslümanlar için, ibâdet vakitlerinin takdir edilip, onları da ibâdetin feyiz ve ni'metinden faydalandırmak mümkündür.» denilmektedir.

Kısaca, dünyanın her tarafındaki namazı kılmakla mükelleftirler. Müslümanlar, beş vakit

Bu hususta mufassal malûmat almak isteyenler, Nuru'l-İzâh Şerhi Merâkî'l-Feliâh'a, Mehmed Zihni Efendi'nin Ni'met-i İslâm'ına, İbn-i Abidîn'e, Büyük İslâm İlmihaline ve diğer Fıkıh ve İlmihâl kitaplarına bakabilirler. ¹⁰¹

Namaz Kılmanın Müstehâb Olduğu Vakitler

Sabah namazını, ıslık iyice belirip, karanlığın açıldığı vakitte kılmak, müstehaptır. Şöyle ki: Bir kimse, attığı okun düştüğü yeri görece kadar, aydınlık olmalıdır. Bu hâle İSFÂB denir.

İsfâr haddini, şöyle de tarif etmişlerdir: Sabah namazını kılmaya, öyle bir zamanda başlamalıdır ki, bir kimse, sünnet olduğu şekilde, sabah namazını kıldıktan sonra, namazı abdestsiz kılmış olduğu belli olsa, abdest alıp, vakit çıkmadan, yine sünnete uygun şekilde, namazı iade etmesi mümkün olsun.

Sabah namazında isfârın müstehap olması, Hanefî imamlarına göre, sadece bir vakte mahsus olmayıp, bütün zamanlara şâmilidir. Ancak Müzdelife'de Kurban gününde, sabah namazında -ittifakla- müstehap olan tağlîs yânî acele etmektir. Bunun sebebi ise, Müzdelife'de vakfe namazını genişletmektir.

Yine Hanefî imamlarına göre, öğle namazını sıcak yaz günlerinde tebrid etmek, yânî serin vakte bırakmak; kış günlerinde ise takdim etmek, yânî erken kılmak müstehaptır.

İkinci namazını da, güneşin yüzünün değişmediği zamana kadar te'hîr etmek, müstehaptır. Bu hususta, kursun değişmesine i'tibâr olunur; ışığın değişmesine değil... Zîrâ, ışığın değişmesi, zevalden sonra da meydana gelir. Güneşin yüzüne ba-, kıldığı zaman, göz bu bakışla şaşkına dönmezse, güneş değişmiş olur. Aksi takdirde, değişmiş olmaz, Kâfî isimli kitâbta da, böyle zikredilmiştir.

Bütün zamanlarda, akşam namazını, ta'cil etmek, yani vakit girince hemen kılmak, müstehaptır. Ancak, bulutlu günde acele etmek gerekmez.

İbni Ömer (R.A.) den rivayet edildiğine göre : O, bir gün akşam namazını yıldız görüncüye kadar te'hîr ettiği için, bir köle azâdetmiş. Bu rivayet, yıldız, görüncüye kadar, akşam namazını te'hîr etmenin, mekruh olduğuna delâlet eder.

Kınye'de şöyle mezkûrdur: «İmâm Muhammed (R.A.) 'in rivayetine göre, İmânî-ı A'zam (R.A.) : «Şafağın kaybolma vaktinden öncesine kadar, te'hîr etmekle kerahet yoktur.» demiştir. Lâkin, en sahih kavi, bu durumun mekruh olduğudur. Ancak, yolculuk ve yemek üzerinde olmak gibi bazı sebep ve özürlerden dolayı, te'hîr edilmiş olursa veya te'hîr az olursa, mekruh olmaz.

Kıraati uzatmaktan dolayı meydana gelen te'hîr hakkında, ihtilâf vardır.

Yatsı namazını, gecenin ilk üçte birinin bitmesinden önceye kadar te'hîr etmek, müstehaptır. Gecenin ilk üçte birinden sonra, gece yarısına kadar te'hîr etmek mubahtır. Gecenin yansından sonra, bir özü bulunmadan, fecrin doğacağı vakte varıncaya kadar te'hîr etmekse, mekruhtur.

Vitir namazında asıl olan şudur: Yattıktan sonra, uyanıp kalkacağına itimadı olmayan kimsenin,'uyumadan önce, vitir namazını kılması, efdaldır.' Fakat, kalkacağına güveniyorsa, gecenin sonuna kadar te'hîr etmesi, efdaldır.

Bulutlu olan günlerde, sabah, öğle ve akşam namazlarını te'hîr etmek müstehâptır. Buradaki te'hirden kUsit, vaktin başında kılmaya acele etmemektir. Yoksa, vaktin sonunda, yeni bir vaktin girmiş olması şüphesine düşecek kadar fazla te'hîr etmek, değildir.

Muhıyt'te : «Bulutlu günde, akşam namazını te'hirden murad, güneşin battığının kesinlikle anlaşıldığı zamana

¹⁰¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 178-180.

kadar, bekîmektir.» denilmiştir.

Bulutlu günde, ikindi ve yatsı namazlarının her birini tecil etmek, yâni vakit girince hemen kılmak müstehabdır. İkindiye kılmakta acele etmekten maksad, güneşin değişme halinin vâki olmadığını. kesin bilecek bir şekilde, acele etmektir.

Yatsının ta'çili ise, mu'tad olan vakte göre birazcık acele etmektir. Böylece, yağmur korkusundan dolayı, cemâatin azalması gibi bir durum, meydana gelmesin.¹⁰²

Namaz Kılmanın Mekruh Olduğu Vakitler

Namaz kılmanın mekruh olduğu, beş vakit vardır. Bu beş vaktin, üçünde hem farz namazlar, hem de nafilâ namazlar, mekruhtur.

Bu vakitler, farz namazın sıhhatine mânîdir. Çünkü, farz namazlar, kamil bir sebeple vacip olmuştur.

Bu üç vakitte, geçmiş namazların kazaları da kılınmaz.

Mekruh olmayan bir vakitte okunmuş bulunan secde âyetinden dolayı,, tilâvet secdesi yapmak, mekruh vakitte, hasırlanmış, olan cenazenin namazını kılmak; geçmiş vitir namazını kaza etmek....mekruh vakitlerde, bütün bunlar sahih değildir. Zira bunlar, kâmil oldukları halde vacip olmuşlardır; nakis bir halde edâ edilmeleri doğru değildir..

Nâfüelerdeki kerahet, onların sıhhatine mânî' değildir, fakat, mekruh vakitlerde nafilâ namaz kılmak, tahrîmen mekruhtur.¹⁰³

Farzların Ve Nafilâlerin Mekruh Olduğu Vakitler

Hem farz namazların hem de nafilâlerin kılınmasının mekruh olduğu üç vakit şunlardır :

1 - Güneşin doğduğu vakit,

2 - Güneşin Zeval noktasında bulunduğu vakit,

3 - Güneşin battığı vakit.

Ancak, namaz kılan kimsenin, o günün ikindi namazını gurup halinde kılması, mekruh değildir. Çünkü, henüz vaktin çıkmasına az bir zaman vardır. Bu sebeple, bu namazın vücûbu nakıstır. Gurup vaktinde edası da nakis vacip olduğu için, bu namazın gurup vaktinde kılınması, kerahetsiz olarak sahihdir.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'dan gelen meşhur bir rivayete göre O, Cum'a günü zeval vaktinde nafilâ namaz kılmayı kerahetsiz olarak caiz görmüştür.

Zikredilen bu üç vakitte, cenaze namazı ve tilâvet secdesi de caiz olmaz. Eğer, cenaze başka bir zaman hazırlanmış olur veya secdeye konu olan âyet mekruh olmayan bir vakitte okunmuşsa, cenaze namazı kılmabüir ve bu tilâvet secdesi yapılabilir.

Bu mekruh vakitlerde sehiv secdesi yapılmaz. Çünkü, sec-de-i sehiv, namazın bir parçasıdır.

Bu üç mekruh vakitte, bir kimse kazaya kalmış farz namazı kılamaz. Eğer kılmış olursa, bir başka vakitte yine iade etmesi lâzım gelir.

Bu vakitlerden birinde secde âyeti okumuş olan kimse için sfdal olan, bu kimsenin okuduğu bu âyetin secdesini, okumuş olduğu mekruh vakitte yapmayıp, -mekruh olmayan- başka bir vakitte yapmaktır. Fakat bu secdeyi, âyeti okumuş olduğu vakitte veya başka bir mekruh vakitte yapmış olursa, Hanefî imâm-' larına göre bu da caizdir; sonradan iade etmesi lâzım gelmez.

Keza, yine bu üç mekruh vaktin birinde, cenaze hazırlanır ve namazı kılmırsa bu da sahihtir. Hatta, cenaze konusunda efdal olan namazını te'hir etmeyip, hemen kılınması ve defnedilmesidir.

Cenaze, eğer mekruh olmayan bir vakitte hazırlanmışsa, mekruh yakit geçinceye kadar durup, namazını sonra mekruh olmayan vakitte- kılmak gerekir.¹⁰⁴

Yalnız Nafilâlerin Mekruh Olduğu Vakitler

Yukarıdaki mes'eleler, mekruh olan beş vakitten üçü ile ilgili idi. Kalan iki mekruh vakitte ise, farz ve vacip zâtîhi mekruh değildir. Yâni, bu iki vakitte geçmiş namazların kazası, cenaze namazı ve tilâvet secdesi de mekruh olmaz. Fakat adanmış namaz, başlanmış olduğu için bitirilmesi lâzım gelen nafilâ namaz ve iki rek'at tavaf namazı bu iki vakitte de mekruh olur. Çünkü bu namazlar vacip li zâtîhi değil, vacip li gayrihîdir.

Bu iki vakit şunlardır :

1 - Fecr-i sâdik'm doğmasından başlayıp, güneş doğuncaya kadar devam eden vakit.

Bu vakitte, sabah namazının sünnetinden başka bütün nafilâler mekruhtur.

2- İkindi namazından sonra, güneşin battığı zamana kadar olan vakittir. Güneş battıktan sonra da, akşam namazını kılmadan önce nafilâ namaz kılmak mekruhtur. Çünkü bu durumda, kılmakta acele etmenin müstehab

¹⁰² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 180-181.

¹⁰³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 181-182.

¹⁰⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 182-183.

olduğu akşam namazım te'hir etmek lâzım gelir.

Keza, cum'a günü hutbe okumak üzere imâm minbere çıktığı vakitte, nafilâ namaz kılmak mekruhtur.

Fakat, cum'a vaktinin dışındaki vakitlerde, sâdece ikâmete başlanmış olmasından dolayı, nafilâ kılmak' mekruh olmaz. Fakat, sabah namazından başka namazlarda imâmın namaza başlamasından sonra, nafilâ ile meşgul olmak mekruhtur.

Sabah namazında ise, imâm namaza başladıktan sonra da sabah namazının sünnetini kılmak mekruh değildir. Fakat bu durumda, imâma ikinci rek'atta veya teşehhüd'de yetişeceğine kesin kanaati olması gerekir.

Bir kimsenin, imâmın namaza başlamasından sonra, kılmakta olduğu sünnetin kalan kısmını tamamlaması da mekruh değildir. Bu durumda, birinci rek'atte rükû'dan önce imâma yetişeceğine kesin kanâati olması gerekir.¹⁰⁵

Cum'a Günü İmâm Hutbe Okurken Kılınan Namaz

Bir kimse, cum'a günü imam hutbeye çıkmadan önce, nafilâ namaza başlamış, bundan sonra imâm hutbe okumak için minbere çıkmış olsa, o kimse başladığı namazı bozmaz. Fakat, kılmakta olduğu namaz, tahiyetü'l-mescid veya mutlak nafilâ ise, iki rek'atı tamamlayınca selâm verir.

Kılmakta olduğu bu namaz cum'anın sünneti ise, bu durumda bazıları : «Oiiu da iki rek'atte bozar.» demişler; bazıları ise : «Dört rek'ate tamamlar.» demişlerdir.

Mergînânî bu ikinci kavli sahih görmüştür. Ayrıca Hüsâme'd-dîn Şehîd'in ihtiyar ettiği kavi de budur.

Fakat Nevâdir'de : «O kimse, henüz iki rek'at kılmış ise, selâm verip imâmı dinler. Eğer üçüncü rek'ate kalkmış, onu secde ile kaydetmişse, kıraati tahfif ederek kısa âyet veya sûreler okuyarak) ona dördüncü rek'ati de ekler ve selâm verir.

İmâm Serahsî ve İmâm Bakkalî de bu kavle meyletmiştir. Şeyh Kemâl'e'd-dîn tbn'il-Hüman da bu kavlin en uygun kavi olduğu kanâatine varmıştır.

Fakat Nevâdir'de : «o kimse üçüncü rek'ate kalktığı zaman, onu secde ile kaydetmesi» zikredilmemiştir. Bu hususta ihtilâf vâki' olmuştur. Bazılarına göre : «oturmaya döner»; bazılarına göre ise : «kıraati kısa tutarak namazı tamamlar.» Bu ikinci kavi, en uygun olan kavidir.

Bu mes'eleda, iki rek'atte selâm verilmesi durumunda da ihtilâf vardır. Bazıları : «iki rek'atte selâm vermiş olan kimseye bir şey lâzım gelmez.» demişler; bazıları ise : «o kimse kalan iki rek'ati kaza eder.» demişlerdir. Bu konuda, Ebû Bekir Muham-med bin Fadl ise : «Dört rek'ati de kaza etmesi lâzımdır.» demiştir.¹⁰⁶

Bayram Namazı Vaktinde Nafilâ Namaz Kılmak

Nafilâ namazları, bayram namazlarından önce, bayram hutbelerinin okunduğu sırada ve -sahih olan kavle göre- bayram hutbelerinden sonra da kılmak mekruhtur.

Keza, Kûsûf, İstikâ ve Hacc hutbeleri esnasında da, sessizliği bozup, işitmeye engel olabileceği için nafilâ namaz kılmak mekruhtur.¹⁰⁷

Mekruh Vakitlerle İlgili Bâzı Mes'eleler

Bir kimse, her namazın mekruh olduğu üç vakitten birinde, nafilâ bir namaza başlamışsa, onu bozarak mekruh olmayan bir vakitte kaza eder. Eğer kesmez de iki rek'ate tamamlarsa, kötü bir iş yapmış ve günahkâr olmuş olur. Çünkü, bu durumda nehye (yasaklamaya) muhalefet etmiş olur. Bununla beraber kıldığı namazı iade etmesi (tekrar kılması) gerekmez.

Nafilâlerin kılınması mekruh olan iki vakitte, bir kimse nafilâ bir namaza başlasa ve sonra namazı bozsa veya bir sebeple namaz bozulmuş olsa, o namazı ikindiden sonra ve akşamdan önce veya fecrin doğmasından sonra, güneşin çıkmasından önce kaza etmiş olsa, bu mekruhtur. Fakat, bu vakitlerde kaza etmiş olsa da, bu, mekruh olmakla beraber sahihtir.

Fakat, bu namazı mekruh olan üç vakitten birinde kaza ederse bu sahih olmaz: Yani, bu namazın borcundan o kimse kurtulmuş olmaz.

Bir kimse sabah namazının sünnetini ifsâd etmiş olsa, sabah namazından sonra onu kaza 'etmez. Çünkü, başlanıp bozul-'muş olmasından dolayı kaza edilmesi gereken namazı, mezkûr iki vakitte kaza etmek mekruhtur.

Bu hususta, bazı meşâyih'ten nakledilerek Muhîd'de zikrolunan şu mes'eleye iltifat olunmaz. Bu Meşâyih: Eğer bir kimse sabah namazında, sünneti kılınca farza yetişemeyeceğinden kork-sa, bu durumda en güzel olan : O kimse sünnete başlayıp iftitah tekbiri aldıktan sonra, farz niyeti ile bir daha tekbir alarak sünnetten çıkar. Bu durumda, farza başlamış olduğu için namazı ifsâd etmiş olmaz. Bilakis bir amelden başka bir amele geçmiş olur.» demişlerdir. Bu amelin hiç bir fâidesi olmadığı için bu kavle i'tibâr edilmemiştir.

Çünkü, böyle yapmanın namazı ifsâd etmeyeceği kabul edilse bile, bu durumda'da sabah namazından sonra kaza

¹⁰⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 183-184.

¹⁰⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 184.

¹⁰⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 185.

etmenin mekruh olması bakîdir. O kimse, bu ameli, eğer güneşin yükselmesinden sonra kaza, etmek için yapmışsa, belki kerahetten kurtulur. Fakat her durumda, sünneti sünnet olduğu şekilde yerine getirmemiş olduğu için, çektiği bu zahmetin hiç bir faydası yoktur.

Bir kimse fecrin doğmasından evvel dört rekat namaza başlar, iki'rek'at kılınca fecir doğar ve sonra selâm vermeden kalkıp, fecir doğduktan sonra iki rek'ati daha kılsa, o kimsenin fecir doğduktan sonra kıldığı iki rek'at İmâm Ebû Yûsuf (R.A) ile İmâm Muhammed (R.A) 'e göre, sabah namazının sünnetinin yerine kâim olur. İmâm-ı A'zam (R.A) 'dan da zahir rivayet budur. Çünkü, sünneti mutlak namaz niyyeti ile kılmak sahihdir.

Zehîyre'de : «Bir kimse, fecir doğmamış zannı ile iki rek'at namaz kılar, sonra kıldığı vakitte fecrin doğmuş olduğu ortaya çıkarsa, müteahhirîne göre, o iki rek'at namaz sabah namazının sünneti yerine kâim olur. Fakat, eğer o iki rek'ati kıldığı vakitte fecrin doğup doğmadığında şüpheye düşer ve bu şüphesi devam ederse, o kimsenin kıldığı iki rek'at nafilâ namaz, sabah namazının yerine kâfi değildir.» denilmiştir.

Bir kimse sabah namazını kılarken, namaz esnasında güneş doğarsa, kıldığı sabah namazı fâsid olur. Bu hükümde ittifak vardır. Bu hükmün sebebi ise : Kâmil bir sebeple vacip olan bir ibâdete noksan arız olmasıdır.

Bir kimse ikindi namazını kılmakta iken güneş batsa, o kimsenin kıldığı ikindi namazı fâsid olmaz. Çünkü, bu durumda nakis bir sebeple vacip olana, kemâl ânz olmaktadır.¹⁰⁸

Namazın Altıncı Şartı :

N İ Y Y E T

İbadette .Niyyet Ne Demektir?

Namazın altıncı şartı niyyettir.

Niyyet Bir şey ne için meşru' kılınmışsa, o işi o.kasıtlı yapmaktır. Niyet bir azimdir. Kati bir irâdedir.- Kalbin bir şeye karar yermesi ve bir işi ne için yaptığını düşünmeksizin bilmesidir.

İbâdetde niyyet : İbâdetin ihlasla, Allah Teâlâ için yapılmasını kasdetmektir.¹⁰⁹

Nafilâ Namazlarda Niyyet :

Nafilâ namaz kılmak isteyen kimsenin, yalnız namaza niyyet etmesi kifayet eder. O nafilâ namazın, müekked sünnet veya başka bir nafilâ olduğunu belirtmek şart değildir.

Fakat, teravih namazı hususunda mütekaddiminden bazıları ihtilâf etmişler ve şöyle demişlerdir : «Teravih namazı sadece namaza niyyet edilerek caiz olmaz. Esah olan budur. Teravih olduğunu belirtmek lâzımdır.»

Müteahhirîn'den bazıları ise «Teravih olsun, diğer sünnetler olsun, bunların hepsi yalnız namaz niyyeti ile kılınır.» demişlerdir. Hidâye Sahibi de bunu ihtiyar etmiştir.

Fakat, Münve Sahibi; mütekaddirnîn'in kavlini ihtiyar etmiş ve : «Esah olan, terâvih'in sadece namaz'a niyyet ile caiz olmamasıdır.» demiş ve bundan sonra da : «Teravihte uygun olan şudur : Ya, Teravih diye veya vaktin sünnetine veyahut geceyi kâim etmeye niyyet etmelidir. Sünnete uygun olması için, bu sünnetin kendisine niyyet etmeli veya Rasûlullah' CSallallahü aleyhi ve sellemle uygunluk için namaza niyyet etmelidir.» demiştir.¹¹⁰

Vâcib ve Farz Namazlarda Niyyet :

Vitr namazında, Cum'a namazında ve iki Bayram namazında'niyyet ederken hangi namazı kıldığını belirtmek şarttır. Sadece «namaza niyyet» kifayet etmez.

Bütün farz ve vacip namazlarda da, hangi namazı kılıyorsa niyyetle onu belirtmek şarttır. Kılman vacip, bir adamadan dolayı vacip olsa veya başlanılmış bir nafilânın bozulmuş olmasından dolayı onu- kaza etmek için vacip olsa yahut bu vacip, bunların dışında bir vacip de olsa, bunların hepsinin niyyetinde j-'-(hangi namaz olduğunu belirtmek) şarttır.¹¹¹

Cenaze Namazında Niyyet :

Cenaze namazında, namaz kılan kimse : «Allah için namaza, meyyit için duâ'ya» diyerek niyyet eder. Zira, cenaze namazı, diğer namazlardan bu niyyetle ayrılır.¹¹²

¹⁰⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 185-186.

¹⁰⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 186-187.

¹¹⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 187.

¹¹¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 187.

¹¹² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 187.

Niyyetle İlgili Bazı Mes'eleler

Tek başına farz namaz kılmakta olan kimsenin, sadece «farz» a niyyet etmesi kâfi gelmez. Mutlaka, hangi farzı kıldığını belirtmesi, yâni öğlenin farzına veya ikindinin farzına diye niyyet etmesi gerekir; başkası caiz olmaz.

Bir kimse «vaktin farzına» diye niyyet etse, fakat hangi vakit olduğunu belirtmece; meselâ : Vakıt öğle olup namaz kılan kimse öğlenin veya başka bir vaktin farzı diye beirtmese ve henüz vakit de çıkmış olmasa, «vaktin farzına» şeklindeki niyyeti kifayet eder. Fakat bu şekildeki niyyet, cum'ada kifayet etmez. Çünkü, Hanefî İmamlarına göre, o vaktin farzı öğle namazıdır; cuma değildir.

Fakat, Kâdîhân'da : «Vaktin farzı diye niyyet eden kimsenin indinde, eğer vaktin farzının cum'a olduğu belli ise, bu şekildeki niyyet-cum'ada da caiz olur.» diye zikredilmiştir.

Namazda, rek'atlerin sayısına niyyet etmek. ittifakla şart değildir.

Bir kimse, farza ve nafilaya birlikte niyyet ederek namaz kusa, onun bu niyyetle kıldığı namaz, Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre farz için caizdir. Zîrâ, farz kuvvetlidir ve zayıf olan nafilenin ona götürülmüş olması ona zahmet vermez. Fakat, İmâm Mu-hammed (R.A.)'e göre bu niyyetle kılman namaz, farz olarak da, nafîle olarak da caiz olmaz.

Bir kimse, eğer farza niyyet ederek namaza başlayıp, sonra o namazın nafilâ olduğunu zannetse ve nafilâ niyyeti ile o namazı kılıp, tamamlasa; o namaz, başta farz niyyeti ile başladığı namaz olur. Zira, namazın sonuna kadar niyyeti hatırda tutup, birlikte götürmek şart değildir.

Bir'kimse, bir namaza nafilâ niyyeti ile tekbir alıp başlasa; sonra farz niyye'ti ile bir daha tekbir alsa, nafilâye niyyet etmiş olması bâtil olur ve o kimse farza başlamış bulunur.

Bir kimse, öğle namazının bir rek'atini kılmışken, sonra dönüp ikindi veya nafilâ niyyeti ile iftitâh tekbiri alsa, o kimse öğle namazını bozmuş ve sonraki niyyeti ile tekbir aldığı namaza başlamış olur.

Keza, daha önce herhangi farza niyyet edip başlamış olan kimse, sonra nafilâye başlamaya niyyet ederek tekbir alsa, daha önce başlamış olduğu namazı bozmuş ve niyyet ettiği ikinci namaza başlamış olur.

Bir kimse, farz olan namazlardan birini tek başına kılmaya niyyet edip başlasa, sonra imâma uymaya niyyet etse ve tekbir alsa, münferiden kılmak üzere yaptığı niyyeti bozmuş ve imâma uyarak kılmaya başlamış olur..

Bir kimse, öğle namazının bir rek'atini kıldıktan sonra, ikinci rek'atte yine öğle namazına niyyet edip tekbir alsa, önceki niyyet ve tekbiri batıl olmayıp, öğle namazının kalan kısmını, ev-velki rek'at üzerine ikmâl eder.

Hatta, eğer o kimse mukîm olur; ikinci tekbîr-sebebi ile önce kıldığı birinci rek'atin bozulmuş olduğunu zannederek, ikinci tekbirden sonra, yeniden dört rek'at kılmaya niyyet etse. ikinci namazın üçüncü rek'ati olan, birinci namazın dördüncü rek'atin-de oturmasa, o kimsenin namazı fâsid olur. Zîrâ, farz olan ka'de-i ahireyi terk etmiş olur.

Bir kimse, iki farz namaza birlikte niyyet eder, fakat bu 'namazlardan birinin vakti girmemiş olursa; meselâ : Öğle vaktinde, o günün hem öğle vaktine, hem' de ikindi vaktine birlikte niyyet etmiş olsa, o niyyet sadece vakti girmiş olan namaz için geçerli olur.

Bir kimse, iki kaza namazına birlikte niyyet etse, bu niyyeti kazaya kalmış namazlardan birincisi için olur. Zira, birincisi önce geçmiş olduğu için tercih edilir.

Bir kimse eğer, hem kaza namazına ve hem de vakit namazına birlikte niyyet etse; meselâ : Öğle namazını geçirmiş olan bir kimse, ikindi vaktinde, hem geçmiş olan o öğle namazına ve hem de ikindi namazına birlikte niyyet etse, o niyyet -eğer vakitte genişlik varsa -geçmiş öğle namazı için olur.

Fakat, eğer vakitte genişlik yok ve o vakitte farz olan namazın vaktinin sonu ise, o niyyet, o vakit namazının olur.¹¹³

İmâma Uyan Kimsenin Niyyeti:

Kadınların, imâm olan kimseye uymasının sahih olması için, imamın kadınlara imâm olmaya niyyet etmiş olması şarttır.

Kadınların imâma uymalarının caiz olması için, imâm olan kimsenin, onlara imâm olduğunu özellikle zikretmesi veya kendisine tabî olanların hepsine imâm olduğunu zikretmesi lâzımdır.

İmâma uyan kimsenin de, imâma uymaya niyyet etmesi lâzımdır. Sadece «farza» niyyet etmesi veya belirterek «falan farza niyyet ettim» demesi, imâma uymanın sıhhati hususunda kâfi değildir.

Bilakis, imâma uyan kimse şu iki niyyete muhtaçtır :

1 - Namaza niyyet,

2 - İmâma uymaya niyyet:

Muktedî (imâma uyan kimse) eğer imâma uymaya niyyet eder, fakat hangi namazı kılacağını belirtmezse, Kâdîhân'm ihtiyar ettiği kavil üzere, namazı caiz olmaz. Zira, imâma farzda uyulduğu gibi nafilâde de uyulur. Belirtilmeden bu ikisinden hangisi olduğu belli olmaz.

Keza bir kimse : «Niyyet ettim imâmla birlikte namaz kılmaya» dese, bu da muhtar olan kavle göre caiz değildir.

¹¹³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 188-189.

Yine bir kimse : Niyyet ettim imâmın namazı gibi namaz kılmaya» diyerek imâma uymaya niyyet etmiş olsa, bu da kifayet etmez. Çünkü imâma uymanın sıhhati için, imâma uymaya niyyet etmiş olmak şarttır.

Bazıları : «Bu şekilde niyyet eden kimse, imâmın tekbirini bekler ve imâmdan sonra tekbir alırsa, imâmın kıldıracağı namaza o kimsenin bu şekilde başlaması sahih olur. Zira, beklemek niyyet yerine kâim olur ve o anda iktidâyâ niyyetin kalbde hazır olması şart değildir...» demişlerdir.

Eğer bir kimse, «imâmın namazına başlamaya» niyyet ettim dese, bu durum hakkında da meşayih ihtilâf etmiştir. Bazıları : «Bu niyyet, imâma uymanın sıhhati için kâfi değildir.» demişlerdir. Fakat, Kâdîhân, esah olan kaviller üzere, bu niyyetin kâfi geleceğine zâhip olmuştur. Zâhirüddin de : «Layik olan O kimsenin iktidâyı da ekliyerek, «Niyyet ettim imâmın namazına basmaya ve uydum imâma» demesidir. Bu şekilde niyyet etmekle, tedbirli davranmış ve yukarıdaki bazı meşayihin ihtilâfından ' kurtulmuş olur.

Keza, imâmın hangi namazda olduğunu bilmeyen, fakat imâmın namazına» diye niyyet eden ve ayrıca imânla uyduğunu da niyyetinde belirten kimsenin bu niyyeti caizdir.

Fakat, bir kimse bir namazı belirterek imâma uysa, lâkin imâm onun belirttiği namazdan başka bir namazı kıldırmakta bulursa, uyan kimsenin bu şekilde kıldığı namaz caiz değildir.

Bir kimse, cum'a namazını kılmaya niyyet eder fakat imâma uymaya niyyet etmezse bu caiz olur. Zira, cum'a namazı imâmsız kılınmadığı için cum'aya niyyet etmiş olması, imâma uymaya niyyet etmiş olmasını müstelzimidir.

Bir kimse imâma uymaya "niyyet eder, fakat o imâmın Zeyd veya Amr'den hangisi olduğunu kalben hatırlamazsa, onun niyyeti mutlak imâma niyyet üzere olduğu için sahih olur.

Keza, İmâmın Zeyd olduğunu zannederek, imâma uymaya niyyet etse; fakat o imâm Anır olsa. - niyyetinde kayıtlama olmadığı, için- o kimsenin niyyeti yine sahihtir.

Fakat o kimse, kayıt altına alarak : «Zeyd'e uymaya niyyet ettim.» der ve o imâm da Zeyd olmaz bilakis Amr olursa, bu niyyet sahih olmaz. Çünkü, bu durumda o kimsenin niyyeti, imâm olmayan bir şahısla kayıd altına alınmış olmaktadır.

Bu hususta efdal olan : Muktedinin imâma, imâmın «Al-lâh-u Ekber» demesinden sonra uymasıdır. Böylece, o kimse, namaz kılan bir kimseye uymuş olur. Bu, imâmeyn'in kavlidir.

İmâm-ı A'zam 'ya göre efdal olan ise : İmâma uyan kimsenin tekbirinin, imâmın tekbirine bitişik derecede olmasıdır.

İmâma uyan kimse, imâmın, imamet yaparken durduğu yere varıp durduğu zaman, imâma uymaya niyyet etse, bu meşâyihin çoğunluğuna göre caiz olur.

Bir muktedî imâmın namaza başladığını zannederek, «imâmın namazına başlamaya» niyyet ecip tekbir alsa, fakat imâm henüz namaza başlamamış olsa, bu kimsenin «imâmın namazına başlamış olması» caiz olmaz. Çünkü bu durumda, henüz namaza başlamamış bir kimsenin namazına başlamayı kasdetmiş olur. Bu ise caiz değildir.¹¹⁴

Hangi Namazı Kıldığı Bilmeyen Kimsenin Durumu :

Bir kimse nice zaman namaz kılar, fakat kıldığı namazların farz mı nafil mi olduğunu bilmez ve bu namazları, insanların kıldığı namazları görerek ve o da onlar gibi yaparak kılmış olursa; eğer, kıldığı bütün namazları farzdır zannı ile kılmışsa bu caizdir ve o kimseden "farzlar sakıt olmuş olur..

Amma, o namazların içinde farz olduğunu bilmez veya bazısının farz ve bazısının sünnet olduğunu bilir, lâkin bunları birbirlerinden ayıramazsa, bunları farz niyyeti ile kılmamış olursa bu caiz değildir. O yılların hepsinde kılmış bulunduğu namazları kaza etmesi lâzımdır.

Bu kimse, bu namazların hepsini farz zannı ile kılmış ve kendisine herhangi bir kimse iktidâ etmişse, duruma bakılır : Eğer bu kimseye uyan kimse, kendisinden önce sünneti olmayan -akşam namazı gibi bir namazda iktida etmişse, iktidâ eden kimsenin namazı da sahih olur.

Fakat, kendisinden önce sünneti olan sabah veya öğle bir namaz iktida etmişse, muktedinin namazı sahih olmaz.¹¹⁵

Namazda Niyyetle İlgili Bazı Mes'eleler :

Eğer bükimse, meselâ : Öğle vaktinin devam etmekte olduğundan şüphe etse ve «vaktin zuhruna öğlesine» niyyet ey-lese, fakat vakit çıkmış olsa, onun bu niyyetle kılmış olduğu öğle namazı kavli-i sahih üzere caizdir. Bunu Kâdîhân, Fetâvâ'smda tasrih ettiği gibi, başkaları da tasrih etmiştir. Çünkü, eda niyyeti ile kaza niyyeti ile edanın caiz olduğunda ulemâ ittifak etmiştir.

Fakat, vaktin çıkmasından sonra «vaktin zuhru öğlesi» niyyeti ile kılman namaz, edâ niyyeti ile kazadan değildir. Zira, edâ niyyeti ile kaza, bir kimsenin vakti çıkmamış zannederek, o günün öğle namazına niyyet ettiği zaman olur. Bu durumda, eğer günün öğle namazına niyyet etmiş olsa ve vaktin çıktığını bilmese de, namazı hilâfsız

¹¹⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 190-192.

¹¹⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 192.

caizdir.

Bir kimse, meselâ : Öğle namazını edâ veya kaza yolu ile kılar ve kıldığı o namazın salı gününün öğle namazı olduğunu zannedip o şekilde niyyet eder, fakat o namazın çarşamba gününün öğle namazı olduğu ortaya çıkarsa, o kimsenin mezkûr niyyetle kıldığı namaz caizdir. Zira, farzı belirtmek hasıl olduğu zaman, böyle vakti belirtmekte hata yapılmış olması zarar vermez.

Bir kimse, üzerine kazası lâzım olan namazlardan birine başlayıp, o namazın cumartesi gününün namazı olduğunu zan-netse, fakat o namazın pazar gününün namazı olduğu açıklık kazansa, o niyyetle kıldığı namaz sahih olmaz. Ve bu namaz, pazar gününün namazına da kâfi gelmez. Zira, bu niyyetle o kimse, vakitten evvel namaza niyyet etmiş olur.

Fakat, eğer zikredilen bu mes'elenin aksi vâk'i olsa, yani üzerine kazası lâzım olan namazlardan birine, pazar gününün namazı olmak üzere başlasa, fakat o namazın cumartesinin namazı olduğu açıklık kazansa, bu namaz şahindir.¹¹⁶

Niyyet Nasıl Olmalıdır :

Niyyette müstehab olan, kişinin kalbi ile kasdetmesi ve dili ile bunu söylemesidir. Meselâ : «Falan namazı kılmaya niyyet ettim.» demelidir.

Niyyet, sadece kalbden geçirmekle kalınsa ve dil ile söylenmemiş olsa, bu da -hilâfsız- caizdir.

Niyyet konusunda ihtiyata- en uygun olan durum : Niyye-tin, tekbire bitişik veya ona karışık olarak yapılmasıdır. Yani niyyet, tekbir alındığı zaman, kalbde olmalıdır.

Nâtîfî : «Bir kimse, cemaatle farz namaz kılmayı isteyerek evinden çıkıp,1 camie vardığı zaman, hemen tekbir alsa ve bu esnada kalbinde o namaza niyyet bulunmasa, eğer kendisine bir kimse «hangi namazı kılıyorsun?» diye sormuş olsa, düşünmeden cevâp vermeye kadir ise, o kimsenin namazı caizdir. Düşünmeden bu sorunun cevâbını veremezse o kimsenin namazı caiz olmaz.» demiştir. bundan anlaşılan şudur ki : Tekbir vaktinden önceki niyyetj le kılman namaz caizdir. Fakat bu durumda, niyyet ile tekbir arasını, namazdan olmayan bir amelin bölmemesi gerekir. Namaz için yürümek burada namazdan sayılır.

Tekbirden sonra yapılan niyyetle -zahir rivayette- namaz caiz olmaz.

Bu kavle İmâm Kerhi muhaliftir. Ona göre : Niyyeti te'hîr caizdir. Te'hîr hakkında onun görüşünü nakledenlerden bazıları, te'hîrin semaya (...) kadar, bazıları te'avvûze (...) kadar, bazıları rûk'û'a kadar, bazıları da başını rûk'û'dan kaldırmaya kadar caiz olduğunu söylediğini nakl etmiş erdir. Bu son kâvil-ise uzaklığın son haddidir.¹¹⁷

İKİNCİ BÖLÜM

NAMAZIN RÛKÛNLARI

(İÇİNDEKİ FARZLARI)

Bu bölümde :

1 - İFTİTÂH TEKBİRİ

2 - KİYAM

3 - KIRAAT

4 - RÛKÛ

5 - SÛCÛD

6 - KA'DE-İ AHİRE

NAMAZDAN KENDİ SUN'U (isteği, fiili) İLE ÇIKMAK

TA'DİL-İ ERKÂN

konuları bulunmaktadır.¹¹⁸

NAMAZİN İÇİNDEKİ FARZLARI (RÛKÛNLARI)

Namazın Rükünleri :

Namazın içindeki farzları (= rükünleri) sekizdir. Bu farzlardan altısı Hanefî imamlarının üzerinde ittifak ettikleri farzlardır. İki farzda ise ittifak yoktur; ihtilâf vardır. Üzerinde ittifak edilmiş bulunan altı farz şunlardır :

1- İftitâh Tekbiri,

¹¹⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 192-193.

¹¹⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 193-194.

¹¹⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 195.

- 2- Kıyam,
- 3- Kirâat,
- 4- Rükû,
- 5- Sûcûd,
- 6- Teşehhüd Miktarı Ka'de-i Âhire.

Bütün kitaplarda, iftitâh tekbîrinin namazın rükünlerinden sayılması onun diğer rükünlere sınımsı bağlı olmasından ve onlara bitişik bulunmasındandır. Yoksa, müstakil bir rükün değildir. Çünkü, iftitâh tekbiri Hanefî imamlarının ittifakı ile namazın şartlarından biridir.

Hatta bir kimse tekbîre, üzerinde necaset bulunarak veya avret yeri açılmış olarak veya kıbleden sapmış olarak veya vakit girmeden evvel başlamış olsa ve tekbîrin sona ermesi ile birlikte necaseti atmış bulunsun az ve kolay bir hareketle örtünse veya kibleye yönelse veya vakit girmiş olsa, bu durumda bu kimsenin tekbîri caiz ve namaza başlaması sahih olur.

Namazdan Kendi Sun'u ile Çıkmak, İmâm-ı A'zam (R.A) a göre farzdır. İmâmeyn'e göre ise, bu farz değildir.

Ta'dil-i Erkân ise, Hanefî İmamlarından İmâm Ebû Yûsuf (R.A) 'a göre farzdır. Ta'dil-i erkân: Uzuvarın hareketleri son buluncaya kadar her iki rükün arasında sakinlik hâsıl olması ve kişinin bundan gönül rahatlığı ile emin olmasıdır. İki rükün arasında durmanın en az miktarı ise bir teşbih militandır.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A) 'un bu husustaki delili, İbni Mes'ûd'un rivayet etmiş bulunduğu şu hadis-i şeriftir :

Peygamber Efendimiz

Namaz kılan kimsenin rükû' ve sükûdunda belini doğrultmadığı namaz kifayet etmez.» buyurmuştur.

Fakat bu hususta : «Bu delil zannîdir. Bunun içindir ki bununla farziyyet sabit olmaz.» diye İmâm Ebû Yûsuf (R.A) cevap vermişlerdir. Bu hadis-i şerifteki «kifayet etmez» kelimesinden murad, «kâmil cüzleri ile yerine getirmiş olmaz» demektir.

1- İftitâh Tekbîri : İftitâh tekbîri olmadan namaza girilmez. Bu hüküm üzerinde ümmet ittifak etmiştir.

«Allahu Ekber» demenin iftitâh tekbîri olduğunda ihtilâf yoktur.

«Allahu'l-Ekber» demek de Hanefî İmamlarına göre iftitâh tekbiri olur. Bu kavle, İmâm Mâlik ve İmâm Âhmed bin Han-bel muhaliftir.

«Allahu'l-Kebîr» veya «Allahu Kebîr» demek de Hanefî İmamlarına göre iftitâh tekbiri olur. Bu kavle de, İmâm Mâlik (R.A), İmâm Ahmed bin Hanbelî (R.A) ve İmâm Şafîi (R.A) muhaliftir.

Bu dört lafzı bilen kimsenin, bunlardan birinin yerine başka bir lâfızla iftitâh tekbiri alması İmâm Ebû Yûsuf (R.A) a göre, caiz değildir.

İmâm Ebû Hanîfe (R.A) ve İmâm Muhammed (R.A) : «Eğer bir kimse tekbir yerine, «Allahu Celle» veya «Allahu A'zam» veya «Er- Rahmanu Ekber» veya «Lâ ûâhe illallah» veya «Tebârekallah» dese veya zikredilen bu kelimelerden başka olan fakat Allah'ın isimlerinden bulunan lafızlarla ve kendisine hiç bir ortak bulunmayan Allah'ın sıfatlarından birini Meselâ : «Er-Rahman», «el-Hâlik», «er-Rezzâk», «Âlimü'l-ğâybî ve's-Şehâdeh», «Âlimü'l-Hafîyyât», «el-Kâdirü alâ külli şey», er-Rahimü li'l-ibâd.» lafızlarından herhangi birini tekbir yerine söylemiş olsa kâfidir. Çünkü maksud olan ta'zim bunların herbiri ile hasıl olmaktadır.

Bir kimse, namaza «Allahümme» diye başlayıp, bu kelimeye başka bir şey ilâve etmeyerek sadece «Yâ Allah» dese, yine iftitânı sahihtir. Çünkü, bu durumda da Hak.Teâlâ'ya nida etmekle ta'zim ve tazarru' murad olunmaktadır ve tekbîrden maksud olan ta'zim hasıl olmuş bulunmaktadır.

Eğer bir kimse, tekbire bedel olarak «Allâhümrne'ğfirîl» veya «Allahümmerzuknû» veya «Estağfirullah» veya «eûzübil-lah» veya «Lâ havle ve la kuvvete illâ billah» veya «Mâşâallah» lafızlarından birini söylemiş olsa, bunlarla namaza başlaması sahih olmaz. Zira, bu zikirlerden maksud sadece ta'zim değildir. Bu lafızlarda ya açıkça veya tâ'riz yolu ile kapalı olarak bir şeyler istemek vardır.

Keza, bir kimse tekbire, bedel olarak «Bismillah» dese, bu şekilde başlaması da sahih olmaz.

Keza, bir kimse Allahu Teâlâ'dan başkasının da vasfedil-diği, «er-Hahîm», «el-Hâkim» ve «el-Kerim» gibi isimlerle namaza başlamış olsa, bu da sahih olmaz. Fakat, bu isimlerden birini sadece Hakk Teâlâ'nın Yüce Zâtını anmak niyyeti ile söylerse sahih, olur,

Kifâye'de : «Allah'ın isimlerinden her biri ile namaza başlanabilir. En açık ve en sahih olan kavil budur. İmâm Kerhî de bu şekilde zikretmiş ve İmâm Mürgînânî dahi bu kavil üzerine fetva vermiştir.» denilmiştir.

Namaz kılan kimse;eğer namaza başladığı sıraaa «Aiih dese ye Lafza-i Celâle hiçbir şey ilâve etmese, Hasan bin Ziyâd'ın İmânî A'zanı rivayetine göre, o kimse namaza başlamış olur. Fakat, zahir rivayette bu kimse namaza başlamış olmaz. Bu kavil, Hulâsa'da Tecrid'den naklen zikredilmiştir. Yine Tecrid'de İmânî Muhammed (R.A)'m bu hususta muhalefeti bulunduğu da zikredilmiştir.

Kâfiye'de-ise, bu kimsenin namaza başlamış olmasında İmâmeyn'in ittifak ettiğini beyan edip : «Allah diyen kimse namaza başlamış olur. Çünkü bu lafız, imâmeyn'e göre halis ta'zün ifâde eder.» denilmiştir.

Bir kimse «Allahü Ekbâr» dese, bu lafızla namaza başlamış olmaz. Bu lafzı namaz esnasında söylemiş olsa, namazı bozulur. Bazıları : «ekbâr kelimesi keber kelimesinin çoğulu olur; bu ise davul manasına gelir, bu sebeple namazı bozar.» demişlerdir.

Bir kimse, iftitâh tekbirini söylediği esnada «ekber» yerine, «eğber» dese namaza başlamış olur. ¹¹⁹

¹¹⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 195-198.

Allah Lafzının Başındaki Elifi Uzatan Kimsenin Hâli

Bir kimse «Allah» Lafzının hemzesini uzatıp okusa, âlimlerin (...) çoğunluğuna göre bu durumun hükmü şudur: Eğer namaz esnasında böyle okumuşsa, namazı fâsid olur. Namazın başlangıcında bu şekilde okumuşsa, namaza ba-şlamış olmaz. Kasden, bilerek ve inanarak böyle okumuşsa, kâfir olur. Çünkü böyle ' okumak istifham sorudur. Bu ş'ekildeki bu suâl ise şübheyi gerektirir. Bu konudaki şüphe ise küfürdür.¹²⁰

İmâma Uyan Kimsenin Tekbîri :

İmâma uymuş olan kimse, İmâmın «Allah» demesinden önce, Allah lafzını söyleyip bitirmiş olursa ezher rivayette namaza başlamış olma;. Bu durumda, «ekber» lafzını imâmdan sonra söylemiş olsa bile, yine namaza başlamış olmaz.

Eğer Allah lafzını, imâm ile birlikte veya ondan sonra söylemiş olsa; fakat ekber lafzını imâmın bitirmesinden önce söyleyip bitirmiş olsa, bu durumda -esahh olan- yine namaza başlamasının caiz olmamasıdır. Zira namaza başlamış olmak için -esahh olan kavi- üzere- «Allahü ekber» lafzının tamamını söylemiş olmak gerekir. Yoksa, sadece «Allah» veya sadece «ekber» demekle namaza başlanmış olmaz..

Keza, imâm. rükû'da iken yetişen kimse, kıyam halinde Allah deyip, ekber demeden, imâm rükû'dan doğrusa, o kimsenin namaza başlaması sahih olmaz. Zira, namaza başlamak, tahrim (namaza başlarken «Allahü Ekber lafzı ile birlikte ilci elin baş parmaklarını kulak memelerine ' doğru kaldırmak) nin sadece kıyamda yapılması ile olur.

İmâma uyan kimse, iftitâh tekbirini imâmdan önce alır--ittifakla- imâmın kıldığı namaza başlamış olmaz.

Keza, bazı rivayetlerde o kimse kendi namazına da başlamış olmaz. Fakat, bazıları: «Kendi namazına başlamış olur» demişlerdir. Asl'da İmâm Muhammed (R.A.)den de buna işaret vardır.

İmâmdan önce iftitâh tekberi alan kimse, eğer imâ tekbirinden sonra ikinci bir tekbir almış ve bu ikinci tekberi ile imâmın namazına başlamaya ve ona uymaya niyet etmiş ise, imâmın namazına başlamış olur.

Kendi namazına başlamasının sahih olduğu kabul edilirse, bu durumda kendi namazını bozup kesmiş olur.

Bu hususta efdâl olan, imâma uyan kimsenin tekbirinin, imâmın tekberi ile beraber olmasıdır. O kimsenin tekberi imâmın tekbirinden sonra olmamalıdır. Çünkü, bu şekilde ibadete sür'at-li davranmak evladır. Bu meşakkatli bir durumdur; fakat meşak katin de sevabı çok olur. Böyle davranmanın efdal oluşu İmâm-A'zam 'a göredir.

İmâmeyn ise : «Efdal olan, imâma uyan kimsenin, imâmın tekbirinden sonra tekbir almasıdır. Çünkü bu durumda şüphe tamamen giderilmiş olur.» demişlerdir. İmâma uyan kimse, imâm fatihayı bitirinceye kadar ne zaman iftitâh tekmini almış olursa olsun, iftitâh tekbirinin sevabına yetişmiş olur.

İmâma uyan kimse, tekbîri imâmla birlikte mi, yoksa ondan önce veya sonra mı aldığı hususunda şüpheyi düşerse, o kimsenin galip zann ile hükmolunur. O kimsenin, durumda her hangi bir tarafa zann-ı galibi yoksa, şüpheyi düşüğü işlerde ihtimaller berabere ise, bu durumda namaza başlaması sahihtir. Lâkin şübhenin giderilmesi için, efdal olan o kimsenin bir daha tekbir almasıdır.¹²¹

Kıyam

Namazın içindeki f arzlarından (yani rükünlerinden) ikincisi kıyamdır.

Bir kimsenin kıyama kudreti var iken, farz bir namazı oturarak kılması caiz değildir Fakat, bu kimsenin nafil bir namazı .oturarak .kılması caizdir.

Hasta bir- kimse, hakîkten veya hükmen kıyamdan âciz olursa, namazı oturduğu yerde kılıp, rükû' ve sücûd eder.

Kıyama kadir olan, fakat namazı ayakta kılması .hâlinde hastalığının artmasından veya geç iyi olmasından veyahut da şiddetli bir elemle müteallim olmaktan korkan kimse, hükmen kıyamdan âciz olmuş olur. Bu durumlarda, hasta olan bu kişinin farz namazları ve diğerlerini oturarak kılması caizdir.

Eğer kıyam (ayakta durmak) sebebi ile o kimseye bir nevi meşakkat arız olur, fakat bu durumda şiddetli bir şekilde acı duymazsa, o kimsenin kıyamı terketmesi caiz olmaz.

Hasta olan kimsenin eğer bir müddet ayakta durmaya kudreti bulunursa, o kimse için kudreti mertebesinde kıyamda durması lâzım olur. Hatta o kimse eğer, iftitâh tekberi alıp namaza başlayacak kadar ayakta durma gücüne sahipse, namaza ayakta başlar ve o namazı oturduğu halde tamamlar.

Eğer hasta, bir şeye dayanarak kıyama kadir olsa, meselâ : Asaya veya bir hizmetkâra dayanıp yaslanarak ayakta durması mümkün olsa, bu hususta İmâm Helvanı: «Ona o şekilde kıyam etmesi lâzım olur; sahih kavi budur.» demiştir.¹²²

¹²⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 198.

¹²¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 198-199.

¹²² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 200.

Hasta Olan Kimsenin Namazı:

Eğer hasta olan bir kimse, namazda rükû ve sükûdu yapmaya kadir olmasa, namazını oturduğu halde ve imâ ile kılar. Yani, başı ile işaret ederek kılar ve başını secde için rükû'dan biraz daha aşağı eğer. Bu durumdaki bir kimse, üzerine secde etmek için yüzüne herhangi bir şey kaldırmaz.

Zira, Resulullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) bir hastayı ziyaret etti. O hastanın oturduğu yerde namaz kılmakta olduğunu ve yüzüne bir yastık kaldırıp onun üzerine secde ettiğini gördü. Resulullah Csallallahü Teâfâ. aleyhi ve sellem) Efendimiz, o yastığı attı ve o hastaya hitaben şöyle buyurdu:

Eğer gücün yetiyorsa yere secde ederek namaz kıl. Yoksa, imâ ile kıl ve secdeni, rükûundan (başını! daha çok aşağı indirerek yap.)»

Bir hastanın secde ettiği şey yerde bulunur ve o şeyin bir yüksekliği olursa, namaz kılan kimsenin yüzüne yakın olan bu yükseklik üzerine secde etmesi caizdir. Ancak bu şekilde namaz kılan kimse, yerin sertliğini hissederse, namazı-rükû ve sükûdia kılınmış olur; hissetmezse imâ ile kılınmış namaz olur.

Yukarıda söylediğimiz birinci şekilde de yüzüne kaldırdığı şeyin üzerine secde ettiği zaman, secdesini rükû'undan daha aşağıya yapmışsa bu durumda sahihtir ve kıldığı namaz imâ üe kılınmış olur,...

Zahıyre'de: «Hasta olan kimse, eğer oturmaya kadir olmazsa, arkası üzerine yatar ve ayaklarını kibleye doğru uzatır. Rükû' ve sükûdu imâ ile yapar. Başı ile imâ etmesinin mümkün olması için, omuzlarının altına bir şey koyması lâzımdır.» denilmiştir.

Hasta olan bir kimse, bir şeye dayanarak oturmaya kadir olursa, öyle yapması lâzımdır; bu durumda yatması caiz olmaz.

Bu kimse, eğer sağ yanı üzerine yatıp, yüzünü kibleye döndürür ve bu durumda imâ yaparsa,, bu da caizdir. Fakat, sırtüstü yatmaya kudreti varsa, böyle yapması daha efaldır.

Eğer hasta, başı ile imâyâ da hiç bir şekilde kadir olamazsa, kudretinin yeteceği zamana kadar namazı te'hîr olunur.

Bu durumda olan kimsenin akli başında ise, bir rivayete göre, o kimseden namaz tamamen sakıt olmaz. Kaza edebileceği zamana kadar namazı te'hîr etmiş olur.

Bir rivayette de, aczi bir gün, bir geceden fazla devam ederse, akli başında olsa bile, o hastadan namaz tamamen sakıt olur.

Bu hususta birinci rivayeti, Hidâye Sahibi ile Menâfîl Sahibi sahih görmüşlerdir.

İkinci rivayeti ise, Kâdîhân ile Muhit Sahibi sahih görmüş ve Şeyhül-İslâm ile Fahrül-İslâm da bu kavli ihtiyar etmişlerdir.

İbrahim Halebi Hidâye Sahibinin tashihi en sahih olanıdır.» demiş ve bunun delillerini Şerh-i Kebîr'de zikretmiştir.

Âciz olan hastanın, gözü ile, kalbi ile, kaşı ile iraâ etmesi caiz olmaz. Ebû Yûsuf (R.A.)'dan gelen bir rivayette ise, hasta olan kimsenin gözü ile veya kaşı ile imâ etmesi caizdir. İmâm Züfer ise, o kimsenin kalbi ile imâ etmesini de caiz görmüştür.¹²³

Bayılan Kimsenin Durumu:

Bayılmış olan kimsenin hükmü, başı ile imâdan âciz olan kimse hakkındaki ikinci rivayet üzerine olan hüküm gibidir. Yâni, o kimsenin baygınlığı bir gün bir geceden az olursa, baygınlık zamanında geçen namazları, ayıldıktan sonra kaza eder.

Eğer bayılması bir gün bir geceden fazla olursa, o kimseden baygınlıkta geçen bütün namazlar sakıt olur; ayıldıktan sonra kaza etmesi lâzım gelmez. Bir gün bir geceden çok zamanın geçip geçmediğini tesbit hususunda, İmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre saate i'tibar edilir. İmâm Muhammed (R.A.)'e göre ise, namaz vakitlerine i'tibar edilir.

Meselâ: Eğer bayılma sebebi ile g-eçen namaz, beş vakitten fa-zla olursa, bayılan kimseden namaz sakıt olur. Aksi takdirde namaz sakıt olmaz. Mebsût ve Zahîre'de, İmâm Muhammed 'in bu kavli sahih bulunmuştur. İhtiyata uygun olan da budur.

Bir kimse zeval vakti esnasında bayırsa ve baygınlığı ertesi günün zeval vaktinden sonrasına kadar devam etse, bu durumda öğle vakti çıkmadıkça, İmâm Muhammed (R.A.)'in ihtiyata uygun kavli uyarınca, o kimseden namaz sakıt olmaz.

Bayılan kimsenin, baygınlık müddeti içinde hiç ayılmamış olması şarttır. Fakat, bu kimse eğer ayılmışsa ve ayıldığı vakit biliniyorsa, meselâ O kimsenin baygınlık hâli sabah vaktinde hafifler ve bir miktar ayılırsa ve sonra yine baygınlık hali gelirse, ayılmış olması, kendisinden önceki baygınlıkla ilgili hükümleri iptal eder; çünkü bu şekildeki ayılma muteberdir.

Fakat ayılma vakti bilinmez, birden bire ayılır ve hemen yine bayırsa bu ayılmaya i'tibar edilmez.

¹²³ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 200-202.

Bir kimse penç denilen bitkiyi yediği için bir gün bir geceden ziyâde aklı gitmiş bulunsa, İmâm-ı A'zam (R.A.) 'a göre, o kimsenin bu şekilde gşçen namazlarını kaza etmesi lâzım gelir;¹ İmâm Muhammed (R.A.)'e göre ise lâzım gelmez.¹²⁴

Kıyamla İlgili Muhtelif Meseleler

Hasta olan bir kimse, kıyama kadir olur, fakat rükû'a ve sücûda kadir olamazsa, Hanefî İmamlarına göre. o kimsenin namazı ayakta kılması gerekmez. Bilakis oturduğu halde ve imâ ile kılması caizdir. Hatta, oturarak imâ ile kılması, ayakta imâ ile kılmasından ef daldır.

Zehîyre'de: «Eğer hasta, kıyama ve rükû'a kadir olsa, fakat sücûda kadir olamasa, ona kıyam lâzım gelmez. Onun oturarak ima ile kılması da caizdir .Oturarak imâ etmesi -secdeye daha yakın olduğu için efdaldır.» denilmiştir.

Zahidi: «Rükû' için ayakta, secde için oturduğu yerde imâ eder. Aksini yapması câiz olmaz.» demiştir.

Bir kimsenin boğazında akıntılı bir yarası olur ve namazı rükû ve sücûd ile kıldığı zaman yarısından bir şey akarsa, o kimse, namazı rükû ve sücûd ile kılmaz, oturduğu yerde ve inâ ile kılar. Zîrâ, namazı imâ ile kılmak, hades ile kılmaktan ehvidir.

Şeyh-i fâni derecesinde çok yaşlı olan 'kimse, eğer ayakta namaz kıldığı zaman idrarı akar; oturduğu halde rükû ve sücûdu ile kıldığı zaman idrarı akmazsa, o kimse oturarak, rükû ve sücûdu yapar ve namazını kılar. Bu şekilden başkası o adam için caiz olmaz.

Keza, yarası olan bir kimse de ayakta kıldığı zaman yarası akarsa, oturduğu yerde rükû ve sücûdu yaptığı zaman yabası akmazsa, o kimse de oturduğu yerde rükû' ve sücûdunu ya-oarak namazını kılar.

Keza, bir kimse secde ettiği zaman idrarı akar veya yellenirse, o kimse namazı ayakta imâ ile kılar,

Fakat, ayakta kıldığı zaman idrarı, yarasının cerahati veya bunlara benzer diğer şeyleri akan bir kimse, eğer yatarak kıldığı takdirde bunlar akmazsa, bu durumda olan kimse, ayakta, rükû' ve sücûdu yaparak namazını kılar. Zira, özü olmayan kimsenin yatarak namaz kılması caiz değildir. Bu durumda ise, o kimsenin namazın rükûnlerini yerine, getirmesi tercih edilir.

Nevâdir'de, o kimsenin yanma yatarak kılabilceği hususu İmâm Muhammed (R.A.) den zikrolunmuştur.

Eğer bir kimse, namazı ayakta kıldığı zaman kıraat bal kımından. zayıf kalacak, oturarak kıldığı zaman kıraate kadir olacak bir halde bulunsa, o kimse namazı oturarak ve kıraat ile kılar.

Kırâat'den zayıf olan kişiden murad, ayakta asla kıraate kadir olamayan pîr-i fânidir,

Kıyam esnasında bir miktar kıraat etmeye kudreti yeten kimsenin, ayakta kudreti yettiği kadar kıraat etmesi lâzımdır. Kalan kısmını ise oturarak 'kıraat eder.

Bir kimse, eğer tek başına namaz kıldığı zaman kıyama kadir olacak,¹ fakat imâmla kıldığı zaman kıyama kadir olamayacak bir halde bulunsa, namaza ayakta ballar ve sonra oturur. Sonra rükû' vakti geldiği zaman eğer gücü yeterse kalkıp rükû' eder. Fakat buna gücü yetmezse, namazı tek başına kılar.

Bazıları ise, bu durumda: «imâmla kılar ve kıyama terk eder.» demişlerdir.

Hasta olan kimsenin namaz içinde oturma şekli, teşeh hüd'de oturduğu gibi olmalıdır. Eğer kadir ise namazın başından sonuna kadar öyle oturur. Fetva da bu kavil üzeredir.

İmâm Muhammed (R.A.)'in rivayetine göre, İmâm-ı A'zam (R.A.) : «istediği şekilde oturur.» demiştir.

Bazıları ise: «Teşehhüdün dışında, dilediği gibi oturur. Amma teşehhüdde diğer namazlarda oturduğu gibi oturur.» demişlerdir. Fakat zahir olan önceki kavildir.

Zarûret'hâlinde ise, gücü yettiği kadar ve gücü yettiği şekilde oturur.

Zehîyre'de: «Hamile bir kadının çocuğunun başı çıkmış olsa ve bu kadın namaz vaktinin geçmesinden korksa, gücü yeterse abdest alır, yetmezse teyemmüm eder, çocuğunun başını bir şey içine koyup muhafaza ederek o kadın namazını oturarak rükû, ve sücûd ile kılar. Eğer rükû' ve sücûda gücü yetmezse, namazını imâ ile kılar. Yâni, namazını gücü yettiği şekilde kılar ve onu geçirmez. Çünkü, çocuğun ekserisi çıkıp kan görünmedikçe, kadın nifaslı olmuş sayılmaz ve ondan namaz sakıt olmaz.

Bir kimsenin elleri ve ayakları kurumuş (yâni felç olmuş) ona abdest aldırarak veya teyemmüm ettirecek bir kimse bulunmazsa, bu durumda o kimse yüzünü ve kollarını teyemmüm niyyeti ile duvara sürüp namazını kılar. O kimsenin namazı terk etmesi caiz olmaz.

Abdeste veya teyemmüme her hangi bir şekilde gücü yeten kimse namazı te'hîr etmez; vaktinde kılar.

Velhasıl, bir kimsenin herhangi bir şekilde imkânı olması halinde, namazı terk etmesine cevaz yoktur. Çünkü, namazın ter-kedilmesi elim azaba sebep olan büyük günahı gerektirir.

Cenâb-ı Hakk (Sübhânek ve teâlâ) Kur'an-ı Mecidinde, Hak yolda hidâyet üzere bulunanların kâmil bir korku ve ibâdete tam bir bağlılık ve tâatlerini beyân edip, «bu kimselere Rahmanın âyetleri okunsa, onlar ağlayarak düşüp secdeye kapanırlar.» diye medhettikten sonra, bu kimselerden sonra gelen yaramazların da kötü hallerini beyan ederek, «sonra arkalarından öyle bir nesil gelriiki, namazı bıraktılar, şehvetlerine uydular. İşte bunlar da azgınlıklarının cezasına uğrayacaklardır.» buyurmuştur. Alimlerden bir topluluk bu âyet, «O medhedilen taifeden sonra, onların yerine kalan o yaramaz kimseler namazı te'hîr ettiler, vaktinde kılmadılar.» demektir, demişlerdir.

¹²⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 202.

Sihhatli olan bir kimse, namazın bir miktarını ayakta durarak kılmışken, namaz esnasında kendisine bir hastalık arız olsa veya oturmasını mubah kılacak başka bir özür meydana gelse, namazını oturduğu yerde ve gücü yeterse rükû' ve sücûdu ile tamamlar. Rükû' ve sücûda gücü yetmezse, oturduğu yerde imâ ile namazını tamamlar.

Eğer oturarak kılmaya da gücü yetmezse, sırtının veya yanının üzerine yatarak imâ ile namazını tamamlar.

Bir kimse hastalık sebebi ile namazın ilk kısmını oturduğu yerde rükû' ve sücûd ile kılar ve namaz esnasında, hastalıktan kurtulup, ayağa kalkmaya kadir olursa, önce kılmış olduğu kısmın üzerine bina ederek kalan kısmı ayakta tamamlar. Bu İmâm Ebû Hânîfe (R.A.) ile İmâm Yûsuf (R.A.)'un görüşüdür. İmâm Muhammed (R.A.)'e göre ise bu kimse namazı yeniden kılar. Zira, İmâm Muhammed (R.A.)'e göre kâimin (ayakta duranın), kaide (oturana) uyması caiz olmadığı gibi, kıyâmı (ayakta kılmayı) kuûd (oturma) üzerine bina etmek de caiz değildir. Fakat, İmâm-i A'zam (R.A.) ile İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre bu ikisi de caizdir.

Hasta olan bir kimse, eğer namazın bir kısmını imâ ile kılar, sonra ayakta veya oturarak, rükû ve sücûd ile namaz kılmaya kadir olursa -ittifakla- o kimsenin namazını iade etmesi lâzım gelir. Zira, namazı rükû' ve sücûd ile kılanın imâ ile kılana iktidâsı caiz olmadığı gibi, rükû ve sücûdu imnâ üzerine bina etmek de caiz olmaz.

Bir kimsenin hiç bir özrü olmadan, nafilâ namazları oturarak kılması icmâ-ı ümmet ile caizdir. Fakat sabah namazının sünneti bundan müstesnadır. Sabah namazının sünnetini, özürsüz olarak oturduğu yerde kılmak sahih değildir.

Bazıları bu hükümden teravihi de istisna etmişlerdir; fakat esas olan, teravihi özürsüz olarak oturduğu yerde kılmanın caiz olmasıdır. Lâkin oturarak kılmak mekruhtur.

Bir kimse, nafilâ bir namaza ayakta başlasa ve yorulsa; bu kimsenin bir ağaca, duvara, bunlar gibi bir şeye dayanarak veya oturarak o namazı kılıp tamamlaması ittifakla ve kerâhîsiz olarak caizdir. Çünkü, bu namazda yorulmak özürdür. Fakat, bir özrü olmadan dayanması ittifakla mekruhtur. Çünkü, dayanmakta edebe aykırılık ve kibirlenmeyi açığa vurma hali vardır.

Nafilâ namaz kalan bu kimse, ayakta namaza başladıktan sonra, bir özrü olmadan otursa, İmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre ve Hidâye Sahibinin ihtiyarı üzere, mekruh olarak caizdir.

Fakat, Fahrü'l-İslâm'ın ihtiyarı üzere, bu namazın İmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre caiz olmasında kerâhat yoktur. Esahh olan da budur.

İmâmeyn'e göre ise, bu şekil asla caiz değildir.

Bu ihtilaf, o kimsenin birinci rek'atte veya ikinci rek'atte oturduğu durumdadır.

Nafilâ namaz kılan bu kimse, eğer ikinci iki rek'atte oturmuş olursa, İmâmeyn'e göre de öğlenin sünneti ile cum'anın sünnetinden başkalarında caizdir; bu namazla'ı da ise caiz değildir.

Eğer bir kimse, nafilâ namaza oturduğu yerde başlar ve sonra ayağa kalkarsa, namazı bilittifâk caizdir. Zira, ayaktaki oturma uyarak kılması, nafilâ namazda ittifakla caizdir.¹²⁵

Binek Hayvanı Üzerinde Namaz Kılmak

e Şehir dışında olan bir kimsenin, binek hayvanı üzerinde imâ ile nafilâ namaz kılması ittifakla caizdir. Hayvanın kibleye dönmüş olması da şart değildir. Hayvanı hangi tarafa dönmüş olursa olsun caizdir.

Şehir içinde olunca da yine kerâhîtsiz caiz olduğu İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'tan rivayet edilmiştir. İmâm Muhammed (R.A.)'den ise, kerâhîlle câiz olduğu rivayet edilmiştir.

İmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre, bu kimsenin şehir içinde böyle namaz kılması asla caiz değildir.

Namaz kılan bu kimse, şehir. hâricinde hayvana binili iken namaza başladıktan sonra, hayvanından inse, namazın kalan kısmını önce kıldığı kısmın üzerine bina ederek, namazı rükû' ve sücûd ile tamamlar.

Eğer namazın bir kısmını inmiş olarak kılıp sonra- yine hayvanına binse, İmâm Züfer'e göre, her iki durumda da kibleye

Farz namazı hayvan üzerinde kılmak ise, teyemmüm bölümünde zikredilen özürler sebebi ile caizdir.

Meselâ: Hayvandan inmesinden dolayı,-kendi hastalığının artmasından, düşmandan veya vahşi hayvandan korkar veyâhud etraf namaz kılan kimsenin yüzünün batacağı kadar çamur olur ve kuru yer bulunmazsa; veyâhud da hayvanı için vahşi hayvanlardan veya hırsızdan korkarsa, o kimsenin farz namazı hayvan üzerinde imâ ile kılması caizdir. Bu durumda kibleye yönelmek de imkân şartına bağlıdır. Mümkünse kibleye döner; değilse mümkün olduğu şekilde kılar.

Hayvana binili olan bir ihtiyar, hayvanından indiği zaman kendi başına binmeye kadir olmaz ve yardımcı da bulunmazsa veya bir kadının yanında mahremi bulunmaz ve kendisi de inip binmeye kadir olmazsa, bu durumda bu kadın ve ihtiyarın da farz namazı hayvan üzerinde kılması caizdir.

Keza, bir kimsenin hayvanı yavuz olur ve inince sahibini bindirme hususunda inat ederse, farz namazı hayvan üzerinde kılmak o kimseye de caiz olur.

Zikredilen bu özürler sebebi ve, farz namazı hayvan üzerinde kılan bir kimseden bu özürler kalkınca, bu namazı iadesi lâzım değildir.

¹²⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 203-206.

Hayvan üzerinde namaz kılan kimse, kıldığı namazın rükû' ve sükûdunu imâ ile yapar ve secde için rükû'a nisbetle daha çok eğilerek imâ eder.

Hayvanın sırtına yüksekçe bir şey koyup, onun üzerine secde etse veya hayvanın eğeri üzerine secde etse, bu caiz olmaz. Yâni, secde etmemiş olur. Bilakis imâ etmiş olur. Zira, hayvan üzerinde namaz kılmak imâ ile meşrudur.¹²⁶

Binek Üzerinde Namaz Kılmakla İlgili Bazı Fer'î Mes'eleler

Bir kimse kibleye müteveccih olan hayvan üzerinde namaz kılarken, hayvanın yönü kible yönünden ayrılrsa, İmâm Halevânî «O kimsenin namazı caiz olmaz.» demiştir. Burada, İmâm Halevânî, «hayvanın kible istikâmetinden ayrılması bir rükûn edâ edecek miktarda olursa» demek istemiştir. .

Bir kimse, hayvan dururken yükün bir kısmı üzerinde namaz kusa, eğer yükün altına destek olarak yere bitişik bir ağaç dikilmiş ise namazı caizdir. Durmakta olan arabanın üzerinde namaz kılmanın caiz olması gibi... İskemle ve sedir üzerinde namazın caiz olması gibi...

Fakat, eğer yükün altına ağaç konmamış veya yükü taşıyan hayvan durmamakta yürümekte ise, o namaz hayvan üstünde kılman namaz olur. Nitekim, araba yürürken üzerinde kılınan namaz, eğer farz ise özür olmaksızın caiz olmadığı gibi, o yükün şakkında (bir yarısında) da özürsüz namaz kılmak caiz değildir.

Vitir, adanmış namazlar, başlanılmış olduğu halde bozulmasından, dolayı kazası gereken namazlar gibi vacip namazlarla, cenaze namazı ve inili olunduğu zaman okunmuş bulunan tilâvet secdesi. Bunların hepsi, bu hususta farz namazlar menzile-sindedir.

Tertib olunmuş sünnetler ise diğer nafileler gibidir.

Fakat, sabah namazının sünnetinin, özürsüz olarak hayvan üzerinde kılınmasının caiz olmadığı da İmâm-ı A'zam (R.A.) dan rivayet edilmiştir.¹²⁷

Gemide Kılınan Namaz

Bir kimsenin, farz namazı gemide özrü olmadığı halde oturarak kılması İmâm-ı A'zam (R.A.) 'a göre caizdir. İmameyn'e göre ise özürsüz oturması caiz değildir.

Meselâ; ayakta durmaktan dolayı baş dönmesi meydana gelir veya ayakta, durmaya mâni olan başka bir özür bulunursa, İmameyn'e göre de oturarak kılması caiz olur.

Fakat, İmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre de ayakta kılmak daha efdaldır:

0 Keza, eğer gemiden çıkıp yerde kılmak mümkün olursa, bu da daha efdaldır.

Bu ihtilâf, yürüyen gemide veya deniz ortasında bağlı olup şiddetli dalgaların tesiri ile sarsılan gemilerdedir.

Deniz ortasında bulunan ve şiddetli dalga ile sarsılmayan veya deniz kenarında bağlı olan gemi hakkında da bazılarına göre mezkûr ihtilâf carîdir. Fakat, ittifakla esalîh kavil, oturmaktır.

İzâh'da: «Eğer gemi deniz kenarında durmakta ve dibi yere değmekte ise, onun üzerinde namaz kılmak caizdir. Dibi yere değmediği takdirde, eğer o gemiden çıkmak mümkün ise, gemide namaz kılmak caiz olmaz.» denilmiştir.

Gemide namaz kılan kimsenin iftitah tekbiri esnasında kibleye yönelmesi lâzımdır. Zîrâ, gemi içinde bulunan kimse hakkında gemi ev gibidir.

Rükû' ve sucuda kadir olan kimsenin gemide imâ ile nafil namaz kılması da caiz değildir.¹²⁸

Kırâat

Kıraatin Şekli:

Namazın içindeki farzlarından (^rükûnlerinden) üçüncüsü Kıraattir.

Kıraat : Kişinin kendi işiteceği kadar bir sesle, kelimeleri meydana getiren harfleri doğru bir şekilde telâffuz etmesidir.

Şayed, harfleri doğru telâffuz etse, fakat kendisi işitmösc (Hindîvânî ve Fadlî'ye göre bu kıraat olmaz.

Bazıları ise doğru çıkardığı

Kendileri işitmese bile, harfleri mahreçlerinden zaman bu caiz bir kıraat olur.» demişlerdir. İmâm Kerhî'de bu kavli ihtiyar eylemiştir. Fakat Muhî't'de: '-Esah elan Hindîvânî ve Fadlî'nin kavlidir.» denilmiştir.

Kâfiye'de Şomsü'l-eimme Halvânfnin şöyle dediği nakleuilmiştir «Esah olan budur ki, sadece harfleri mahreçlerinden doğru çıkarmak kifâyet etmez. Okuyan kimsenin kendisinin ve yakınında olan kimsenin de işitmesi lâzımdır.»

Talâk, itâk istisna, kesilen hayvan için besmele çekmek, alışveriş, vacip olan tilâvet secdesi ve bunlara benzeyip

¹²⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 207-208.

¹²⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 208.

¹²⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 209.

nutka teallük eden her şey. bu iki şeyh indinde, konuşan kimse bunları kendisins ve yakınında bulunan kimseye işittirmedikçe, Kâfiye'de zikredildiği gibi caiz olmaz.¹²⁹

Farz, Vacip ve Sünnet Olan Kıraatler:

Nafile .namazların her rek'atinde kıraat farzdır.

Keza, vitrin her rek'atinde de kıraat farzdır. Çünkü, vitrin sünnete benzerliği vardır.

İki rek'atli farz namazların her rek'atinde kıraat farzdır. Sabah namazı ve cum'a namazı gibi...

Dört rek'atli veya üç rek'atli olan farz namazların, laâ-iettayin iki rek'atinde kıraat farzdır. Kıraat önceki iki rek'atte olabileceği gibi sonraki iki rek'atte de olabilir. Hatta, kıraatin birinci ile üçüncü rek'atte veya birinci ile dördüncü rek'atte veya ikinci ile üçüncü rek'atte veya ikinci ile dördüncü rek'atte olması arasında hiç bir fark yoktur. Bunların hepsi beraberdir.

Fakat efdâl olan, ilk -ki rek'atte kıraat etmektir. Sahih olan bu iki rek'atde kıraatin «âcip "olduğudur. Zira ilk iki rek'atde kasden kıraat terk edilirse, bu mekruh olur. Sehven kirâat terk-olunursa, sehiv secdesi lâzım gelir. Çünkü, kıraatin bu ilk iki rek'atte ta'yin edilmesi vaciptir.

Farz namazı kılan bir kimse, ilk iki rek'atte kirâat edince rek'atlerde muhayyerdir. Dilerse, onlarda da kirâat eder; erre teşbih eder; dilerse üç teşbih miktarı sukut eder. at tesbihden, teşbih de sükûtta efdaldır.

Son rek'atlerde sadece Fatiha kirâat etmek sünnettir. Bazıları ise buna, müstehabtır demişlerdir.

Hasan bin Ziyâd'ın İmâmı A'zam (R.A.)'dan rivayetine göre son rek'atlerde Fatiha okumak vaciptir. Fatihayı sehven terk ederse, sevh secdesi vacip olur. Bu kavli tbnî Hümân, Hidâye Şerhinde tercih etmiştir. Buna göre teşbih veya sükût etmekle yetinmek mekrûhtır.¹³⁰

Farz Olan Kıraatin Miktarı:

Kıraatin farz olan miktarı, kıraatin farz olduğu rek'atlerde, Kur'ân'dan kısa bile olsa bir âyet okumaktır. Meselâ; Bu İmâm-ı A'zam (R.A.)'dan ezhar rivayette caizdir.

Yine İmâm-ı A'zam 'dan bir rivayete göre «İnsanların hitabına benzemeyip. Kur'ân olduğu zahir olacak mik-tarda okumak lâzımdır.»

Bu rivayet üzere sümme nazara gibi kısa bir âyet kifayet etmez

tmameyn'e göre ise, kıraatte farz olan miktar üç kısa âyettir. Meselâ: «sümme nazara,» sümme abese ve besera) ve sümme edbera ve'stekbera.» gibi... Yeya üç kısa âyet miktarında, bir uzun âyet okumaktır.

Esrar isimli kitapta: «İmâmeyn'in kavli ihtiyata daha uygundur. Ayrıca İmâmeyn'in bu kavli İmâm-ı A'zam (R.A.) 'dan da rivayet edilmiştir.» denilmiştir.

Kısa bir âyet okumakla, İmâm'ı A'zam (R.A.) kavli'nde namazın caiz olması üzere namaz kılan bir kimse, bir kelimeden ibaret olan kısa bir âyeti okusa, (meselâ: müdhâmmetâm" gibi) veya bir harften ibaret olan âyeti okusa (meselâ : sâd ve O nün gibi), bu okuduğu şeyin farz olarak kâfi olup olmadığına meşâyih ihtilâf etmiştir. Sahih olan ise bunun caiz olmadığıdır.

Namaz kılan kimse, eğer uzun âyetlerden olan âyete'l-kürsiyi veya âyetü'l-müdâyene'yi (bu âyet, Bakara sûresinin âyetidir ve tam bir sâhifedir.) okusa, fakat bunları bir rek'atte bitirmeyip, bir kısmını bir rek'atte kalan kısmını ondan sonraki rek'atte okusa, bu durumda da bunların lamamı bütün bir âyet olduğu için meşâyih ihtilâf etmişlerdir.

Bazıları, bu durum, «caiz değildir» demişlerse de esahh olan, İmâm-ı A'zam (R.A.)'ın ve İmâmeyn'in kavilleri gereğince, bu durumun caiz olduğudur. Çünkü, bu âyetlerin yarısı, üç kısa âyetten daha uzundur.

Bir âyetten başka Kur'ân okumayı bilmeyen kimsenin, o âyeti tekrar etmesi, İmâm'ı A'zam (R.A.)'a göre caiz değildir. İmâmeyn'e göre ise, âyeti üç kerre tekrar etmesi lâzımdır.

Fakat, sadece bir âyeti okumaya gücü yeten kimsenin, o âyetin yarısını iki kerre veya daha ziyâde tekrar etmesi İmâm-ı A'zam (R.A.) 'a göre caiz olmaz.

0 Üç âyet okumaya gücü yeten kimse, eğer bir âyeti tekrar ederse İmâmeyn'e göre bu caiz olmaz.¹³¹

Rükû

Famazın içindeki farzlarından (yâni rükünlerinden) dördüncüsü rükû'dur.

Namazda farz kılınmış olan rükû', namaz kılan kimsenin belini bükerek, başını aşağıya tutmasıdır.

Eğer başını bir miktar aşağı tutar, fakat i'tidâl haddine varmazsa, bakılır: Eğer o kimsenin kâmil rükû'a yakınlığı, kıyama yakınlığından fazla ise, rükû' caizdir. Eğer kıyama yakınlığı fazla ise, rükû' caiz olmaz. O kimse kâim sayıldığı için rükû' etmiş sayılmaz.

Kıyama yakınlığı fazla olmak, belini bükmeden, sadece başını aşağı tutup, omuzlarını bir miktar eğmek hali

¹²⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 209-210.

¹³⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 210-211.

¹³¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 211-212.

demektir.¹³²

İmâma Rükû'da Yetişen Kimse

Bir. kimse, imâma rükû'da iken yetişip tekbir alsa, fakat tekbîri kıyamdan ziyade rükû'a daha yakın olduğu zaman vâki' olsa, o kimsenin namazı, namaza başlaması sahih- olmadığı için fâsid olur. Zira, iftitâh tekbirinin sadece kıyamda iken vâki' olması şarttır.

Bir kimsenin sırtı kambur, kamburluğu da rükû haddine ulaşmış bulunsa, o kimse namaz esnasında rükû' için başını biraz aşağı eğer. Kıyamdan rükû'a geçtiğinin belli ve sabit olması için böyle yapması gerekir.

Uyûnül-F'etâvâ'da : «İmâm, bir namazın bir rek'atinde secdenin birini yapmış iken, bir kimse o imâma önceki rekatte uyup, daha sonra eğilip rükû etse ve sonra iki secde yapsa, o kimsenin namazı, -imâma uyduktan sonra, tam. bir rek'ati tek başına kûrmuş olduğu için fâsid olur.

İmâm rükû' edip, henüz birinci secdede iken, bir kimse yetişir tek' başına rükû' eder, fakat her iki. secdeyi de imâmla birlikte yaparsa namazı fâsid olmaz. Çünkü, o kimsenin tek başına kıldığı, kâmil bir rek'at sayılmaz..Bu rek'at o kimse için tam bir rek'at olarak da sayılmaz. İmâmın selâm vermesinden sonra, onu kaza etmesi lâzımdır. İmâma uyan kimsenin imâmdan önce rükû' etmesi veya imâm başını kaldırmadan o kimsenin başını kaldırması hâlinde rükû'u caiz olmaz. Hatta, imâm rükû ettiği zaman, o kimse tekrar, rükû etmezse, namazı fâsid olur.

Eğer.o kimse henüz rükû'da iken, imâm ona yetişip, birlikte rükû' etseler, o rükû' kâfidir.

Bir kimse imâm rükûda iken yetişip iftitâh tekbirini alsa fakat imâm rükû'dan başını kaldırmaya kadar durup rükû et: meşe, o rek'atte imâma uymuş olmaz; o rek'ati geçirmiş olur.

Keza, tekbîrden sonra durmayıp rükû eder, fakat o kimse-, nin rükû'u, imâm başını rükû'dan kaldırıp kıyama yakın olma noktasında vâki' olsa, yine o rek'atte imâma uymuş olmaz.

İmâma rükû'da yetişen kimse, iki tekbîre muhtaç olmaz; ona bir tekbîr kifayet eder.

Bu tek tekbir ile rükû'a niyyet eder, fakat iftitâha niyyet etmese, caiz olur.

Buna göre o tekbir kıyam hâlinde vâki' olmuşsa, iftitâh tekbiri olmaya uygun olur ve rükû'a niyyet etmiş olması hükümsüz kalır.

Rükû'nun rükûr olmaya selâhiyeti konusunda, İmâmı A'zam (R.A.) ile İmâm Muhammet! (R.A.) 'e göre en aşağı derecede bile olsa ona rükû' ismi miktarda olması kâfidir. Yâni, üç teşbihi tamamen söylemek veya üç teşbihi tamamen söyleyecek kadar eğlenmek lâzım değildir.

Secdelerin, Sücûdun da rükûn olmaya elverişli olmasında bu iki imâma göre en. aşağı derece, ona secde ismi verilecek kadar olmasıdır. Bu kâfidir. Bu miktar ise, sadece başını yere koymakla hasıl olur.¹³³

Rükû Ve Sücûddaki Teşbihlerin Miktarı

Zâdü'l-Fukahâ'da ve başka kitaplarda şöyle zikredilmiştir: Rükû' ve sücûd teşbihlerinde, sünnetin yerine gelmesinin en aşağı derecesi üçtür; ortası beştir; eklemi ise yedi defadır.

Namazı tek başına kılan kimse, üçden fazla olmak üzere beş veya yediden hangisini dilerse, o kadar teşbih eder. İmâm olan kimse ise, teşbihleri üçten fazla tekrarlamaz.¹³⁴

Sücûd

Namazın içindeki farzların (rükûnlerin) beşincisi sücûddur)

Namazda farz olan sücûd, namaz kılan kimsenin alnını yere veya yere bitişik olan bir şeyin üzerine koyması ile hasıl olur.

Secdenin kemâli ise, namaz kılan kimsenin, ahum, burnunu, ellerini, ayaklarını ve dizlerini yere koyması ile olur. Zira, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Teâlâ aleyhi ve selleri) bir hadis-i şe-riflerinde şöyle buyurmuşlardır:

Ben kâmil bir secdeyi yedi kemik üzerinde yapmakla «rolundum: Alın, iki el, iki diz, iki ayağın uçları... Bunların hepsini koyarak kâmil secde etmekle emrolundum.»

Secdenin kemâlini açıklayan bu hadis-i şerifde burun dilmemiştir; zira, alınla burun kemiği birdir ve burun dahildir. Bunun içindir ki sadece alın zikredilmekle iktifa olunmuştur.¹³⁵

Secdede Sadece Alnını Veya Sadece Burnunu Yere Koyan Kimsenin Durumu

Namaz kılan bir kimse, eğer alnını yere koyar, fakat burununu yere koymazsa onun secdesi -ittifakla- caiz olur. Fakat. özürsüz olarak alnını yere koymazsa, o secdesi mekruh olur.

Namaz kuan kimse, eğer sadece burnunu yere koyar, alnını yere koymazsa, keza yine bu secdesi caizdir. Fakat,

¹³² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 212.

¹³³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 212-214.

¹³⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 214.

¹³⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 214.

özürsüz olması halinde bu da mekruhtur. Bu İmâm-ı A'zam (R.A.) 'm kav line göredir.

Ktfayetü'l-Mecâlis'de zikredüğüne göre, İmâmı A'zam (R.A.): «Namaz küan kimse secde ettiği zaman, sadece burnunun yumuşağını yere koysa, bu caiz olmaz. Burnun üzerine secde etmenin caiz olması, namaz kılan kimsenin burun kemiğini yere koyması ile mümkündür.» demiştir.

Namaz kılan kimse, eğer secde esnasında yanağını veya çenesini yere koysa, bu ittifakla caiz olmaz. Bu şekildeki secde, alın ve burun üzerinde secde etmeye mâni' özü bile olsa, yine caiz değildir!

Alın ve burun üzerine secde etmeye mâni' özü olduğu takdirde sücûdu imâ ile yapar.

Namaz kılan kimsenin sücûd da ellerini ve dizlerini yere oyması, Hanefî İmamlarına göre farz değil, sünnettir. ¹³⁶

Secdede Ayağın Yele Konulması

Namaz küan kimse, secdede iki ayağını veya sadece bi ayağını olsun yere koymasa, onun secdesi caiz olmaz. Fakat sadece biri konmuş olsa caizdir. Nitekim, kıyamda iken, bir ayak üzerinde durup kılmanın caiz olması gibi...

Ayağı koymaktan maksat, ayak parmaklarını koymaktır.

Namaz kılan kimse, sadece ayağının bir parmağını veya parmaklarını koymadan bir ayağının üstünü ve diğer ayağının tamamını koymuş olsa sücûdu caiz olur. Aksi takdirde caiz olmaz.

Parmakları koymaktan murad ise, ayak parmaklarını secde esnasında kible tarafına çevirmektir. Bu durum, onlar üzerine dayanmak içindir. Zira, eğer böyle yapılmazsa,- sadece ayağın üstü konulmuş olur; sadece ayağın üstü ise, mu'teber değildir. ¹³⁷

Nerelere Secde Edilebileceği

Namaz kılan kimse, eğer izdiham sebebi ile kendi uyluğu üzerine secde etse, bu caizdir. İzdiham sebebi ile uyluklar üzerine secde etmenin caiz olması İmâm-ı A'zam (R.A.)'m kavidir. Bu hususta İmâmeyn'den muhalefet de sâdır olmamıştır.

Keza, bir özü bulunur ve bu özü uyluğundan başka bir yere secde etmekten kendisini men ederse, kav-i muhtar üzere yine uyluklar üzerine secde etmk caizdir. Fakat, bir özü bulunmazsa, muhtar olan kavi üzere, bu şekildeki secde caiz olmaz.

Namaz kılan kimse avucunu yere koyup, hiç bir özü olmadığı halde, onun üzerine secde etse, bu secdesi sahih olarak caizdir, fakat mekruhtur.

Namaz kılan kimse dizleri üzerine secde etse, bu durum gerek özü sebebi ile olsun ve gerekse özürsüz olsun, secde caiz olmaz. Yâni yapmış olduğu secdeye i'tibar olunmaz. Bu şekildeki secde, sadece imâ olur.

Zâhidî'de, Hasan bin Ziyâd'dan şöyle bir rivayet vardır: «Namaz kılan bir kimse, eğer özü sebebi ile uylukları veya dizleri üzerine secde etse, bu caizdir. Fakat, özü olmadan caiz değildir.»

Namaz kılan kimse, bir erkeğin sırtına secde etse, sırtına secde edilen erkek de, secde eden kimsenin kıldığı namazı kılmakta iken bu secde vâki' olmuş olursa, caizdir.

Fakat, secde eden kimsenin kıldığı namazı sırtına secde edilen erkek kılmıyorsa, bu secde caiz olmaz.

Zîrâ zaruret, secde edenle, sırtına secde edilen kimsenin aynı namazı kılmaları hâlinde olur; aynı namazı kılmamaları halinde ise, bu şekilde secde edilmesi için bir zaruret yoktur.

"Bu şekilde secde etmenin caiz olması, izdiham özüne mahsustur, izdiham olmadıkça, bu şekildeki secde de caiz olmaz.

Namaz kılan kimsenin secde ettiği yer, ayaklarının bulunduğu yerden, birbiri üzerine dikilmiş iki kerpicin yükseldiği kadar olursa, bu yerin üzerine secde etmek caizdir. Yükseklik bu kadardan daha fazla olursa, o takdirde secde etmek caiz değildir.

Burada ölçü olarak zikredilen kerpiç, Buhara kerpicidir. Bu kerpicin eni dörtte bir zira' yâni altı parmak. Bu durumda ikisi yere dikili olsa, bunların yüksekliği yanın zira,, yani on iki parmak eder. (Bu yükseklik, bu günkü ölçülerimize göre, yaklaşık olarak 37.8 santimetredir.)

Zâhidî'de : «Hasta olan bir kimse, eğer göğüs hizasından aşağıda bulunan bir seki üzerine secde etse, bu caizdir. Sağlam olan kimsenin de böyle yapmasının caiz olduğu gibi...

Namaz küah kimse, sarığının dolamına veya giydiği elbisenin fazla kısmına secde etse, sarığının dolamını veya elbisesinin fazlasını temiz bir şey üzerine serip, öyle secde etmişse, bu secdesi Hanefî İmamlarına göre caizdir. Sarığın dolamı üzerine secde etmenin sahih olması için, dolamın alma bitişik olması şarttır. Eğer alma bitişik olanın üzerine secde etmeyip, bilakis kafaya bitişik olan dolamın üzerine secde etmiş olsa, bu caiz değildir.

Sank üzerine secde edildiği zaman, yerin sertliğini duyup hissetmek lâzımdır. Nitekim, pamuk ve pamuğa benzeyen şeylerin üzerine secde edildiği zaman da, yerin sertliğini duyup hissetmek lâzımdır.

Bununla beraber, bir özü yokken sarık üzerine secde etmek mekruhtur.

Namaz kılan kimse, eğer yenini-veya eteğini necis bir şey üzerine sermiş ve onun üzerine de secde etmiş olursa,

¹³⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 215.

¹³⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 215-216.

esahh olan kavilde o kimsenin secdesi caiz olmaz. Fakat bu şekilde yapmış olduğu secdeleri, temiz bir yerde iade ederse, ittifakla sahih olur.

Namaz kılan kimse, ellerini veya bir bez parçasını temiz bir şey üzerine koyarak onların üzerine secde etse, bu caizdir. Fakat, bu hususun mekruh olduğu söylenmiştir. Özürsüz olarak avuçlar üzerine secde etmek mekruhtur. Fakat, temiz bir bez parçası ve benzerleri üzerine secde etmekte, sahih kavil üzere ke-râhat yoktur. Elin de, elin konulduğu yerin de temiz olması lâzımdır.

Elden başka bir şey, necis bir şeyin üzerine serildiği zaman, altında bulunan necasetin kokusundan veya renginden bir şeyin ortaya çıkmasına manî oluyorsa, onun üzerine secde etmek caizdir. Aksi takdirde caiz değildir.

Elden başka bir şeyi, yere koyup sermiş olmak, eğer fazla sıcağı veya fazla soğuğu gidermek için olursa, bu durum mekruh değildir.

Bu şeyi eğer toprağa mâni' olmak ve onu gidermek için sar-memiş, fakat elbisesine veya sarığına toprak değmesin diye mişse, bu da mekruh olmaz.

Fakat, yüzüne veya alına toprak bulaşmasın diye sermiş, lakin bu şeyi sermeden kılması halinde toprak kendisin» bir zarar vermiyecekse, bu durumda bir şey sererek secde etmesinde kerahet vardır.

Bir kimse namazı kaftan veya benzeri bir şey üzerinde kılacak olsa, omuz kısmı ayaklarının altına gelecek şekilde serer ve etek kısmının üzerine secde eder. Çünkü bu şekil tevâzu daha yakın ve uygundur.

Namaz kılan kimse, kar üzerine secde eder, fakat o kan sıkıştırmamış olur ve namaz kılanlymsenin karın içine batır, onun hacmini ve katılığını duydu>. hissetmezse, o kimsenin secdesi caiz değildir. Çünkü bu durumda kılan kimsenin alnı yer veya yer üzerine bitişik bir şey üzerinde durmuş olmamaktadır.

Fakat kar sıkıştırılır ve sertliği duyulacak şekilde olursa, şekildeki kann üzerine secde etmek caizdir.

Keza, yere ot döşeyip üzerinde secde etse, ot gerek kuru ve gerek yaş olsun, eğer o otu pekiştirip, üstüne secde ettiği zaman yerin sertliğini duyup hissedecek duruma getirmiş olursa, secdesi caiz olur. Aksi takdirde secde caiz olmaz.

Keza, saman üzerine, atılıp kabartılmış pamuk, yün ve ya bunlara benzer bir şey üzerine secde edince, basılıp yere doğru indirilince tamamen iner, alın istikrar bulur ve yerin sertliği hissedilirse, bu gibi şeylerin üzerine secde etmek caiz olur. Aksi takdirde caiz olmaz,

Namaz kılan kimsenin pirinç veya darı üzerine secde etmesi caiz değildir. Çünkü bunların bastırılarak, kâmil bir derecede alçaltılması mümkün değildir.

Buğday ve arpa üzerine secde etmek caizdir. Çünkü, bunlar cisimlerinde sertlik vardır ve taneleri birbirleri üzerinde durmaktadırlar.

Dan, atılmış pamuk, yün ve benzeri şeyler çuval içinde bulunurlar ve sıkışmış olup basmakla alçalmazlarsa, bunların üzerine secde etmek caizdir.

Namaz kılan kimsenin alnını küçük bir taş üzerine koyarak secde etmesi ,eğer alnının ekserisi yer üzerine konmuş olursa caiz olur; aksirtakirde caiz olmaz.

Namaz kılan kimse, secde ederken dizlerini yer üzerine koymasa, sahih kavil üzere, bu secdecaiz olur. ¹³⁸

Ka'de-İ Ahîre

Namazın içindeki farzlarından (= rükünlerinden) altıncısı Ka'de-i Ahire'dir.

Ka'de-i ahîre, namazın sonunda oturmak demektir. Bundan Önce, namazda bir defa daha oturulmuş olsa da olmasa da, sön oturuşa ka'de-i ahire denir.

Ka'de-i ahîrede farz olan miktar, teşehhüd okuyacak kadar oturmaktır. Teşehhüd miktarından kasıt, et-Tahiyyat'ı baştan sona kadar okumaktır. ¹³⁹

Ka'de-İ Ahîhe'nîn Farz Oluşu İle İlgili Mes'eleler

Ka'de-i ahîrenin farz olmasının semeresi şu bir kaç mes'ele de görülür.

1- Bir kimse, meselâ öğlenin farzını beş rekat kılıp, dördüncü rek'atde oturmaz ve beşinci rek'ati de secde ile bağlamış olursa, namazın farziyeti batı olmuş ve o namaz nafilaye dönüşmüş olur. Bu hüküm İmâmı A'zam (R.A.) ve İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'a göredir. İmâm Muhammed (R.A.) fe göre ise, bu namazın aslı batıl olur ve namaz olmaktan çıkar.

Kez, akşam namazının üçüncü rek'atinde veya sabah namazının ikinci rek'atinde oturulmaz ve sonraki rek'at için kalkıp o da secde üe bağlanırsa, bu durumlardaki hüküm de yine yukarıdaki ihtilâf üzeredir.

2 - Seferi (yolcu) olan kimse, kaza namazında mukîm bir imâma uymuş olsa, bu iktjdası sahih olmaz. Zîrâ, birinci ka'de (oturuş) yolcu için farzdır; mukim'için ise farz değildir. Bu durumda, yolcunun mukîme uyması, farz kılanın nafilâ kılana uyması gibi olur; bu ise caiz değildir.

¹³⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 216-219.

¹³⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 219.

Bu mes'elede, «yolcunun kaza namazında uyması» şeklindeki . kayıt şu sebepten dolaydır : Vakit namazında, yolcunun mukîme uyması caizdir. Çünkü, vakit namazında yolcunun mukîme uyması halinde, o yolcunun namazı da dört rek'at olur. Vaktin dışında iktidâ etmiş olsa bu böyle olmaz.

3 - Namaz kılan bir kimse, namazın tamamlayıp teşehhüd miktarı oturduktan sonra, kendisine tilâvet secdesinin vacip olmuş bulunduğunu hatırlar ve dönüp tilâvet secdesini yaparsa, o ka'deye i'tibâr olunmaz. Hatta eğer, 'tilâvet secdesinden sonra, tekrar teşehhüd miktarınca oturmasa, farz olan ka'deyi yerine getirmiş olmadığı için namazı fâsid olur.

4- Namaz kılan kimse, kade-i âhirenin tamamında, namazı bozulmayacak şekilde uyuşa, uyandığı zaman yine teşehhüd miktarında oturması o kimseye farzdır. Bu durumda eğer oturmazsa, namazı fâsid olur. Çünkü, uyku ile yapılan fiiller namaz sayılmaz. Muhtar olan kavil budur.

Nitekim, namaz kılan kimse, namaz içinde uyuyarak okumuş, uyuyarak ayakta durmuş, rükû 'etmiş veya secde etmiş olsa... bunların hiçbirisi mu'teber olmaz.

Namaz içinde, bazı fiillerin uyku halinde vâki olması çok görülen mes'el elerdendir. Özellikle buhal, yaz. gecelerinde kılınan teravih namazlarında çok vuku' bulur. Bu durumda gafil olanları uyarmak lâzımdır.¹⁴⁰

Namazdan Kendi Sun'u İle Çıkmak:

Namazın içindeki farzlarının (rükünlerinin) yedincisi, namaz kılan kimsenin, namazdan kendi sun'u ile çıkmasıdır. Fakat, namazdan kendi sun'u ile çıkmak İmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre farzdır; îmâmeyn'e göre farz değildir.

Namaz kılan kimse teşehhüd miktarı oturduktan sonra, kasden abdestini bozsa veya konuşa veyahut namaza aykırı bir iş yapsa, mesela: Yemek yese, su içse veya bunlar gibi namaza aykırı bir iş yapmış olsa, o kimsenin namazı ittifakla tamam olur.

Fakat o kimse, teşehhüd miktarınca" oturduktan sonra, kasdı olmadan abdesti bozulmuş olsa, İmâmeyn'e göre namazı yine tamamdır; Lâkin İmâra-ı A'zam (R.A.)'a göre, o kimsenin abdest alıp, selâm vererek namazdan kendi kasdı ile kendi fiili ile..' çıkması lâzımdır. Hatta, abdest alıp, namazdan kendi fiili ile çıkmazsa, o kimsenin namazı bâtil olur. Çünkü asıl olan, namaz kılan kimsenin namazdan kendi fiili ile çıkmasıdır.¹⁴¹

Namazdan Kendi Sun'u İle Çıkmakla İlgili

12 Mes'ele

Namazdan kendi sun'u ile çıkmanın îmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre farz olup, îmâmeyn'e göre farz olmaması durumu üzerine birkaç mes'ele bina edilmiştir M, bunlara «On iki mes'ele» denir.

1- Teyemmüm ile namaz kılan kimse ,teşehhüd miktarı' oturduktan sonra, su görse ve onu kullanmaya kadir olsa,' îmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre namazı fâsid olur. Zîrâ, o kişi namazdan kendi sun'unun dışında bir şeyle çıkmış olur. Fakat, İmâmeyn'e göre bu kişinin namazı tamamdır.

Keza, teyemmüm ederek namaz kıldırmakta olan imâma uymuş, olan bir kimse, teşehhüd miktarınca oturduktan sonra su görse ve imâmın o suyu kullanmaya kadir olduğunu açık bir şe-kilde bilse, hüküm yine yukarıdaki ihtilâf üzeredir.

2- Mestleri üzerine meshetmiş olan kimse, teşehhüd miktarı oturduktan sonra, mesih müddeti bitmiş olsa, hüküm yine yukarıda zikredilen ihtilâf üzeredir.

3- Teşehhüd miktarınca oturmuş olan kimse, mestlerinin ikisini veya birisini az bir amel ile çıkarsa, yine o namazın batıl veya tamam olduğu hususu -yukarıdaki gibi- ihtilâflıdır.

Namaz kılan bir kimsenin yaptığı iş, onu dışarıdan gören kimsenin, namaz kılan kimseyi namaz dışında olduğunu zannettirecek kadar çok olmazsa, o işe amel-i yesîr (az bir iş) denir. Namaz kılmadığım zannettirecek kadar çok olan işe ise, amel-i kesir (Çok.iş) denir.

Bu kimse, mestlerini amel-i kesir ile çıkarırsa, bu durumda zikredilen ihtilaf câri değildir. Çünkü bu durumda, o kimse namazdan kendi sun'u ile çıkmış olur.

4- Teşehhüd miktarı oturmuş olan musallî (namaz kılan kimes) ümmî olsa (= okuma yazma bilme), bu kadar oturduktan sonra, bir sûreyi zahmetsiz ve meşakkatsiz bir şekilde öğrense, bu durumda mes'ele yine yukarıdaki şekilde ihtilâflıdır.

Zahmetsiz ve meşakkatsiz bir şekilde öğrenmek, o sûreyi düşünüp hatniamakla veya yazılmış, olarak görüp onun o sûre olduğunu anlayıp -hatırlamakla olur.

Ümmî olan kimse, o sûreyi, söylediğimiz şekillerin dışında bir yolla öğrenmişse, bu durumda yukarıdaki ihtilâf câri değildir. Çünkü, bu durumda o kişi namazdan kendi sun'u ile çıkmış olur.

5 - Namaz kılan kimse çıplak olur ve teşehhüd miktarı oturduktan sonra elbise bulur ve onü giymeye kadir olursa, bu durumda hüküm yine yukarıdaki ihtilâf üzeredir.

¹⁴⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 219-220.

¹⁴¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 220-221.

6 - imâ ile namaz kılmakta olan kimse, teşehhüd miktarı oturduktan sonra rükû' ve secde etmeye kadir olursa, bu durumda da zikredilen ihtilâf câridir.

7 - Namaz kılan kimse sahib-i tertîb olur, fakat kıldığı namazdan önce kendi üzerinde kaza edilmesi gereken bir namaz bulunduğunu, teşehhüd miktarı oturduktan sonra hatırlarsa, bu durum da yine mezkûr ihtilâf üzeredir.

8 - Yanında oturan kimse teşehhüd miktarı oturmuş olan ' fakat kendisi halen okumakta bulunan bir imâmın, bu sırada ab-desti bozulmuş olsa ve imâm yerine bir başkasını geçirmiş bulunsa, bu durumda da yukarıdaki ihtilâf vardır.

9 - Sabah namazını kılmakta olan bir kimse, teşehhüt miktarı oturduktan sonra güneş doğmuş olursa, hüküm yine yukarıdaki ihtilâf üzeredir.

10 - Cum'ayı kılmakta olan kimsenin, teşehhüd miktarı oturmasından sonra ikinci namazı vaktinin girmiş olması hâlinde de bu ihtilâf vardır.

11- Cebire (kırık veya yaralar üzerindeki sargı) üzerim meshetmiş olarak namaz kılan kimsenin sargısı, teşehhüt miktarı oturduktan sonra düşmüş olsa, bu durumda da mezkûr ihtilâl vardır.

12 - Namaz kılan kimse, sahib-i ömrü olsa, teşehhüd miktarı oturduktan sonra, bu ömrü kesilse ve kesilmesi devamlı olup namaz vaktini içine alsın, meselâ : Öğle namazında ka'de-i ahire-de teşehhüd miktarı oturduktan sonra ömrü kesilse ve ikinci vakti çıkıncaya kadar bu kesilmesi devam etse, bu durum da ihtilâflıdır. Yâni:

Bu mes'elelerin tamamında, bu durumda namaz kılınmış olan kimselerin namazları imâm-ı A'zam (R.A.)'a göre fâsid olur. tmâmeyn'e göre ise fâsid olmaz, tamam olur.

Bu mes'elelere şunları da ilâve etmişlerdir:

Namaz kılan kimse, necaseti giderecek hiç bir şey bulamadığı için namazı necasetle kusa, teşehhüd miktarı oturduktan sonra, necaseti gidermeye kadir olsa, bu durumda da yukarıdaki ihtilâf vardır.

Bir kimse geçmiş namazlardan birini kaza ederken, ka'de-i ahirede teşehhüd miktarı oturduktan sonra, mekruh olan üç vakitten biri girmiş olsa, yine bu mezkûr ihtilâl üzeredir.

Câriye olan bir kadın, başını örtmeden namaz kılarak, ka'de-i ahirede teşehhüd miktarı oturduktan sonra, azad olunmuş bulunsa, fakat başını örtmese, bu durum da yukarıda zikredilen ihtilâf üzeredir.¹⁴²

Ta'dîl-İ Erkân :

Namazın içindeki farzlardan (- rükünlerden) sekizincisi ta'dî erkândır.

Ta'dîl'i erkân'ın farz olması İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a göredir. İmâm-ı A'zam ve İmâm Muhammed (R.A.)'e göre ise, ta'dü-i erkân farz değildir, vaciptir.

Rükû' ve sücûdda i'tidâli terk eden kimsenin durumu İmâm Muhammed (R.A.)'den sorulduğu zaman, O: «Korkarım, o Kimsenin namazı caiz olmaz.» demiştir. Buna benzer bir söz, İmâm-ı Azam (R.A.) 'dan da rivayet edilmiştir.

İmâm Serahsî'nin : «i'tidâli terk eden kimseye, i'tidal gerektir.» dediği rivayet edilmiştir. Bu ise; «Namazda ta'dîli terk eden kimseye, o namazı ta'dîl üzere iade etmesi lâzım gelir.» demektir.

Meşâyih'den bazıları da: «İade lâzımdır.» demişler ve.: «iade edildiği zaman, farz yerine sayılacak olan namazın ikinci defa kılınması namaz olduğunu» söylemişlerdir.

Fakat, muhtar olan ilk defa kılınmış olan namazdır. İkinci namaz ise, ilk namazda vacibin terk edilmesinden dolayı meydana gelen noksanı giderip düzeltmek içindir.

Keza, kerâhet-i tahrimiye ile kılınmış olan her namazı iade etmek vaciptir. Bu durumda da ilk kılınan namaz farz yerine sayılır; ikinci defa kılınan ise noksanı gidermesi olur. İbnti Hü-mân, Hidâye Şerhi'nde böyle demiştir.

Rükû'dan sonra kavme, iki secde arasında celse ve kavme ile celsede uzuvların sakın olması İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre farzdır. İmâm-ı A'zam (R.A.) ile İmâm Muhammed (R.A.) 'a göre ise, Hidâye'de şerh olunduğuna göre sünnettir.

Fakat, Hidâye Şerhi'nde İbn-i Hü-mân : «Layık olan, onların vacip olmasıdır.» demiştir.

Zira, Resûl-i Ekrem Csallallahü aleyhi ve seâlem) bu iki şeye devam etmiş ve bir hadis-i şeriflerinde

Bir kimsenin, rükû' ve sücûdda namaz caiz olmaz.» buyurmuşlardır. sırtını doğru tutmadığı

Kâdîhân : «Namaz kılan kimse, rükû'a eğilir, fakat unutarak başını rükû'dan kaldırmadan inip secde ederse, İmâm-ı A'zam (R.A.) ile İmâm Muhammed (R.A.) 'e göre namazı caiz olur, fakat o kimsenin sehiv secdesi yapması lazım gelir.» demiştir. Kâdîhân'm bu sözü de, İbn-i Hü-mân'm sözüne delâlet eder.

e Krnye Sahibi: Kâdî Sadrü's-Şehid, Şerhinde bütün ta'-dil-i erkân hakkında şiddet gösterip demiş ki: İmâm-ı A'zam (R. A.) ile İmâm Muhammed (R.A.) 'e göre her rük'nü tamamlamak vaciptir. Fakat, İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) ile İmâm Şafii (R.A.) ye göre ise farzdır. Bu durumda namaz kılan kimse rükû' ve sücûdde ve her ikisinin arasında bulunan kavme'de her uzvu mutmain oluncaya kadar bekler. Bu bekleme, İmâm-ı A'zam (R. A.î ile İmâm Muhammed'd (R.A.)'e göre vaciptir. Bir kimse bunu sehven terk etse, sehiv secdesi lâzım gelir.

Bunu kasden terk ederse, şiddetli bir kerâhatle mekruh olur. O namazı iade etmesi lâzım gelir. Cünüb olarak Kâ'be'yi tavaf edenin, bu tavafını iade etmesinin lâzım geldiği gibi...» demiştir.

¹⁴² Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 221-223.

Bu namazı iade edince de, yine mu'teber olan ilk kıldığı namazdır. İkinci namaz ise noksanı gidermek içindir. ¹⁴³

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NAMAZIN VACİPLERİ

Bu bölümde :

1- NAMAZIN VACİPLERİ

2 - NAMAZIN SIFATI

konuları bulunmaktadır. ¹⁴⁴

Namazın Vacipleri

Namazın bir takım vacipleri de vardır. Bunlara uyulması halinde farzlar ikmâl edilmiş ve noksanlıklar giderilmiş olur.

1- İlk iki rek'atin herbirinde fatiha okumak,

2- Namazda farz olan Kur'an kıraatinin ilk iki rek'ate tahsis edilmesi,

3- İlk iki rek'atte fatihayı birer kere okumak, tekrar etmemek. Namaz kılan kimse, kasden bir rek'atte birden fazla fatiha okursa mekruh olur. Fakat, sehven tekrar etmiş olursa, sehiv sec-clesi yapması vacip olur. Lâkin, son iki rek'atte fatihayı bir defa okumak vacip değildir. .Bu son iki rek'atte fatihayı sehven terk ederse, sehiv secdesi yapması vacip olmaz. Son iki rek'atte fâti-ha'yı kasden tekrar etmesi halinde de, cemâatin namazını uzatma veya bir önceki rek'ate nazaran o rek'atin daha uzun olmaması halinde, yine mekruh değildir. 'Aksi halde mekruhtur.

4 - Fâtihâ'yı zammı sûreden önce okumak.

5- İlk iki rek'atte fâtihâ'dan sonra tam bir sûre veya bir sûreye muâdil olmak üzere Kur'an âyetlerinden bir veya bir kaç âyet okumak; yani zammı sûre koşturmak.

6 - Cehren, yâni açıktan okunması gereken namazlarda, Kur'an'ı açıktan okumak.

7- İhfâ ile, yani gizli okunması gereken namazlarda, Kur'an'ı gizli okumak.

8- Vitir namazında kunut okumak.

9- Her iki ka'dede de teşehhüdde bulunmak, yâni et-tahiy-yât'ı okumak. Bunun, bu şekilde vacip olması zahir rivayettir. Başka bir rivayette de, .et-tehiyyât'ı okumak ilk oturuşta sünnet, ikinci oturuşta vaciptir. Esahh olan kavil ise zâhîr rivayet olandır.

10 - Tilâvet secdesi: Secde-i tilâvet namaz dışında da vaciptir. Fakat secde âyeti namaz içinde okunduğu zaman, tilâvet secdesi namazın vaciplerinden olur. Hatta namaz kılan kimse, sehven yerinde yapmamış olsa, bu durumda onun sehiv secdesi yapması da vacip olur.

11- Sehiv secdesi: Bu secde, namazda meydana gelen hataları düzeltmek için yapılır. Namazı noksandan kurtarıp tamamlamak için, sehiv secdesi vaciptir.

12 - Bayram namazlarının tekbirleri. Bundan kasıt^ bayram namazlarında ziyâde olan tekbirlerdir. İftitâh tekbiri farzdır. Rükû ve sücûd tekbirleri ise sünnettir. Ancak bayram namazlarında ikinci rek'atin rükû' tekbiri vaciptir. Çünkü bu tekbir vacip olan ziyâde tekbirlere bitişiktir.

13- Namaz kılan kimsenin, namaz içinde bir farzı tamamlayınca ondan sonraki farza geçerek, tertibe riâyet etmek.

Bir kimse bu vacibi ihlâl ederse, meselâ : Rükû'ı tamamladıktan sonra, secdeye intikâl etmeyip, bilakis unutarak ikinci defa rükû'a varsa veya iki değilde üç defa secde etse veya^ ikinci, üçüncü, dördüncü rek'atlere kalkmayı te'hir edip,-bir miktar oturduktan sonra kalksa, veyahud da bunlara benzer bir şey yapsa, yâni, iki farz arasında farz olmayan bir şey yapsa,'bu kimseye sehiv secdesi vacip olur.

14 - Namazın tamamında veya rek'atlerin herbirinde mükerrer olarak meşru kılınmış olan fiillerde tertibe riâyet.

Namazın, tamamında mükerrer olan ..şey rek'aüerdir. Rek'atlerin her birinde mükerrer olarak, meşru kılınmış olan şey ise, secdelerdir.

Namaz kılan kimse, ka'de-i ahîrede teşehhüd miktarı oturduktan sonra, fakat selâm vermeden önce veya selâm verdikten sonra, lâkin namaza aykırı olan bir şey yapmadan, namazın bitmesi için bir rek'atin daha kalmış olduğunu hatırlasa, o rek'ati kaza eder ve yine ka'Meyi iade eder ve sehiv secdesi yapar.

Bir kimse, birinci rek'atte secdenin birini terk etmiş sa, bunu da ikinci rek'atte kaza eder; sıraya riâyet etmemiş olduğu için de, selâm verdikten sonra sehiv secdesi yapar.

Fakat, bir kimse namazda mükerrer olmayan bir şeyi, bir rek'atle terketmiş bulunsa, Meselâ: Rükû'u veya kıyâmı terketmiş bulunsa, bu şekilde kıldığı rek'ate itibâr olunmaz. O kimsenin bu rek'at yerine tam bir rek'at kılması lâzımdır..

15 - Namaz kılan kimsenin, namazdan «Selâm "lafzı ile çıkması.» vaciptir." ¹⁴⁵

¹⁴³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 223-224.

¹⁴⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 225.

¹⁴⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 225-227.

Namaz Nasıl Kılınır

NAMAZA BAŞLAMAK: Niyyet, İftitâh Tekbiri ve Elleri Bağlama :

Bir kimse, namaza başlamak istediği zaman evvelâ niyyet eder. Ellerini kulak hizasına kaldırıp, irtitâh tekberi alır.

Daha önce geçtiği gibi namaza niyyet ile başlamak şarttır. Yâni niyyet, namazın dışındaki farzlardan biridir. İftitâh tekberi sırasında ellerini, usulünce -varsa- yenlerinden çıkarmak âdâbtır. Bu, namazın hiç bir yerinde farz değildir.

İftitâh tekbirinde ellerin yukarıya kaldırılması sünnettir. Efdal olan, elleri kaldırmaya başlarken, iftitâh tekbirini de söylemeye başlamak ve eller tam kalkacağı son noktaya varınca da tekbin sonunu bitirmektir.

Hidâye'de şöyle zikrolunmuştur : «Namaz kılan kimse, ellerini önce kaldırıp, sonra tekbîr alır." Fakat, ellerin Kaldırılması ile tekbir almanın birlikte yapılması . hususunu; Şeyhül-İslâm, Tuhfe Sahibi, Kâdîhân ve diğerleri daha uygun görmüşlerdir.

Zahidi, Bakkâlî'den naklederek şöyle demiştir: «Elleri kaldırmaya başlarken, tekbire başlamak ve ikisini birlikte tamamlamak, Hanefî İmamlarının hepsinin kavlidir.»

Bazıları da : «Önce tekbir alır, sonra ellerini kaldırır.» demişlerdir.

Namaz kılan kimse, tekbir alırken, hiç bir özü olmadan, dâima ellerini kaldırmayı terk ederse günahkâr olur. Fakat; bunu arada sırada terk ederse günahkâr olmaz.

Ellerini kaldırmakta sünnete uygun olan şekil şudur: Namaz kılan kimse ellerini kaldırıp, baş parmaklarını, kulaklarının yumuşağının hizasına getirmelidir.

Fetâvây-ı Kâdîhân'da şöyle zikrolunmuştur : «Namaz kılan kimse, tekbîr esnasında baş parmaklarının ucunu, kulaklarının yumuşaklarına dokundurur.»

Namaz kılan kimse, ellerini yukarı kaldırdığı sırada, parmakların biraz birbirinden ayrıca tutar. Bu sırada ellerinin ayalarını kibleye karşı çevirir. Bazıları da: «Ellerinin ayalarını birbirine karşı tutar.» diye rivayet etmişlerdir.

Buraya kadar söylediğimiz hususlar, namaz kılan kimsenin . erkek olmasına göre idi.

Fakat kadına gelince, esahh olan kavle göre : Kadın gerek hür olsun, gerek câriye bulunsun, namaz kıldığı zaman, tekbir esnasında ellerini göğüsleri hizasına kaldırır. Bu durumda kadınların parmaklarının uçları, omuzları hizasına çıkmalıdır.

Namazı bir imâma uymuş olarak kılan kimsenin almış olduğu iftitâh tekbîri, imâmın tekbirine mukârin olmalıdır. Yâni o kimse imâm tekbir alırken tekbîr almalıdır. Fakat İmâm Ebû Yûsuf (K.A.) ve İmâm Muhammed (R.A.)'e göre; imâma uyan kimse, iftitâh tekbirini, imâmın tekbirinden sonra alır. Aslında "bu ihtilâf ©fâaliyettedir, yoksa cevazda değildir. Yâni, her iki şekilde alınmış olan tekbîr de caizdir.

Namaz kılan kimse, iftitâh tekbirinden sonra, sağ elini sol elinin üzerine kor. Ve sağ eliyle, sol elinin bileğini tutar.

Namaz kılan erkek ellerini göbek altında bağlar. Ellerin nasıl bağlanacağını ve ne şekilde konacağını biraz daha açıklayalım :

Sağ elini sol elinin üzerine koyup, sağ elinin baş parmağı ile serçe parmağını, sol elinin bileği etrafında halka eder. Sağ elinin kalan üç parmağını da sol kolu üzerine yayıp uzatır.

Kadınlar ellerini, göğüslerinin üzerinde bağlarlar.

Erkek olsun, kadın olsun namaz kılan kimsenin bu şekilde bağlaması İmâm-ı A'zam (R.A.) ile İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) a göre kendisinde sünnet olan bir zikir bulunan her kıyamda sünnettir. İmâm Muhammed (RA) 'e göre ise kendisinde Kur'-ân-ı Kerim kıraati bulunan kıyâm'da sünnettir.

Bu durumda namaz kılan kimse senada ve kunutda (yani sübhâneke'yi ve kunut dualarını okurken)-ve cenaze namazında İmâm-ı A'zam (R.A.) ve İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre 3'lerini bağlar. İmâm Muhammed (R.A.) e göre bu hallerde ellerini bağlamaz.

Rükûl ile sücûd arasındaki kıyamda ve iki bayram namaz-larındaki ziyâde tekbirlerinde, -ittifakla- eller bağlanmaz, salınır.¹⁴⁶

Sübhâneke'yi Okumak:

Namaz kılan kimse, elini yukarıda ta'rif ettiğimiz şekilde bağladıktan sonra «sübhâneke»yi okur. Bu kimse, «sübhâneke»yi okurken «ve celi e senâük» lafzını da ilâve etmiş olsa, o kimse bundan men edilmez. Bu lafzı okumayıp sussa, kendisine bunu okuması emredilmez. Zirâ meşhur olan hadîs-i şeriflerde zikro-lunmadığı için, evlâ olan cenaze namazından başka bir namazda, o lafzı terk edip okumamaktır.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'a göre, namaz kılan kimse «süb-hâneke» den sonra veya önce şu dââyı okur:

«İnnî veccehtü vechiye lillezî fetara-s-semâvâtî ve'lard hanîfen ve mâ ene.minel-müşrikim. Gul inne salâtî ve nûsukî ve mehyâye ve memâtî lilâhî rabbil âlemine lâ şerike lehû ve bi zâlike ümirtü ve ene evvelü'l-müslimîn.

¹⁴⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 227-229.

Meali : «Ben yüzümü, gökleri ve yeri yoktan var eden Zat'a, O'na meylederek döndürdüm/yönelttim. Ve ben müşriklerden değilim. (Habîbim de ki Benim namazım ve benim ibâdetim, benim ölüm ve dirim âlemlerin Rabbi olan Allah'ındır. O'nun bir ortağı yoktur. Ve ben bununla emrolundum. Ve ben Müslümanların ilkiyim.» Bir rivayette, bu duayı İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) niyyetten önce okuduğu söylenmiştir. Yine Ebû Yûsuf (R.A.)'dan gelen bir başka rivayette de, O'nun bu duayı iftitâh tekbirinden sonra okuduğu nakledilmiştir. İmâm-ı A'zam (R.A.) ile İmâm Muhammed (R.A.)'e göre ise, namaz kılan kimse bu duayı okumak isterse ancak niyyetten önce okuyabilir. Bu duanın niyyetten sonra ve iftitâh tekbirinden önce okunmaması imn gerektiği hususunda ittifak vardır. Sahih olan kavil budur. Bu arada okunmamalıdır,ki, niyyet Üe iftitâh tekbîrinin arasına bir şey girmemiş olsun.¹⁴⁷

Eûzü Besmele Çekmek

Namaz kılan kimse, iftitâh tekbirinden sonra, teavvüz eder, yâni «eûzü billahi min eş-şeytânî'r-racînî» der. Eûzü çekmenin yeri namazın başıdır.

Namaz kılan kimse, namazın başlangıcında eûzü çekmeyi unuttur ve bunu fâti'hâ'yı okuduktan sonra hatırlarsa, eûzü çekmez. Bu husus, Hulâsa isimli kitapta da böyle zikredilmiştir. Bu durumdan anlaşılan sudur : Bir kimse fâti'hâ'yı tamamlamadan önce «eûzü» çekmediğini hatırlarsa, lâıyk olan eûzü çekip, iati-hâ'yı tekrar başından okumaktır.

İmâm Ebû. Yûsuf (R.A.)'ya göre ; «Eûzü», «sübhâneke» ye tâbî'dir. Yânî ondan sonra çekilir. «Sübhâneke» yi okuyan kimselerin «eûzü» çekmesi lâzımdır. Zira, «eûzü» çekmek, vesveseyi def etmek'için olduğundan, ona herkes muhtaçtır. Bu durumda İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'ya göre, gerek imâma uyan kimse, gerek imâm ve gerekse tek başına namaz kılan kimse onu Cyânî eûzyü) okur. İki bayram namazında da, «sübhâneke»den sonra, ziyâde tekbirlerden önce, Ebû Yûsuf (R.A.)'ya-göre «eûzü» çekmek lâzımdır.

İmâm-ı A'zam (R.A.) ve İmâm Muhammed (R.A.)'ya göre, «eûzü» kıraate tâbî olduğundan ve imâma uyan kimsenin de kıraat etmediğinden dolayı, onun «eûzü» çekmesi gerekmez. «Eûzü»- çekmek> bayram namazlarında ziyâde tekbirlerden sonracı bırakılır. Çünkü; bayram" namazlarının ilk rek'atlerinde'kı-râat, ziyade tekbirlerden sonradır.¹⁴⁸

Mesbûk'un Durumu

İmâma-namazın başında değüde, arasında veya sonunda, meselâ : Bir, iki veya üç rek'at kılındıktan sonra veya son rek'at-te hatta son ka'dede uyan kimseye mesbûk denir.

Mesbûk olan kimse, İmâm-ı A'zam (R.A.) ve İmâm Muhammed (R.A.)'ya göre, «eûzü» yü ancak imâmdan ayrıldıktan sonra ve yetişemediği rek'atleri tamamlamak için kalkınca çeker. Çünkü mesbûkun kirâatinin mahalli, imâmdan ayrılıp, yetişemediği rek'atleri tamamlamak için kalktığı zamandır.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'ya göre, mesbûk olan kimse «eû-zü»yü iki defa çeker. Yânî. mesbûk olan kimse, imâma o gizli okuduğu zaman yetişirse, «sübhâneke»yi okur ve «eûzü» yü. çeker. Daha sonra, yetişemediği, rek'atleri tamamlamak için kalkınca, yine «sübhâneke»yi okur ve «eûzü» yü çeker: Zîrâ, mesbûk yetişemediği rek'atleri (tek başına kılma) haline geçmiş olur. Bu kalkış (kıyam), başka bir tahrîme (iftitâh tekbîri) gibi Fakat, Kâdîhan'da, Hidâye Şerhi'nde, Kâfî'de ve diğer kitapların-ekserisinde muhtar olan, İmâm-ı A'zam (R.A.) ile İmâm Muhammed (R.A.) kavlidir.:Çünkü, «eûzü» ,çekmenin kıraate başlamak için olduğu .:

«Haydi Kur'ân okuduğun (okumak istediğin) zaman Allah'a sığın» u âyet-i Vprîrteşi. ile sabittir. Fakat, namaza başlayan kimse, açıktan kıraat edilen bir namazda, imâma açıktan okurken" yetişip uysar «sübhâneke»yi okumaz, sükût eder ve imâmın okuduğunu dinler.

Bâzıları da «sübhânekevî, imâm Kur'ân kelimeleri arasında durup nefes aldıkça, birer¹⁴⁹ veya ikişer kelime okuyarak tamamlar. Bu şekilde, hem sünneti. yerine getirmiş, hem de kıraati dinleme emrine uymuş olur.» demişlerdir.

Fakîh Ebû Câ'fer Hindivânî'nin şöyle dediği rivayet olunmuştur «Eğer o kimse; imâma fatiha süresinde yetişirse, «sübhâneke»vi bilittifak okur. Fakat. Fâti'hâ'dan sonra zamm-ı sûre okurken yetismisse, Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre, bu durumda yine okur. İmâm Muhammed" (R.A.)'ya göre okumaz.» İmâm Câ'fer'in bu kavli, zahir kavle muhalif olduğu için, isabetli olmaktan.

Kıraati açıktan okunan bir-namâzda, imâma yetişip uyan bir kimse, imâmdan' çok 'uzakta bulunsa-ve imâmın sesini işitme seonun «Tubhâneke»yi okuyup; okumaması hususunda müteah-hirûri-(sonra gelen4âlimler) ihtilâf etmişlerdir. Nitekim, hutbe okunduğu sırada, imâmdârî-uzakta bulunan kimsenin, hutbeyi dinlemesinin vacib olup olmadığında da ihtilâf etmişlerdir.

Bu durumda esahlı olan kavle göre, hutbe okunurken uzakta bulunan kimsenin, zikirle ve Kur'ân okumakla meşgul olmaması, hutbeyi dinlemesi vâcibtir. Böyle olduğu gibi, açıktan kıraat edilen bir namazda, imâma uyan,

¹⁴⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 229-230.

¹⁴⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 230.

¹⁴⁹ Nahl Sûresi âyet -, 98

fakat ondan uzakta. bulunduğu için sesini duyamayan kimsenin de «sübhâneke»yi okumaması ve imâmı dinlemesi gerekir.

İmâma rükû'da yetişen bir kimse araştırır, eğer «sübhâ-neke»yi okuduğu takdirde, rükû'un bir cüz'ünde imâma yetişeceği kanâatine varırsa, faziletine nail olmak için, «sübhâneke» yi ayakta okur, sonra rükû'a varır. »

«Sübhanek»'yi rükû'da okumak caiz değildir. onun okunma yeri kıyâm'dır.

Çünkü,

Fakat, eğer «sübhâneke»yi olduğu takdirde, imâma rükû'da yetişemeyeceği kanâatine varırsa, bu durumda «sübhanek» okumayı terkeder, rükû'a varır ve imâma uyar. Çünkü, cemâatin faziletine birinci rek'atte yetişmek daha evlâdır.

İmâma bilinci secdeye yetişen kimse hakkındaki hüküm de böyledir. Yârri, «sübhâneke»yi okuduğu halde, o secdeye imâma yetişeceği kanaatine varırsa, okur ve sonra secde eder. Aksi takdirde, «sübhâneke»yi terk ederek hemen secdeye varır. Böylece otek'atte de imâma iştirak etmiş ve cemâatin faziletine o rek'atte yetişmiş olur.

İmâma rükû'dan sonra yetişmiş olan kimse, rükû'u terk eder ve hemen imâma uyar. Çünkü o rükû, onun namazından sayılmayacağı için, bu rükû' yapan kimse, namaz harici bir şeyle meşgul olmuş olur, böyle bir şeyi ise terk etmesi gerekir.

İmâma rükû'da yetişen kimse, rükû'un tamamında veya bir teşbih miktarında imâmla müştereken rükû'da kalmadıkça o rek'ate yetişmiş olmaz,

Zahıyre isimli kitapta şöyle denilmektedir «İmâma rükû'da yetişen kimse, rükû'a varıp, arkasını düzelttikten (sırtını yere paralel hale getirdikten) sonra, imâm rükû'dan kalkmış olsa, o kimse bu rek'atte imâma yetişmiş olur. Rükû'da teşbih getirmeye (sübhâne rabbiyel azim) demeye kadir olsa da olmasa da bu rek'ate yetişmiş olur.» Bu hususta en sahih olan kavil budur. Çünkü, şart olan rükû'nun bir cüz'ünde imâmla müşterek bulunabilmektir. Bu cüz'ün çok az olması bile kâfidir.

Bir kimsenin imâma ka'de-i u'lâ (birinci oturuş) da veya ka'de-i ahire (ikinci oturuş) de yetişmesi halinde bazıları: «Tekbir alır ve «sübhanek»yi okumadan oturur.» bazıları da; «Önce «sübhâneke»yi okur, sonra oturur.» demişlerdir. Burada birinci kavil daha evlâdır. Çünkü bu durumda, namazda daha çok imâmla birlikte bulunma imkânı vardır.

«Eûzü», «sübhâneke»den sonra çekilir. Namaz kılan kimse, iftitâh tekbirini aldıktan sonra, «eûzü» çeker ve sübhanekeyi unutmış olursa, tekrar dönüp «sübhâneke»yi okumaz.

İftitâh tekbirinden sonra kıraate başlar, «sübhâneke»yi ve «eûzü»yü ve «besmele» yi unutursa, bunların hiç birini iade etmez, yâni dönüp okumaz. Çünkü, bunların okunacakları yer geçmiştir. Bunları unutan kimseye sehiv secdesi de lâzım gelmez. Çünkü sehiv secdesi, vâcib olan bir şeyi terk edince lâzım gelir.¹⁵⁰

Besmele Çekmek :

Namaz kılan kimse «eûzü»den sonra «besmele» çeker. Yâni «Bismülâhırrahmânırrahim» der. Namaz kılan kimse,

'Kur'an okuduğu her rek'atin başında «besmele» çeker. İslâm âlimlerinin çoğu bu kavil üzerine amel etmişlerdir.

İmâm âçıkta okuyarak kıldırıldığı namazlarda, «besmele»yi âçıkta çekmez, sessiz olarak içinden okur. Sessiz kıraat ile kılman namazlarda da, «besmele»nin sessizce çekileceği âşikârdır.

İmâm-ı A'zam (R.A.) ve İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'ya göre,

Fâtihâ'dan sonra ve zammı sûreden önce «besmele» çekmek, âçıkta okunan namazlarda da, gizlice okunan namazlarda da gerekmez. İmâm Muhamed (R.A.) 'ya göre ise, bu durumda gizlice okunarak kılman namazlarda «besmele» çekilir; âçıkta okunarak kılman namazlarda çekilmez. Böylece de, bir rek'atte, âçıkta okuma hâli ile, gizlice okuma hali bir araya gelmemiş olur.¹⁵¹

Fâtihâ'yî Okumak

Namaz kılan kimse, «besmele»den sonra Fâtihâ'yî okur.

Fâtihâ'nın tamamlanmasından, yâni ve leddâîlin» denilmesinden sonra, imâmın ve cemâatin gizlice «âmin» demesi sünnettir.

Bundan sonra, namaz kılan kimsenin bir sûre veya bir kısa sûre miktârınca üç kısa .âyet okuması (yani zamm-ı sûre koşması) vâcibtir.

Bu duruma göre, namaz- kılant kimse fâtihâ'dan sonra bir veya iki kısa âyet okumuş olsa, tâhrimen mekruh olma haddinden çıkmış olmaz. Çünkü bu durumda; vâcib olanı tam yerine getirmemiş olur.

Namaz kılan kimse, bir kısa sûre miktânınca olmayan üç kısa âyet okursa, Veya bir kısa sûre miktarına ulaşmayan, fakat üç kısa âyet kadar olan bir yeva iki âyet okumuş olursa, mezkûr kerâhat haaainden çıkar. akat,

¹⁵⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 230-233.

¹⁵¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 233.

sünnet olan kırâat haddine de girmez. Bu durumdaki kıraat, tenzihen mekruh olur. Çünkü", vâcib olan kıraat ilk iki rekatte iatiha'dan sonra ,tam bir sûre veya üç. kısa âyet miktarına ulaşacak âyetleri okumaktır.¹⁵²

Namaz İçinde Kur'an Okumanın Sünnet Olan Şekilleri

Namaz içinde Kür'a'n okumanın sünnet olan üç şekli vardır

1- Sefer esnasında; Korkudan. veya mühim ve acele bir şeyden dolayı zaruret hâlinde fatihayı ve istediği bir sûreyi veya hangi yemen mümkün olursa, bir sûre miktârma' âyet okumak gerekir.

2- Yine sefer esnasına, fakat zaruret hâli yokken ve is-, tedigini yapabilecek bir halde iken. sabah namazında ve öğle namazında Fâtihâ'dan sonra Bürûc Sûresini veya mıstarca bunun emsali bir sûreyi okur.

İkinci ve akşam namazlarında da, sabah ve öğle namazlarında okuduğundan daha az miktarda mesela, eş-Sems sûresi, eibi sûreleri okur. Akşam namazında ise gayet kısa.bir sûre, meselâ» Asr veya Kevser Sûresi gibi sûreleri okur.

3 - Hazerde olduğu halde, vaktin geçmesinden, korkarsa, namazı geçmiyecek miktarda Kur'an okur:

Eğer vaktin geçmesinden korkmazsa; sabah namazının iki rek'atlık tarzında, sünnet olan okuma üç mertebededir. En az merteberrKirkâyet, orta mertebe;::Ellilâ:altmış âyet, en iyi mertebese s-Altmıştan fazla olup, yüz âyete kadar okumaktır.(Resulü Ekrem (S.A.V.) Efendimizden böyle rivayet edilmiştir.

Hidâye'de de bu üç mertebe zikredilmiş. ve şöyle denilmiştir. Uzun okunmasını arzu eden cemâate namaz kıldırın kimse yüz âyet okumalı, bunu arzu etmiyen cemaata namaz kıldırıyorsa kırk âyet okumalıdır. Bu. hususta arzulu olanlarla olmayanların beraber bulunduğu cemâate imamlık eden kimse de elli'ilâ altmış âyet okumalıdır.»

Bazıları da şöyle demiştir : «Eğer geceler kısa ise kırk âyet; uzun ise yüz âyet; uzun ile kısa arasında ise elli ilâ altmış âyet arasında okumalıdır.»

Bazıları ise şöyle demiştir : «Eğer mertebelerin, en az, orta veya yüksek olması hususunda mu'teber olan, okunan âyetlerin kısa, orta veya uzun olmasıdır. Yâni. âyetlerin uzun olanlarını birinci mertebede okuyup, kısa olanlarını en son mertebede ve orta olanlarını da orta mertebede okumalıdır.»

Vaktin geçmesinden korkusu olmayan kimse, öğle namazında da, sabah namazında öKudüğü kadar veya ondan biraz az okur. İkinci ve yatsı namazlarında da böyle yapar.

Kudûrî Sahibi de şöyle demiştir : «Namaz kılan kimse, saüah. namazının her.rek'atinde.. tıvâl-i mufassaldan bir sûre okur; Öğle, ikinci ve yatsı namazlarında da evsât-ı mufassaldan bir sûre okur. Akşam namazında ise, kısarri mufassaldan bir sûre okur.

Zira, Hazreti Ömer (radiyallahü Teâlâ anh), Ebû Mûsâ'I-Eş'arî (R.A.)'ye bir mektup göndererek-v «Akşam namazında kısâr-ı mufassalı, yatsıda.evsât-ı mufassalı,-sabah namazında da tıvâl-i mufassalı oku.» diye tenbih etmiştir.

Cumhurun kavline göre, tıvâl-i mufassal : Hucurât Sûresinden, Bürûc Sûresine kadar olan sûrelerdir. Evsât-ı mufassal : Bürûc Sûresinden lemyekûn Sûresine kadar olan sûrelerdir. Kısâr-ı mufassal islam yekûn sûresinden-Kur'an-ı Kerîm'in sonuna kadar bulunan sûrelerdir.

Zikrettiğimiz bu hükümlerin hepsinde de münferid, (namazı tek basmakîlan) imâm gibidir.¹⁵³

İmâmın Kırâat

İmâm olan kimsenin sabah namazının birinci rek'atında, ikinci rek'ate nisbetle daha uzun okuması -ittifakla-sünnettir.

Çünkü sabah namazının vakti, uyku ve gaflet vaktidir. Ve bazı kimselerin birinci rek'ate yetişmesini te'min için böyle yapmak uygun olur.

İkinci rek'ate nisbetle, birinci rek'atin uzatılmasının miktarı şudur : Sabah namazında okunması sünnet olan miktarın üçte ikisini birinci rek'atte, kalan üçte birini de ikinci rek'atte okumak gerekir.

Birinci rek'atte, ikinci rek'atte okunanın iki katının okunmasında ölçü eğer uzunluk ve kısalık bakımından âyetler birbirlerine yakın olursa- âyetlerdir. Yâni, bu durumda âyetlerin miktarına i'tibar olunur.

Fakat, eğer âyetler uzunluk veya kısalık bakımından birbirlerine yakın olmayıp, farklı bulunurlarsa, bu durumda kelimelerin veya harflerin miktarına i'tibar olunur.

Sabah namazının dışında kalan namazlarda, birinci rek'-ati uzatmak İmâm-ı A'zam (R.A.) ile İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) ya göre sünnet değildir, hatta böyle yapmak mekruhtur. İmâm Muhammed (H.A.) ise : «Birinci rek'ate yetişmek hususunda yardım sağladığı için, sabah namazında olduğu gibi, bütün namazların ilk rek'atini uzatmak bana daha güzel, daha sevimli gelmektedir. Çünkü, sabah namazının vakti uyku ile iştigal vakti olduğu gibi, diğer vakitler de kisble yani çalışıp kazanmakla iştigal vaktidir. Bu vakitlerde de, birinci rek'atte uzun okuyarak, gecikenlerin yetişebilmesine yardımcı olmak lâzımdır.» demiştir.

İkinci rek'ati, birinci rek'atten daha çok uzatmak, ittifakla mekruhtur. Bu uzatmanın mekruh olması için,

¹⁵² Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 233-234.

¹⁵³ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 234-235.

fazlalığın, üç âyet miktarı veya daha çok bir miktarda olması lâzımdır. Fakat bir veya iki âyet miktarı uzun olursa mekruh olmaz.

Zira, Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimizin muavvizeteyn ¹⁵⁴ ile namaz kıldırıldığı sabittir. Ve bunlardan ikinci sûre, birinci sûreden bir âyet uzundur.

Kınye isimli kitabta şöyle denilmiştir: «Herhangi bir kimse, birinci rek'atte Asır Sûresini okuyup, ikinci rek'atde de Hümeze Sûresini okusa, mekruh olur. Çünkü, birinci sûre üç âyettir; ikinci sûre ise dokuz âyettir. Bu durumda, ikinci rek'atteki fazlalık üç âyetten çok olduğu için mekruh olur.

Resulü Ekrem (S.A.V.) Efendimizin cum'a namazının birinci rek'atinde «sebbihisme R.abbike'l-a'la» sûresini okuyup, İkinci rek'atde de «hel etâke hadîsü'l-gâşiyeh» sûresini kıraat buyurdıkları rivayetine, gelince Bu durumda da ikinci sûre birinci sûreden yedi âyet uzundur; fakat uzun sûrelerde vâk'i olan yedi âyet. kısa sûrelerdeki gibi değildir-, kolaydır. Mekruh olduğu beyân olunan birinci durumda, ikinci rek'atte okunan dokuz âyet, birinci rek'atte okunan üç âyetin iki katından fazladır. Hatta aralarındaki fazlalık farkı olan altı âyet bile ilk rek'atte okunan üç âyetin iki katıdır. Fakat ikinci durumda, ikinci rek'atte fazla olan yedi âyet, birinci rek'atte okunanın yarısından bile azdır.»

Kınye'de zikredilen bu kavilden anlaşılan şudur İkinci-rek'ati birinciye nisbeten uzatmanın mekruh olması, aradaki uzunluk farkının çok fazla olması şartına bağlıdır, yoksa bu hususta âyet sayısı geçerli değildir. ¹⁵⁵

Sünnet Ve Diğer Nafilelerde Kıraat

Sünnet veya diğer nafîle namazları kılan kimseye gelince : Bu gibi namazlardan birini kılmakta olan kimse, iki rek'atide uzunluk bakımından birbirine müsavi kılar. Birinci rek'ati ikinci rek'ate nisbetle çok fazla uzatmaz.

Ancak, sünnet ve diğer nafîle namazlarda bir rek'atte diğer rek'atten çok fazla okumak, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'-den rivayet edilmiş olur veya sahabenin böyle yaptığı bildirilmiş bulunursa, o rivayette veya haberde bildirildiği şekilde kılınır. ¹⁵⁶

Rükû

Namaz kılan kimse, kıraati bitirdikten sonra, tekbir getirerek rükû'a varır. Tekbire başladığı zaman, eğilmeye de başlar. Tam rükû'a varıp, başı sırtı ile birlikte yere paralel hale geldiği zaman tekbiri de tamamlanmış olur.

Meşâyihin bazıları şöyle demişlerdir : «Namaz kılan bir kimse, kıraati rükû'a eğilirken tamamlasa, bu durumda eğer kıraat ettiği şeyden geriye kalan bir harf veya bir kelime olursa, bunda bir beis yoktur. Fakat daha fazla olursa caiz değildir. Bu kavilden tekbirin rükû'a eğildikten sonra alınması lâzım gelir, fakat en sahih olan birinci kavildir. Çünkü Peygamber (S.A.V.) Efendimiz rükû'a eğildiği esnada tekbir alırdı.

Namaz kılan kimse, rükû'da ellerini dizlerine kor ve parmaklarını birbirinden iyice ayırır tutar. Parmakların böyle çokça açılması sâdece rükû'da menduptur. Parmakların birbirine iyice bitleştirilmesi de sadece secdede menduptur. Bu iki durumun dışında, yâni iftitâh tekbirinde ellerini kaldırdığı zaman ve teşeh-hüdde (ettahiyyâtü'yü okurken) ellerini dizlerinin üstüne koyduğu zaman, parmakları açmak veya bitistirmek için .bir zorluk çekmeden âdet üzere (yâni normal hali ile) kor.

Bükû'da başını, sırtı ve arkası ile aynı hizada tutmalıdır. Yukarı Kaldırmamak veya aşağı eğmemehdir.

Sünnet olan, rükû'da topukları birbirine bitştiririp, ayağının parmaklarını kibleye döndürmektir. Buraya kadar söylediğimiz hükümler erkekler hakkındadır.

Bu konuda kadınlar hakkındaki hüküm şudur : Kadınlar rükû'da bir miktar eğilirler, parmaklarını avırmazlar, bilakis birbirlerine bitştirirler. Kollarını dizlerine Kollar/Dizlerini birDirin-deu ayrı tutmazlar, bilakis bitştirirler. Kollarını, koltuklarından ayırmazlar ve dizlerini eğri tutarlar. Zira bu şekilde rükû' etmek kadının örtünmesi için en uygun şekildir. Zâhidî böyle zikretmiştir. ¹⁵⁷

Rükû'da Tesbîh

Namaz kılan kimse rükû'da üç kerre «Sübhâne Rabbiye'l-azim» der. Fakat, üç kerreden daha fazla tekrar etmesi efdaldır. Üçten fazla tekrar etmekte sünnet olan, tesbihatı tek olan bir sayıda bitirmektir. Fakat, namaz kılan kimse rükû'da sadece bir defa teşbih ederse veya teşbihi tamamen terkederse, bu durumda da teşbih etmek farz olmadığı için namazı caiz olur. Takat, bu namaz mekruh olur. Çünkü, bu durumda sünneti terketmiş olur. Keza, teşbihi sadece iki kerre söylemekte mekruhtur.

Ebû Mut'i Belhî'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir «Rükû.1 ve sücüdün teşbihi rükündür. Namaz kılan kimse;bu rükû'ü terk ederse, namazı caiz olmaz.» Fakat-bu kavil şazdır: (Zayıftır, kabul edilmemiştir.)

İmâm olan kimse için gereken, teşbihlerde ve diğerlerinde sünnet olan miktarı eda ettikten sonra, bunları:

¹⁵⁴ Muavvizeteyn Felak ve Nâs Sûrelerinin ikisine birlikte verilen isimdir.

¹⁵⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 235-237.

¹⁵⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 237.

¹⁵⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 237-238.

cemaata usanç verecek şekilde uzatmamalıdır. Çünkü bu şekilde uzatmak, cemâatin nefretine sebep olabilir. Cemâati nefret ettirmek ise mekruhtur. Çünkü, bu durumda kişiyi cemâatin sevabından mahrum etmek vardır. Fakat, eğer imâmın teşbihleri fazla söylemesine cemâatin rızâsı olursa, bu durumda imâmın fazla tesbihâtta bulunması mekruh olmaz.

Fakat, cemâate usanç gelmesi sebebi ile, imâmın namaz içindeki kıraat ve teşbihleri sünnet olan miktardan daha az okuması uygun olmaz.¹⁵⁸

İmâmın Sonradan Gelen Kimseyi Rükû'da Beklemesi

Eğer imâm, dışardan gelen bir kimse o rek'ate yetişsin diye rükû'u uzatırsa, bu davranışı tahrimen mekruhtur. Rükû'u "Allah (CC.) için değil" de namaza yetişecek kimse için uzatmış olmasından dolayı imâni çok büyük işle karşı karşıya ve onun durumundan korkulur. Fakat, böyle yapmakta maksadı, Allah (C.C.) dan başkasına ibâdet etmek olmadığı için, o kimse kâfir olmaz.

Bazıları : «İmâm dışarıdan bir kimsenin geldiğinden habersiz olarak uzatırsa ve bu durumda uzatması cemâate ağırlık vermezse, beis yoktur. demişlerdir.

Keza, imâmın kıraati uzatması insanların o rek'ate yetişmesi için olursa, hüküm yine yukarıda tafsilen zikredildiği gibidir. Bu durumlarda en sahih olan; uzatmayı terk etmenin evlâ olduğudur.

Ancak, imâmın bir kimse geldiği sırada rükû'u uzatması, sadece Allah (C.C.) a tekarrüb (yakınlaşma) için olursa, bunda da bir beis yoktur.

Fakat bu gibi hallerin vukû'u gayet nâdir olduğundan ve du mes'ele riyaya dönüşebileceği için, bu durumdan sakınmak; ka. çmmak lâzımdır.

Bazılara : «İmâm, "bir kimsenin cemâate geldiğini; aı ca; teshinleri yavaş yavaş söyleyerek, ruicû'u uzatmalı, fakat teşbih adedini fazlalastırmamalıdır.» demişirse de, birinci kaviideki uzatmakla, bu kavüdeki uzatmak arasında bir fark olmadığından, bu kavle i'tibar olunmaz, birinci kavle i'tibâr olunu)¹⁵⁹

Rükû'dan Doğkuluş

Namaz kılan kimse rükû'u tamamladıktan sonra, başını kaldırır ve belini doğrultur. İmâm başını kaldırırken: «Semial-lla-hü limen hamideh» der. Muktedî (imâma uyarak namaz kılan) ise : «Allahümme Rabbena ve leke'l-haind» veya: «-Allahünme Rabbena Leka'l-hamd» veyahudda (Rabbena ve leke'Hamd) der.

Hanefî imamlarına göre, muktedî tesmi' etmez (Yani, Semia'llahü limen hamideh» demez.

Bir kimse tek başına namaz kılıyorsa, esahh olan kaviil üzere, hem tesmi' eder (semia'llahü limen hamideh der), hem de tehraid eder (yâni. Allahümme Rebbenâ ve lekelhamd der).

İmâm ise, tesmi'den (Semia'llahü limen hamide) dedikten sonra, İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) ve İmâm Muhammed göre tehmid eder. Rabbena leke'l-hamid) der. İmâm-ı A'zarn. (R.A)'dan zahir rivayet üzere telimid etmez. Muteahhirinin ekserisi bu iki imâmın kavlim ihtiyar etmişlerdir.

Namaz kılan kimse başını rükû'dan kaldırıp doğrulunca, ellerini aşağı salıverir. Ulemânın ekserisinin kavli budur.

Cenaze namazının başından sonuna kadar ve diğer namazlarda «sühbâneke» yi okurken, vitir namazında kunut dualarını okuduğu sırada -âlimlerin ekserisinin ihtiyarı üzere- namaz kılan kimse sağ eli ile sol elini tutup göbeği altına kor.

Bayram tekbirlerinde, namaz kılan kimselerini salıverir.¹⁶⁰

Secdeye Varış

Namaz kılan kimse, rükû'dan başını kaldırıp, uzuvlarının hareketi sükün bulacak miktarda ayak .üzere durduktan sonra, tekbir alarak secdeye varır. Secde için inmeye başladığı zaman tekbîre de başlar ve inmeyi tamamlayınca tekbîri de tamamlar.

Secde için yere eğilip inince, evvelâ dizlerini yere koyar. Sonra da yüzünü iki elleri arasında yere koyar. Kollarını yere yayıp, yapıştırmaz. Karnını uyluklarından uzak tutar. Zikrettiğimiz bu hususlar, erkekler hakkındadır.

Kadın secde ettiği zaman, yere yakm bir durumda secde eder; kanım uyluklarına bitişirir.¹⁶¹

Secdemde Tesbîh

Namaz kılan kimse, secdede üç kerre : «Sühbâne Rabbiy-ye'l-a'lâ» der. Bu teşbihi üç defa tekrarlamak, sünneti

¹⁵⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 238-239.

¹⁵⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 239.

¹⁶⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 240.

¹⁶¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 240.

tamamlamanın en aşağı seviyesidir. Fazla söylemesi daha efdaldır. Fazla söylediği zaman da teşbihi tek sayıda tamamlayıp bitirir.¹⁶²

Secde İle İlgili Mes'eleler

Namaz kılan kimse, birinci secdeden başını tekbîr ile kaldırarak oturur. Ellerini dizlerinin üzerine koyar. Uzunlarının hareketleri sakın olacak kadar oturup, yine tekbîr alarak bir daha secde eder.

Namaz içinde bir rükünden diğer bir rükne intikâl ederken tekbîr getirmek yâni «Allahü Ekber» demek; Hak Sübhâ-nehû ve teâlâ Hazretleri gayet ulu demektir. Aslında, Allahü Te-, âlâ'mn hakkı bu kadar kısa tekbir ile edâ edilemez; O bundan münezzehtir. Hiç bir kimse O'na lâıyk olduğu ibâdeti yapamaz. Nitekim melekler : «Biz sana hakkiyle- ibâdet edemedik.» demişlerdir.

Namaz kılan kimse, eğer birinci secdeden kalkmak için başını bir miktar kaldırır, fakat kalkıp oturmadan ikinci secdeye varırsa, o kimsenin secdeye yakınlığı, oturmaya yakınlığından daha fazla ise, ikinci secdeyi yapmış olmaz. Mültekat'da : «Bu hareketi ikinci secdesi için de kâfidir» diye rivayet edilmiştir. Fakat birinci kavlin daha sahih olduğu, Hidâye'de ve Muhıyt'de zikredilmiştir. Zîrâ, henüz secdeye yakinken secde halinde sayılır. (Yâni birinci secdeden doğrulmuş olmaz-ki, ikinci secdeye varmış olsun).

Bazı âlimler de : «Namaz kılan kimse, birinci secdeden yel geçecek kadar başını kaldırmış olsa, ikinci secdesi de mu'teberdir.» demişlerdir. Kıyas yolu ile vardan hüküm de budur. Şey-hü'l-İslâm da bu kavli sahih görmüştür. Zahir olan da budur. Fakat birinci secdeden başı bu kadar kaldırmakla yetinmek, eri şiddetli kerâhatle mekruhtur. Zîrâ, bu davranış, Resûlullah (S.A.V.) Efendimizin hayatı boyunca devam ettiği bir şeye muhaliftir.

¹⁶³

İkinci Rek'ate Kalkış

Namaz kılan kimse, birinci rek'atte, ikinci secdeyi tamamladıktan sonra, ayaklarının ucuna dayanarak, Ayak üzeri kalkar. Secde ile kıyam arasında oturmaz. Kalkarken elleri., il e yere dayanmaz. Eğer bir özü varsa o zaman elleri ile yere dayanır.

Namaz kılan kimse, «sübhâneke» ve «eûzü»den başka birinci rek'atte ne yapmışsa onu ikinci rek'atte de yapar; ne kadar okumuşsa, ikinci rek'atte de okur. Namaz kılan kimse, iftitâh tekbîrinden, vitirde kunut dualarından önce ve bayram namazı'ındaki ziyâde tekbirlerden başka, namazın hiç bir yerinde ellerini kaldırmaz.

Hacer-i Esved'i istilâm (selamlama) sırasında da, bu tek-birlerdeki gibi ellerini kaldırılması müstehâbdır.

Safa, Merve, Arafat, Müzdelife ve bunların dışında kalan bütün diğer yerlerde dua ederken ellerin içini göğe çevirmek de müstehâbdır.¹⁶⁴

Namaz'da Ka'de (Oturuş)

Namaz kılan kimse ikinci rek'atde, ikinci secdeden başını kaldırınca, sol ayağını yere yayıp döşeyerek onun üzerine oturur. Sağ ayağını ise diker ve parmaklarını kible istikâmetine döndürür, Hanefî imamlarına göre, namaz kılan erkeğin ka'delerde (oturmalarında) sünnet olan oturuş şekli budur.

Namaz kılan kimse teşehhüdde otururken, ellerini dizlerinin üzerine koyar. Parmaklarını yayıp, birbirlerinden bir miktar, ayrı tutar.¹⁶⁵

Tahîyyat

Sonra. «et-Tahîyyatı» okur. Cet-Tahîyyat ve diğer dualar için kitabımızın Yedinci Bölümüne balanız.)

Namaz kılan kimsenin teşehhüd esnasında, işaret parmağını kaldırarak işaret edip etmemesi hususunda, Hanefî İmamlarına göre ihtilaf vardır. Hulusa'da ve Bezzaziye'de işaret edilmemesi sahih görülmüştür. Hidâye Şerhi'nde ise, işaret sahih, görülmüştür. Keza, Mültekat-ve diğer bazı kitaplarda da işaret sahih görülmüştür.

Bu işaretin nasıl yapılacağına gelince : Şehâdet kelimesinin okunduğu sırada, sağ elinin baş parmağı ile orta parmağını halka gibi yapar. Serçe parmağı ile onun yanındaki parmağını da yumar.

Veya orta parmağından, serçe parmağına kadar üç parmağını :yumar. Baş parmağının ucunu, orta parmağının orta ekine (boğumuna, mafsalına) koyup, şehâdet parmağını nefî esnasında (yâni : «Lâ ilahe» derken) kaldırıp, isbât esnasında (yâni : «İllallah» derken) koyar. Sağ eli ile sol elinin, aynı parmakları ile birlikte işaret etmesi mekruhtur.

Namaz kılan kimse birinci ka'deyi teşehhüd miktarından başka uzatmaz. Eğer sehven (Allâhümme; sallî alâ seyyidinâ Muhammedin ve âlâ âli Muhammed) diyecek jkadar uzatırsa, bu durumda bazı âlimler : «sehiv secdesi

¹⁶² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 241.

¹⁶³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 241.

¹⁶⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 242.

¹⁶⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 242.

vacip olmur.» demişlerdir..

Rivayet edildiğine göre İmâm-ı A'zam (R.A.) da : «Eğer teşehhüd'de bir harf bile ziyâde etmiş olsa, o kimseye sehiv secdesi vâcib olur.» demiştir. Meşâyih'in ekserisi dle bu kavle uymuşlardır.

Hulasa'da : «Muhtar olan budur ki kılan kimse teşehhüd'de eğer ziyâde olarak «Allâhümme salli alâ Muham-med» derse, ona sehiv secdesi vâcib olur.» denilmiştir.

Bu hususta birinci kavl, bütün, kavillerin en-sahihidir. Ekseriyetin görüşü de budur. «Ve alâ al-i Muhammed» deyinceye kadar zatırsa sehiv secdesi vâcib olur. ¹⁶⁶

Üçüncü Rek'ate Kalkış

Namaz kılan kimse, birinci ka'deden üçüncü rek'ate kalkarken elleri ile yere dayanmadan kalk'ar. Fakat, dayanarak kalkmasında da bir beis yoktur. Lakin, thtiyar'da da mezkûr olduğu gibi, husus sahih hadisle açıklanmış olduğundan özürsüz olarak, elleri ile yere dayanmak mekruhtur. ¹⁶⁷

Farzların Üçüncü Ve Dördüncü Rekatlerinde Kıraat

Bir kimsenin kıldığı namaz, üç veya dört ifek'au bir farz namaz olursa, ilk iki rek'atten sonraki rek'atlerde) muhayyerdir, pilerse Kur'ân okur, dilerse tesbihâtta bulunur ve dilerse sükût eder. Fakat efdâl olan kıraat etmektir (Kur'ân okumaktır.) Bu namazlarda, son iki rek'atte kıraat eden kimse, sâdece Fâtîha'y. okur. Buna başta bir şey ilâve etmez. Bu rek'atlerde sehven zamm-ı sûre okursa, Ebû Yûsuf (R.A.)'un kavline göre o kimseye sehiv secdesi vâcib olur. Çünkü böyle yapmakla o kimse rü-kû'u te'hir etmiş olmaktadır.

Fakat, İmâm-ı A'zam (R.A.) ve İmâm Muhammed (R.A.)

den zahir rivayete göre, o kimseye sevih secdesi vacip olmaz. Çünkü, bu iki imamımıza göre, farzların son iki rek'atında bir miktar kıraat meşrû'dur. Bu rek'atlerde sadece fatihayı okumak ise sünnettir, vâcib değildir. ¹⁶⁸

Sünnetlerin; Üçüncü Ve Dördüncü Rek'atleri

Bir kimseni kıldığı namaz revâtib sünnetlerden'biri ise veya bunların dışımda bir nafîle namaz olursa, teşehhüdden kalktığı zaman, birinci Rek'atte başlamış olduğu şekilde, namaza başlar Yâni «sübhânel'te»yi okur ve «eûzü besmele çeker». Çünkü nâfilelerin her şefî (her iki rek'ati) müstakil'bir namazdır. Fakat, bu kimse tekbiir getirirken ellerini kaldırmaz.

Fakat bir kimsenin kıldığı namaz, öğlenin ilk sünneti veya cura'anın sünneti ise, bu namazlarda birinci ka'deden kalkınca «sübhâneke» okijnmaz ve «eûzü» çekilmez. Çünkü bunların tamamı bir namazdı.

Hidâye Şerhi'nde, bu hususu açıklayan şârih : «Öğle namazının ve cum'a namazının üç ka'desinde salevât duası okunmaz. Ve bu kâ'del erden üçüncü rek'atlere kalkıldığı zaman istiftâh edilmez. Tekbirle birlikte eller kaldırılmaz.» demiştir.

Kınye'de ine : «Namaz kılan kimse, eğer öğle namazının ilk sünnetinde, birinci ka'dede unutarak salavât getirirse, o kimseye sehiv secdesinin vâcib olup olmamasında iki kavl vardır. Yâni : Bu namazın pört rek1 atinin alâ haddin bir tek namaz olduğuna i'tibar edilince, o kimseye sehiv secdesi vâcib olur. Her şe-fi'inin (her iki rek'atının)alâ haddihî bir namaz olduğuna itibar edilince sehiv secdesi vâcib olmaz.» denilmiştir. ¹⁶⁹

Son Ka'de

Namaz Müan erkek, ikinci ka'dede de birinci ka'dede oturduğu gibi oturur.

Kadınlar, her iki ka'dede de, ayaklarını sağ tarafa doğru yatırır ve oturacağı üzerine oturur. ¹⁷⁰

Salavât Okumak

Namaz kılan kimse son ka'dede teşehhüd okuduktan sonra, Peygamber (S.A.V.) Efendimize salevât getirir. Salavât getirmek Hanefî İmamlarına ve cumhura göre, namazda sünnettir, İnsanın, ömründe bir defa Peygamber (S.A.V.) Efendimize salevât getirmesi ise farzdır.

İmâm Tahâvi : «Peygamber (S.A.V.) Efendimizin isminin her zikrolunmasında selavât getirmek vâcibdir.» demiştir. İmâm Kerhî : «Vâcib değildir.» demiştir. Fakat Tahâvî'nin kavli en sahih ve muhtar olan kavidir. Çünkü, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz :

«Yanında zikredildiğim halde, Bana salevât getirmeyen kimsenin ağzı kapansın (helak olsun.) buyurmuştur.

¹⁶⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 242-243.

¹⁶⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 243.

¹⁶⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 243-244.

¹⁶⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 244.

¹⁷⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 244.

Ve yine Peygamber (S.A.V.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

«Kimin yanında zikredilir s em, (o kimse) Bana Salevât getirsin.»

Bu hususta cidden pek çok hadis-i şerifler vardır.

Eğer bir mecliste Peygamber (S.A.V.) Efendimiz müker-re rol olarak zikredilirse, bu hususta Kâfi'de ; «En sahih olan kavil üzere o mecliste bir kerre salât lâzım olur. Fakat mendûb olan şudur : Peygamber (S.A.V.) Efendimizin her zikredüşünde, salevât da tekrar edilir, denilmiştir.

Son ka'dede teşehhüdden (et-Tahiyyat'i okuduktan) sonra, okunması uygun olan Salevât şöyledir :

(= Allâhümme salli âlâ seyyidina Muhammedin ve âlâ âli seyyi-dinâ Muhammed. Kemâ salleyte âlâ îbrâhîme ve âlâ âh" îbrahîm. İnneke hamidü'm-mecîd.)¹⁷¹

Kısaca Mânâsı :

Ey Allah'ım! Efendimiz Muhammed'e rahmet et ve Efendimiz Muhammed'in âline (ev halkına) da rahmet et, İbrahim (A.S.) e ve İbrahim. (A.S.İ in âline rahmet ettiğin gibi... Şüphesiz ki, hamdedilmiş olan ve hamde lâıyk olan yalnız Sen'sin ve gerçekten şan şeref sahibi olan da sâdece Sen'sin,

(= Allâhümme bank âlâ seyyidînâ Muhammedin ve âlâ âli sey-yidînâ Mutiammed. Kemâ bârekte âlâ îbrâhîme ve âlâ Ali îbrahîm. İnneke hamidü'm-mecid.)

Ey Allah'ım! Efendimiz Muhammedi mübarek kü ve Efendimiz Muhammed'in âlini (ev halkını, evlatlarını ve yakınlarını) de mübarek kü. İbrahim (A.S.) i mübarek kıldığın gibi ve İbrahim (A.S.) 'in Alini mübarek kıldığın gibi...

Şüphesiz ki Sen, hamdedilmiş (ötölmüş) olansın ve haadı-t-dilmeye (öğütme) layık olansın. Ve yalnızca Sen, fan ve şeref sahibisin.

Namaz Kılar kimse, Peygamber (S.A.V.) Efendimize »alevât getirdikten sonra, kendisine, eğer mü'min iseler anasına, babasına ve diğer kadın erkek bütün mü'minlere Allahü Teâlâ-dan mağfiret talep eder. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz "den nakledilmiş bulunan dualarla duâ eder. Bu duaların bazıları şunlardır :

Okunuşu: Allâhümme'ğfirlî mâ kaddemtü ve mâ ahhartü ve mâ esrartü ve mâ a'lentü ve mâ eşref tüve mâ ente altmü bihi minni, ente'l-mukaddimü ve entel-muahhirü ¹⁷²İlahe Ula «ate ve ente âlâ külli şey'in kadir.

Allâhümme innî zaiemtü nefsi zulmen kesîren ve lâ yağfırü'z zünûbe illâ ente, feğfirlî mağfireten min indike ve'rhamni ihueke ente'l-gafûru'r-rahîm.

Ayrıca Kur'an lafızlarına benzeyen kelime ve cümlelerle de duâ eder. Bunların bir kısmı da zikredeceğimiz şu dualardır:

«Ey Rabbimiz, bize dünyada da iyi bir hal ver, âhirette de iyi bir hal ver ve bizi cehennem ateşinden koru»

«Ey Rabbimiz, bizi doğru yola ilettikten sonra kalblerimizi (Hakdan) saptırma. Bize kendi canibinden bir rahmet ver. Şüphesiz bağışı en çok olan Sensin.»¹⁷³

Bunlar ve bunlara benzeyen diğer âyet-i kerimeler duâ kasdı ile okunurlarsa, bunlar Kur'an-ı Kerîm lafzına benzeyen duâ olmuş olur; bu âyetler duâ kasdı ile okununca Kur'an okunmuş olmaz. Hatta cünûp iken, hayız halinde bile bu âyetlerle duâ etmek caizdir.¹⁷⁴

Teşehhüdden Sonra Yapılamıyacak Dualar

Teşehhüdden sonra, insanların sözlerine benzeyen, ve bir insanın diğer bir insandan isteyebileceği şeylerle duâ edilmez, Meselâ;

Allah'ım beni giydir .

Allah'ım beni filan kadınla evlendir.

Allah'ım bana mal ver. yeya bunlara benzer şeylerle duâ edilmez.

Hatta namaz kılan kimse, eğer böyle bir duayı namaz çıkasında etmiş olsa, namazı fâsid olur. Fakat, böyle bir duayı son oturuştan sonra -ve selâm vermeden önce- etmiş olsa, namazı fâsid olmaz. Lâkin, vâcib olan selâmı terk edip namazdan selâmsız çıkmış olduğu için, namazı noksan olur.

Namaz kılan kimsenin rızıklandır.» demesi, Hidâye'de İnsanların sözle duâ sayılmıştır. Kâfi'de de bu görüş edilmiştir.

Allah im beni sözlerine benzer bîr sahih olarak kabuJ

Fakat, namaz kılan kimse son ka'deden sonra: Allah'ım beni hacca rızıklandır.» (yâni bana hacca gitmeyi nasibet) dese, bu lafız insanların lafızlarına ben-ziyen lafızlardan olmadığından, namazı mekruh olmaz.

Bazı meşâyihin şöyle dediği rivayet olunmuştur: Namaz kılan kimse, Peygamber (S.A.V.) Efendimize selavât getirirken : «Muhammed'e rahmet et.» demez. Çünkü, böyle diyen kimse Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'de

¹⁷¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 245-246.

¹⁷² Bakara Sûresi, &yet : 201

¹⁷³ Al-i'ImrânSûresi âyet: 8

¹⁷⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 246-247.

kusur ve noksanlık vehmetmiş olur. Fakat meşâyihin ekserisi, namaz kılan kimsenin böyle duâ etmesinde sakınca olmadığı kanaatine varmışlardır. Zîrâ, Resûlullah (S.A.V.) Efendimiz'in şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:

Sizden biriniz namazda salevât getirirse, şöyle desin:

Okunuşu : Allahümme salli âlâ Muhammedin ve âlâ âi~i Muhammed ve barik-âlâ Muhammed'in ve âlâ âl-i Muhammed. Ve'rham Muhammeden ve âl-i Muhammed. Kemâ salieyte ve bârekte ve rahimte ve terâhhamte âlâ İbrâhîme ve âlâ âl-i İbrâ-him İnneke Hamidü'm-mecîd.

İmam Restâğfenî: «Verham Muhammeden (=Muhammedr-e rahmet et) demek: Muhammed ümmetine rahmet et demektir. Bu durumda kusur ve noksanlık ümmete râci' olur.» demiştir.

isamazda bu salâvatı okuduğu zaman, «ve rahimte» demesi gerekir, «ve terâhhamte» dememelidir. Eğer «ve rahimte» dedikten sonra, «ve terâhhamte» de dese bu caizdir. Fakat «ve terham-te» dese, bu hatâdır.» demiştir.

Saievât okunurken; «fî'l-âlemine Rabbena inneke Hami-dü'n-Mecid» denilmemelidir. Böyle denilmiş olması halinde de namaz mekruh olmaz. Fakat: «fî'l-â'lemîn» in terki evlâdır. Çünkü, hadis-i şeriflerde bu şekilde vârid olmamıştır.¹⁷⁵

Selâm Veriş

Namaz kılan kimse teşehhüddei (et-Tahiyyât-ı okuduktan) sonra duaları da tamamlayınca, sağ tarafına selâm verir ve (es-Selâmü al ey küm ve rahmetullah)» der!

Namaz kılan kimse, namazdan çıkmak için verdiği selâmda, sağ tarafına selâm verirken de, sol tarafına selâm verirken de : «ve berekâtühû» demez;

Teşehhüd'ün içindeki selâmda ise : «es-Selâmâ aleyke ey-yuhe'n-nebiyyü ve rahmetullâhi ve berekâtüh» der\ Muhıyt'te de böyledir.

Bir imâma uymuş olarak namaz kılan kimse (muktedi), sağ tarafına selam verirken söylemiş bulunduğu «...sizin üzerinize...» hitabı ile sağ tarafındaki meleklerle ve kendisi ile aynı cemâatte namaz kılan mü'minlere niyyet etmelidir. Sol tarafına selâm verirken de, sol tarafında bulunan meleklerle ve aynı cemâatte namaz kıldığı mü'minlere niyyet etmelidir. Birinci selâm ile mü'minlere selâm verip, duâ etmiş ve namazdan çıkmış olur. İkinci selâm ise, selâm ve duasında cemâat olan insanlar arasında eşitlik sağlamak içindir.

Bazıları ikinci selâm için sünnettir demişler. Fakat bu selâm da, birinci selâm gibi vâcibdir. Sahih olan budur.

Namaz kılan kimse, namazdan sadece «selâm» lafzı ile çıkar. Namazdan çıkmış olmak için, selâmdan sonra bir başka lafzı beklemesine gerek yoktur.

Âlimlerin bâzıları i «Namaz kılan kimse, selâm verirken niyyetini umûmüştirmeyip, bilakis niyyetini ancak kendisini korumakla görevli Hat'aza Meleklerine tahsis etmelidir.» demişler.

Bazıları da: «Hafaza Meleklerine ve kendisi ile bulunan diğer bütün meleklerle niyyet eder. Zira, mü'minin yanında bulunan meleklerin sayıları hakkında muhtelif haber ve rivayetler vardır.

Mu'minlerin Yanlarında Bulunan Meleklerin Sayısı:

Bazıları: «Her mü'minin yanında beş melek vardır. Biri sağındadır, hasenatını (iyiliklerini) yazar. Biri solundadır, seyyi-âtını (kötülüklerini) yazar. Biri önündedir, mü'minlere hayırları telkin eder. Biri arkasındadır, mekârihi (kötülükleri) defeder. Biri de nâsiyesindedir (akımdadır), mü'minin getirdiği selâvat-ı şerife'yi yazıp, bunları Hazret-i Resulü Ekrem (S.A.V.) Efendimize tebliğ eder.» demişlerdir.

Bazıları da : «Her mü'minin yanında altmış melek vardır.» demişlerdir.

Bazıları ise : «Her mü'minin yanında yüz altmış melek vardır.» demişlerdir.

Bazıları da: «... iki melek vardır.» demişlerdir.

Bu durumda, namaz kılan kimse, bu ihtilaflardan birini seçerek meleklerle sayı ta'yin etmemeli, bilakis kendisi ile beraber bulunan bütün meleklerle niyyet etmelidir.

Bir imâma uymuş olarak namaz kılan kimse (muktedi), selâmda imamına da niyyet eder. İmâm hangi tarafında ise, o tarafa selâm verirken imâma da niyyet eder. Eğer imâm, muktedi- nin ön taraf karşısında ise, İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre, ona birinci selâmda niyyet eder.

Fakat, İmâm Muhammed (R.A.)'e ve İmâm-r Alam (R.A.) 'dan gelen bir rivayete göre, bu durumda muktedi her iki tarafa selâm verişinde de imâma niyyet eder.

İmâm ise, her iki tarafına selam verirken hem Hafaza Meleklerine hem de cemâatine niyyet eder. Sahih olan kavil budur.

Tek basma namaz kılan kimse ise, Hafaza Meleklerinden başkasına niyyet etmez.¹⁷⁶

Namaz Kılan Kimsenin Yerine Getirmesi Gereken Edebler

Aşağıda sayacağımız şeyler de, namaz İtilan kimsenin yerine getirmesi gereken güzel edeblerdir:

¹⁷⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 247-248.

¹⁷⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 249-250.

Namaz kılan kimsenin kıyam halinde iken bakacağı, son yer, secde ettiği yer olmalıdır. Bakışları bu haddenden öteye geçmemelidir. Rükû'da da ayaklarının üstüne bakmalıdır. Secdede ise, burnunun ucuna bakmalıdır. Kuûd halinde (otururken) dillerinin üstündeki elbiseye bakmalıdır.

Kıyamda iken, ayaklarının arasında dört parmaklık bir mesafe bulunmalıdır, imâm olan kimsenin ikinci selâmı, birinci selâmdan daha alçak bir sesle vermesi sünnettir. Çünkü, cehren kılman namaz-lardaki tekbir ve selâm gibi şeyler namazın bir rükününden diğer bir rüküne geçildiğini bildirmek içindir. Bu durumda birinci selâma, namazın bittiğini bildirmek için ihtiyaç vardır. Bu hususta ikinci selâma ihtiyaç yoktur.

Imâm olan kimse, namazı tamamlayınca muhayyedir: Dilerse, kendisinin sol tarafına döner ve kıbleyi sağ tarafına alır; dilerse kendisinin sağ tarafına döner ve kıbleyi sol tarafına alır. Bu ikisi de caizdir. Fakat, evlâ olan birinci şekildir. Imâm dilerse, namazı tamamlayınca ihtiyaçlarını gidermek için çıkıp gider. Çünkü, yapacağı bir şey kalmamıştır. Namazı tamamladıktan sonra, imam duserse yüzünü cemaate döndürür. Fakat bu durumda, imâmın karşısında namaz kılan bir kimsenin bulunmaması şarttır. Eğer imamın karşısında namaz kılan bir kimse olursa, gerek birinci safta imâma yakın, gerekse diğer saflarda imama uzak olduğu halde, aralarında bir hâil bulunmasın, bu durumlarda imâm cemâate yüzünü dönmez; sağa veya sola dönüp, oturur. Çünkü, namaz kılan kimsenin yüzüne doğru dönmesi mekruhtur. Imâmın, yüzünü cemâate, sağa veya sola dönüp oturması mutlaklır. Yâni, cemâatin sayısının azlığı veya çokluğu ile bir alâkası yoktur.

Bazı sarihlerin: «Eğer cemâat on adet miktarı olursa, imâm onlara döner; daha az olursa dönmez.» demelerine iltifat edilmez. Imâm hakkında zikredilen bu mahayyer olma hâli, onun tamamladığı farz namazdan sonra, nafile bir namaz (sünnet) olmama şartına bağlıdır. Sabah ve ikinci namazları gibi... .

Hulasa Sahibi: «Imâm sabah ve ikinci gibi kendisinden sonra bir tatavvu' namaz bulunmayan bir namazı kılınca kıbleye yönelmiş olarak yerinde oturarak beklemesi mekruhtur. Fakat, eğer farz namazdan sonra tatavvu' (sünnet) var ise; «Allâhümme ente's selâm ve minke's-selâm tebârekte yâ Ze'l-Ce-lâli ve'l-ikrâm = ' Ey Allah'ım! Selam Sen'sîn, Sen bütün noksanlıklardan uzaksın, dünya ve âhir et selameti de ancak senin İnyetinle hasıl olur. Sen Mukaddessin, Ey Celâl ve İkrâm sahibi olan Rabbim.) diyecek kadar oturur ve sonra kalkar.

Eğer, farzı kıldıktan sonra, sünneti bu miktardan fazla te'hîr ederse, mekruh olur.

Imâm nafileyi kılmaya kalkınca, farzı kıldığı yerde durmayıp, yerini değiştirerek, ondan geride veya ileride bir yerde kılar. Çünkü, Peygamber (S.A.V) Efendimiz sünnetleri evinde kılardı.

Evine vardığı zaman kendisini meşgul edecek bir mâni' bulunmayan kimsenin, bütün nafileleri evinde kılması efdâldır.

Bazı meşâyih, imâmın farz namazdan sonra sağ tarafa dönmesi gerektiğini belirtmiş ve : «Imâm farzı kıldıktan sonra tatavvu'u mihrabın sol tarafında kılar.» demişlerdir. Mihrabın solu, namaz kılan kimsenin sağ tarafıdır.

Şemsü'l-eimme'tü'l-Halvânî «Zikredilen bu husus yâni, namaz kılan kimsenin kıldığı farz namazdan sonra, nafile bir namaz bulunması halinde, te'hîr etmeden onu kılmaya kalkması, o kimsenin farz namazdan sonra okumayı itiyâd hâline getirdiği bir virdinin bulunmaması şartına bağlıdır. Fakat, eğer o kimsenin farzdan sonra okuyacağı mu'tâd bir virdi varsa, o kimse farzı kıldığı yerden kalkıp ayak üzere durarak virdini okur... Veya mescidin her hangi bir tarafında oturarak mu'tâd virdini okur ve daha sonra nafileye kalkıp, onu kılar.. Bu iki durum da sahabe (radiyallâhü anhüm) 'den rivayet edilmiştir.» demiştir.

Mes'elenin başında zikredilmiş olan, farzı edâ ettikten sonra, sünneti te'hîr etmenin mekruh olduğu, farzdan sonra sünneti te'hîr etmenin mekrûhluğuna delildir. Şemsü'l-eimme'nin zikrettiği husus ise, sünneti te'hîr etmenin kerâhatsiz olarak caiz olduğuna delildir.

Bu iki kavil arasındaki ilgi ve fark şudur: Eğer kerâhatten murâd tenzihen mekruh olması ise, bu durumda nakledilen ilk kavil de Şemsü'l-eimme'nin kelâmına yakın olur. Çünkü, Şem-sü'l-eimme'den gelen meşhur rivayette : «Farz ile sünnet arasında virdleri okumakta beis yoktur.» denilmiştir. «Beis yoktur.» lafzı ise, evlâ olan şeyin -bu değil- başkası olduğuna delâlet eder. Bu durumda gerçi farz ile sünnet arasında vird okumakla iştigâl etmeyi bırakmak evlâdır; fakat namaz küan kimse farz ile sünnet arasında bir şey kıraat etmişse, onun üzerinden sünnet sakıt olmaz.

Bazı âlimler : «Namaz kılan kimse eğer farzdan som'a konuşursa ondan sünnet sakıt olmaz. Fakat sevabı az olur demişlerdir. Bazıları da : «...sakıt olur.» demişlerse de birinci kavil evlâdır. Çünkü Hazreti iÂişe (radiyallâhü anhâVn'in şöyle dediği rivayet olunmuştur.»

«Resulü Ekrem sabah namazının iki rek'at sünnetini kıldığı vakitte eğer ben uyanık olursam, benimle konuşurdu. Yoksa, ben uyanık değilsem sabah namazına da'vet olununcaya (ezan okununcaya) kadar, mübarek yanları üzerine yatarlardı»

Namaz kılan kimse, farzı kıldıktan sonra, eğer (son) sünneti vaktin sonuna kadar te'hîr edecek olursa, bazıları: «Kıldığı bu namaz sünnet (yerine kâim) olmaz.» demişler; bazıları da : «Kıldığı sünnettir.» demişlerdir.

Imâma uyararak namaz kılan veya tek başına namaz kıl-makta olan kimse ise, dilerse, farz. namazı kıldığı yerde eğlenir, oturur. Tabiidir ki bu hüküm farzdan sonra bir tatavvu' olmaması halindedir. Fakat farzdan sonra tatavvu' varsa, kalkıp yine aynı "yerde tatavvu' kumaları caizdir. Lâkin en güzel olanı, tatav-vu'u farzı kıldığı.yerden başka bir yerde kılmasıdır. Farzı kıldığı yerin önünde, arkasında, sağında veya solunda herhangi bir yerde tatavvu'u (sünneti) kılması caizdir.

Cemâatin farz namazdan sonra safları bozması, sonradan gelen kimselerin onların farz kıldığını sanmaması içni

müstehabdır. ¹⁷⁷

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NAMAZIN SÜNNETLERİ

Bu bölümde :

1- Namazın Sünnetleri

Ezan, kamet

Beş vakit namazla kılman sünnet namazlar

Teravîh Namazı

Vitir Namazı ¹⁷⁸

2- Nafîle Namazlar

a - Kuşluk Namazı

b - Kûsûf Namazı

c - Husuf Namazı

d - tistikâ Namazı

e - Şükûr Namazı

f - Tahîyyetü'l-Mescid

g - Evvâbîn Namazı

h - İstihare Namazı

i - Teşbih Namazı

j - Hacet Namazı

k - Teheccüt Namazı

konuları bulunmaktadır. ¹⁷⁹

Namazın Sünnetleri

Kitabın aslında, vaciplerin açıklanmasından sonra namazda mekruh olan şeyler beyan edilmiş ve sünnetlerin açıklanması tehir edilmiştir. Fakat, ben şerefine binâen sünnetlerin zikredilmesini öne aldım.

Burada sünnet'ten murâd: Resûlullah (S.A.V.) Efendimizin namaz içindeki fiilleri (davranışları) ve kavilleri (sözleri) dir. Ayrıca namaz için yapılan şeylerin bazıları da sünnettir. Bu bölümde yirmi sünnet zikredilmiştir: ¹⁸⁰

1 - Ezan ve Kâmet

Cemâatle kılınan beş vakit namaz ve cum'a namazı için ezan, sünnet-i müekkededir. Bayram namazı gibi vâcib olan namazlar için ezan sünnet değildir. Ezan, nafîleler için de sünnet değildir. Meselâ, Kûsûf namazı cemâatle kılındığı zaman da ezan okumak sünnet değildir.

Cemâatte kılman beş vakit namaz için ezanın sünnet olmasında, bu beş vakit namazın vaktinde kılınan namaz olması ile, geçmiş (kazaya kalmış) namaz olması arasında bir fark yoktur.

Bir kaç kişi, bir kaç kaza namazın bir mecliste, birbirinin ardısına cemâatle kılarlarsa, ilk kıldıkları kaza namazı için ezan okurlar ve ikâmet getirirler. Diğer kaza namazları hususunda ise muhayyerdirler. Dilerlerse, bu kaza namazlarının her birisi için ezan okurlar ve ikâmet ederler; dilerse bunlarda-ezan okumayarak- sadece ikâmetle yetinirler.

Bir şehirde bulunmasına rağmen, namazı evinde yalnız kılan kimse için ezan ve ikâmet müstehaptır. Bunları terketme-sinde de kerâhat yoktur. Çünkü, şehirde okunan ezan kifayet eder.

Misafir (yolcu) için de ezan ve ikâmet müstehaptır. Bu kimsenin sadece ikam et'le iktifa etmesinde de kerâhat yoktur. Fakat, yolcunun ezanı ve ikâmeti terk etmesi, -mescid'de erkek cemâatin ezanı ve akameti terk etmesi gibi- mekruhtur. Mescid-de cemâatle namaz kılınırken her ikisinin de getirilmesi uygun

Cemâat halinde namaz kılan kadınların, ezan ve ikâmel terketmeleri mekruh değildir.

Bir şehirde bulunan özur sahihlerinin, cum'a günü cemâati terk etmeleri mekruh değildir. Fakat bunların, cum'a günü ayrıca cemâat olup namaz kılmaları mekruh olduğu için, ezan okumaları ve ikâmet getirmeleri de

¹⁷⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 250-253.

¹⁷⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 254.

¹⁷⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 254.

¹⁸⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 254.

mekruhtur.¹⁸¹

Ezan Ve Kametin Şekli

Ezan herkesçe bilinmektedir. Ayrıca burada yazmaya gerek yoktur, [kitabın sonundaki ilâve bölüme bakınız.]

Ezan okuyan kimse, sabah namazı için ezan okurken

«Hayya'p.le'l-felâh» dedikten sonra, iki kerre «es-Salâtü hayrû'mmine'n-nevm» der.

Kamet de ezan gibidir. Bu, Hanefî İmamlarına göredir. Diğer üç imâma göre ise ikâmet'in lafızları birer defa söylenir. Yalnız İmâm Şafîî (R.A.) ve İmâm Ahmed b. Hanbel (R.A.) 'e göre : «Kad Kâmeti's-salâh» lafzı iki defa tekrarlanır.¹⁸²

Kimler Müezzin Olmalı Ve Müezzinin Görevleri

Müezzin olan kimsenin, sünneti bilen muttaki bir kimse olması müstenabdır. Câhilin ve fa sık kimsenin ezanı mekruhtur.

rSabinin (bulûğa ermemiş çocuğun) ezanı, o çocuk âkil olsa bile bir rivayete göre mekruhtur. Fakat, zahir rivayette çocuk âkil olursa ezanı mekruh değildir.

Ezanda telkin mekruhtur. Telkin: Bir harfî okurken, onu caiz olmayan ^mertebeden çıkarmaya derler.

Ezan ve ikâmet esnasında müezzin kibleye döner; bunu terketmesi mekruhtur.

Müezzin, ezan okurken ve ikâmet getirirken, (Hayya a'le-s-Salâh -) dediği zaman başını sağ tarafa, (Hayya a'le-1-Fe-lâh -) dediği zaman da başını sol tarafa döndürür.

Fakat, müezzin ezanı minarede okuduğunda, ayakları sabit durduğu halde yüzünü çevirmekle -maksat ve fâide hâsıl olmuyorsa, ezanı minarenin (şerefesinin) etrafında dolanarak okur.

Müezzin ezan okurken, parmaklarının kulaklarına koymazsa bu mekruh olmaz.

Ezan okurken ve ikâmet getirirken konuşmak mekruhtur. Eğer, bunların arasında konuşmuşsa, tekrar baştan başlayarak tamamlar.

Müezzinin, ezan okurken kendisine selâm veren kimselerin selâmını alması lâzım değildir.

Müezzin ezan okurken, aksıran kimseye söylemesi gereken duâ ifâdelerim söylemez.

Oturarak ezan okumak mekruhtur. Fakat, ezanı sadece kendisi için okumakta ise, bu durumda oturarak okuması mekruh değildir.

Bir hayvana binili olarak ezan okumak, zahir rivayete göre mekruhtur. Fakat, misafir (yolcu) için bu da mekruh değildir.

Misafir (yolcu) ikâmet getirmek için binitinden yere iner.

Fakat ezanı, hayvanının gitmekte olduğu istikâmete yönelerek okuması caizdir.

Cünüb olarak ezan okumak, bir rivayette mekruhtur.

Abdestsiz olarak ezan okumak, bir rivayette mekruh değildir.

Cünüb olarak okunmuş olan ezanın, iade edilip edilmemesinde iki rivayet vardır:

Gerçeğe en uygun olanı, bu durumda ezanın iade edilmesi ve ikâmetin iâcte olunmamasıdır. Çünkü ezanın tekrarı, cum'a gününde olduğu gibi meşru'dur. Fakat, ikâmetin tekrarı meşrû değildir.

Meşhur olan kavle göre, abdestsiz ikâmet getirmek mekruh tur.

Kadının okndvığu ezanın iade edilmesi (tekrar okunması) müstehabdır.

Sarhoşların, delilerin ve âkil olmayan çocukların okumu; bulundukları ezanların iadesi ise vâcibtir.

Müezzin ezan okumakta veya ikâmet getirmekte ike ölürse, bu ezanı veva ikâmeti istinaf etmek (yani, baştan başlı yarak yemden okuyup tamamlamak) vaciptir.

Keza, müezzin ezan okumakta veya ikâmet getirmekl iken mecnûn olsa (yani delirse) veya bayılsa veyahud da abdesti bozulsa da ezanı veya ikâmeti bırakıp abdest almaya gitse veya unutup tutulsa ona kimse hatırlatmasa veyahut da dili tutulsa, bütün bu durumlarda o müezzinin veya bir başkası ezanı veya ikâmeti istinaf etmesi (baştan alıp tamamlaması) v; cibdir.

Müezzin ezan okurken takdim te'hir yapsa (yâni sor okunacak yeri önce, önce okunacak yeri sonra okusa) bu durum: da istinaf (baştan almak) gerekmez. Şaşırdığı yere dönerek tetib üzere okuyup tamamlar.

Kölenin, a'râbinin, veled-i zinanın okuduğu ezan mekruh değildir. Fakat, bunların dışındaki kimselerin ezan okıması evlâdır.

Ezan okurken ve ikâmet getirirken öksürmek "mekruhtur. Fakat, sesini elde etmek veya güzelleştirmek için., öksürül-müşse bu mekruh değildir.

Müezzin ezan veya ikâmet esnasında yürümez. Fakat «Kad kâmeti's-salâh» derken namaz kılacağı yere yürürse ve kendisi aynı zamanda imâm bulunuyorsa, bu yürümesinde, bir beis yoktur. Bazıları ise : «Bunda mutlak olarak, beis yoktur.» demişlerdir.

Müezzin ezanda, kelimelerin arasını açarak ve uzatarak okur, ikâmette ise, sür'atlice ve kelimeleri birbiri ardınca

¹⁸¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 255.

¹⁸² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 255-256.

çabukça söyliyerek okur. Ezânde ve ikâmette zikredilen-bu hususa muhalefet etmek mekruhtur. Hatta, eğer ikâmeti ezan zannedilecek şekilde uzatarak okursa, bu durumda ikâmeti, baştan ve.usulüne uygun olarak yeniden getirir. En sahih olan kavil budur.

Müezzinin cemâati beklemesi uygun olur. Zayıf bir kimsenin acele ederek geleceğini bilen müezzinin, onu beklemesi doğru olur. Fakat, mahallenin reisi olan kimsenin gelmesini beklemesi doğru olmaz. Çünkü, bu son durumda hem riya, hem de halka ezâ vardır.

Bir kimsenin mekruhtur. bir vakitte iki mescidde ezan okuması

Müteahhirun, ezanda tesvîbi istihsân eylemiştir, (güzel görmüştür.) Tesvîb : Müezzinin namaz vaktini ezan ile il'âm etmesinden sonra, her topluluğun kendi aralarında yaygın olan bir yolla namaz vaktini bir daha duyurmak ve bildirmektir..

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) tesvibi, umûmun işleri ile ziyâde iştigal eden, kadı, müfti ve..emir (komutan, reis) gibi kimselere tahsis etmiştir. Yâni, tesvibi bunlar için câiz görmüştür.

Müezzinin, ezan ile ikâmetin arasını biraz açması lâzımdır. Ezandan hemen sonra ikâmet getirmek mekruhtur. Ezanla .ikâmet arasındaki bekleme, akşam vaktinin dışınca iki rek'at veya bir rek'at namaz kılacak miktarda olmalıdır. Ölçü olacak her bir rek'at ise, on iki âyet veya bunun emsali kadar okunabilecek rek'attir.

Akşam vaktinde bu ölçü, İmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre, üç kısa âyet veya bir uzun âyet okunabilecek miktar,

Bazıları da: «Bu ara, üç adım yürüyecek miktardır.» demişlerdir.

İmâmeyn'e göre, akşam vaktinde ezanla ikâmetin arası hafif bir celse ile oturularak ayrılır. İmâmeyn'in bu kavilleri İmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre de mekruh değildir. İmâm-ı, A'zam (R.A.)'ın kavli de imâmeyn göre mekruh değildir. Fakat söz efda liyettedir.

Vakit girmeden ezan.okumak caiz değildir. Fakat bunu, İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) ve eimme-i selâse sabah namazında caiz görmüşlerdir.

Vakitten evvel ezan okununca, bu duyurunun vakti girmemiş ve ezandan beklenen-fayda sağlanmamış olduğu için, bu ezanın iade edilmesi (tekrar okunması) vâcibdir.¹⁸³

Ezân'a İcabet

Ezanı dinleyen kimseye lâyük olan, müezzine icabet etmesidir." Yani müezzinin her dediğini, dinleyen kimse de tekrar edip söylemelidir.

Ancak, müezzin «Hayya a'le's-salâh» ve. «Hayya a'le'l-Fe-lâh» -derken .dinleyen kimse «Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billahi l-aliyyü'l-azim» der.

Müezzin sabah ezanında «es-Salâti hayrû'm-mine'n-nevm» dediği zaman işiten kimse «sadakta ve berertü» der.

Müezzine, zikredilen bu şekilde .icabet etmek, bazılarına göre vaciptir.

Bazıları ise : «Vâcib olan ayakla icabet etmektir, yâni cemâate gitmektir. Lisan ile icabet ise müstehabtır.» demişlerdir. En zahir olan kavil de budur.

Kamette icabet ise ittifakla müstehabtır.

Tecnis isimli kitabta : «Bzân okunurken konuşmak -ittifakla- mekruh değildir. Eğer bir kimse bir kaç ezanı peşpeşe işitirse, ilk işittiği ezana icabet eder. Bu ezan ister kendi mescidinin müezzini tarafından okunmuş olsun, ister başka mescidlel

rin müezzinleri tarafından okunmuş bulunsun, fark yoktur.» denilmiştir.

Uyun «dlı kitapta ise şöyle zikrolunmuşfoir: «Bir kimse Kur'an okurken ezan işitse, efdâl olan susup ezanı dinlemesi ve ona icabet etmesidir »

İmâm Restærf eni; «Eğer o kimse, Kurân-ı Kerîm'i bir mescidde okumakta ise, ezanı işitince Kur'an okumayı kesmez.»

Keza, bir kimse evinde Kur'an okumakta ise ve okunan ezan kendi mescidinin ezanı değilse yine Kur'an okumayı bırakmaz.

Ezanı işiten kimsenin, ezan bittikten sonra şu duayı okuması uygundur:

Okunuşu : (Allahümme Kabbe hâzihfd-da'vete't-tâmmeti ve's-salâti'l-kâimeti âti Muhanımedeni'l-vesîle ve'l-fazîle ve'b'. ashü makâmen Mahmudendllezi ve'adtehü inneke lâ tuhlifü'l-mi'âd.)

MÂNÂSI: «Ey Allah'ım!... Ey bu tam bir davet olan ezanın ve kılınmakta olan namazın Rabbü. Peygamber (S.A.V) Efendimiz Hz. Muhammed'e vesileyi, fazileti ve yüksek dereceyi ih? sân et. Ve O'nu kendisine va'd buyurmuş olduğun Makâm-ı Mah-mûd'e eriştir. Şüphe yok ki sen vâ'dinden dönmezsin.»

Bu duadaki vesile, cennette yüce bir makam; fazilet de yine yüksek bir makam; Makâm-ı Mahmûd ise, şefâat-i kübra makamı demektir.

Resûlullah (S.A.V.) Efendimiz : «Her kim ezan dinleyip, ezandan sonra zikrolunan bu duayı okursa, benim şefaatim o kimseye lâyük ve vâcib olur.» buyurmuştur.¹⁸⁴

¹⁸³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 256-259.

¹⁸⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 259-260.

Namazın Diğer Sünnetleri

- 1- İftitâh tekbiri esnasında elleri tekbîr ile. beraber kaldırmak.
  - 2- Tekbîr esnasında parmaklarını zorla bitişirmeye veya ayırmaya çalışmayıp, onları kendi hâlinde bırakmak.
  - 3- imâm olan kimsenin tekbirleri, tesmi' .(semi'allahü limen hamiden demeyi) ve selâmı yüksek sesle söylemesi.
  - 4 - Sübhanekeyi okumak.
  - 5- Eûzü çekmek.
  - 6- Besmele çekmek.
  - 7- Fatiha sûresini okuyup bitirince «âmin» demek.
  - 8 - Sübhâneke'yi sessiz okumak, eûzü ve besmeleyi sessiz çekmek ve sessiz olarak âmîn demek.
  - 9 - Sağ eli, sol elin üzerine koymak.
  - 10 - Namaz kılan erkeğin ellerini göbeğinin altına, namaz kılan kadının ise ellerini göğsünün üzerine koyması.
  - 11 - Namaz arasındaki tekbirleri getirmek. Keza, tesmi' ve temhidleri söylemek de sünnettir.
  - 12 - Rükû'da dizlerini elleri ile tutmak. Bu esnada parmakların birbirlerinden ayrı tutulması da sünnettir.
  - 13 - Rükû'daki teşbihleri söylemek.
  - 14 - Secdelerdeki teşbihleri söylemek.
  - 15 - Namaz kılan erkeğin her iki ka'dede sol ayağını döşeyip onun üzerine oturması ve sağ ayağını dikip onun parmaklarını kıbleye döndürmesi.
  - 16 - Namaz kılan kadının, her iki ka'dede de ayaklarını sağ tarafa çıkararak, onların üzerine oturması.
  - 17 - Son oturuşta teşehhüden (et-Tahiyyat-ı okuduktan) sonra salevât duasını okumak,
  - 18 - Namazın sonunda Kur'an lafızlarına benziyen lafızla-la ve me'sûr dualarla duâ etmek.
  - 19 - et-Tahiyyat'da iki şehâdetin zikri esnasında, bazı rivayetlere göre, işaret parmağı ile işaret etmektir. Nitekim bu hususun «Namazın Sıhhati Bölümü»nde zikri geçmişti.
- Bazıları: «Farz olan namazların sonraki iki rek'atlerinde fatiha okumak sünnettir,» demişlerdir. Zahir rivayet de böyledir. Bazıları buna «vâcib», bazıları ise «müstehab» demişlerdir.
- Bazıları da : «Selâmdan selâm lafzı ile çıkmak sünnettir.» demişlerdir. Fakat sahih olan bunun vâcib' olduğudur. Bazı âlimler de : «Sağ tarafa selâm vermek vâcib, sol tarafa selâm vermek sünnettir.» demişlerdir. Bu hususta sahili olan : Her iki tarafa selâm vermek de vâcibdir.
- Burada sünnet olarak zikredilenlerin dışında kalan, «Namazın Sıfatı Bölümü»nde sayılan; farz ve vâcib olmayan şeylerin ekserisi namazın edebleridir.¹⁸⁵

Nafile Namazlar Beş Vakit Namazla Kılınan Sünnetler

Nevâül, nafile kelimesinin çoğuludur; nafileler demektir.

Nafile ise: Lügatte ziyade, fazla demektir, istilanda ise, farz veya vacip olmayan ibâdete nafile denir.

Bu durumda nafile; sünnet, müstehab ve belli bir vakit olmayan tetayvu' ibâdetleri içine alır.

Sabah namazından önce iki rek'at sünnet vardır. Bu iki rek'at, müekked sünnetlerin en kuvvetli sidir.

Hatta İmâm-ı A'zam (R.A.) «Sabah namazının sünnetini, bir özürlü olmadan oturduğu yerde kılmak caiz değildir.» demiştir.

Sabah namazından sonra, en kuvvetli olan süruet, akşam namazından sonra kılman iki rek'at sünnettir.

Bundan sonra ise, öğle namazından sonra olan sünnettir. Sonra yatsı namazından sonraki sünnettir. Sonra, öğle namazından önce olan sünnettir.

Fakat, en sahih olan kavil şudur: Öğle namazından önceki sünnet, sabah namazından sonra en çok te'kidli olan sünnettir. Geri kalanlar ise, zikrettiğimiz tertib üzere, sıralanırlar.

Öğle namazından önce kılman sünnet dört sonra kılman sünnet ise iki rek'attir.

İkindinin farzından önceki sünnet dört rek'attir. Fakat namaz kılan kimse, dilerse bunu iki rek'at olarak da kılabilir, bu da caizdir. İkindinin sünneti müstehabdr, müekked değildir.

Akşam namazından sonra kılınan sünnet, iki rek'attir.

Yatsıdan önceki sünnet ise, dört rek'attir. Bunu iki kılmak da caizdir. Bu dört rek'atlık sünnet de müstehabdır.

Ratsı namazından sonra da dört rek'at kılmak müstehab müstür.

Kezât Öğle namazının farzından sonra da dört rek'at kıl mak müstehabtır. Çünkü Peygamber (S.A.V) Efendimiz «Kim öğle namazının farzından Önce dört rek'at.ve bu farzdan sonra da -yine- dört rek'at namazı kılmaya devam ederse, Allahu Teâlâ onu cehennem ateşine haram kılar.» buyurmuşlardır.

Öğle namazından sonra kılınacak bu dört rek'at namazı bir selâm. ile veya üçü selâm ile kılınması caizdir. Fakat bir selâmla kılınması, ittifakla daha efdaldır.

Yatsıdan sonraki dört rek'atında bir selâmla kılınması, İmâm-ı A'zam (R.A.) 'ya göre efdaldır. İmâmeyn'e göre ise, bu namazın iki selâmla kılınması aaha efdaldır.

¹⁸⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 260-262.

Akşam namazından sonra-altı. rek'at namaz, kılma! tehabdır.

?akat, akşamdan sonraki altı rek'aüie öğleden ve yatsıdan sonraki dörder rek'atin, bu namazlardan sonra bulunan sün-net-i müekkedelerle birlikte mi yoksa onlardan avrı olarak mı altı veya dörder rek'at oldukları konusunda ihtilâf edilmiştir. Zâ-hirolan; bunların müekked sünnetlerle dört veya altı rek'at olmasıdır,"

Güm'a namazından önce de sonra da dörder rekat sünnet vardır.

İnâm Ebû Yusuf: (R.A.) 'ya. göre, cum'adan sonra altı rekat sünnet vardır. Efdal olan, ihtilâfdan kurtulmak için dört rek'-ati kıldıktan sonra ayrıca ikirek'at daha kılmaktır. ¹⁸⁶

Nâiile Namazlarla İlgili Bazı Feri Mes'eleler

Bir kimse, sabah namazının sünnetini veya diğer müevv-sünâetlerden oirini terk ederse, bazıları : «Günahkâr olur.» olan günahkâr olmamasıdır. Fakat, o kimse sevabınllereceleenden mahrum olur. Ve müstehak olur.

bi ihtilaf, zikredilen sünnetlerin hakikâtlerini kabul edip onlara ıfcanan kimseler hakkındadır; Fakat, herhangi bir kimse onlara inanan bu sünnetleri hafife alarak, onları terk ederse Râfir olur. ¹⁸⁷

Kuşluk Namazı

Kuşluk namazının miktarı hakkında, ıki rekatten on iki rek'ate varıncaya kadar hadis-i şerifler rivayet olunmuştur. Bu durumda, kuşluk namazını on iki rek'at kılmak müstehabtır.

Ebû Zerr Cradiyallahü Teâlâ anh) 'den şöyle rivayet olunmuş Ebû Zerr (radiyallahü Teâlâ anh)

«Yâ Resûlallah, bana bir tavsiyede bulun. Ben de onu işiteyim ve onunla amel edeyim.» deyince, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz :

Yâ Ebû Zerr, eğer kuşluk namazını iki rek'at kılsan gafillerden olmazsın. Eğer dört rek'at kılsan âbidlerden olursun. Eğer altı rek'at kılsan, o gün sana günâh ulaşmaz. Eğer sekiz rek'at kılsan kânitlerden (ibâdet vazifesini yerine getirenlerden) olursun. Eğer on revat kılsan Hak Teâlâ sana cennette bir ev bina eder.» buyurmuşlardır.

Bir başka hadis-i şeriflerinde de Peygamber (S.A.V.) Efendimizin şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur :

«Bir kimse kuşluk namazını on iki rek'at olarak kılsa, AHahu Teâlâ, o kimseye cennette altından bir köşk bina eder.»

Kuşluk namazının vakti, güneşin yükselmeye başlamasından, zeval vaktinin öncesine kadardır. Kuşluk namazının muhtar olan vakti ise, gündüzün dörtte birinin geçmiş olduğu vakittir. ¹⁸⁸

Diğer Bâzı Mes'eleler

Gece Veya gündüz vakitlerinde kılman mutlak tetavvu'da efdal olan, bir ifti.tâh tekbîri ve bir selâm ile dört rek'at kılmaktır. Bu İmâm-ı A'zam (R.A.) 'ya göredir. İmâmeyn'e göre ise efdâl olan, gece namazında bir iftitâh tekbîri ile iki rek'at kılmaktır.

Gece kılman tetavvu'larda bir selâm ile sekiz rek'atten fazla, gündüz tetavvu'larında ise bir selâmda dört rek'atten fazla namaz kılmak Hanefi imamlarının ittifakı îte mekruhtur.

Bir kimse nafil bir namaza veya nafil bir oruca başlayıp, sonra onlar bozsa, Hanefî İmamlarına ve İmâm Mâlik'e göre bunları kaza eder.

Bir kimse dört rek'at.kılmak niyeti ile nafil bir namaza başlar fakat henüz iki rek'atini tamamlamadan bu namazı bozarsa, sadece iki. rek'atı kaza etmesi lâzımdır. Bu rivayet İmâm-ı A'zam (R.A.) ve İmâm Muhammed (R.A.) 'e göredir. İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'dan gelen bir rivayette de, bu durumda dört rek'at kaza etmek lâzımdır.

Fakat bu durumda, ilk iki rek'atı tamamladıktan sonra namazı bozarsa, eğer üçüncü rek'ate kalkmadan bozmuşsa. İmânı A'zam (R.A.)'a göre bir şefe' (iki rek'at) kaza etmesi lâzımdır. Bu durumda İmâmeyn'e göre ise, hiç bir şey kaza etmesi lâzım gelmez.

Fakat namazı, üçüncü rek'ate kalktıktan sonra bozmuşsa, ittifakla bir şefe' (iki rek'at) kaza etmesi lâzım -gelir.

Zikredilen bu hüküm, yani dört rek'at niyeti ile başla dıktan sonra, namazı bozarak, iki rek'atin kaza edilmesinin lâ-zıiri gelmesi, revâtib olan sünnetlerin dışında kalan nafileler hakkındadır. İkindinin ve yatsının dört rek'atli sünnetleri gibi...

Revâtib sünnetlerden öğleden önceki dört rek'at, cum'a-dan önceki ve sonraki dör.derrek'at sünnetleri kılmaya başlayıp, sonra ilk iki rek'atte veya sonraki iki rek'atte, bu namazı bozsa, ittifakla yine dört rek'at olarak kaza etmesi lâzımdır. Çünkü bunların meşrûiyeti, bir selâmlık dört rek'at kılmaktadır.

Bu sebeplerden dolayıdır ki, bu namazlarda birinci ka'de-de teşehhüdden sonra salavât duası okunmaz ve üçüncü rek'ate kalkılınca da «sübhâneke» okunmaz. Çünkü, bunların dört rek'at-lerinin tamamı tek bir namazdır.

¹⁸⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 262-263.

¹⁸⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 263.

¹⁸⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 264.

Bir kimse sünnet veya sünnet olmayan dört rekatli bir nâfile namazı kılmaya başlayıp, birinci ka'deyi terk ederse, bu durumda İmâm Muhammed (R.A.) ve İmâm Zûfer (R.A.)'e göre, o namaz fâsîd olur. Çünkü onlara göre, nâfilelerin her iki rek'ati bir namaz olduğu için, birinci ka'de nâfilelerde farz olur. O kimse de farzı terketmiş olur ve farzı terketmiş olduğu için de namazı fâsîd olur.

Bu durumda, İmâm Muhammed (R.A.) ve İmâm Zûfer göre, o imse önceki iki rek'ati kaza eder; sonraki iki rek'ati kaza etmez. Çünkü, bunlar sahih olmuş olur.

İmânîvî A'zam (B.A.) ile İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre ise, bu durumda o kimsenin namazı fâsîd olmadığı için, hiç bir şeyi kaza etmesi lâzım gelmez.

Nâfile namazlarda, her iki rek'at tam bir namaz olduğu için, çok rek'atli nâfilelerde iki rek'ati ifsâd eden kimse, ancak o ifsâd ettiği iki rek'ati keza eder. Yoksa, o iki rek'atten önce veya sonra kılmış olduğu ve ifsâd, olmayanlardan hiç bir şeyi kaza

Ancak, bir kimse dört rek'at nâfile kılmaya niyet eder, -başlar ve ilk oturuştan önce namazı ifsâd ederse, İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre, dört rek'ati kaza etmesinin lâzım daha; önce zikrolunmuştu. ¹⁸⁹

Kıraatin Terkedilmiş Olduğu Nâfile Nâmazlaî

Sekizle İakablanan mes'eleye gelince': Bir kimse dört rek'atli bir nâfile kılsa, fakat onun tamamında veya bazı rek'atlerinde kıraati terketmiş olsa, bu durumda sekil şekil söz konusu olur.

Bu mes'ele hakkında Kanefî İmamları arasında bulunan , yine onların arasında, ihtilâf konusu olan bir ;kâideden dolayıdır.

İhtilâf konusu olan kaide şudur : Nâfilelerin iki' rek'atinde kıraati terketraek, İmâm Muhammed iftitâh tekbîrinin batıl olmasını icâb ettirir. Bu durumda Ö'na göre, kıraati terkeden o kimsenin ikinci iki rek'ate başlaması sahih;öünaz. Bu.. durumda eğer ikinci şefe'i (yani imncfcikE rek'at) ifsact eclerse,' İmâm Muhammed (R.A.)'e göre, o kimseye kâza lâzımı olmaz.

Fakat İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre, bu ktms; terk etmesi, if titâh tekbîrinin bâtil olmasını icâ-b ettiKtnfzt Ancaîü edâsmm fâsîd olmasını icâb ettirir, Bunun için, ikinci refe'ate başlaması sahih olur. İkinci iki rek'ati ifsâd ederse, "ona-kâza lâzım olur.

Bu hususta İmâm-ı A'zam (R.A.) 'ra kavli ise : Eğer. bu tûnse

kıraati, o nâfile namazın iki rek'atinde de terk ederse, İmâm. Muhammed (R.A.) 'in kavli gibidir. Eğer, yalnız bir rek'atte kıraati terketmişse, Ebû Yûsuf (R.A.) kavli gibidir¹⁹⁰

Nâfilede Kıraati Terketmekten Doğan 15 Mes'ele

Bu mes'ele, Hidâye ve diğer kitaplarda sekiz şekil üzere zikr-oîunmuştur. Fakat, bu mes'ele on altı şekle baliğ olmuştur. Bu on altı şeklin sâdece birinde kaza lâzım olmaz. Kalan o beş şekli, imamlar arasında bulunan mezkûr kaide üzerine bina edilmiştir;

Kaza lâzım olmayan şekil, bütün rek'atierinde Kur1 nandır.

Kalan on beş şekil şunlardır :

1) Dört rek'atm, hepsinde kıraati terk ederse, iki rek'atiriî kaza etmesi lâzım gelir. Fakat, İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'a göre,, döfdühü de kaza etmesi lâzım gelir.

2) Kıraati sadece birinci rek'atte terk ederse, dört rek'ati de kaza eder. İmâm Muhammed (R.A.)'e göre, iki rek'ati kaza eder.

3) Sâdece ikinci rek'atte kıraat ederse, hüküm ikinci şekildeki gibidir.

4) Kıraati sadece üçüncü rek'atte terk ederse, ittifakla-sadece iki rek'at kaza eder.

5) Kıraati sâdece dördüncü rek'atte terk ederse, keza yine ittifakla sâdece iki rek'at kaza eder.

6) Kıraati birinci ile ikinci rek'atte terk ederse, yine bilitti-fak ikirek'ati kaza eder.

7) Birinci ve üçüncü rek'atte terk ederse, dört rek'at kaza eder. İmâm Muhammed (R.A.) 'e göre ise, bu durumda iki rek'at kaza eder.

8) Birinci ve dördüncü rek'atte terk ederse, hüküm yedinci şekildeki gibidir

9) İkinci ile üçüncü rek'atte terk ederse, hüküm sekizinci şekildeki Ribidir.

10) İkinci ile dördüncü rek'atte terk ederse, keza hüküm dokuzuncu şekildeki, gibidir.

11) Üçüncü ile dördüncü rek'atte terk ederse, ittifakla iki rek'at kaza eder.

12) Birinci, ikinci ve üçüncü rek'atte terk ederse, iki rek'ati kaza eder. İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'ya göre dört rek'ati kaza eder.

13) Birinci, ikinci ve aordüncü rek'atte terk ederse, keza hüküm on ikinci şekildeki gibidir.

14) Birinci, üçüncü ve. dördüncü rek'atte terk ederse, dört rek'ati kaza eder. İmâm Muhammed (R.A.)'e göre iki rek'ati kaza eder.

15) İkinci, üçüncü ve dördüncü rek'atte terk ederse, keza dört rek'ati kaza eder. İmâm Muhammed (R.A.) 'e

¹⁸⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 264-266.

¹⁹⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 266.

göre ise iki rek'ati kaza eder.¹⁹¹

Nafile Namazlarla İlgili Diğer Mes'eleler

Bir kimse nafile bir namaza ayakta başlar sonra da hiç bir özrü olmadan otursa, bu durum caiz olur; îmâm-i A'zam (R.A.) 'a göre, o kimsenin namazı sahihtir. îmâmeyn ise, buna muhaliftir.

Bir kimse, nafile bir namaz kılmayı adanmış, fakat bu namazı ayakta veya oturarak kılacağını adadığı sırada belirtmemiş bulunsa, bu şekildeki mutlak bir iade ile nezretmiş bulunması kâmil bir namaza delâlet ettiği için, o namazı ayakta kılması lâzımdır.

Bu namazı oturarak kılsa, bazıları buna da «caizdir» demişlerdir.

Kâfî isimli kitapda : «Sahih olan şudur : Ayakta kılacağını açıkça belirtmiş olmadıkça, o kimsenin bu namazı ayakta kılması lâzım olmaz.» denilmiştir.

Namazda kıyamın uzun olması (uzun müddet ayakta durmak) rek'atlerin sayısının çok olmasından efdaldır. Zira, kıyamın uzun olması kıraatin çok olmasını gerektirir. Rükû'un ve sücû-dun çokluğu ise, zikrin ve teşbihin çok olmasını gerektirir. Kıraat de, diğer teşbih ve zikirlerden daha efdaldır.¹⁹²

Sabah Namazının Sünneti İle İlgili Bir Kaç Mes'ele

Sabah namazının sünnetinin kılınması esnasında^ aykırı davranılması mekruh olan müekked sünnet şudur : Bir kimse, cemâat farza başladıktan sonra, sabah namazının sünnetini, saf-fm arasında veya saf fin ardında arada bir hâil olmaksızın kılmamalıdır.

Efdâl olan, kişinin sabah namazının sünnetini evinde kılma-

Veya mescidin kapısında, namaz kılmak için hazır ve müsait bir yer varsa orada kılmak da efdaldır.

Eğer mescidin yazlık ve kışlık bölümleri varsa, sabah namazının sünnetini kılmak kimsenin, cemâatin namaz kılmadığı bölümde bu sünneti kılması gerekir.

"Eğer mescid bir ise, cemâat ile kendisinin arasında hâil olan bir şeyin ardında kılması efdaldır.

Safım arkasında, arada bir hâil olmaksızın sabah namazının sünnetini kılmak mekruhtur. Bu namazı, saffin arasında kılma-nın mekrûhluğu daha fazladır

Fakat, cemâat sabah namazının farzını kılmaya başlamadan mescide varan kimse, sünneti dilediği yerde kılar.

Bu mes'elenin sabah namazının sünneti ile kaydedilmesinin sebebi şudur : Çünkü, sabah namazının sünnetinin dışındaki sünnetler, cemâat farza başlamış olunca eda olunmaz. Fakat, sabah namazının sünnetini cemâat farzı kılmaya başladıktan sonra da edâ etmek caizdir. Fakat, bu durumda o kimsenin sabah namazının sünnetini kılmaya başlaması için, imâma teşehhüde bile olsa yetiyeceğini bilmesi gerekir. Eğer bu sünnetle meşgul olunca, farzın asla hiç bir parçasında imâma yetişmeyeceğini bilirse, bu durumda sünneti terk eder. Hemen farza başlar ve imâma uyar. Farzdan sonra, kılmadığı sünneti kaza etmez. Çünkü, sabah namazının sâdece sünneti geçerse, onu güneşin' doğmasından önce kaza etmek caiz değildir. Çünkü, bu vakitte nafile kılmak mekruhtur. Bu sünnet, güneşin doğmasından sonra da kaza edilmez. Çünkü, vakti çıktıktan sonra nafileler kaza edilmez. Kaza etmek farz ve vâcib namazlara mahsustur.¹⁹³

Sabah Namazının Sünnetinin Kazası

Fakat, eğer sabah namazının sünneti farzı ile birlikte geçirilmiş, ve bu farz o gün zevalden önce kaza edilirse, sünneti de beraberce kaza edilir.

Eğer zevalden sonra kaza edilirse, yalnız farz kaza edilir; sünnet kaza edilmez.

İmâm Muhammed (R.A.) : «Sabah namazının sünneti yalnız başına geçmiş bile olsa, güneşin doğmasından sonra ve zevalden önce kaza edilmesi bana daha sevimli gelir.» demiştir.

Sabah namazının sünnetinin dışında yalnız sünnetler geçmiş olsa, vakitten sonra kaza edilmeyeceğinde ihtilâf yoktur.

Keza, bunlar farz ile beraber olsa bile, sahih olan kavle göre, yine vakitten sonra kaza edilmezler.

Öğle namazının farzından önceki dört rek'at sünnet geçmiş olsa, sahih olan kavle göre, vakit içinde kaza olunur, Farzdan sonraki iki rek'at sünnetten önce kılınır. Bazıları ise : «Bu sünnetten sonra kılınır.» demişlerdir. Bu konunun tamamı, Şerh-i Kebîr'le anlatılmıştır.¹⁹⁴

Sabah Namazının Sünnetinde Ne Okunmalı

Sabah namazının sünnetinde müstehab olan, tahfif üzere kılmaştır.

¹⁹¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 267-268.

¹⁹² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 268.

¹⁹³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 268-269.

¹⁹⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 269-270.

Sabah namazının sünnetinin ilk rek'atında, Fâtihâ ile «Kul ya eyyühe'l-kâfirûn» ve ikinci rekatinde de fâtihâ ile ihlâs okumak, Peygamber (S.A.V) Efendimizden rivayet olunmuştur.

Sabah namazının sünnetinde efdâl olan, onu farzın kılın-; masının müstehab olduğu vakte yakın bir vakitte mi, yoksa fecrin ilk vaktinde mi kılmaktır? Bu hususta ihtilâf edilmiştir. Fakat sahih hadisler, ikinci kavli tercih etmektedir,¹⁹⁵

Sünnetler Nerede Kılınmalı

Teravih ve tebiyyetü'l-mescidden başka olan sünnetlerin mescidde kılınması ahsendir. (çok güzeldir.) Fakat, bunların evde kılınması daha efdâldir. Çünkü. Resûlullah (S.A.V.) Efendimiz bütün sünnetleri ve vitri evinde kılar. Ve Peygamber (S.A.V.) Efendimiz : «Kişinin farzdan başka namazlarını evinde kılması, benim şu mescidimde kılmasından daha efdâldir.» buyurmuştur.

Meşâyihi'nin bazıları : «Akşam namazının sünnetinin mescidde kılınması mekruhtur.» demişlerdir.

Bazıları da, akşam namazının sünnetini mescidde kılmaya, diğerlerini de evde kılmayı daha ma'kûl görmüşlerdir. Diğer bazıları da : «Nafilelerin mescidde kılınması güzeldir, fakat evde kılınması daha güzeldir.» demişlerdir.

Fakîh Ebû Ca'fer son kavil üzere fetva vermiş ve Eğer nafileyi mescidde kılmayıp, evine varınca meşguliyet sebebi ile terk edeceğinçten; korkarsa, mescidde kılması daha güzeldir. Eğer geçirmekten, Kırmazsa, evde kılmak daha efdâldir.¹⁹⁶

Terâvîh Namazı

Sünnet-i müekkedenin biri de teravih namazıdır.

Teravih; tervihe'nin cemidir. Bu namazın her dört rek'atinin sonunda istirahat için oturmaya tervihe denir.

Teravih, sahih kavil üzere sünnet-i müekkededir. Zira, Hüle-fâ-i Râşidîn, teravih namazını devamlı kılmışlardır. Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz teravih namazını devamlı olarak'camide kılmayı terketmesinin özrünü beyan etmiştir.-Bunun.sebebi, ümmetine farz olmasından korkmasıdır. Peygamber (S.A.V) Efendimiz bir hadîs-i şeriflerinde :

«Benini sünnetime ve benden sonra da, hidâyete ermiş olan Hülefâ'i Râşidîn'in sünnetine devam ediniz.» buyurmuşlardır¹⁹⁷

Teravih Namazını Cemâatle Kılmak

Teravih namazını cemâatle kılmak sünnettir.

'Îmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'un şöyle dediği-rivayet olunmuştur : «Bir kimsenin sünnetlerine riâyet ederek, teravihi tek başına evinde kıl.nası mümkün; olursa, evinde kılması efdâldir. Ancak, o kimse fakih ve kendisine uyulabüecek bir kimse olursa, o kimsenin teravihi mescidde kılması efdâldir.»

Bu hususta en sahili kavil, teravihte cemâatin efdâl olduğudur. Ulemânın cumhuru bu kavil üzeredir. Fakat, teravihte cemâatin sünnet .olması, kifâye yolu ile dir : Eğer bir mahallenin bütün ahâlisi mescidde cemâati terk edip, teravihi evlerinde kıl-salar, sünneti-terk etmiş ve yaramaz bir iş yapmış olurlar.

Fakat, eğer mescidde cemâatle teravih kılınır ve o mahallenin insanların biri teravihi evinde kılsa, o kimse fazileti terk etmiş olur; sünneti terk etmiş olmaz.

Teravihi evde kılan .kimse, bu namazı evde cemâat olarak kılm,ış olsa, bu durumda cemâatin fazilet ve' sevabı hâsü olur, fakat bu kimse mesciddeki cemâatin faziletine nâû olamaz,. Orada İslâmın şiarı açıklanmış olduğu için, mescidin .fazileti daha çoktur.

Farz namazlarda da böyledir. Yânî, evde bu namazlar cemâatle kılındığı zaman yirmi yedi derece daha çok cemâat sevabına nail olunur. Fakat mesciddeki cemâatin faziletine nail olunamaz. Velhasıl, cemâatle meşru' olan namazı mescidde kılmak efdâldir.¹⁹⁸

Terâvîh Namazında Niyet

Teravih namazına niyyette ihtiyata daha uygun olan, teravihe niyyet etmek veya vaktin sünnetine niyyet etmek yahut geceyi ihya etmeye niyyet etmek veyahut da ramazanı ihya etmeye niyyet etmektir.

Mutlak sünnetin, nafîle niyyeti ile veya mutlak .namaz niyyeti ile edâ edilip edilemeyeceği hususunda meşâyihi arasında ihtilâf vâki olmasından dolayı, teravihte niyyet için ihtiyata uygun olan bu şekiller söylenmiştir.

Müteakdiminden bazıları : «Mutlak sünnetin, nafîle veya mutlak namaz niyyeti ile kılınması caiz değildir.» demişlerdir. Bu kavil îmâm-ı A'zam (R.A)'dan da mervîdir. Fakat müteahhrin alimlerinin ekserisi buna,

¹⁹⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 270.

¹⁹⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 270-271.

¹⁹⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 271.

¹⁹⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 271-272.

«caizdir.» demişlerdir.

Meselâ : Bir kimse, gece namazı niyyeti ile iki rek'at namaz kıldığı zaman: fecrin doğduğu anlaşılsa, o kimsenin mezkûr niyyet ile kılmış 'olduğu namaz, müteahhırının' ekserisine göre, sabah namazının sünneti yerine geçer. İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) la İmâm Muhammed (R.A.)'in kavilleri budur.

Eğer, mezkûr niyyetle iki rek'at namazı kıldığı zaman fecrin doğup doğmadığında şübhe etmiş olsa, kıldığı o iki rek'at, ittifakla sabah namazının sünneti'yerine geçmez. Çünkü şek ile yakın sakıt olmaz.

Bir kimse teravihte mutlak namaza niyyet etse ve zikredilen sıfatlardan hiç birisini belirtmese, bu durumda meşayihin bazıları : «En sahih kaviş şudur : Bu niyyet ile teravih caiz olmaz.» demiştir. Kâdîhân dahi, Hidâye Sahibinin seçmiş olduğu görüşe muhalefet ederek, bu kavli ihtiyar etmiş ve «caiz olmaz.» demiştir. Bu konunun tafsilâtı «Niyyet» bahsinde geçmiştir. Oraya müracaat edilebilir.¹⁹⁹

Terâvîh'in Vakti

Teravihin vakti yatsıdan sonradır. Teravihin vitirden önce veya sonra kılınması arasında bir fark yoktur. Fakat, muhtar olan kavle göre yatsıdan önce kılınması caiz değildir.

Bazıları : «Yatsıdan önce olsa bile, teravihin vakti gecenin tamamıdır.» demişlerdir.

Bazıları da : «Teravihin vakti yatsı ile vitrin arasındır. Vitirden sonra caiz değildir.» demişlerdir.

Bu kaviller içinde en sahih olan birinci kavildir.

Teravih namazının vaktindeki ihtüafdan çıkan bazı Mes'-eleler :

Bir kimse yatsı namazını bir imamla kılıp, sonra da teravihi başka bir imâmıla kılsa ve önceki imâmın yatsı namazını ab-destsiz olarak kıldığını veya her hangi bir şekil ve sebeble namazı ifsâd etmiş olduğunu bilse, o-kimse yatsı namazını ve teravihi iade eder; yatsının sünnetini iade. ettiği gibi...

Bu durumda teravih namazı ile birlikte vitir namazım da kıl-mışsa, imâm-ı A'zam (R.A.) 'ya göre vitri iadesi lâzım gelmez. Çünkü imâm-ı A'zam (R.A.) göre vitrin yatsıya bağılılığı yoktur. Yatsının önce kılınmasının lüzumu, tertibe riâyet edilmesinden dolayıdır!

Fakat İmâmeyn'e göre bu durumda, vitri de iade etmek lâzımdır. Çünkü onlara göre, vitir yatsıya tâbidir.

Teravih Namazının vitirden sonra kılınmasının caiz olup olmaması konusuna dayalı bazı mes'eleler :

Bir kimse teravih namazında imâma bir veya daha fazla tervîhe, (teravih namazının her dört rek'atından biri) yetişeme-miş olsa, Zâhîre isimli kitap bu husustaki, meşayihin ihtilâfım şöyle zikretmiştir : Bazıları : «O kimse imâm ile birlikte vitiri kıldıktan sonra, teravihin yetişemeyip, geçirmiş bulunduğu kısmım kaza eder.» demişlerdir.

Bazılar da «terketmiş bulunduğu teravihi kıldıktan sonra vitri kılar.» demişlerdir. Fakat, vitri te'hir etmenin evlâ olduğunda şübhe' olmadığı gibi, teravihi tek başına kılmanın da evlâ olduğunda şübhe yoktur. Bu sebepten dolayı bu son kaville âmel etmek daha münâsibtir.²⁰⁰

Teravih Esnasında İstirahat :

Teravih arasındaki istirahatın miktarı, her iki tervîha arasında bir tervîha kadar oturmaktır.

Keza, son tervîha ile vitir arasında da o miktar oturmak müs-tchabtır. Burada oturmaktan maksat, beklemektir.

Bu durumda namaz kılan kimse muhayyerdır. Dilerse sessizce oturur; dilerse tehlille, teşbihle veya Kur'an okumakla meşgul olur. Yahut da tek başına nafile namaz kılar.

Bu durumda imâm olan kimse için efdâl olan, her iki rek'atte eşit miktarda Kur'an okuyarak, selâmların arasını müsavi etmek ve birinci rek'ati diğer rek'atlerden daha uzun etmemektir.

Eğer bir kimse, teravihin tamamını tek bir selâm ile kusa ve her iki rek'atte teşehhüd miktarı oturmuş olsa, İmâm-ı A'zam (R.A.) mezhebinde sahih kaviş üzere bu caiz olur O kimse, teravihi sünnet olan şekilde, on selâmla kılmış olur.

Bazılarına göre ise : Bu şekilde - yâni tamamını bir selâmla- kılmış bulunduğu namazın hepsi, ancak bir selâmla kılınması gereken miktarın yerine geçer. Buna göre, o kimse sünneti edâ etmiş olmaz. Teravihi bu şekilde kılmanın mekruh olduğu, Hıûâsa'da ve diğer bazı kitaplarda zikredilmiştir.

Fakat o kimse, teravihi her iki rek'atte teşehhüd miktarı oturmadan kılmışsa, İmâm-ı A'zam ve İmâm Ebû Yûsuf (R.A.) 'ya göre, o namaz ancak bir selâmla kılman miktarın yerine caiz olur. İmâm Muhammed (R.A.) göre ise, namazın yerine de caiz olmaz, bilakis bu şekilde kılınan namaz fâsid olur.²⁰¹

Teravihin Kaç Rekat Kılınmış Düşmek : Bulunduğunda Şüphey

Eğer imâm ve cemâat kılmış bulundukları teravihin, dokuz selâmla onsekiz rekat mi, yoksa on selâmla yîrmd rek'at mi olduğunda şübheye düşmüş olsalar, bu şübhenin hükmü hakkında meşâyih arasında ihtilaf

¹⁹⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 272.

²⁰⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 273.

²⁰¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 274.

vardır.

Bazıları : «Cemâatle iki rek'at namaz daha kılar.» demişlerdir.

Bazıları da : «Bu durumda, teravihe başka bir şey ilâve etmeden, hemen vitir namazını kılar.» demişlerdir.

Bu durumda yapılması sahih olan şey şudur : Münferid olarak Ctek başlarına) bir selâm ile iki rek'at namaz kılarlar ve bununla teravihi ikmâl ederler. Çünkü böyle yapmakla hem teravih yakînen ikmâl edilmiş olur ve hem de cemâatle, ziyade nafilâ namaz kılmaktan kaçınılmış olur.²⁰²

Terâvîhde Kıraatin Miktarı

Mültekâ'da şöyle zikrolunmuştur İmâm teravihte, mâati yorup nefret ettirmeyecek miktarda kıraat eder.

Bazıları : «Akşam namazında okuduğu kadar okur.» demiş

Bazıları da «Yatsı namazında okuduğu kadar okur. Çünkü, teravih yatsıya tâbidir.» demişlerdir.

Fetâvâ'da bazılarının nakledilerek şöyle denilmiştir : Teravihin her rek'aünde otuz âyet okur. Tâ ki otuz gecede üç defa hatmedilmiş olsun.»

Bazıanda : «Her rek'atte on âyet okur.» demişlerdir. Sahih kavi budur. Çünkü bunda hem tahfif Ccemâat için hafiflik) vardır ve hem de böyle yapmakla sünnet olan bir kerre hatim hasıl olmuş olur.

Hidâye'de ve diğer bazı kitaplarda şöyle zikredilmiştir: «Teravinde sünnet olan hatimdir. Cemâatin tembelliğinden dolayı bunu terk etmek caiz değildir.»

Bir kimse kendi mahallesinin mescidinde imâm teravihi hatim ile kıldırmasa, o kimsenin mahallesinin mescidini terk ederek başka bir mescidde hatimle kıldırın imâmın arkasına gitmesi caizdir.

Alimlerden bazıları, teravihte hatmin ramazanın yirmi yedinci gecesinde tamamlanmasını müstehab görmüşlerdir.

Fakat, mezkûr gecede hatmin tamamlanmasından sonra, teravinde ihtilâf etmişlerdir. Bazıları : Ondan sonra, kalan gecelerde teravihi terk etmek mekruh olmaz. Çünkü onun meşru' kılınması hatim içindir ve bu durumda maksûd olmuştur.» derler.

Bazıları da : «Kalan gecelerde yine teravihi kılar ve bu günlerde nereyi isterse orayı okur.» demişlerdir.

Meşâyih'den Ebû Bekir İskâf e sormuşlar :

Teravihi hatimle kıldırın imâm, yatsı namazının farzında müstakil olarak mı okur, yoksa teravihte yapacağı 'hatmin bir kısmını farzda, bir kısmını da teravihte okusa bu da olur mu?

O, şu cevâbı verdi :

İmâm cemâate en hafif gelene meyleder.

Sonra yine sordular :

İmâm teravihte teşehhüd (et-Tahiyyâtı) okuyup bitirdikten sonra, salevât duasını da okur mu, yoksa teşehhüd le mi yetinir?

Bu suâle de şu cevâbı verdi :

Eğer cemâate ağır gelmezse, teşehhüdden sonra salevât ve istiğfarı da okur. Fakat, eğer cemâate ağır geleceğim bilirse, bunları okumaz.

İmâm terâvîhde her şefî'de (her iki rek'at m başında) süb-hâneke'yi okur.

Hidâye Şerhinde : «İmâm teravihte et-Tahiyyât'dan sonra selâvât duasını terk etmez.» denilmiştir.

Teravih namazında imâm hatâ edip, bir sûreyi veya bir âyeti terk ederek, ondan sonraki sûreyi veya âyeti okursa, bu durumda müstehab olan, terk etmiş olduğunu okuyup sonra da okumuş olduğunu yeniden okumasıdır. Böyle yapmakla tertibe riâyet etmiş olur.²⁰³

Terâvîh'de İmâm

Terâvîhde imamete güzel sesli olanı geçirmek uygun değildir. Bilakis uygun olan, doğru okuyan kimseyi imamete geçirmektir. Çünkü, imâm güzel sesli olduğu zaman huşu,' tede-bür ve tefekküre mâni' olur. Zira, güzel ses insanı meşgul eder.

Eğer imâm nağme yaparak okuyorsa, namaz kılan kimsenin o imâmın mescidini terk edip, imâmı nağme yapmayan bir mescide gitmesinde beis yoktur.

Keza bir kimsenin, imamından daha hafif okuyan bir imâmın mescidine gitmesinde de beis yoktur.

Bir kimse imâm olarak bir mescidde teravihi kıldırıktan sonra, aynı gece yine teravih namazını bir başka mescidde, bir başka imâma uyarak kılmasında mekrûhluk yoktur.

Nitekim, farz bir namazı imâm olarak kıldırılmış ve kılmış olan bir kimsenin, aynı namazı kıldırın bir imâma uyarak nafilâ niyyeti ile kılmasında da mekrûhluk yoktur.

Zira, teravih namazından başka, bütün nafilâ namazların cemâatle' kılınması mekruhtur. İmâmı kendisine uyan kimsenin nafilâ namaz kılmasının mekruh olmaması tedâî tarîkıyledir. Yanı üçten az olmaları halindedir.

²⁰² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 274-275.

²⁰³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 275-276.

Nafileyi üçten fazla kimsenin ittifak üzere kılmaları ise mekruh olur.

Eğer bir veya iki kişi nafile kılan bir kimseye uy salar, bu mekruh olmaz. Üç kişinin uymasında ihtilâf vardır. Dört kişinin uyması ise ittifakla mekruh olur. Bu durum Kâfi'de ve diğerlerinde zikrolunmuştur.

Bir kimse, aynı mescidde, aynı gecede teravih namazı için iki defa imâm olsa veya aynı mescidde imâma uyarak aynı ge-ele iki defa teravih kılmış olsa, bu durum mekruhtur.

Bahsettiğimiz bu şeyleri ayrı iki mescidde yapmış olursa bu durumda ihtilâf vardır.

On yaşındaki bir çocuğun, terâvihde bülûğa ermiş kimselere imamlık yapması bazılarına göre,caizdir. Bazı fıkıh kitab-larında ise bunun caiz olmadığı zikredilmiştir. Muhtar olan da budur. Şemsü'l-Eimme Serahsî de : «Sahih olan kavi budur. buna caizdir, denilmesi halinde kuvvetliyi zayıf üzerine bina etmek lâzım gelir. Çünkü bülûğa ermiş kimselerin kıldıkları nafileler kuvvetlidir. Çünkü onun meşruluğu mülzemdir.' Çocuğun bu namazı kılmayı ise zarurî ve lâzım değildir. Bunun içindir ki küdüğü nafile zayıftır.» demiştir.

Bir kimse, teravihte dört rek'âtı bir selâmla kılmış olsa ve ilk iki rek'atın sonunda leşehhüd miktarı oturmaya, kılmış olduğu bu dört rek'at bir selâm verme yerine yânî iki rek'at yerine geçer. İmâm-ı A'zanı (R.A.) ve İmâm Ebü Yûsuf (R.A.)'a göre, muhtar ve sahih olan kavi de budur.

Fakat, bu durumda ilk iki rek'atın sonunda teşehhüd miktarı oturmuşsa, bu ittifakla dört rek'at olarak caiz olur.

Teravihte, birinci şefe'in başında imâm yanılarak bir rek'-at kılınca selâm vermiş olsa ve o şefe'i iade etmeden teravihin kalan kısmını kusa, bu durumdaki hüküm hakkında meşâyih arasında ihtilâf vaki' olmuştur.

Buhara şeyhleri: «O imâm, ancak noksan, kıldığı şefe'i kaza eder. Başkasını kaza etmez. Çünkü onun ifsâd olması, kendisinden sonrakilere te'sir etmez» demişlerdir.

Semerkind şeyhleri ise: «O imâm teravihin tamamını kaza eder. Çünkü, o imâm teravihin her şefe'inde sehven selâm vermiş olur. Böyle bir selâmla da namazın hürmetinden çıkmış olmaz. Bu' durumda her şefe'in başında oturmamış ve bilakis her şefe'in ortasında oturmuş olur. demişlerdir.²⁰⁴

Teravihle İlgili Bazı Mes'eleler

İmâm ve cemâat, vitir namazını kıldıktan sonra, teravihin bir teslîmesinde (selâmla tamamlanan iki veya dört rek'atlık bölümlerinin birinde) sehiv ettiklerini hatırlasalar, bunların bu tes-Hmeyi cemâatle mi yoksa tek başlarına mı kılacakları hususunda meşâyih arasında ihtilâf vaki' olmuştur.

Şeyh İmâm Ebü Bekir Muhammed b. el-Fadl: «Bu teslimeyi cemâatle kılmazlar. Çünkü, bu teslîmenin kılınacağı yer (bölüm, zaman) geçmiştir.» demiştir.

İmâm Sadrü's Şehîd ise «O teslime cemâatle kılınır demek caizdir.» demiştir.

Burada, «...demek caizdir» denilmesi, bu mes'ele hakkında imamlardan bir rivayet olmadığına işaret eder. Ve bu hususta Sadrü's-Şehîd'in kavli daha açıktır.

Bir kimsenin farzı imâmla birlikte kılmamış olması halinde, bazıları: «O kimse terâvihde ve vitirde imâma uymaz. Keza, teravihi imâmla birlikte kılmamış olsa, o kimse de vitirde imâma uymaz.» demişlerdir.

Bu hususta sahih kavi, bu hallerin hepsinde de o kimsenin imâma uymasının caiz olduğudur.

Hatta bir kimse, mescide imâm farzı kılıp teravihe başladıktan sonra varsa, o kimse farzı kılar ve sonra teravihte imâma uyar.

Kinye isimli kitapta şöyle zikredilmiştir: «Bir topluluk farzda cemâati terk etmiş olsa, bunların teravihi cemâat olarak kılmaları doğru değildir. Çünkü teravih cemâate tâbi'dir.»

Muktedî (imâma uyarak namaz kılmakta olan kimse) otururken uyuyup, imâm selâm verdikten sonra uyanır ve teravihin ne kadarını geçirmiş olduğunu da bilmezse, bu durumda teşehhüdü okur ve selâm verir. Teravihin kalan kısmı için de imâma uyar. Teravihin ne kadarını geçirmiş bulunduğunu bilmediği müddetçe de, ondan hiç bir şeyi kaza etmesi gerekmez.

Hiç bir özü olmayan bir kimsenin, teravihi oturarak kılmaya bazıları sahih değildir demişlerdir. Fakat, bu hususta sahih olan kavi, bunun maa'l-kerâhe (mekruh olmakla birlikte) caiz olduğudur.

İmâm, teravihi oturduğu yerden kıldırırsa, cemâat ise bu namazı ayakta kusa, sahih kavi bu durumun bütün imamlarımıza göre caiz olduğudur. Bazıları bu hususta, İmâm Muhammed (R.A.) 'in muhalefetini rivayet etmişlerdir.

Muktedî olan kimse, teravihte otursa, fakat imâm rükûa varacağı zaman, kalkıp imâmla birlikte rükûa varsa, bu durum mekruh olur.

Bir kimsenin, kendisine uyku galip geldiği bir sırada, namaz kılmayı mekruhtur. Namazı, uykunun ağırlığını üzerinden atarak, uyanık bir halde kılmak gerekir.

Bir kimse, imâm teravih kıldırıyor zannederek, ona teravih niyyeti ile uysa, sonra imâmın vitirde olduğu ortaya çıksa, o namazı imâmla birlikte tamamlar ve bu namaza bir rek'at daha ilâve eder. Onu ifsâd etmiş olsa da kendisine hiç" bir şey lazım gelmez.²⁰⁵

²⁰⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 276-278.

²⁰⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 278-279.

Vîtir Namazı

Vitir namazı, Hanefî İmamlarına göre bir selâmla tamamlanan üç rek'attır. Vitrin bütün rek'atlerinde, namaz kılan kimse, fâti'h â'-dan sonra zamm-ı sûre koşar.²⁰⁶

Vitirde Kıraat

Bu hususta müstehab olan, vitir namazının birinci rek i tinde .fatihadan sonra: «Sebbih' ismi Rabbikel-a'lâ»yı okumak; ikinci rek'atinde, fâti'hâ'dan sonra Kul yâ eyyühel-kâfirûn» u okumak ve üçüncü rek'atte de ihlası okumaktır.

Çünkü Peygamber (S.A.V.) Efendimizin vitir namazını bu şekilde kıldığı Hazreti Âişe Cradiyallahü Teâlâ anhâ)'den rivayet olunmuştur.²⁰⁷

Kunut Duaları

Vitir namazını kılmakta olan kimse, üçüncü rek'atte rükû'dan önce kunut dualarını okur. Yılın her gününde böyle yapmak, İmâm Şafii (R.A.)'ye muhaliftir. Çünkü, İmâm Şafii (R.A.) ye göre kunût rükûdan sonradır. Ve yılın her gününde değildir. Ancak ramazanın ikinci yarısındadır.

Kunutta meşhur olan duâ ise şudur :²⁰⁸

Okunuşu:

Allâhümme İnnâ neste'ynüke ve nesteğfirüke ve nestehdik ve nü'minû bike ve netübü ileyk. ve nevetevekkellü aleyke ve nüsnâ aleyke l-hayre küllehü neşkürüke ve lâ nekfürük ve nehlaui ve netrukü men yefcürük.²⁰⁹

Okunuşu

Allâhümme iyyâke ne'büdü ve leke nusalli ve nescüdü ve ileyke nes'â ve nahfidü, nercû rahmeteke ve nehşâ azâbeke inne 'azâbeke bil-küffârî mülhık.

Namaz kılan kimsenin bu duaya, Hasan bin Ali Cradiya lahü Teâlâ anhümâ)'nin şu duasını da ilâve etmesi müstehaptır

Allâhümme'hdini fîmen hedeyte ve â'fini fîmen â'feyte ve te-vellini fîmen tevelleyte ve bârik li fimâ a'tayte ve kını şerre mâ kadayte feinneke takdî velâ yakdî aleyke innehü lâ yedüllü men vâleyte ve la yeuzzü men â'deyte tebârekte Rabbena ve teâleyte.

Kunut okuyan kimse dilerse öncekilere şunu da ilâve eder:
Ve sallallahü ale'n-nebiyyi ve âlihi ve sahbihi ve sellim.²¹⁰

Kunut Dualarını Bilmeyenler

Kunûtu bilmeyen kimseler ise, şunu okumalıdır :

Rabbena âtina fi'd-dünyâ haseneten- ve fi'l-âhireti haseneten ve kına azâbe'n-nâr.²¹¹

Veya üç kere : «Allâhümme'ğfirli der.

Bazıları: -O kimse, üç kere Yâ Rabbi desin» demişlerdir.

Hanefî imamlarına göre, vitirden başka hiçbir namazda kunut okunmaz.

İmâm Mâlik (R.A.) ile İmâm Şâfi (R.A.)'ye göre, yılın her gününde sabah namazının farzında kunût okunur.

Bir fitne ve beliiye vukua geldiği sırada Hanefî imamlarına göre de sabah namazının farzında kunût okumanın caiz olduğu, İmâm Tahâvi'den nakledilmiştir.²¹²

Vitrin Tek Başına Kılınması

Ramazanın hâricinde vitri cemâatle kılmak, maa'l-kerâhe (mekruh olmakla birlikte) caizdir.

²⁰⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 279.

²⁰⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 279-280.

²⁰⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 280.

²⁰⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 280.

²¹⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 280-281.

²¹¹ Bakara Sûresi, âyet: 201

²¹² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 281-282.

Bazılarına göre, vitri ramazanda bile tek başına kılmak efdâldir, Fakat bu hususta sahih olan, vitrin ramazanda cemâatle kılınmasının efdâl olduğudur.

Fakat, vitir namazının ramazanda cemâatle kılınmasının sünnet olması, teravihin cemâatle kılınmasının sünnet olması gibi değil, bundan daha aşağıdır,

Mesbûk (imâma ilk rek'atte yetişememiş) olan kimse, imâma baştan beri uymuş olan kimsenin kunût okumasından dolayı, kunut okur. Sahih olan kavi budur.

Bu kimse, imâmla kunût okuduktan sonra, imâma yetişemediği rek'atleri tamamlamak için kalktığı zaman, tekrar kunût okumaz. Çünkü o, kunût mevziinde kesinlikle kunût okumuş bulunmaktadır.²¹³

Vitirle İlgili Bazı Mes'eleler

Vitir namazı kılmakta olan bir kimse, üçüncü rek'atte mi yoksa ikinci rek'atte mi olduğu hususunda şübheye düşerse, bu kimse bulunduğu rek'atte kunût okur ve oturup namazı tamamlar. Sonra tekrar kalkar ve bir rek'at daha kılar. Bu rek'atte de kunût okur. Böylece iki defa kunût okumuş olur.

Birinci mes'eleda tekrar kunût okumaması, kunûnun mahallinde tekrar edilmesinin mekruh olmasından dolayıdır. Okunmuş olması hâlinde ise, kunût mahallinde tekrar edilmiş olur.

İkinci mes'eleda ise, okunan kunûftardan ancak biri mahallinde bulunmuş olur ve diğeri de kesinlikle mahallinde bulunmamış olur. Ve dol ayısı ile, tekrar söz konusu değildir.

Zehiyre'de : «Eğer bir kimse, vitirde birinci rek'atte veya ikinci rek'atte sehven kunût okumuş olsa, üçüncü rek'atte tekrar Jui-nût okumaz.» denilmiştir.

Bu durumda, bu mes'ele, şüphe meselesine muhalif görünüyor. Fakat, bu iki mes'ele arasında şu fark vardır: Sehve-den. (unutan) kimse kunûnun mahalli olmak üzere -o rek'atte- kunûtu okumuştur. Bunun içindir ki, tekrar okumaz. Fakat şübheye düşen kimse -o rek'at- kunûnun mahallidir diye kunut okumamıştır. Bu sebeple de bir daha okuması lâzımdır.

Hulâsa'da da Sadrü's-Şehîd'in şöyle dediği nakledilmiştir : «Birinci veya ikinci rek'atte sehven kunût okuyan kimse, üçüncü rek'atte bir daha kunût okur.»

Bu hususta uygun olan kavi de Hulâsa da zikredilen kavildir

Namaz kılan kimsenin, kunûnun sonunda, Peygamber (S.A.V.) Efendimize salât-u selâm getirip getirmeyeceği husus da bazı kaviller vardır:

Fakîh Ebû'l-Leys: «Salât, duanın sünnetlerinden olduğu için, namaz kılan kimse vitirde salât getirir.» demiştir.

Bazı fetvalarda da : «Vitir namazı kılan kimsenin, kunûtu tamamladıktan sonra, salavât getirmesinde bir beis yoktur.» denilmiştir.

Burada «beis yoktur» demenin zahiri iser salevâtı terketmenin evlâ olmasını gerektirir.

Ebû'l-Leys'in kelâmı ise, salevâtı getirmenin onu terket-mekten daha evla olduğuna delâlet eder.

Bazıları da : «Eğer kunûtta salevât duasını okursa, teşehhüd-den sonra bu duayı tekrar pkumaz.»

Keza bir kimse, unutarak birinci teşehhüdde salavât getirmişse, ikinci teşehhüdde getirmez.» demişlerdir. Bu kavi delilsiz olduğu için mu'teber değildir.

imâm olan kimsenin kunûtu cehren (açıktan) veya ha-fiyyen (gizlice) okuması hususunda ihtilâf vardır.

Bu hususta sahih olan ve âlimlerin ekserisinin ihtiyar ettiği, hafiyyen (gizlice) okumasıdır.

Tek başına kılan ise, cehr ile mfâ arasında muhayyerdir. Fakat efdâl olanı yine ihfâ (sesi tutarak, kendi işiteceği şekilde okuması) dır.

imâma uymuş olan kimse muhayyerdir: Dilerse kunût duâsını sessizce okur. -ki ekseriyetin ihtiyar etmiş olduğu da budur Dilerse âmin der ve dilerse sükût eder.

Muktedî (imâma uyan kimse), eğer kunûtu okur veya âmin derse, ittifakla bu durumda sesini, -başkalarını şaşırtmamak için- yükseltmez.

Bir kimse uykudan önce vitir namazını kılsa, sonra gece kalkıp namaz kılsa, bu namazı takiben tekrar vitir namazı kılmaz. Çünkü Peygamber (S.A.V.) Efendimiz:

«Bir gecede iki vitir namazı kılınmaz.» buyurmuşlardır.

Yine rivayet olunduğuna göre, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz vitirden sonra oturduğu yerde iki rek'at hafif bir namaz kıları. Fatihadan sonra bu rek'atlerin birincisinde : «İzâ zülziie-ti'l-ardu»yu ikincisinde ise : «Kul yâ eyyühe'l Kâfirûn»u okurdu.²¹⁴

Diğer Nafile Namazlar

Küsûf Namazı: Güneş tutulduğu zaman kılınan nafile bir namazdır. Bu namazın cemâatle kılınmasının mekruh olmadığı hususunda ittifak vardır.

Küsûf Namazı şöyle kılınır: Cum'a hatibi olan bir imâm, ezan okumadan ve ikâmet getirmeden cemâate iki rek'at namaz kıldırır.

²¹³ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 282.

²¹⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 282-284.

Bu namazın her rek'atında, diğer namazlarda olduğu gibi, birer rükû ve ikişer defa da secde ederler. Kûsûf namazının her rek'atında Kur'ân-ı Kerim'in uzun sûrelerinden biri okunur. Bakara sûresi ve diğerleri gibi. Kûsûf namazında imâm hafîyyen kıraat eder. (Sessizce okur.) Bu İmâm-ı A'zam (R.Â.)'m kavlidir. İmâmeyn'e göre ise, cehren (açıktan) okur. Fakat, İmâmı Muhammed (R.A.) 'den İmâm-ı A'zam (R.A.)'m kavli gibi bir kavil de rivayet edilmiştir.

Kûsûf namazı kılınacağı sırada, bir Cum'a imâmı bulunamazsa, insanlar bu iki rek'atlık namazı evlerinde tek başlarına kılarlar.

Husuf Namazı: Ay tutulduğu zaman, mü'minlerin evlerinde tek başlarına kıldıkları bir namazdır.

Husuf namazı, Kûsûf namazı gibi kılınır. Bunda da cehren veya hafîyyen kıraat etmek caizdir.

İmâm-ı A'zam (R.A.) 'a göre bu namazın camide cemâatle kılınması sünnet değildir; fakat caizdir, Şiddetli rüzgâr, şiddetli karanlık, yer sarsıntısı, umumi hastalık ve bunlara benziyen hadiseler zuhur edince de, insanlar tek başlarına Kûsûf ve Husuf namazları gibi iki rek'at namaz kılarlar ve Cenâb-ı Hakk'a dua ederler.

Eimme-i selâseye (İmâm Şâfi', İmâm Mâlik ve İmâm Ahmet bin Hanbel'e) göre, Kûsûf namazının her rek'atında iki defa rükû edilir.

İstiskâ Namazı: İhtiyaç hissedilmesine rağmen, yağmurların kesilip yağmaması hâlinde kılınması sünnet olan bir namazdır.

İmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre istiskâdan maksat, sadece duâ ve istiğfardır; bunda cemâatle namaz kılmak mesnûn değildir, fakat caizdir. İnsanlar dilerse tek başlarına namaz kılarlar.

İmâm Muhammed (R.A.)'e göre: İmâmın (velîyyü'l-emr'in) veya naibinin, Cum'a namazı gibi iki rek'at namaz kıldırması, bu namazda cehren -veya bir rivayette de hafîyyen- kıraatte bulunması sünnettir.

İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'un kavli de sahih olan rivayete göre, İmâm Muhammed (R.A.)'in kavli gibidir. Fakat bir rivayette de: «onun kavli İmâm-ı A'zam (R.A.)'m kavli gibidir.» denilmiştir.

İmâm Muhammed (R.A.)'e göre: Hatip istiskâ namazından sonra, bayram namazlarında olduğu gibi hutbe okur. İmâm Ebû Yûsuf (R.A.)'tan meşhur olan haber de böyledir. Fakat, Ebû Yûsuf (R.A.)'dan gelen bir ba'ka rivayete göre de hatip bayram namazlarında olduğu gibi iki hutbe değil, bir tek hutbe okur.

Bu namazdan sonraki hutbede, hatip minbere çıkmaz, yerde durur. Bir yay'a veya bir kılıca veyahut da bir asaya dayanarak hutbelerini okur.

İmâm Muhammed (R.A.) 'e göre, hatip elbisesini ters çevirerek giyer. İmâm-ı A'zam (R.A.)'a göre ise, hatip elbisesini ters döndürmez. Ebû Yûsuf (R.A.)'dan ise, bu hususta muhtelif rivayetler vardır.

Ulemânın ittifakı üzere, istiskâ'ya (yağmur duasına) üç gün çıkması sünnettir. Yağmur duasına peşpeşe üç gün gidilir. Araziye çıkarken yaya gidilir. Eski elbiseler giyilerek, tezellül, tevazuu' ve huşu içinde, başlar öne eğilmiş olarak yağmur duasına çıkılır.

Yağmur duasına çıkmadan önce, günahlara tekrar tevbe edilir ve fakirlere sadakalar dağıtılır. Kişi günahlarını hatırlar... Yaptığı haksızlıklar varsa, hakkı hak sahiblerine iade eder. Yağmur duasına, oruçlu olarak çıkmanın güzel olduğu da zikredilmiştir.²¹⁵

Peygamber (S.A.V)Efendimizin Yağmur Duası

Yağmur duasına çıkılınca, müstehab olan Peygamber (S.A,V) Efendimiz'in yağmur dualarında etmiş bulunduğu şu duayı okumaktır:

Eskmâ ğaysen muġisen henîen merîen ğadekan mücellilen siyhan âmmen tabekâ.

Allahümme!...

Fskine l-ġayse ve lâ tec'alnâ mine'l-kâmtyn...

Allahümme!...

İnne bi'l'bûâdi ve'l-ıbâdi ve'l-halkı mine'l-le'vâi ve'l-denki mâ lâ neşkû illâ ileyk.

Allahümme!...

Enbit lena'z-zera' ve edirre lena'd-dera' ve eskinâ miri bere-kâti's-semâi ve enbit lenâ min berekâti'l-arz.

Allahümme L..

İnnâ nestağfirüke inneke künte gaffara, fe ersili's-semâ aleynâ midrârâ.²¹⁶

Meali:

«Ey Allah'ım!...

Bize yardım eden, içimize sinen, bol, fâideli, her tarafı kaplayan, her tarafa akıp giden, her tarafı sulayan umûmî bir yağ-mur ihsan buyur.

«Ey Allah'ım!...

Yağmurla susuzluğumuzu gider, bizi ümidlerini kesmiş kim selerden eyleme.

«Ey Allah'ım!...

²¹⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Saġîr, Akçağ Yayınları: 284-285.

²¹⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Saġîr, Akçağ Yayınları: 286-287.

Beldelerde, kullarda ve diğer yaratılmış şeylerde öyle bi güçlük, öyle bir darlık var ki, Senden başkasına arzedemeyiz.

«Ey Allah'ım!...

Bizim için ekinleri bitir ve bizim için memeleri sütle doldu Ve bizi göğün bereketleri ile sula ve bizim için arzın bereketle rinden (çeşitli mahsûller) yetiştir.

«Ey Allah'ım!...

Biz Sen'den mağfîret dileriz. Şüphesiz ki Sen, en çok mağfî ret edicisin. Artık bize semâdan bol bol yağmurlar yağdır.»

Mürjinâdi'de Ebû Yûsuf (R.A.)'un şöyle dediği zikredilmiştir: «Duâ eden kimse dilerse ellerini kaldırıp açar; dilerse iki şe-hâdet parmağı ile işaret,eder.»

Müslümanlar yağmur duasına, çocuklarını ve ehli hayvanlarını da yanlarına alarak çıkarlar. Fakat, yanlarında kâfirleri bulundurmazlar. Onların yalnız yağmur duasına çıkmalarına da müsâade etmezler.²¹⁷

Abdest Veya Gusulden Sonraki Şükür Namazı

Abdest alındıktan veya gusûl yapıldıktan sonra, vakit müsait ise, henüz abdestin veya guslün ıslaklığı kurumadan, iki rek'at namaz kılmak mendubiur.

Bu namaz, abdest veya gusûl için bir şükranedir.

Kişi, abdest veya gusûl gibi bir temizliğe erişebilmesi için, öncelikle, manen temiz bir inanca; maddeten de temiz bir suya muhtaçtır. Ayrıca, özürsüz ve sıhhatli bulunması da gerekir. Bunların her birisi ise Rabbimizin yüce ni'metlerindendir. Bu

kadar ni'mete nail olmuş bulunan bir mü'minin Allâhü Teâlâ'-ilm rızasına ermek ve bunca ni'metine şükretmek için iki rek'at namaz kılması ne güzel.

Fakat, abdestten veya gusulden sonra herhangi bir farz veya sünnet namaz kınırsa, bu şükür vazifesi de yerine getirilmiş olur,

Tahiyetü'l-Mescid: İki rek'atlı müstehab bir namazdır. Muh-tasarü'l-Bahr isimli eserde şöyle zikrolunmuştur. «Mescide farz bir namazı kılmak veya imâma uymak niyyeti ile girmek, tahiy-yetü'l-mescid yerine geçer.»

Tahiyetü'l-mescid'i, mescide sadece ziyaret, ilim öğrenme veya öğretme gibi bir maksatla giren mü'minler kılar. Bir günde bir kaç kere mescide girip çıkan kimsenin bir defa tahiyetü'l-mescid kılması kâfidir.

Bir mescide girdiği halde, meşguliyetinden veya mekruh bir vakitte bulunmuş olmaktan dolayı tahiyetül-mescidi kılmayan bir kimsenin

Sübhânallâhi ve'lhamdülillâhi ve lâ ûâhe iUallâhü vallâhü ek-ber» demesi de müstehab görülmüştür²¹⁸

Evvabîn Namazı

Akşam namazının sünnetinden sonra kılman bir namazdır. Her iki rek'atte bir selâm verilerek ekseriyetle dört rek'atte tamamlanır.

Bu gibi namazları kılmaya başlayanların' bu ibâdetlere devam etmeleri, terk etmemeleri gerekir. Çünkü, bu. gibi ibâdetlerde miktar az olsa bile- devamlı olanlar daha makbul ve se-

İstihâre Namazı: Bir kimse, kendisi hakkında bir şeyin hayırlı olup olmadığıma dair mânevi bir işarete nail olmak isteyince, iki rek'at nafîle namaz kılar. Bu namazın ilk rek'atmda fatiha'-dan sonra Kâfirûn Süresini, ikinci rek'atmda dayine fatihadan sonra -İhlas sûresini okur.

Namazdan sonra da istihare duasını okur ve abdestii olarak kibleye yönelip yatar. Rüyada beyaz ve yeşil görmesi hayra, siyah ve kırmızı görmesi ise şerre alâmettir.

İstihare namazı yedi gece kılınır ve kalbe ilk doğan şeye itibâr edilir.

Câbir bin Abdullah (Radiyallahû Teâlâ anh) 'in şöyle dediği

rivayet olunmuştur:

Resulü Ekrem (S.A.V.) Efendimiz bize her işimizde istihare etmeyi emir ve ta'lim buyururdu. Kur'ân-ı Kerim'in surelerini öğrettiği gibi... Ve buyururdu ki:

Sizden biriniz bir işe niyyet ettiği zaman iki rek'at namaz kılsın, sonra şu duayı okusun :²¹⁹

İstihare Duası:

Okunuşu:

Allâhümme!... innî estehîrûke bi ilmike ve estakdirûke bi kudretike ve es'elûke min fazlıke'l-azîm, fe inneke takdirû ve lâ akdirû ve ta'lemû ve lâ a'lem ve ente allâmül-ğuyûb.

Allâhümme!... in kunte ta'lemû enne hâze'l-emre hayrûn li fi dinî ve meâşî ve akıbeti emri (ev kale: âcili emri ve

²¹⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 287.

²¹⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 287-288.

²¹⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 288-289.

âcühî) fakdirhü 11 ve yessir hü li sümme' bârik-lî fihi. Ve in künte tale-mü enne hâze'l-emre şerrün-H fî-dinî ve meâşî ve akîbeti emrî (ev kale : â'cili emrî ve âcilihi) fâsrüfhü annî vasrifni anhü fak-dür Uye'l-hayre haysü kâne sümme ardını bihi.²²⁰

Manası:

Ey Allah'ım!... Sen bildiğin için, Sen'den hakkımda hayırlı olanı, bana bildirmeni dilerim. Ve herşeye kudretin yettiği için ben Sen'den kuvvet ve takat isterim. Ve hayra ermeme Senin büyük fazıl ve kereminden niyaz eylerim. Çünkü Sen her şeye kadirsin. Ben ise kadir değilim. Ve Sen her şeyi bilirsin. Ben ise bilemem. Sen gayıbları da hakkı ile bilersin.

Ey Allah'ım!... Sen bilirsin, eğer bu iş, benim dinim, yaşayışım ve işimin akıbeti, dünyam, âhiretim hakkında hayırlı ise, bunu bana nasib ve müyesser eyle. Sonra bunda bana feyiz ve bereket vücûde getir. Ve eğer bu iş, benim dinim, hayatım, işlerimin akıbeti hakkında ve dünyevî ve uhrevî bakımdan benim için bir şer ise, bunu benden çevir, beni de bundan çevir. (Bu İşin olması için gönlümde bir meyil bırakma). Ve benim için, nerede olursa olsun hayrı nasip ve müyesser et. Sonra da beni takdir buyurduğun bu hayırla hoşnut buyur.»

Görüldüğü gibi iki yerde : «ve akıbeti emrimden sonra emrî ve âcilihi» şeklinde de rivayet vardır.

Yine bu duada iki yerde «Enne hâzel-emr» ibaresi vardır, istihâre eden kimsenin isteği ne ise, bu ibarenin geçtiği yerde onu zikretmesi gerekir.

Meselâ, istihâre eden kimse eğer sefer (yolculuk) murâd ediyorsa, duâ esnasında «Enne. hâzel-emre» yerine «Ene haze's-se-fere» demelidir. Bundan başka istedikleri de buna kıyas edilir.

İstihâreyi üç veya yedi defa yapmalı. Sonra gönlüne düşen şeyi yapmalı, İnşallah hayırlısı olur.

Sefer Namazı. Nafle namazlardan biri de iki rek'at sefer namazıdır. Bir müslüman yolculuğa çıkacağı zaman bu namazı kılınmalıdır.

Mut'in b. Mîkdâm'ın rivayet ettiğine göre Peygamber (S.A. V.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

«Bir kimse sefere (yolculuğa) çıkmayı istediği zaman, ehline (ev halkına) bırakacağı şeylerin en hayırlısı onların yanında kılacağı iki rek'at namazdır.»

Seferden, Dönünce Kılınan Namaz: Nafle namazlardan biri de seferden (yolculuktan) dönünce kılınan iki rek'at namazdır.

Ka'b bin Mâlik'in rivayet ettiğine göre: Resulü Ekrem (S.A.V.) Efendimiz, seferden gündüz, kuşluk vaktinde dönerlerdi. Geldikleri zaman da önce mescid'e gider ve ilci rek'at namaz kılarlardı. Mescidde bir miktar otururlar, ondan sonra hâne-i seâdetlerine teşrif ederlerdi.

Tesbih Namazı: Nafle namazlardan biri de tesbih namazıdır. Bu, sevabı pek çok olan bir namazdır. Tesbih namazı her zaman kılınabilir. Hiç olmazsa haftada veya ayda bir defa, bu da olmazsa ömürde bir defa kılınmalıdır.²²¹

Tesbih Namazının Kılınışı

Tesbih Namazı şöyle kılınır:

Allahu Teâlâ'nın rızâsı için nafle namaza niyyet edilir.

«Allahü Ekber» diyerek, iftitah tekbiri ile namaza başlanır.

Sübhâneke okunur.

Sübhânellahi ve'l-hamdü lillâhi ve lâ ilahe illallâhü ve'llahü ekber.» okunur.

Sonra eûzü - besmele çekilir, Fatiha ve bir. zamm-ı sûre okunur. Ve tekrar 10 kere «Sübhânellahi...» okunur.

Sonra rükûa varılır. Üç kerre «Sübhâne Rabbiye'l-azîm» denildikten sonra, yine 10 defa «Sübhâneliahi...» okunur. Ve rükû'dan «Semia'llahü limen hamiden - Rabbena ve lekel-hamd» denilerek kalkılır. Yine 10 defa «Sübhânellahi...» okunur.

Bundan sonra secdeye varılır. Secdede üç kerre «Sübhâne Rabbiye'l-a'lâ dedikten sonra 10 defa «Sübhâneliahi...» okunur. Bu ilk secdeden «Allahü Ekber» denilerek kalkılır. Celsede (iki secde arasında otururken) 10 defa fiha «Sübhânellahi...» okunur. Tekbir alınarak ikinci secdeye varılır. Üç defa «Sübhâne Rabbiye'l-a'lâ» denildikten sonra yine 10 kerre «Sübhânellahi...» okunur.

Böylece bu birinci rek'atteki ziyâde teşbihlerin sayısı 75'e ulaşmış olur.

Daha sonra ikinci rek'ate kalkılır. Bu rek'atin başında da 15 kerre «Sübhânellâhi...» okunur. Sonra aynen birinci rek'at gibi bu rek'at de kılınıp, tamamlanır ve ka'deye varılır. (Teşehhüde oturulur.) et-Tahiyyât ve Salevât-ı şerife okunur.

Bu iki rek'atteki ziyâde teşbihlerin sayısı 150 olmuş olur. Sonra aynen birinci rek'at gibi üçüncü rek'at ve ikinci rek'at gibi de dördüncü rek'at kılınarak namaz tamamlanmış olur.

Her rek'atte 75 «Sübhânellâhi...» okunmuş olduğuna göre, bu fazla teşbihlerin sayısı namazın tamamında "(dört rek'atte). 300'e ulaşmış olur. İbn-i Mübârek'e:

²²⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 289.

²²¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 290-291.

Teşbih namazı kılan kimse, bu namazda" "sehvederse, yapacağı sehiv secdesinde onar onar teşbih eder mi? diye sorulmuş.

İbn-i Mübarek şu cevâbı vermiştir:

«Hayır o kimse teşbih getirmez. Çünkü bu namaz Hâcet Namazı: Nafîlelerden biri de Hâcet Namazı'dır.

Abdullah bin Ebû Evfâ'dan rivayet edildiğine göre Resulullah (S.A.V) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

Bir kimse, Hak Teâlâ'dan ve Âdem oğullarının birinden bir haceti 'olduğu zaman, güzel bir şekilde abdest alıp, iki rek'at namaz küsm. Sonra Aliahü Teâlâ'ya hamd etsin ve Nebi (S.A.V.) ye salevât getirsin.²²²

Hâcet Duası

Daha sonra da şu duayı okusun; ²²³

Okunuşu:

Lâ ilahe illallahü'l-Halimül-Kerîm Sübhânellâhi Rabbil-ar-şî'l-azîm Elhamdü lillâhi Rabbi'l-âiemîn Es'elüke mücibâtî rah-metike ve azâîmi mağfiretike ve'l-gânimete min külli birrin ve'sselâmete min külli ismin lâ tede' li zenben illâ ğafertehü ve lâ hemmen illâ ferectehü ve lâ hâceten leke fihârda illa kuzeytehâ yâ-Erhamü'r-Râhimîn.

Hâcet Namazının miktarı, bir kavle göre iki, bir kavle göre dört ve bir kavle göre de on iki rek'attir.

Hâcet namazının birinci rek'atında fatihadan sonra üç kerre Âyetü'l-Kürsî, diğer üç rek'atında de, fâtihâ'dan sonra sırası ile thlâs ve Muavvizeteyn Sûreleri okunur. Bu hususta hadis-i şerif vardır.²²⁴

Bir Başka Hâcet Duası

Hâcet Namazından sonra okunacak bir başka hacet duası da şudur: ²²⁵

Okunuşu:

«Allâhümme!... İnni es'elüke tevfiķa ehli'l-hûdâ ve a'mele ehlillyakin; ve münâsahate ehli't-tevbeti ve azme! ehli's-sabri ve cidde ehli'l-haşyeti ve talebe ehli'l-raġbeti ve teabbüde ehli'l-ve-ra'î ve ırfâne ehli'l-îmi hattâ ehâfûke.

Aiâhünirne!.. İhni es'elüke menâfeten tahcüzünî an ma'siye tike hatta'mele bi-tâtâtike amelen ettehıkkı bihî nzâke ve hatta ünâsırıake bi't-tevbeti havfen minke ve hatta uhlisa leke'n-na-sıyHâ'te hubben leise ve hattâ etevvekke aleyyke fi'l-umûri hüsnâ zannın bike sübhâne Hâîkı'nnûr;»²²⁶

Meali:

«Ey Allah'ım!... Ben senden hidâyet ehlinin muvaffakiyetin^ yakın ehlinin amellerini, tevbe edenlerin hulûsunu, sabırlı kimselerin azmini, haşyet sâhiblerinin ciddiyetini, raġbet esh âbının niyazını, takva sâhiblerinin ibâdet (için gayretlerini ve ilnv sâhiblerinin irfanını dilerim.

Ey Allah'ım!... Ben Senden öyle bir havı ve haşyet (korkuya nâiliyet) isterim ki, bu korku beni Sana ma'siyette bulunmaktan men etsin. Ta ki Sana ibâdet hususunda öyle bir şey yapayım ki onunla Senin rızana nail olayım...

Tâ ki, Senden korkumdan dolayı Sana tam bir ihlasla tevbe edeyim... Tâ ki, Sana olan sevgimden dolayı, Senin için hayırhâllığımı hâlis bir şekilde yapayım... Ve tâ ki, her işde Sana güzel zannımdan dolayı Yüce Zâtına karşı mütevekkil olayım... Ey nurun yaratıcısı, Seni tes-bih ve takdis edeyim.»

Kuşluk Namazı: Nafîle namazlardan biri de Kuşluk Namazıdır. Duhâ Namazı da denilen bu namaz hakkında daha önce bilgi verilmişti.

Muhtar olan kavle göre, Kuşluk namazını gündüzün dörtte biri geçtikten sonra kılmak efdâldir. Kuşluk namazı iki, veya, dört veyahut da sekiz rek'at olarak kalınabilir.

Peygamber (S.A.V) Efendimiz, Kuşluk Namazını kırlarlar ve Ashabına da tavsiye buyururlardı.²²⁷

Teheccüt Namazı = Gece Namazı

Yatsı namazını müteakip, henüz hiç uyumadan veya biraz uyuyup uyandıktan sonra kılmak namaza Salât-ı Leyi (Gece Namazı) denir. Bu namaz, biraz uyuyup uyandıktan sonra kılı-nırsa Teheccüt Namazı adını alır.

²²² Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Saġir, Akçaġ Yayınları: 291-292.

²²³ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Saġir, Akçaġ Yayınları: 292.

²²⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Saġir, Akçaġ Yayınları: 292-293.

²²⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Saġir, Akçaġ Yayınları: 293.

²²⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Saġir, Akçaġ Yayınları: 293.

²²⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Saġir, Akçaġ Yayınları: 294.

Teheccüt namazı, Peygamber (S.A.V.) Efendimizin devamlı kıldığı bir namazdı. Bir hadis-i şeriflerinde : «Her kim geceleyin uyanır ve eşini de uyandırır da, iki rek'at namaz kılsa, onlar Allahu Teâlâ'yı çok zikreden erkeklerden ve kadınlardan yazılırlar.» buyurmuşlardır.

Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerim'inde :

Allah'ı çok zikreden erkeklerle, Allah'ı çok zikreden

kadınlar için Allah mağfîret ve büyük mükâfat hazırlamıştır.»

²²⁸Buyurmuş olması ise bu namaza devam edenler için bir müjdedir.

Teheccüt namazı iki, dört, altı veya sekiz rek'at olarak kalınabilir. Her iki rek'atte bir selâm vermek efdâldir. ²²⁹

Nafile Namazlarla İlgili Bazı Mes'eleler

Teravîh, Kûsûf ve İstiskâ namazlarından başka bütün nafîle namazları tedâî vechi üzere cemâatle kılmak mekruhtur. Nitekim bu husus daha önce geçmişti.

Regâib, Berât ve Kadir gecesî namazlarını cemâatle kılmak mekruhtur. Bezzazî ve diğerleri bu hususu böyle açıklamışlardır.

Ayrıca bu namazlar hakkındaki hadislerin mevzu' olduğunu ibnül-Cevzî ve diğerleri açıklamışlardır.

Muhtasarül-Bahr'de şöyle denilmiştir. «Bir kimse, nafîle bir namaz kılmak istediği zaman, önce o namazı nezreder Cadar), sonra kılar.»

Bazıları da : «...nezretmeden kılar.» demişlerdir. Şerefü'l-Eimmetül-Mekkî ise : «Nafîle bir namazı nezredip sonra kılmak, nezretmeden kılmaktan daha efdâldir.» demiştir. ²³⁰

BEŞİNCİ BÖLÜM

NAMAZDA MEKRUH OLAN ve MEKRUH OLMAYAN ŞEYLER

Bu bölümde :

Namazda Mekruh Olan Ve Mekruh Olmayan Her Türlü Fiil, Hâl, Kıraat Ve Sair ²³¹

konuları bulunmaktadır.

Namazın Mekruhları

Bir kimsenin namaz kılariken ağzını veya b, .nunu herhangi bir şeyle örtmesi mekruhtur.

Bir kimseyi namazda esneme tutar ve buna manî olmaya gücü yetmezse, bu durumda ağzını dişi ile yeni ile sağ elinin içi veya dışı ile kapatması müstehabtır. Zira Peygamber (S.A.V.) Efendimiz şöyle buyurmuştur :

«Sizden biriniz, namaz kılmakta iken esnerse, o kimse gücü yettiği ölçüde ağzını yumsun Zira, eğer ağızım açarsa şeytan girer.»

Namaz içinde gerinmek de mekruhtur. Çünkü, bu gaflete ve tembelliğe delâlet eder.

Bir kimsenin sarığının bir kısmını, kadınların çenberleri gibi, bir ucunu dolayıp, bir ucunu dolamıyarak salıvermesi mekruhtur.

Bir kimsenin başının çevresini sarık dolayarak kapatıp, tepesini açık bırakması mekruhtur.

Bir kimsenin saçını tepesinde top bağlaması veya başının yanlarında bulunan saçlarını, kadınlar gibi yanlarda toplaması mekruhtur. Saçlarını ensesine toplayıp bağlaması da mekruhtur. Bu saydığımız şeylerin merkrûh olması, namaz kılan kimsenin, bunları namaza başlamadan yapması halindedir. Bunlardan herhangi biri, eğer namaz içinde yapılırsa, herbiri amel-i keşir olduğu için- namazı ifsâd eder.

Bu durumda, elleri yenlerine sokmuş olup, düğmelerini de iliklemiş olursa, üzerine kuşak bağlamamış olsa bile mekruh olmaz.

Namaz kılan kimsenin secdeye varırken ellerini dizlerinden önce yere koyması mekruhtur.

Secdeden doğrulurken, dizleri ellerden önce kaldırmak âa mekruhtur. Fakat bunları bir özürden dolayı yaparsa, mekruh olmaz.

Namaz kılan kimsenin secde ederken, horozun dâne toplaması gibi acele hareket etmesi mekruhtur. Çünkü, bu durumda vücûd azalarının sükûn bulması gereği terk edilmiş olur.

Namazdaki oturuş esnasında, elleri yere koyup, dizleri ve baldırları dikmek mekruhtur. .

Secde esnasında, kolları yere yayıp döşemek mekruhtur.

Rükû'a eğilirken ve rükû'dan doğrulurken almakta olduğu tekbirde ellerini kaldırmak melarûhtur. Fakat, sahih olan kavil üzere, bu hareketle namaz fasid olmaz. Çünkü bu, namaz cinsindendir. ²³²

²²⁸ Ahzâb Süresi, âyet : 35

²²⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 294-295.

²³⁰ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 295.

²³¹ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 296.

²³² Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 296-297.

Namaz Kılan Kimsenin Elbisesi

Namaz kılan kimsenin elbisesini giymeyerek omuzlarına, başına veya boynuna koyması ve bir kısmını da kolları veya göğsü üzerine sarkıtması mekruhtur.

Bir kimse kaftan ile veya benzeri bir şeyle veyahut da yağmurlukla namaz kılsa, ellerini yenlerine sokması ve kaftanı kuşak ile bağlaması uygun olur. Ellerini yenlerine sokmadan kılmasına da bazıları «mekruh değildir.» demişler ve bu kavli Hulûsa Sahibi ve Bezzâzi ihtiyar etmişlerdir. Fakat, Kâdîhân ve diğerleri bu duruma «mekruhtur» demişlerdir. Ve sahîh olan da

Fakîh Ebû Ca'fer Hindvânî'nin şöyle dediği nakledümiştir :

Bir kimse kaftan üzerine kuşak kuşanmadan namaz kılsa, isâet etmiş olur.» Burada mutlak zikredilmiş olduğuna göre, «ellerini yenlerine sokmuş olsa bile...» demektir. Fakat bu kavli «dügmelerini iliklememiş olduğu halde...» diye kayıtlamak daha uygun olur.

Fakat, bazı kaftanların koldan yukarı kısımlarında yarık bulunur. Namaz kılan kimse ellerini o yarıktan çıkarıp, yenlerini aşağı salıvererek kılsa mekruh olur.

Bu durumda eğer, yenini kuşağının altına sokmuş olursa, mekruh olma durumu ortadan kalkar.

Namaz içinde secde ederken, elbisesini amel-i kalil (- az hareket) ile önünden veya arkasından aşağı salmak veya toprak olmasın diye yukarı çekmek mekruhtur. Bu işleri, namaz dışında yaparak namaza başlamak, da mekruhtur. Nitekim yenleri ve eteği sıgali olarak namaza başlamasının mekruh olduğu gibi...

Kibir sahiplerinin kıyılarından olan her hangi bir şeyi namaz içinde yapmak mekruhtur. Çünkü namaz tevazu', tezellül ve huşu' makamıdır. Gururlanıp kibirlenmek ise buna aykırıdır.

Namazı sadece bir izar ile kılmak mekruh olduğu gibi, yalnız bir don veya şalvar ile kılmak da mekruhtur. Çünkü Peygamber (S.A.V.) Efendimiz :

«Elbette, sizden biriniz, bir bölümü omuzunun üzerinde bulunmayan tek bir elbise ile namaz kılmasın.» buyurmuştur.

Fakat başka bir elbise bulamamak gibi bir özü olan kimsenin, -farz olan setri sağlayan- tek bir elbise ile namaz kılması mekruh değildir.²³³

Başı Açık Namaz Kılmak

Bir kimsenin tembelliğinden veya ehemmiyet vermemesinden dolayı, başı açık olarak namaz kılması mekruhtur. Fakat bir kimsenin huşu, tezellül maksadı ile başını açmasında bir beis yoktur. Yine'de evlâ olan, başı, örterek namaz kılmaktır.

Kirden korunmayan iş elbiseleri ile namaz kılmak mekruhtur.

Namaz kılan erkeğin üç elbise ile namaz kılması müstehabtır : (v.s.)

1- İzâr (= Belden aşağı tutunulan peştemal veya şalvar

2 - Kamîsa (= Gömlek)

3 - İmâme (= Sarık)

Bir kimse, bez ağırtıcı kimselerin yaptığı gibi- bütün bedenini tek bir elbise örterek namaz kılmış olsa, bu kerâhatsiz olarak caizdir. Bu durumda ancak, müstehab olan terkedilmiş olur.

Kadınlar için de, üç elbise ile namaz kılmak müstehabtır:

1- Kâmis (= Üste giyilen gömlek)

2- İzâr (Belden aşağı sarılan peş-temal veya benzeri birşey)

3- Miknaa (=Başa örtülen ve uçları çene altında bağlanan, baş örtüsü; bir de kına' vardır ki, bu miknaa'dan büyüktür. Bu da çene altında bağlandıktan sonra, kalan kısmı da arkada bağlanır. Hummâr denilen bir baş örtüsü daha vardır ki, bu önce bahsettiğimiz baş örtülerinin ikisinden de büyüktür. Bununla baş örtüldükten sonra kalan kısmı göğüsler üzerine veya sürt tarafına salıverilir.²³⁴

Mekruh Hareketler

Namaz kılan kimsenin rükû' esnasında, başını yukarı kaldırması veya aşağı eğmesi mekruhtur. Çünkü, bu durumda rükûda sünnet olan duruşa muhalefet edilmiş olur.

Namaz kılan kimsenin, namaz içinde vücûdu veya elbise si ile oynaması mekruhtur.

Namaz içinde parmakları çıtlamak mekruhtur. Bâzıları buna, Lût Kavminin işidir demişlerdir. Bu durumda parmakları, namaz dışında çıtlamak da mekruhtur.

Namaz içinde parmakları birbirlerine geçirmek de mekruhtur. Çünkü Peygamber (S.A.V.) Efendimiz, mescid içinde böyle yapmayı yasaklamıştır. Namaz içinde yasaklanmış olması ise, daha önce gelir.

Namaz içinde elini boğruüne koymak mekruhtur.

²³³ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 297-298.

²³⁴ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 298-299.

Secde yerindeki ufak taşları eli ile düzeltmek mekruhtur. Fakat, bunların yükseklik ve alçaklık farkları fazla olur ve bu sebeple secdede alınmaması farz olan miktardan fazla olur. Bu husustaki iki rivayetten en zahir olanı, taşları eli ile bir defa düzeltmek ve bunu fazlaştırmamaktır. Çünkü Peygamber (S.A.V.) Efendimiz:

«Namaz lalarken secde yerindeki taşları sığayıp silerek düzeltme. Fakat eğer, onları sığayıp silerek düzeltmedikçe secde etmek mümkün olmaz ve onları düzeltmek lâzım olursa, bir defa düzelt.» buyurmuştur.

Namaz kılan kimsenin, namaz esnasında bağdaş kurma: ;ı mekruhtur. Bu hal bir özürden dolayı olursa mekruh değildir. Sahih olan kavle göre, "namaz dışında bağdaş kurmak mekruh değildir. Çünkü, Rasûlullah (S.A.V.) Efendimiz'in ashâb-ı kirâmı ile otururken bağdaş kurduğu rivayet edilmiştir. Fakat iki diz üzerine oturmak, -tevâzû'a yakın olduğu için daha evlâdır.

Namaz kılan kimsenin gözlerini yumması mekruhtur.

Namaz kılan kimsenin yüzünü çevirerek, sağa sola bakması mekruhtur. Eğer göğsünü kıbleden çevirirse, namaz fâsif olur. Sadece göz ucu ile bakması ise mekruh değildir,

Namaz kılan kimsenin, sarığının kenan üzerine secde etmesi mekruhtur. Bu mes'ele secde bahsinde geçmişti.²³⁵

Öksürür Gibi Yapmak

Namaz kılan kimsenin zaruret olmaksızın, kasden tenah-nuh etmesi, yâni öksürmesi, öksürür gibi etmesi mekruhtur. Eğer böyle yaptığı sırada sadece bir ses çıkarır; bu sesin bir harf olmazsa veya bu sesle birlikte yalnız bir harf meydana gelirse, bu durum mekruhtur. Fakat, bu ses esnasında iki veya daha ziyade harf meydana gelirse, bu takdirde namazı fâsif olur.

Namaz kılan kimse, eğer öksürmeye mecbur kalır veya öksürür gibi yapması da ziyade zaruret sebebi ile olursa, meselâ balgam kendisinin okumasına mâm olur veya imâm olan kimsenin açıktan okumasını engellerse bu durumda mekruh olmaz. Fakat, bu durumda güzel olan, edebe riâyet için, namaz kılan kimsenin gücü yettiği müddetçe öksürüğü gidermesidir. Ama eğer, onu gidermekten dolayı bir zarar meydana gelir veya öksürüğü gidermekten dolayı kalbine meşguliyet gelirse, bu durumda evlâ olan öksürüğü gidermeye çalışmamaktır.²³⁶

Namazda İşaretle Selâm Almak

Namaz kılan kimsenin, eli ile veya başı ile işaret ederek selâm alması mekruhtur. Dili ile selâm alırsa namazı fâsif olur.

Namaz kılan kimse, selâm kasdı ile müsâfaha ederse yine namazı fâsif olur

Hâsılı, namaz kılan kimsenin selâm alması hâlinde na-mazm mekruh olması, "selâmı manen alması şartına bağlıdır. Selâmı hakikaten alırsa namazı fâsif olur.

Namaz kılan kimsenin, bir çocuğu veya kendisini meşgul eden herhangi bir şeyi üzerine alıp yüklenmesi mekruhtur.

Şiddetli bir nefesle boğazından balgam çıkartmak, -özür olmaksızın- mekruhtur. Bu husustaki tafsîlât tenahnûh'ta olduğu gibidir.

Namaz kılan kimsenin ağzına, okumasına mâni' olmayacak miktarda altın veya gümüş para, inci ve benzerleri gibi şeyleri alması faydasız bir meşguliyet olduğu için mekruhtur.

Fakat eğer o şeyler kendisini, harfleri edâ etmekten alıkor ve namazın caiz olacağı miktarda Kur'an okuyamazsa, bu durumda o. kimsenin namazı fâsif olur:²³⁷

Üflemek

Namaz içinde üflemek mekruhtur. Burada sadece mekruh olur denilebilmesi için, bu üfleme esnasında iki veya daha fazla harfin belli olabileceği bir sesin işitilmemesi gerekir.

Bu durumda, eğer iki veya daha çok harf içine alan bir ses işitilirse, namaz fâsif olur. Böyle bir ses meydana gelmesine rağmen, bu ses işitilmezse, yine namaz mekruh olur.²³⁸

Bir Şey Yemek

Bir kimsenin namaz esnasında, dişleri arasından çıkan nohut miktarından az olan bir şeyi yutması mekruhtur. Fakat eğer bu şey söylediğimiz miktardan fazla olursa, namazı fâsif olur, O şeyin nohut miktarında olması

²³⁵ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 299-300.

²³⁶ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 300.

²³⁷ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 301.

²³⁸ Halebi İbrahim Efendi, Halebî-i Sağır, Akçağ Yayınları: 301.

hâlinde de, sahih olan kavle göre yine namazı fâsid olur.²³⁹

---

²³⁹ Halebi İbrahim Efendi, Halebi-i Sağır, Akçağ Yayınları: 301.